

DIAGNOZA STANU ROZWOJU MIASTA RAWA MAZOWIECKA

dla potrzeb

Strategii Rozwoju Miasta Rawa Mazowiecka 2030

Czerwiec 2021

Spis treści

I.	Wstęp	3
II.	MIESZKAŃCY I SPOŁECZNOŚĆ LOKALNA	5
II.1.	Sytuacja demograficzna miasta	5
II.2.	Dostępność i jakość infrastruktury i usług społecznych	21
II.3.	Aktywność obywatelska.....	53
II.4.	Wewnętrzne i zewnętrzne uwarunkowania rozwoju miasta o charakterze społecznym	59
III.	GOSPODARKA MIASTA	62
III.1.	Struktura gospodarki miasta.....	62
III.2.	Rynek pracy.....	72
III.3.	Kondycja finansowa miasta	81
III.4.	Wewnętrzne i zewnętrzne uwarunkowania rozwoju miasta o charakterze gospodarczym	93
IV.	PRZESTRZEŃ MIASTA	96
IV.1.	Środowisko przyrodnicze i jego jakość	96
IV.2.	Infrastruktura techniczna	117
IV.3.	Struktura funkcjonalno-przestrzenna miasta	130
IV.4.	Wewnętrzne i zewnętrzne uwarunkowania rozwoju miasta o charakterze środowiskowo-przestrzennym	159
V.	Jakość życia w mieście – wyniki badań ankietowych	164
V.1.	Cel badania i charakterystyka respondentów	164
V.2.	Dostępność i jakość infrastruktury i usług publicznych w mieście	167
V.3.	Postrzeganie miasta przez jego mieszkańców	170
V.4.	Kluczowe problemy rozwoju miasta	172
VI.	Wnioski z diagnozy dla potrzeb Strategii Rozwoju Miasta Rawa Mazowiecka 2030	176
	Spis wykresów	185
	Spis tabel	187
	Spis rysunków	188

I WSTĘP

Diagnoza stanu rozwoju miasta to strategiczna analiza, która w sposób holistyczny obrazuje aktualny stan rozwoju jednostki terytorialnej. Jej celem jest identyfikacja potencjałów, problemów i barier oraz trendów w rozwoju miasta, które łącznie stają się podstawą dla określenia długookresowej strategii rozwoju. Opis stanu i procesów rozwojowych zawarty w diagnozie powinien być ujęty w formie ilościowej (w oparciu o dane statystyczne ilustrujące opisywane zjawiska) oraz jakościowej (w przypadku tych zagadnień, których charakterystyka ilościowa jest niewystarczająca lub brak jest danych liczbowych). W nowym podejściu metodologicznym, diagnoza nie stanowi integralnej części strategii rozwoju. Jedynie wnioski z diagnozy stają się punktem wyjścia dla opracowania zintegrowanego planu rozwoju miasta.

Kluczowym wyzwaniem w opracowaniu kompleksowej diagnozy stanu rozwoju Rawy Mazowieckiej jest identyfikacja skali i charakteru zachodzących procesów w sferze gospodarczej, społecznej i środowiskowej. Przeprowadzona w tym zakresie diagnoza została wykonana w oparciu o wielokryterialną analizę istniejących baz danych. Dla pokazania zróżnicowania wewnątrzmijskiego wykorzystano narzędzia oprogramowania GIS. Podstawę wyznaczenia jednostek urbanistycznych stanowiły granice obrębów ewidencyjnych. Zostały one zmodyfikowane w oparciu o elementy wyraźnie dzielące przestrzeń miasta Rawa Mazowiecka – rzeka Rawka, główne ciągi komunikacyjne (droga krajowa nr 72 łącząca Konin z Rawą Mazowiecką, droga ekspresowa S8).

Główne źródła informacji wykorzystane w Diagnozie to:

- Główny Urząd Statystyczny – Bank Danych Lokalnych (<https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>);
- Główny Urząd Statystyczny – Narodowy Spis Powszechny 2011 (<https://stat.gov.pl/spisy-powszechne/nsp-2011/>);
- Główny Urząd Statystyczny – Baza Demografia (<https://demografia.stat.gov.pl/BazaDemografia/StartIntro.aspx>);
- Zbiór danych z rejestru PESEL;
- Dane z państwowego rejestru granic i powierzchni jednostek podziałów terytorialnych kraju (PRG): jednostki administracyjne, punkty adresowe (<http://www.gugik.gov.pl/>);

- Baza Danych Obiektów Topograficznych (BDOT10k) – wektorowa (obiektowa) baza danych zawierająca lokalizację przestrzenną obiektów topograficznych wraz z ich charakterystyką.;
- OpenStreetMap (OSM) – ogólnodostępne dane przestrzenne: drogi, ulice, dojścia piesze, ścieżki rowerowe;
- Dane przestrzenne, dotyczące m.in. form ochrony przyrody w Polsce (<https://www.gdos.gov.pl/dane-i-metadane>)
- Dane udostępnione przez Starostwo Powiatowe w Rawie Mazowieckiej (elementy mapy ewidencyjnej oraz mapy zasadniczej);
- Dane udostępnione przez Urząd Marszałkowski Województwa Łódzkiego;
- Dane udostępnione przez Państwowe Gospodarstwo Wodne Wody Polskie Regionalny Zarząd Gospodarki Wodnej (PGW WP RZGW) w Warszawie;
- Dane z Komendy Głównej Państwowej Straży Pożarnej (KG PSP);
- Informację udostępnione przez Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Łodzi;
- Dane z Urzędu Miasta Rawa Mazowiecka;
- Dane z Powiatowego Urzędu Pracy;
- Dane z Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej;
- Badanie diagnostyczne – badanie ankietowe zrealizowane na potrzeby Diagnozy w maju 2021.

Diagnozę Stanu Rozwoju Miasta Rawa Mazowiecka opracował Zespół w składzie: prof. UŁ, dr hab. Aleksandra Nowakowska (kierownik Zespołu), dr Ewa Boryczka, dr Agnieszka Rzeńca, mgr inż. Piotr Ogórek oraz mgr inż. arch. kraj. Mateusz Kulig. W pracach Zespołu uczestniczyli także studenci kierunku EkoMiasto: Jan Augustyniak i Hubert Wójcicki. Istotnym wsparciem informacyjnym i merytorycznym byli także pracownicy Urzędu Miasta Rawa Mazowiecka.

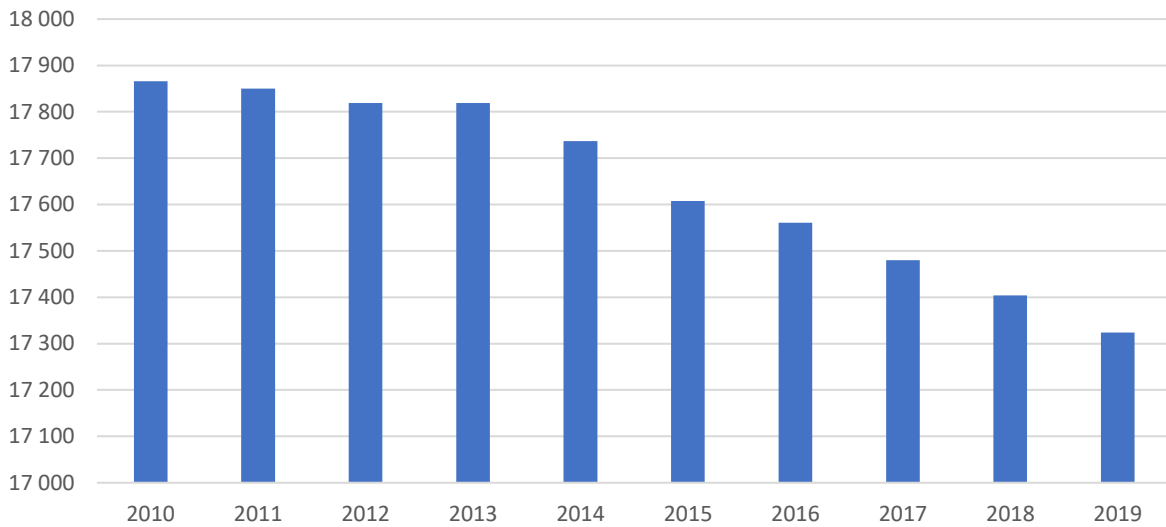
II MIESZKAŃCY I SPOŁECZNOŚĆ LOKALNA

II.1. Sytuacja demograficzna miasta

Według stanu na 31 grudnia 2020 r. Rawę Mazowiecką zamieszkuje 16794 osób (dane z zasobów ewidencji ludności Miasta Rawa Mazowiecka), z czego 52,3% stanowią kobiety, a 47,7% to mężczyźni. Średni wiek mieszkańców wynosi 41,7 lat i jest nieznacznie niższy od średniego wieku mieszkańców województwa łódzkiego oraz porównywalny do średniego wieku mieszkańców całej Polski.

W okresie ostatnich dziesięciu lat liczba mieszkańców Rawy Mazowieckiej systematycznie się zmniejsza. Traktując rok 2010 jako rok bazowy, można stwierdzić, że liczba ludności spadła o 542 osoby, co stanowi 3,1% (na podstawie danych z GUS za lata 2010-2019). W 2010 r. na 1 km² przypadało 1251 mieszkańców, w 2019 r. było to o 40 osób mniej, co wskazuje na zmniejszającą się gęstość zaludnienia. Tendencja zmniejszania się liczby ludności utrzymuje się również w grupie miast średniej wielkości, liczących 10-30 tys. mieszkańców, do których zaliczamy Rawę Mazowiecką. Ponadto, dane wskazują, że taka sama tendencja utrzymuje się w całym województwie łódzkim. Zjawisko depopulacji dotykające Rawę Mazowiecką wydaje się być niepokojącą tendencją. Utrzymujące się zjawisko wyludniania miasta, szczególnie ludności o największej aktywności zawodowej i rozrodczej może powodować dalsze niekorzystne zmiany demograficzne przejawiające się m.in. w procesie starzenia się społeczeństwa. Proces depopulacji nie zawsze jest jednak wiązany tylko z negatywnymi konsekwencjami demograficznymi, czy też ekonomicznymi. Wskazuje się, że depopulacja wpływać może m.in. na zmniejszenie zanieczyszczenia środowiska, zużycie zasobów naturalnych i zatłoczenie dróg. Zjawisko depopulacji jest jednak traktowane jako zjawisko niepokojące i mające swoje długookresowe konsekwencje.

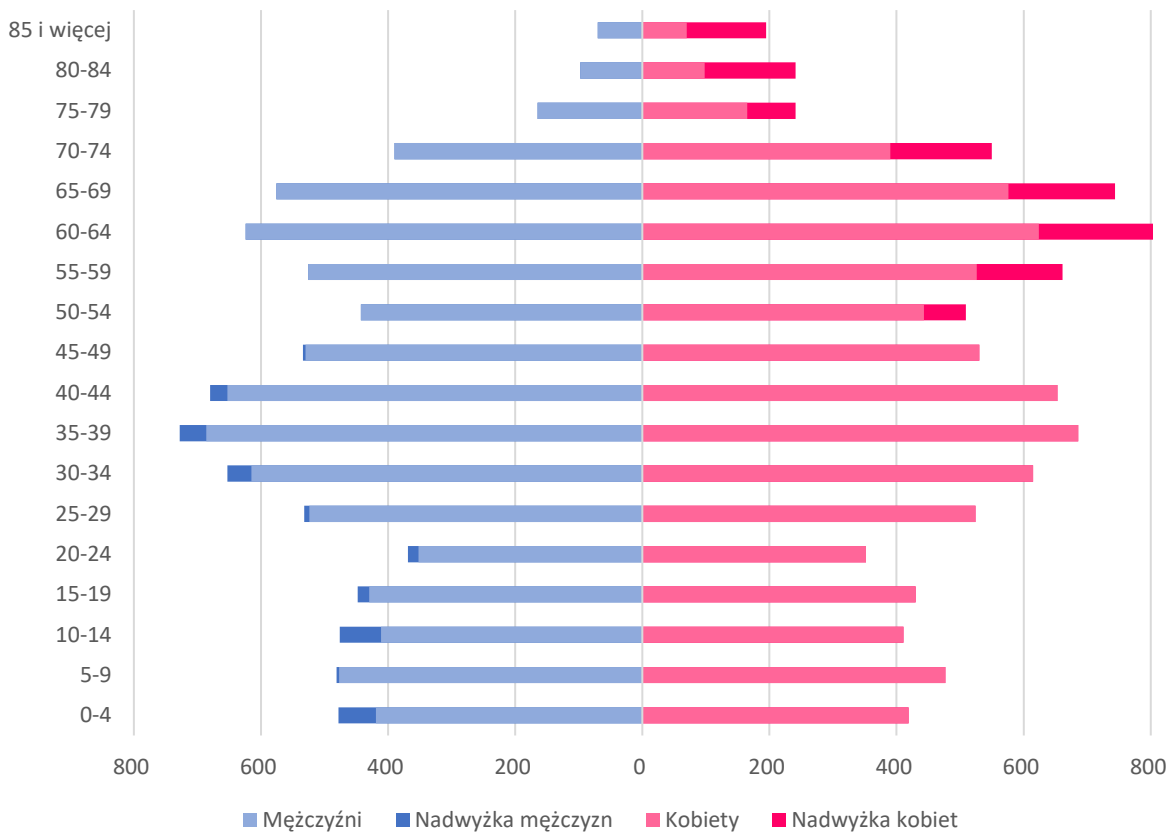
Wykres 1. Liczba ludności w latach 2010-2019

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Struktura ludności miasta Rawa Mazowiecka według wieku i płci została przedstawiona graficznie za pomocą piramidy wieku. Przejawia ona cechy charakterystyczne dla typu zastojowego – liczba urodzeń jest zbliżona do liczby zgonów, liczba ludności nie ulega zatem większym zmianom, z tendencją do zmiany na typ regresywny, na co wskazuje malejąca liczba urodzeń, wzrost liczby osób w wieku produkcyjnym oraz poprodukcyjnym. Następuje starzenie się społeczeństwa. Czynnikiem mającym na to wpływ są: wydłużające się trwanie życia oraz współczynnik dzietności (1,349 w 2019 r. w woj. łódzkim) niezapewniający reprodukcji prostej pokoleń. Tendencje te trudno już odwrócić, a ich konsekwencje są wyraźnie odczuwalne. Polska obecnie znalazła się w takim momencie rozwoju demograficznego, że nawet gdyby nastąpił wzrost współczynnika dzietności do poziomu 2,10–2,15, który gwarantuje prostą zastępowalność pokoleń, to już nie powstrzyma zmniejszania się liczby ludności ani postępującego jej starzenia (*Sytuacja demograficzna osób starszych i konsekwencje starzenia się ludności Polski w świetle prognozy na lata 2014–2050*, 2014, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa). Na podstawie tych danych obserwuje się w Rawie Mazowieckiej początek intensyfikacji procesu starzenia się ludności oraz zjawisko depopulacji, które są ze sobą powiązane. Zmiany te będą skutkowały koniecznością wprowadzenia polityki ludnościowej uwzględniającej potrzeby mieszkańców związane z etapami ich życia oraz sytuacją materialną. Te niepokojące zjawiska wywoływać będą również zmiany w systemie edukacji, systemie świadczeń socjalnych oraz na rynku pracy, a także konieczność realizacji polityki senioralnej oraz wywołają większe zapotrzebowanie na usługi dla osób starszych.

Wykres 2. Piramida wieku – ludność wg wieku i płci (stan na dzień 31.12.2019 r.)

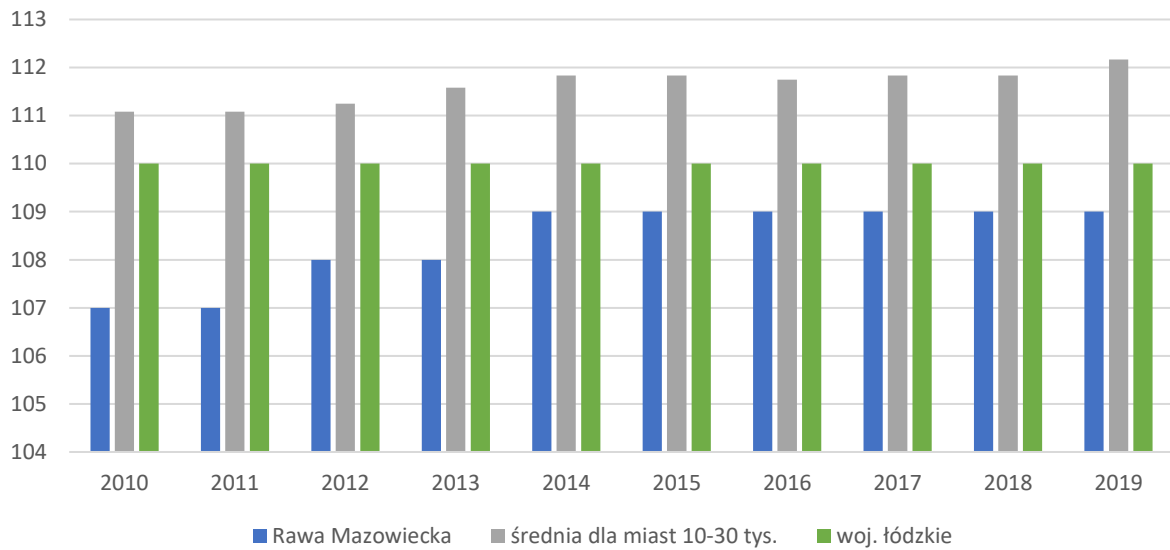
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

W Rawie Mazowieckiej rodzi się więcej chłopców. Przewaga liczby mężczyzn nad liczbą kobiet utrzymuje się do ok. 50 roku życia. W rocznikach starszych występuje przewaga liczby kobiet nad liczbą mężczyzn – zauważalna jest silna dysproporcja w strukturze płci w górnej części piramidy. Jest ona silnie zdominowana przez kobiety, które żyją średnio kilka lat dłużej niż mężczyźni. Jest to sytuacja charakterystyczna dla większości społeczeństw, ponieważ kobiety generalnie żyją dłużej. Decydują o tym czynniki biologiczne, socjalne, behawioralne, czy nawet ewolucyjne. Przeciętna długość trwania życia kobiet w miastach w województwie łódzkim w 2019 r. wynosiła 84,7 lat, natomiast dla mężczyzn kształtowała się na poziomie 80,6 lat.

Charakterystyczna jest przewaga kobiet w wieku poprodukcyjnym, co jest zbieżne z tendencjami ogólnopolskimi. Z kolei przewaga mężczyzn jest widoczna w okresie produkcyjnym, szczególnie niepokojąca jest wśród osób w wieku 25-40 lat, a więc w okresie rozrodczym.

W strukturze mieszkańców przeważają nieznacznie kobiety – współczynnik feminizacji w 2019 r. wynosił 109. Współczynnik ten utrzymuje taką wartość od 2014 r. Dla porównania średnia wartość współczynnika feminizacji w grupie miast średnich i w województwie łódzkim w latach 2010-2019 była wyższa i wynosiła odpowiednio 112 i 110.

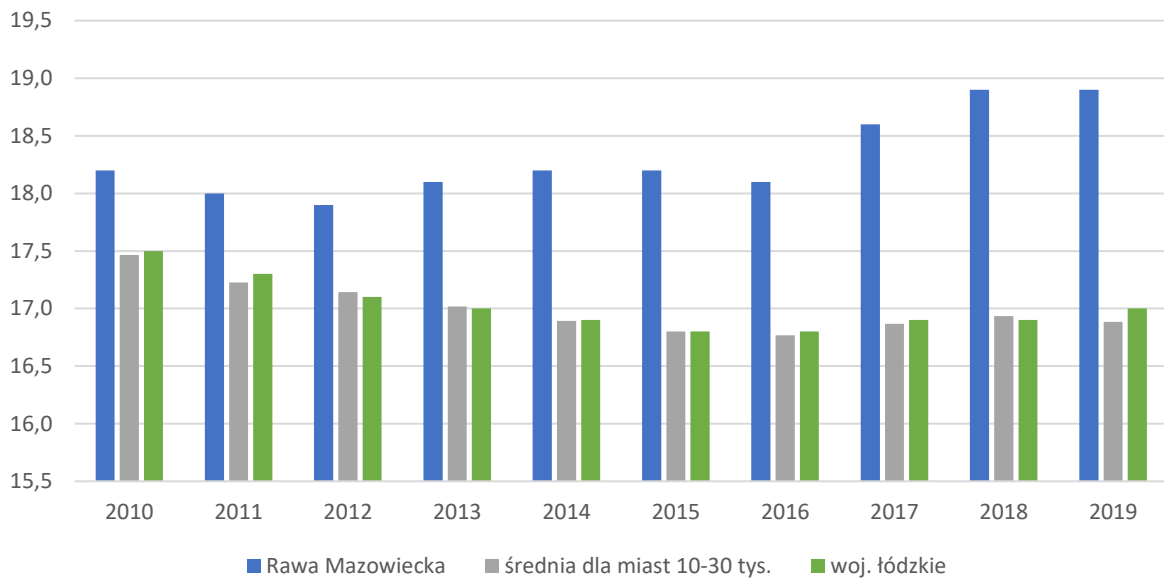
Wykres 3. Współczynnik feminizacji w latach 2010-2019

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

W Rawie Mazowieckiej dominuje ludność w wieku produkcyjnym (57,5% mieszkańców w 2019 r.). W latach 2010-2019 widoczny jest jednak znaczny spadek liczby ludności w tym przedziale wiekowym. Niepokojącym jest również fakt, że w analizowanym okresie liczba mieszkańców w wieku poprodukcyjnym znacznie wzrosła. W 2014 r. liczba osób w wieku poprodukcyjnym zrównała się z liczbą mieszkańców w wieku przedprodukcyjnym – osiągając wartość 18,3%, po czym w latach kolejnych udział mieszkańców w wieku poprodukcyjnym stale wzrastał – osiągając 23,6% w 2019 r. Podobnie kształtuje się sytuacja miast średnich oraz całego regionu, jednak - jak wskazują analizowane dane - spadek udziału ludności w wieku produkcyjnym oraz wzrost udziału liczby ludności w wieku poprodukcyjnym następuje w Rawie szybciej, co świadczy o intensyfikacji procesu starzenia się społeczeństwa.

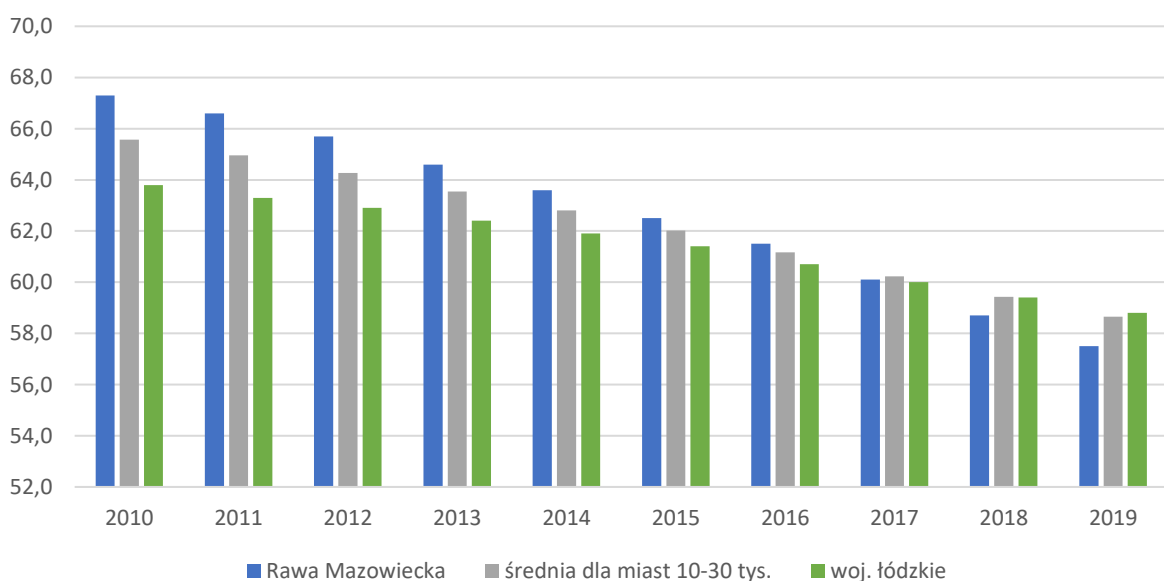
Wykres 4. Udział liczby ludności w wieku przedprodukcyjnym w latach 2010-2019

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

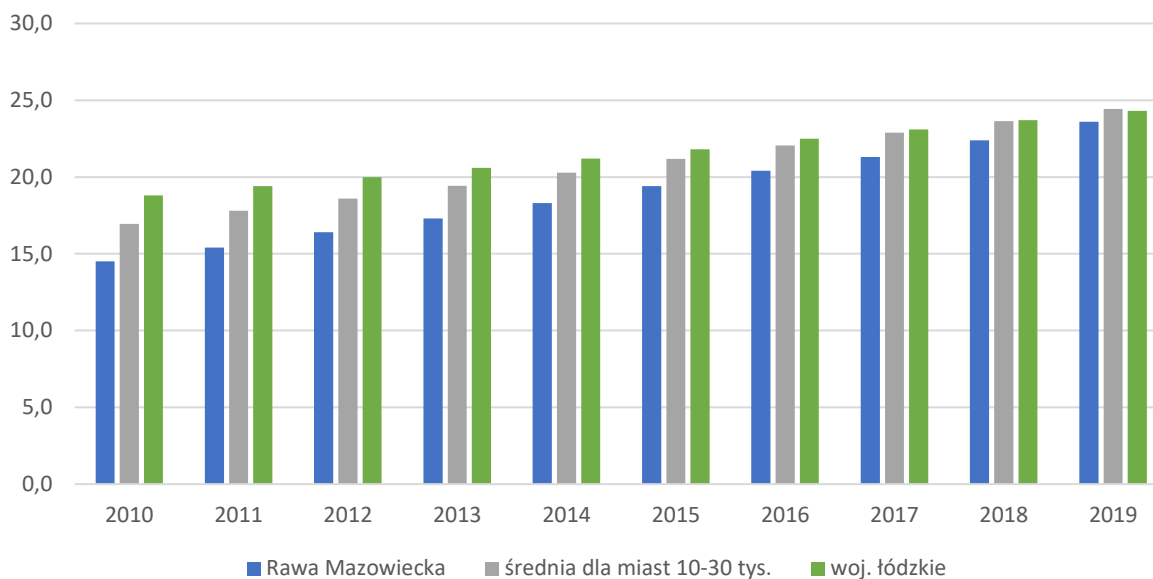
Liczba mieszkańców Rawy Mazowieckiej w wieku przedprodukcyjnym w analizowanych latach nieznacznie wzrosła z 18,2% w 2010 r. do 18,9% w 2019 r. Dla porównania udział opisywanej grupy wiekowej w miastach średniej wielkości województwa łódzkiego i w samym województwie łódzkim, zmalał. Z tego punktu widzenia zaobserwowane zmiany w Rawie Mazowieckiej - na tle miast średniej wielkości oraz regionu łódzkiego - kształtują się korzystnie.

Wykres 5. Udział liczby ludności w wieku produkcyjnym w latach 2010-2019

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

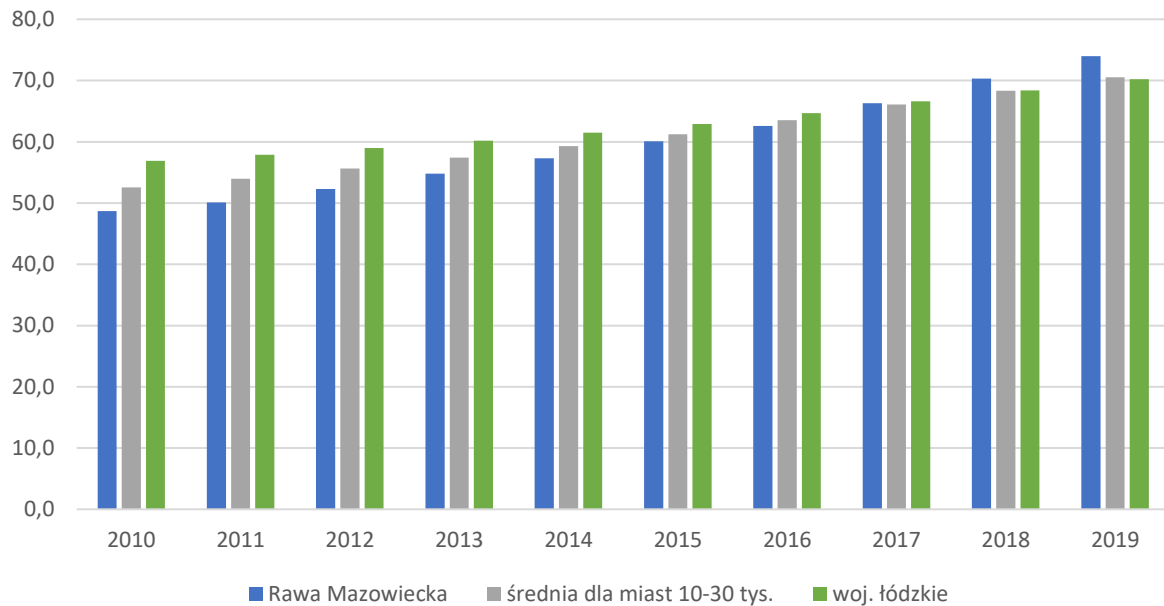
Wykres 6. Udział liczby ludności w wieku poprodukcyjnym w latach 2010-2019

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Współczynnik obciążenia demograficznego (ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym) systematycznie wzrastał w latach 2010-2019, wynosząc odpowiednio 48,7% w 2010 r. i 74,0% w 2019 r. W Rawie Mazowieckiej zauważalny jest zatem wzrost liczby osób w wieku nieprodukcyjnym w stosunku do osób w wieku produkcyjnym. W analizowanym okresie można zaobserwować szybszy wzrost ludności w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym niż w grupie miast średniej wielkości i całym województwie łódzkim. Początkowo wskaźnik ten dla Rawy Mazowieckiej osiągał wartość mniejszą, jednak od 2018 r. przewyższa zarówno wartość dla miast średniej wielkości, jak i dla województwa łódzkiego.

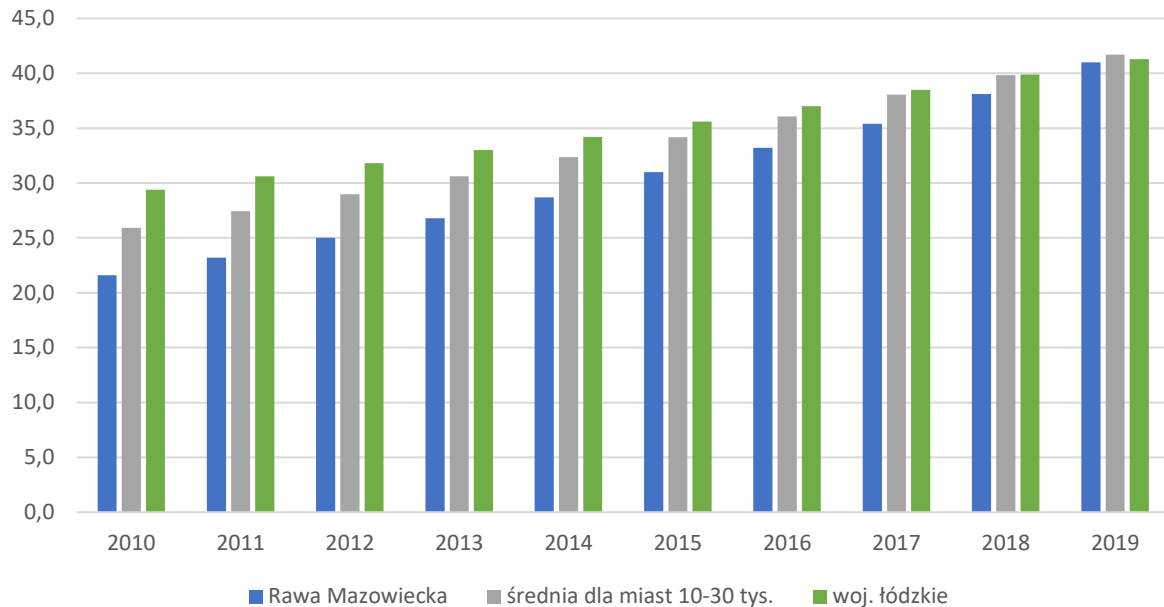
Wykres 7. Ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym w latach 2010-2019

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Pogłębiona analiza zjawiska starzenia się społeczeństwa w Rawie Mazowieckiej na podstawie wskaźnika liczby osób w wieku poprodukcyjnym na 100 mieszkańców w wieku produkcyjnym w latach 2010-2019 pozwala stwierdzić, że sytuacja demograficzna w Rawie Mazowieckiej staje się z roku na rok mniej korzystna. Na tle całego województwa łódzkiego, jak i miast średniej wielkości, Rawa Mazowiecka wciąż ma niższy odsetek osób w wieku poprodukcyjnym, jednak miasto charakteryzuje się większą dynamiką wzrostu osób w wieku poprodukcyjnym na 100 mieszkańców w wieku produkcyjnym. Traktując rok 2010 jako rok bazowy można zauważyć, że udział mieszkańców Rawy Mazowieckiej w wieku poprodukcyjnym na 100 mieszkańców w wieku produkcyjnym wzrósł w 2019 r. o prawie 20 punktów procentowych, podczas gdy w grupie miast średniej wielkości widoczny jest wzrost o niecałe 16 punktów procentowych, natomiast w województwie łódzkim o niecałe 12 punktów procentowych. W Rawie Mazowieckiej w 2019 r. na 100 osób w wieku produkcyjnym przypadało 41 osób w wieku poprodukcyjnym. Należy stwierdzić, iż sytuacja Rawy Mazowieckiej w tym zakresie pogarsza się, goniąc i pogłębiając tym samym niekorzystną sytuację w całym województwie.

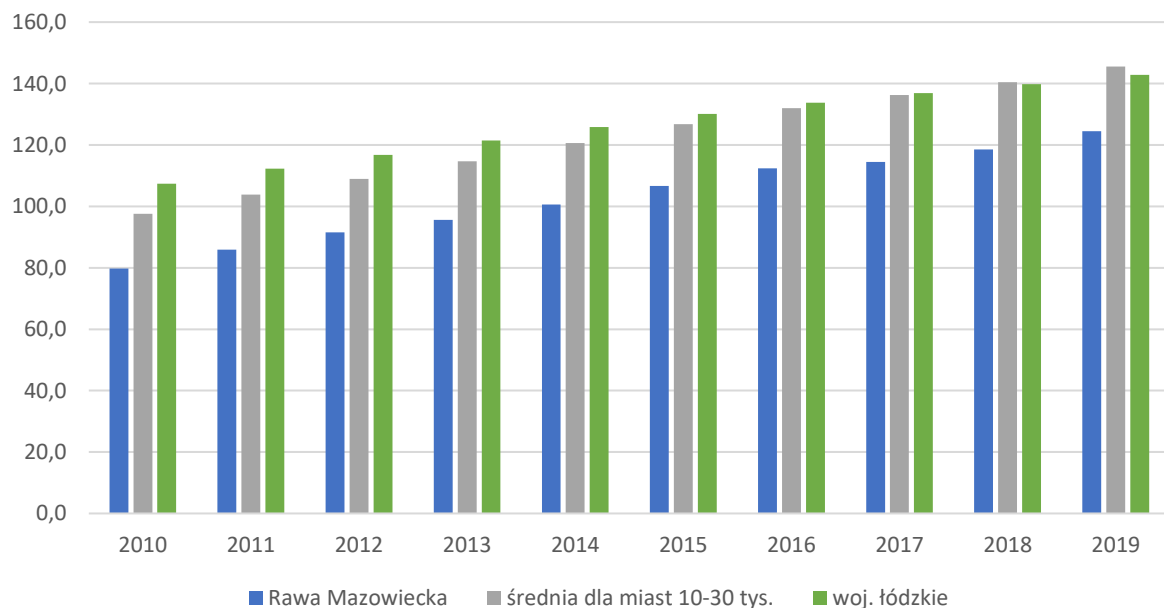
Wykres 8. Ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym w latach 2010-2019

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Podobnie niekorzystnie kształtuje się relacja liczby osób w wieku poprodukcyjnym w stosunku do liczby ludności w wieku przedprodukcyjnym. Analizując dane za lata 2010-2019 można stwierdzić, że sytuacja demograficzna zarówno w Rawie Mazowieckiej, jak i grupie miast średniej wielkości województwa łódzkiego oraz całym województwie rokrocznie pogarsza się.

Wykres 9. Ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym w latach 2010-2019

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

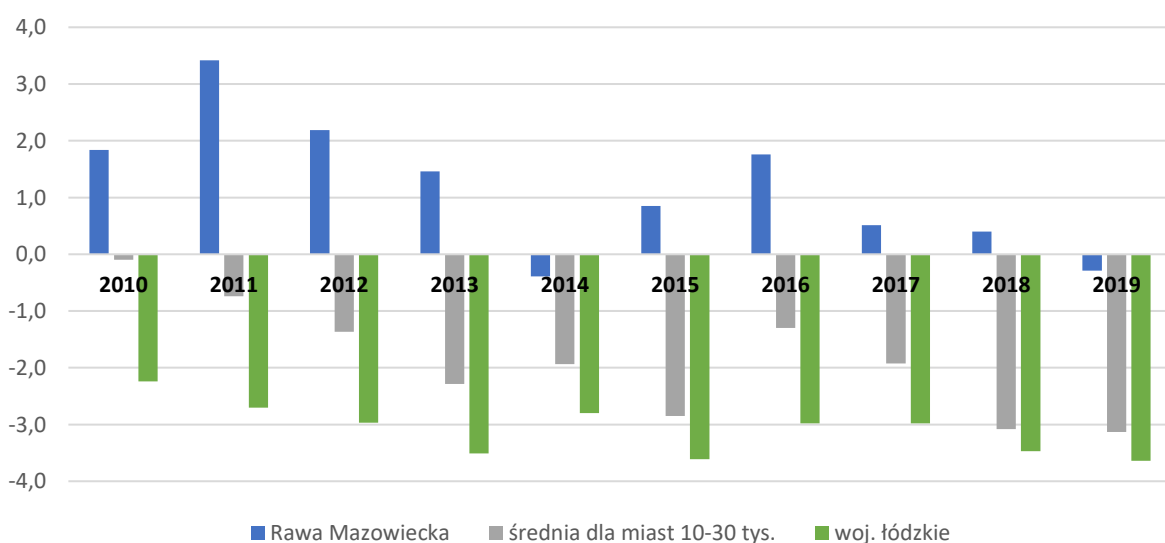

Niekorzystna sytuacja demograficzna ma związek z tendencjami ogólnokrajowymi, m.in. zjawiskiem starzenia się polskiego społeczeństwa, z nowym modelem rodziny (2+1) oraz niżem demograficznym. Pomimo tego, iż sytuacja Rawy Mazowieckiej jest korzystniejsza niż sytuacja miast średniej wielkości i województwa ogółem, niepokojący wydaje się fakt, że dynamika omawianego wskaźnika w latach 2010-2019 jest dużo większa niż w województwie łódzkim. W 2019 r. w Rawie Mazowieckiej na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym przypadało 124,5 osób w wieku poprodukcyjnym, gdy w 2010 r. wskaźnik ten osiągał wartość 79,8 osób.

Niekorzystna sytuacja demograficzna i zmiany w strukturze ludności spowodują określone konsekwencje w wielu dziedzinach życia mieszkańców Rawy Mazowieckiej oraz wywołają zmiany w funkcjonowaniu miasta. Zmniejszenie liczby dzieci wpływa na kształtowanie się usług edukacyjnych (przedszkolnych i szkolnych). Wzrost liczby osób starszych wpłynie na system świadczeń społecznych oraz zwiększy zapotrzebowanie na usługi dla osób starszych (usługi ochrony zdrowia oraz specjalistycznej opieki), rynek wyrobów farmaceutycznych.

W Rawie Mazowieckiej od kilku lat spada liczba urodzeń i wzrasta liczba zgonów. Przyrost naturalny w latach 2010-2019 w przeważającej mierze charakteryzował się dodatnimi wartościami, co świadczy o występowaniu wciąż większej liczby urodzeń żywych niż zgonów. Tylko dwukrotnie – w 2014 r. i 2019 r. zaobserwowano ujemny przyrost naturalny, który oznaczał większą liczbę zgonów niż liczbę urodzeń. Widać jednak systematyczny spadek wartości wskaźnika przyrostu naturalnego, co związane jest głównie ze wzrostem liczby zgonów. Dla porównania, w analizowanym okresie czasu, zarówno w grupie miast średniej wielkości jak i w całym województwie łódzkim, przyrost naturalny osiągał wartości ujemne.

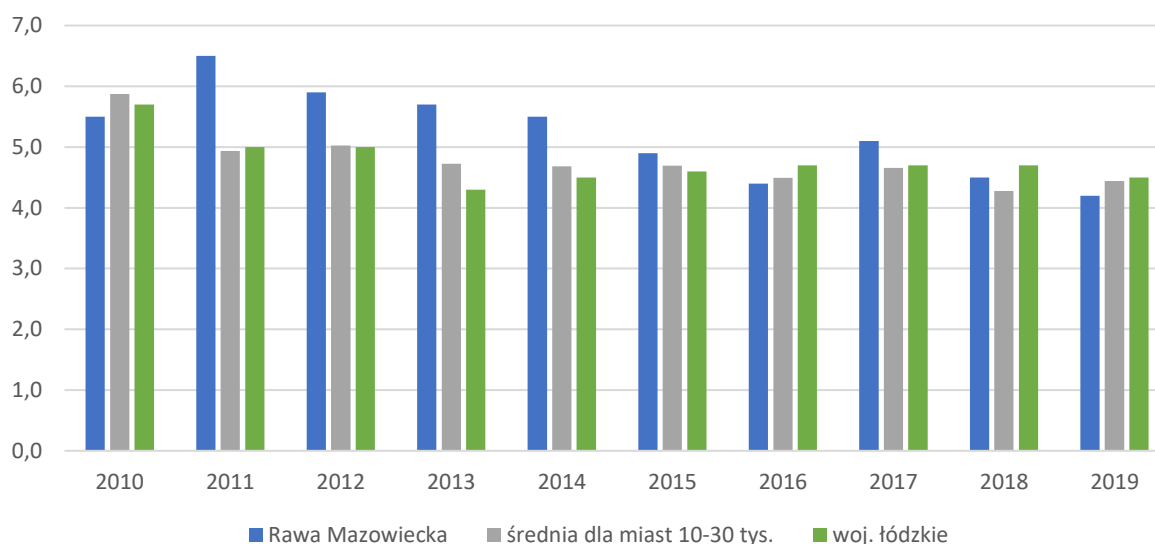
Wykres 10. Przyrost naturalny na 1000 ludności w latach 2010-2019

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Analizując sytuację stanu cywilnego mieszkańców Rawy Mazowieckiej można stwierdzić, że ponad połowa mieszkańców żyje w związkach małżeńskich (58,4%). Dość dużą część populacji stanowią kawalerowie oraz panny (27,2%), 3,2% mieszkańców jest po rozwodzie, a 10,9% to wdowy/wdowcy. Od 2011 roku systematycznie spada liczba zawieranych małżeństw. W 2011 wynosiła ona 116 małżeństw, w 2019 r. już tylko 72. W przeliczeniu na 1000 mieszkańców liczba małżeństw wynosiła w tym okresie od 6,5 do 4,2. W latach 2011-2015 liczba małżeństw na 1000 mieszkańców była większa niż w miastach średniej wielkości i województwie łódzkim. W latach kolejnych wskaźnik ten osiągał podobne wartości.

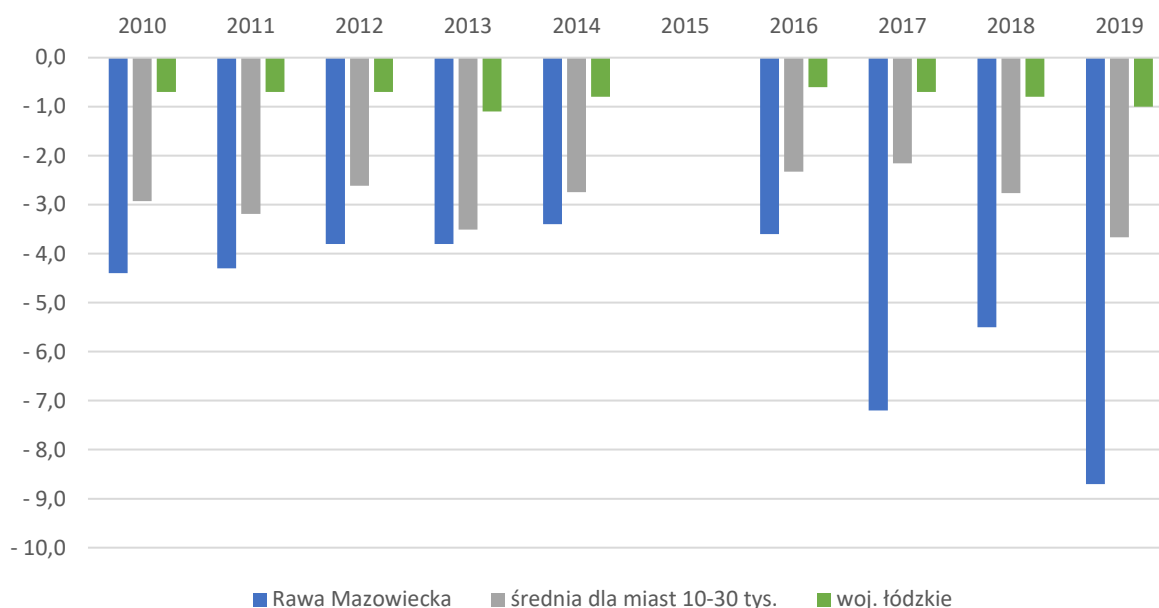
Wykres 11. Małżeństwa zawarte na 1000 ludności w latach 2010-2019

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Ważnym wskaźnikiem mówiącym o poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego danego ośrodka jest saldo migracji. Jest to różnica pomiędzy sumą osób napływających do miasta a sumą osób z niego odpływających. Procesy migracyjne są obecnie najczęściej dyskutowanym czynnikiem kształtującym zmiany liczby mieszkańców. Do analizy sytuacji w Rawie Mazowieckiej posłużył wskaźnik salda migracji w przeliczeniu na 1000 mieszkańców. W latach 2010-2019 saldo migracji na 1000 mieszkańców charakteryzowało się ujemnymi wartościami. Najniższa wartość salda migracji występowała w 2019 r. (-8,7), natomiast rok 2014 cechował się najwyższym saldem migracji (-3,4).

Wykres 12. Saldo migracji na 1000 mieszkańców w latach 2010-2019

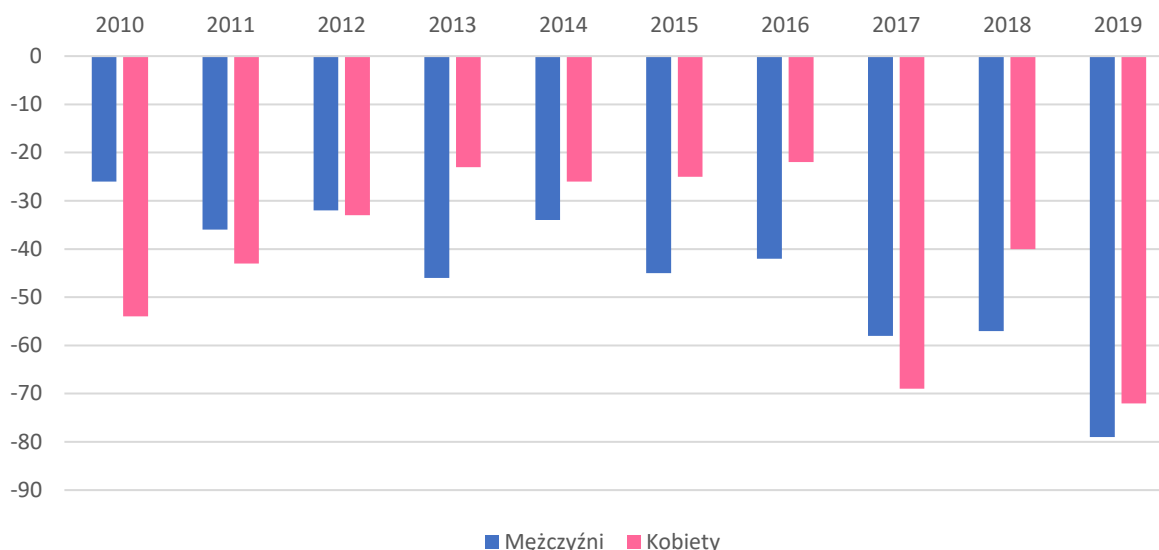
*2015 - Wypełnienie pozycji jest niemożliwe lub niecelowe (w tym ze względu na wysoki błąd losowy próby w badaniach reprezentacyjnych, np. BAEL); brak informacji wiarygodnych lub porównywalnych.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Interesujące dane dostarcza wskaźnik salda migracji zagranicznych na 1000 mieszkańców. Analizując dane z lat 2010-2019 można stwierdzić, że w przeciwieństwie do salda migracji w ruchu wewnętrznym, dla salda migracji zagranicznych występowały głównie dodatnie wartości. Wymeldowania za granicę oraz zameldowania z zagranicy nie stanowią jednak znaczącego udziału w ruchu migracyjnym w Rawie Mazowieckiej.

Miasta o ujemnym saldzie migracji, oznaczającym dominację odpływu nad napływem mieszkańców, tracą swój potencjał demograficzny na rzecz ośrodków o wysokiej atrakcyjności migracyjnej. Tracą przede wszystkim młodych, aktywnych, wykształconych i przedsiębiorczych mieszkańców – częściej są to kobiety niż mężczyźni. W przypadku Rawy Mazowieckiej zauważalny jest jednak większy odpływ mężczyzn w ruchu wewnętrznym.

Ujemne saldo migracji na pobyt stały oznacza pogorszenie struktury demograficznej i dalsze problemy z reprodukcją lokalnej populacji. W przypadku Rawy Mazowieckiej średnia wartość wskaźnika salda migracji na 1000 mieszkańców wynosząca w latach 2010-2019 - 4,9 oznacza, że na 1000 mieszkańców miasta w przeciągu analizowanego okresu wyemigrowały 49 osoby. Ujemne saldo migracji i utrzymujący się w obecnym czasie ubytek ludności w wieku największej aktywności rozrodczej i zawodowej może spowodować dalsze niekorzystne zmiany w strukturze biologicznej ludności i wpłynąć na trendy demograficzne, związane z procesem starzenia się ludności przejawiającym się stałym zmniejszeniem liczebności dzieci i młodzieży oraz wzrostem liczby ludności w wieku poprodukcyjnym.

Wykres 13. Saldo migracji wewnętrznych wg płci w latach 2010-2019

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Odptyw migracyjny w przeważającej większości następuje w relacjach między miastami, co związane jest głównie z przemieszczaniem się ludzi młodych w wieku od 20 do 30 lat. Przyczyną odptywu mieszkańców z Rawy Mazowieckiej, oprócz chęci zdobycia wykształcenia i w konsekwencji atrakcyjniejszej pracy, jest dodatkowo przemieszczanie się osób wykształconych i zamożnych do większych aglomeracji za pracą, nauką, handlem i usługami.

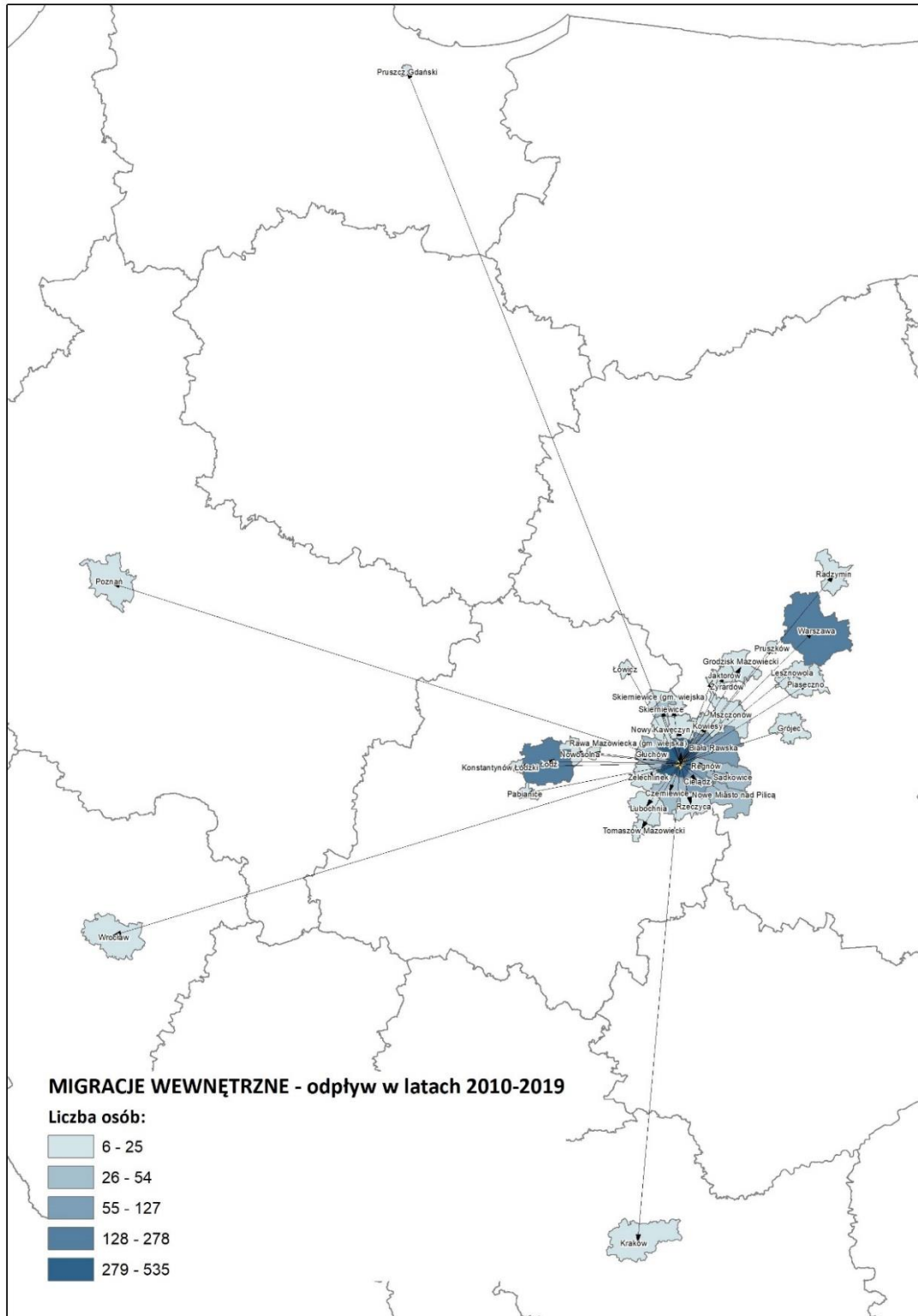
Główne kierunki odptywu mieszkańców z Rawy Mazowieckiej, oprócz przenosin „pod miasto” na tereny gminy wiejskiej Rawa Mazowiecka, to dwa duże miasta wojewódzkie – Łódź i Warszawa.

Tabela 1. Migracje wewnętrzne – główne kierunki odptywu i napływu w latach 2010-2019

Odptyw		Napływ	
Gmina obecnego miejsca zamieszkania	Liczba osób	Gmina poprzedniego miejsca zamieszkania	Liczba osób
Rawa Mazowiecka (gm. wiejska)	535	Rawa Mazowiecka (gm. wiejska)	270
Warszawa	278	Biała Rawska	141
Łódź	206	Cielądz	92
Cielądz	127	Łódź	68
Biała Rawska	100	Czerniewice	55
Skierniewice	54	Warszawa	46
Regnów	53	Głuchów	43
Czerniewice	51	Sadkowice	42
Sadkowice	39	Regnów	36
Głuchów	34	Nowe Miasto nad Pilicą	33
Nowe Miasto nad Pilicą	28	Rzeczyca	27
Tomaszów Mazowiecki	25	Tomaszów Mazowiecki	23
Piaseczno	21	Skierniewice	23

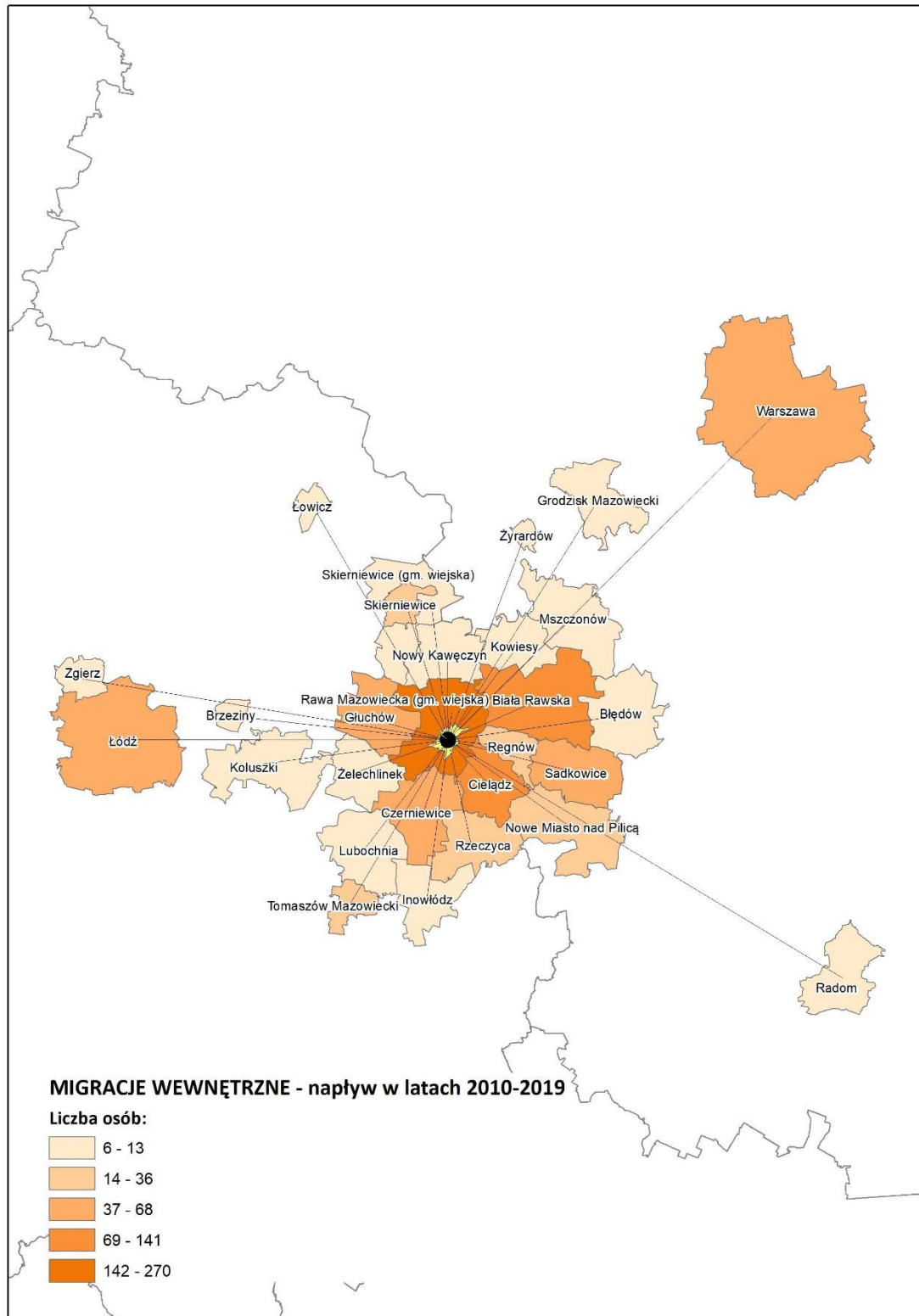
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Rysunek 1. Migracje wewnętrzne – główne kierunki odpływu mieszkańców w latach 2010-2019

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Rysunek 2. Migracje wewnętrzne – główne kierunki napływu mieszkańców w latach 2010-2019

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Przemieszczenia wewnątrz samego miasta dotyczą odpływu ludności z osiedli ze starą zabudową mieszkaniową do domów jednorodzinnych budowanych na osiedlach jednorodzinnych oddalonych od centrum miasta.

Prognoza demograficzna

W przygotowanej prognozie demograficznej uwzględnione zostały dwa zjawiska mające decydujące znaczenie w kształtowaniu liczby ludności: ruch naturalny oraz migracje. Migracje, obok przyrostu naturalnego, są czynnikiem mającym bezpośredni wpływ na liczbę ludności i jej rozmieszczenie na danym obszarze. Za rok wyjściowy prognozy przyjęto 2019 r. Horyzont prognozy to rok 2030.

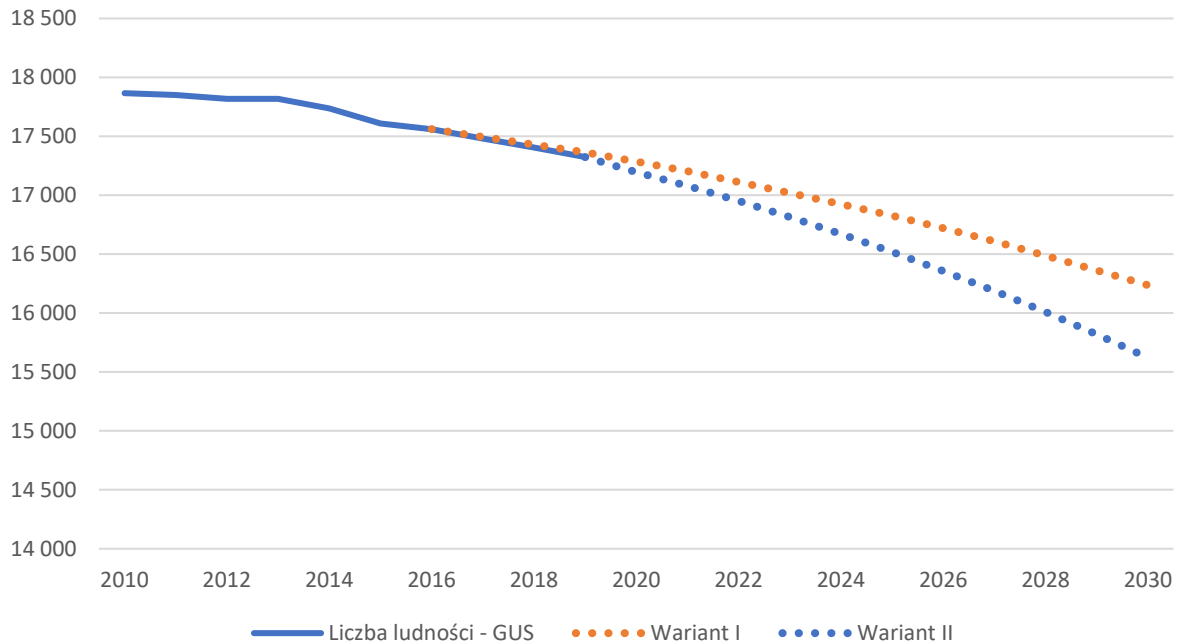
Wariant I prezentuje dane GUS zgodnie z opracowaniem „Prognozy ludności gmin na lata 2017-2030 (opracowanie eksperymentalne)”. Prognoza ludności gmin na lata 2017-2030 została opracowana w oparciu o długoterminowe założenia Prognozy ludności Polski na lata 2014-2050 oraz Prognozy dla powiatów i miast na prawie powiatu na lata 2014-2050. Prognoza ludności gmin do 2030 r., jako punkt wyjścia przyjmuje stan ludności w dniu 31.12.2016 r., w obowiązującym wówczas podziale administracyjnym. Ze względu na dużą zmienność współczynników demograficznych w czasie w poszczególnych gminach, podjęto decyzję o skróceniu horyzontu prognozy. Ostatnim rokiem prognozy ludności gmin jest rok 2030, a nie 2050 jak we wspomnianych prognozach opracowanych dla kraju, województw i powiatów. Założenia prognozy na poziomie gmin:

- wartości współczynnika płodności (ASFR) oraz prawdopodobieństw zgonu w danym wieku dla gmin zostały przyjęte takie same jak dla powiatów, w których się znajdują,
- strumienie migracji zostały wyliczone jako procent imigracji bądź emigracji (wewnętrznych i zagranicznych), który napływa bądź odpływa z danej gminy w stosunku do całego powiatu. Założono, że przez cały okres prognozy procent napływów oraz odpływów z poszczególnych gmin będzie się utrzymywał na poziomie średniej dziesięcioletniej (tj. z lat 2007 – 2016).

Wariant II przygotowany został w oparciu o model trendu wielomianowego na bazie danych z lat 2010-2019. Analiza danych pozwoliła na bardzo dobre dopasowanie modelu trendu – współczynnik determinacji kształtuje się na poziomie 0,98, co świadczy o tym, iż zbudowany model teoretyczny trendu wielomianowego w 98% wyjaśnia zmienność badanego zjawiska.

Prognozowane przez GUS wartości liczby ludności w mieście Rawa Mazowiecka do 2030 r. kontynuują trend spadkowy. Należy jednak zauważyć, iż prognozowane wartości liczby na lata 2017-2019 nie odpowiadają faktycznej sytuacji demograficznej Miasta. Zgodnie z przygotowaną przez GUS prognozą, liczba ludności w latach 2017-2029 miała systematycznie maleć. I faktycznie maleje, ale w szybszym tempie niż przewidywała to prognoza przygotowana przez GUS.

Wykres 14. Liczba ludności w Rawie Mazowieckiej w latach 2010-2019 wraz z prognozowaną liczbą ludności do 2030 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Obydwa warianty zaprezentowanej prognozy demograficznej zakładają spadek liczby ludności Miasta. Należy zatem uznać, iż stanowi to realistyczną wersję zmiany zaludnienia Rawy Mazowieckiej. Prognozowana liczba ludności – przyjmując za rok bazowy rok 2019 oraz horyzont prognozy rok 2030 - w kolejnych latach będzie odpowiednio wynosić – tabela 2.

Tabela 2. Prognozowana liczba ludności Rawy Mazowieckiej w latach 2010-2019

Rok	Liczba ludności – wariant I	Liczba ludności – wariant II
2019	17 363	17 324
2020	17 285	17 195
2021	17 203	17 078
2022	17 113	16 952
2023	17 018	16 816
2024	16 924	16 672
2025	16 826	16 519
2026	16 720	16 358
2027	16 609	16 187
2028	16 487	16 007
2029	16 363	15 819
2030	16 237	15 622

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Zmiany liczby ludności w Rawie Mazowieckiej, będące skutkiem negatywnych trendów przemian demograficznych, determinują/wskazują na konieczność znalezienia odpowiedzi na fundamentalne pytania: jak zarządzać miastem, jak dostosowywać jego przestrzeń, jak efektywnie kształtować usługi publiczne w kontekście istniejących wyzwań demograficznych? Głębokie zmiany w strukturze ludności według wieku spowodują określone konsekwencje w wielu dziedzinach życia miasta. Spadek liczby dzieci wpłynie na kształtowanie się sieci szkół i przedszkoli oraz może wpłynąć na likwidację szkół na różnym poziomie nauczania. Wzrost liczby ludzi starszych będzie wywierał wpływ na system świadczeń społecznych oraz zapotrzebowanie na infrastrukturę oraz różnego rodzaju usługi dedykowane tej grupie społecznej.

II.2. Dostępność i jakość infrastruktury i usług społecznych

Edukacja

W Rawie Mazowieckiej w roku szkolnym 2019/2020 funkcjonowały trzy szkoły podstawowe oraz trzy przedszkola publiczne, prowadzone przez Miasto Rawa Mazowiecka:

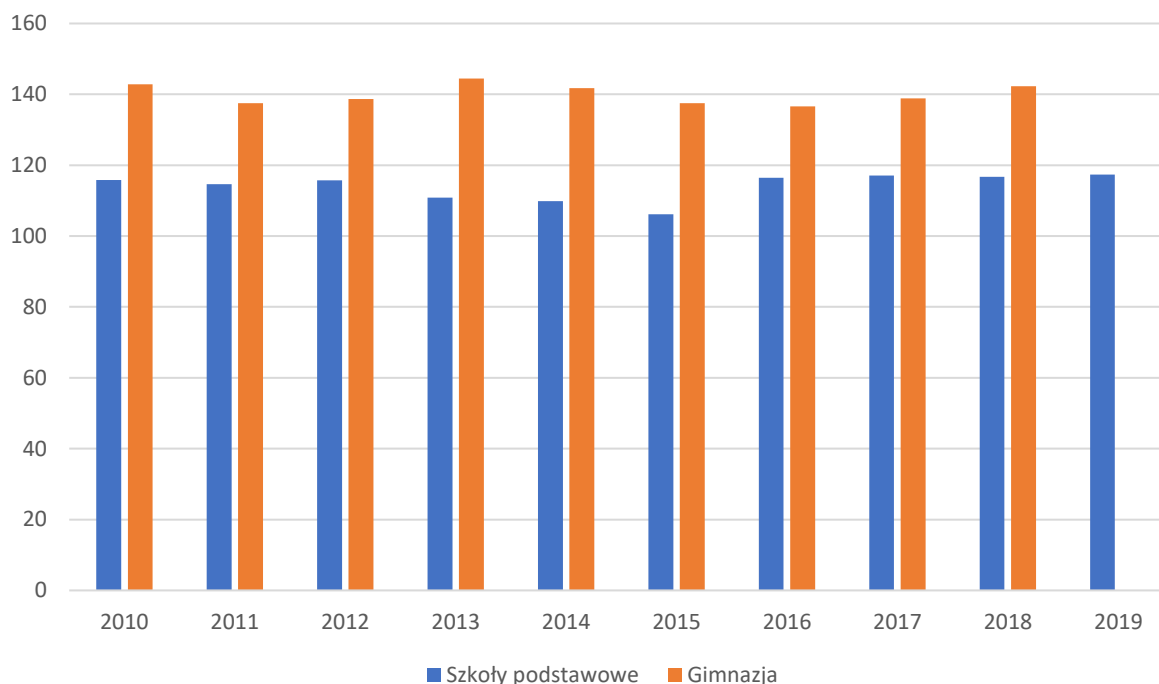
- Szkoła Podstawowa Nr 1 im. Tadeusza Kościuszki;
- Szkoła Podstawowa Nr 2 im. Marii Konopnickiej;
- Szkoła Podstawowa Nr 4 im. Kornela Makuszyńskiego;

Trzeba jednak zaznaczyć, że w wyniku reformy systemu oświaty z 2017 roku, dwa gimnazja na terenie Rawy Mazowieckiej zostały zlikwidowane, a od roku szkolnego 2017/2018 nowe roczniki nie były przyjmowane. Wygaszane oddziały gimnazjalne zostały włączone do Szkoły Podstawowej Nr 1 i do Szkoły Podstawowej Nr 4 (Szkoła Podstawowa Nr 2 została przekształcona w szkołę ośmioklasową, bez oddziałów gimnazjalnych).

Współczynnik skolaryzacji brutto obliczany jest jako relacja liczby osób uczących się (stan na początku roku szkolnego) na danym poziomie kształcenia do liczby ludności (stan w dniu 31 grudnia) w grupie wiekowej określonej jako odpowiadająca temu poziomowi nauczania.

W latach 2010-2019 współczynnik skolaryzacji w szkołach podstawowych i gimnazjalnych utrzymywał się powyżej 100% co świadczy o uczęszczaniu do szkół na terenie Rawy Mazowieckiej dzieci zamieszkałych poza miastem. Na przestrzeni analizowanych lat zauważalny jest wzrost współczynnika skolaryzacji w szkołach podstawowych oraz gimnazjach, co oznacza, że do szkół w Rawie Mazowieckiej uczęszcza coraz więcej dzieci mieszkających poza granicami administracyjnymi miasta. Do 2019 r. współczynnik skolaryzacji w gimnazjach był wyższy niż w szkołach podstawowych i wyniósł w 2018 r. 142,28%. Po zamknięciu gimnazjów w 2019 r. współczynnik skolaryzacji w szkołach podstawowych utrzymał się na podobnym poziomie jak w latach poprzednich i wyniósł 117,38%, co oznacza, że dzieci uczęszczające do gimnazjów spoza Rawy Mazowieckiej wybrały szkoły podstawowe w swoich miejscowościach.

Wykres 15. Współczynnik skolaryzacji brutto w latach 2010-2019 (%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

W mieście Rawa Mazowiecka funkcjonują 3 miejskie przedszkola i są to następujące placówki:

- Przedszkole Miejskie nr 1 „Tęczowa Jedyneczka”;
- Przedszkole Miejskie nr 2 „Niezapominajka”;
- Przedszkole Miejskie nr 3 „Bajkowy Zakątek”.

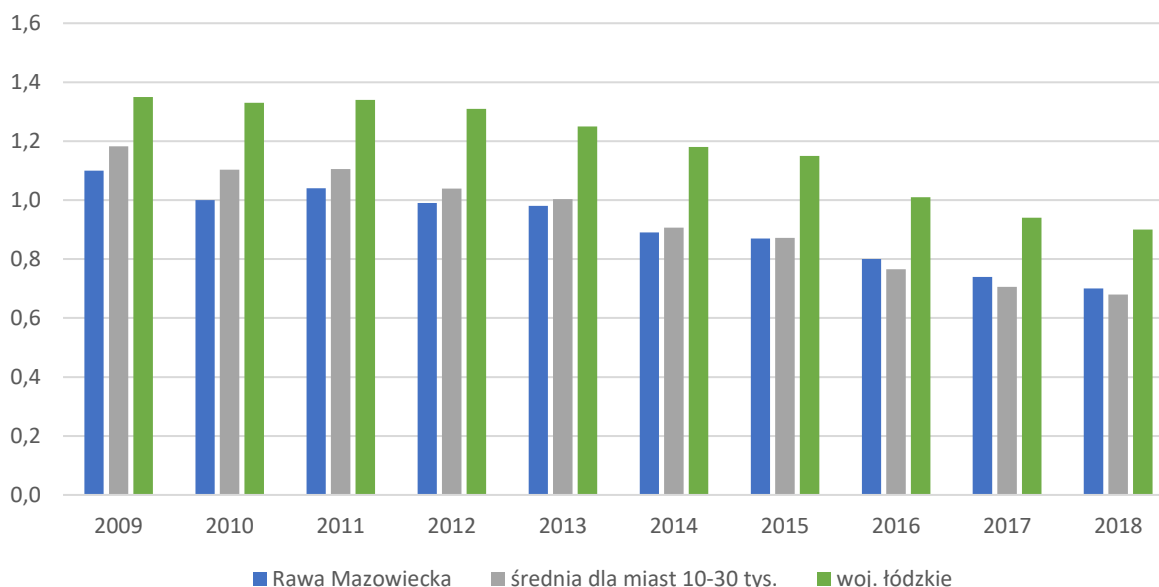
Na terenie Miasta Rawa Mazowiecka funkcjonują również cztery prywatne przedszkola:

- Małe Niepubliczne Przedszkole "Słoneczny Domek";
- Niepubliczne Przedszkole "Wesoła Kraina" Agnieszka Koperska;
- Dwujęzyczne Przedszkole Niepubliczne "Happy Kids" Urszula Nowak;
- Niepubliczne Przedszkole Plastyczne "EKOgroszki".

Wskaźnik dotyczący dzieci w wieku 3-5 lat przypadających na 1 miejsce w placówce wychowania przedszkolnego w latach 2009-2018 przedstawia sytuację w przedszkolach w Rawie Mazowieckiej na tle średnich miast województwa łódzkiego i całego województwa. W Rawie Mazowieckiej w analizowanym okresie liczba miejsc w placówkach wychowania przedszkolnego tylko raz nie była wyższa (2009 r.) niż liczba dzieci w tych placówkach, co z jednej strony świadczy o dobrej sytuacji wychowania przedszkolnego w Rawie Mazowieckiej, dużej dostępności infrastruktury społecznej związanej z realizacją wielu inwestycji w ostatnich latach. Z drugiej jednak strony sytuacja ta jest wynikiem zachodzących niekorzystnych procesów demograficznych nie tylko w mieście, ale i w całym kraju. Widoczna

jest tendencja spadkowa w liczbie dzieci przypadających na 1 miejsce w placówce wychowania przedszkolnego. Sytuacja ta dotyczy zarówno Rawy Mazowieckiej jak i miast średniej wielkości i całego województwa łódzkiego.

Wykres 16. Dzieci w wieku 3-5 lat przypadające na 1 miejsce w placówce wychowania przedszkolnego w latach 2009-2018 (liczba dzieci)

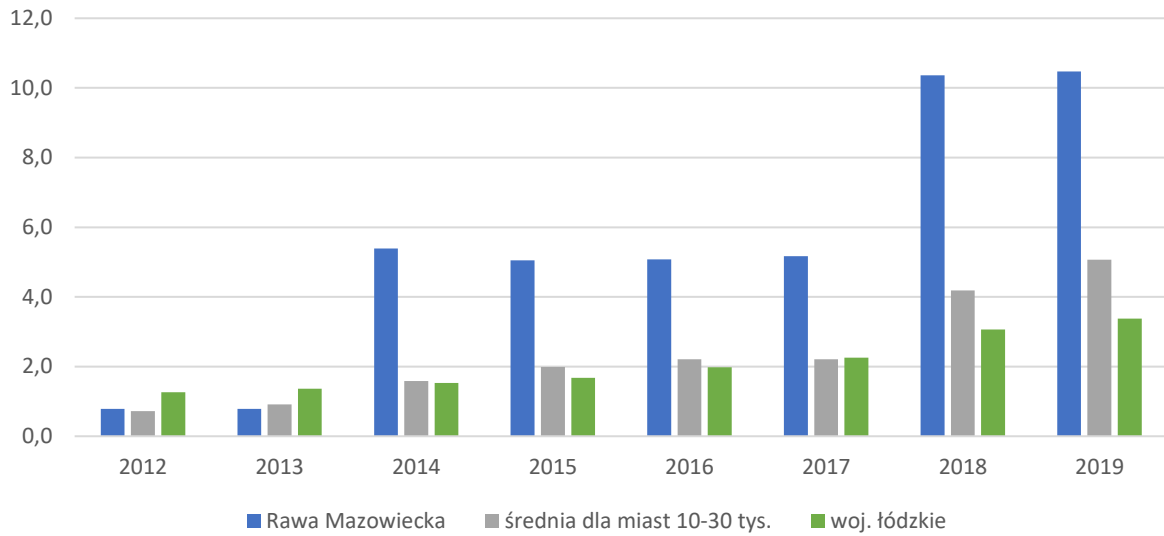

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

W Rawie Mazowieckiej funkcjonują dwa żłobki, w tym jeden to Żłobek Miejski z Oddziałami Integracyjnymi „TUPTUŚ” otwarty 1 września 2014 r. Początkowo żłobek miejski przygotowany był na sprawowanie opieki nad 74 dziećmi w wieku od 20 tygodni życia do 3 lat. Od września 2020 r. do żłobka ogółem uczęszczało 113 dzieci, w tym 4 dzieci z orzeczeniami o niepełnosprawności. Aktualnie liczba miejsc dla dzieci w żłobku publicznym wynosi 132.

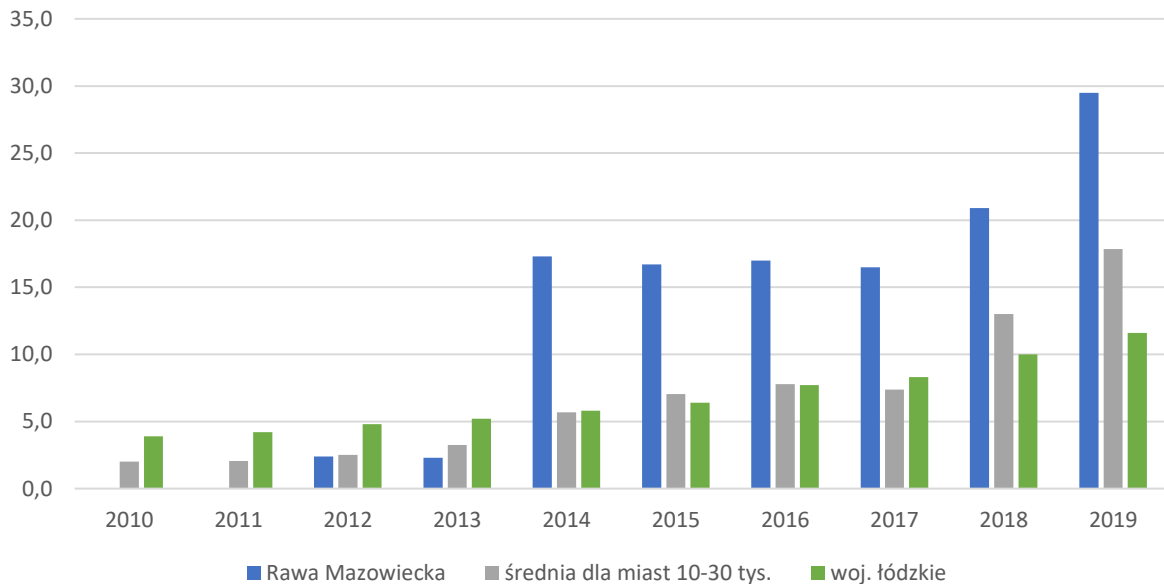
Od 2014 r. widoczny jest wzrost liczby miejsc w żłobkach, w których sprawowana jest opieka nad dziećmi do lat 3. Miało to związek z otwarciem publicznego żłobka miejskiego „Tuptuś”. Wzrost liczby miejsc przełożył się równocześnie na wzrost odsetka dzieci objętych opieką. Odsetek dzieci objętych opieką w żłobkach liczony jest jako stosunek liczby wszystkich dzieci objętych opieką w żłobkach, oddziałach żłobkowych oraz od 2012 r. - klubach dziecięcych, do liczby dzieci w grupie wieku do lat 3 (bez trzylatków) i wyrażony jest procentowo. Odsetek dzieci objętych opieką w żłobkach najwyższą wartość osiąga w 2019 r. – 29,5% i jest wyraźnie wyższy od wartości dla miast średniej wielkości i całego województwa łódzkiego.

Wykres 17. Opieka nad dziećmi w wieku do lat 3 – miejsca ogółem (żłobki, łącznie z oddziałami i klubami dziecięcymi) na 1000 ludności w latach 2012-2019

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Wykres 18. Opieka nad dziećmi w wieku do lat 3 – odsetek dzieci objętych opieką w żłobkach w latach 2010-2019 (%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Atrakcyjność oferty żłobków sprzyja korzystaniu z opieki nad najmłodszymi mieszkańcami Rawy Mazowieckiej. Jest to również bardzo atrakcyjna oferta dla osób posiadających dzieci do lat 3, a mieszkających poza miastem i dojeżdżających do pracy. Trzeba jednak podkreślić, że liczba miejsc w placówkach na terenie miasta jest wciąż niewystarczająca w stosunku

do liczby dzieci oczekujących na przyjęcie. Atrakcyjność oraz dostępność, w tym dostępność placówek dla dzieci ze specjalnymi potrzebami może korzystnie wpłynąć na proces włączenia społecznego i ekonomicznego dzieci i ich rodzin.

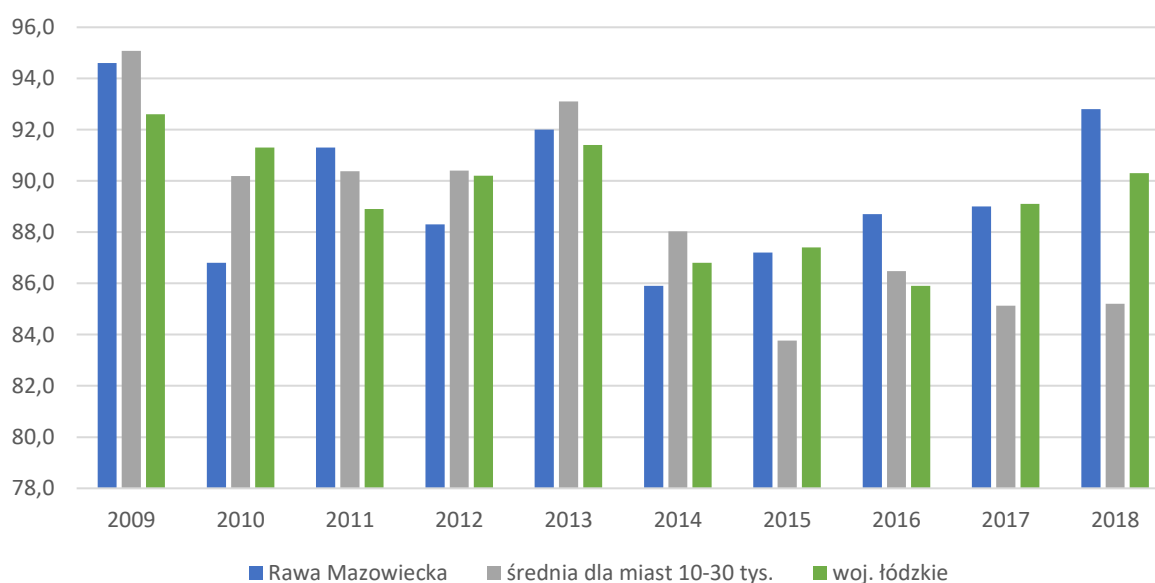
Na terenie Miasta Rawa Mazowiecka znajdują się również trzy szkoły na poziomie ponadpodstawowym, dla których organem prowadzącym jest Powiat Rawski, są to:

- Liceum Ogólnokształcące im. Marii Skłodowskiej-Curie,
- Zespół Szkół Ponadpodstawowych im. Władysława Reymonta;
- Zespół Szkół – Centrum Edukacji Zawodowej i Ustawicznej im. Mikołaja Kopernika.

W Centrum Edukacji Zawodowej i Ustawicznej działa Liceum Ogólnokształcące dla Dorosłych oraz Technikum Uzupelniające dla dorosłych. Ponadto, w Rawie Mazowieckiej działa Zespół Placówek Specjalnych, do których zaliczają się: Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy oraz Młodzieżowy Ośrodek Socjoterapii.

Zdawalność egzaminów maturalnych w liceach ogólnokształcących w latach 2009-2018 utrzymywała się na poziomie od 94,6% w 2009 r. do 85,9% w 2014 r. co dawało średnią zdawalność w okresie 10 letnim na poziomie 89,7%. Była to najwyższa zdawalność w porównaniu z miastami średniej wielkości województwa łódzkiego i województwem łódzkim. W latach 2009-2013 brak jest widocznej tendencji – zdawalność cechowała się zmiennymi wartościami. Natomiast od 2014 r. widoczny jest stały wzrost zdawalności egzaminów maturalnych – z poziomu 85,9% do 92,8%. Wskazane dane świadczą o wysokiej jakości nauczania w szkołach ponadpodstawowych na terenie miasta Rawa Mazowiecka, co stanowi o dużej atrakcyjności placówek edukacyjnych.

Wykres 19. Zdawalność egzaminów maturalnych – licea ogólnokształcące (%) w latach 2009- 2018

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Sport

W Rawie Mazowieckiej funkcjonuje 14 organizacji sportowych realizujących zadania z zakresu upowszechniania kultury fizycznej i sportu (organizacja szkolenia dzieci i młodzieży objętej systemem współzawodnictwa sportowego). Zajęcia organizowane są w następujących dyscyplinach sportowych: piłka nożna, piłka siatkowa, judo, karate, pływanie, triathlon, tenis stołowy, tenis ziemny, strzelectwo sportowe. Najstarszą z organizacji jest klub sportowy RKS „Mazovia”, działający nieprzerwanie od 1930 roku. Mazovia jest klubem piłkarskim zrzeszającym w 7 młodzieżowych klasach rozgrywkowych ok. 200 zawodników. W 2013 r. powstała w klubie sekcja piłki nożnej dziewcząt. Ponadto w Rawie Mazowieckiej działają następujące organizacje sportowe: Rawski Klub Karate Kiokushinkai, UKS "Judo Rawa", MLUKS „Dwójka” (tenis stołowy, piłka siatkowa dziewcząt), MUKS „Juvenia” (piłka siatkowa dziewcząt i chłopców), UKS „Jedynka” (mini siatkówka dziewcząt i chłopców), Rawskie Towarzystwo Tenisa Ziemnego, Klub Sportowy „Triathlon Rawa”, Okręgowa Sekcja Pływacka powstała w 2013 r. przy rawskim oddziale WOPR w Rawie Mazowieckiej, Sekcja Strzelectwa Sportowego (broń pneumatyczna) działająca przy rawskim oddziale LOK, MLUKS „Rawa” (lekka atletyka), Klub Wędkarstwa Sportowego „RAWA”.

Baza sportowa Rawy Mazowieckiej skupiona jest przede wszystkim w południowo-zachodniej części miasta, gdzie zlokalizowany jest Ośrodek Sportu i Rekreacji (OSiR) im. Haliny Konopackiej. OSiR posiada zbiorniki wodne - zalew Tatar i Dolna, halę sportową z siłownią oraz sauną, korty tenisowe, przystań wodną z wypożyczalnią sprzętu pływającego, czy krąg myśliwski, usytuowany w niewielkim lasu przylegającym do zalewu Tatar. Na jego skraju zamontowano także siłownię plenerową, w tym dla osób niepełnosprawnych. Infrastrukturę turystyczną tego terenu wzbogaca oddany do użytku w 2012 r. nowoczesny kompleks AQUARIUM Centrum Fit Rawa z basenami, saunami, sezonowym lodowiskiem oraz częścią fitness. Uzupełnieniem bazy sportowo-rekreacyjnej Rawy Mazowieckiej są następujące obiekty:

- hala sportowa Milenium z siłownią, salą fitness, aparatami do masażu mechanicznego, salką korekcyjną, oraz stołami do tenisa, wraz z przylegającym do hali kompleksem sportowym typu „Orlik 2012” (boisko piłkarskie, boiska do tenisa ziemnego/boisko do koszykówki – pełniące zimą funkcję lodowiska, tzw. „Biały Orlik”). Hala przystosowana jest dla osób niepełnosprawnych i pozbawiona jest barier architektonicznych;
- stadion miejski OSiR z boiskiem do piłki nożnej, bieżnią, trybunami i zapleczem szatniowo - sanitarnym.

Dostępna infrastruktura sportowa wydaje się być dość atrakcyjna i różnorodna. Dokonane w ostatnich latach inwestycje skutkowały nie tylko zwiększeniem jej dostępności, ale także większym zróżnicowaniem oferty sportowo-rekreacyjnej dla mieszkańców i gości. Jednocześnie infrastruktura ta, zwłaszcza nad zalewem „Tatar” wymaga dalszych nakładów

finansowych ze względu na to, że obiekty te są przestarzałe, np. hala sportowa „Tatar” wymaga gruntownego remontu, w tym termomodernizacji oraz przystosowania do potrzeb osób niepełnosprawnych. Podobnie przystań wodna również wymaga termomodernizacji i remontu pomieszczeń wewnątrz obiektu. Istotnym wyzwaniem jest zwiększenie dostępności tej infrastruktury dla osób ze szczególnymi potrzebami.

Najważniejsze, cykliczne imprezy sportowo-rekreacyjne w Rawie Mazowieckiej to:

- Maraton rowerowy z cyklu Mazovia MTB Marathon;
- Zawody triathlonowe;
- Drużynowe Mistrzostwa Polski SZS w tenisie stołowym;
- Wyścig kolarski z cyklu ŻTC BIKE RACE;
- Otwarte Mistrzostwa Rawy Mazowieckiej w tenisie stołowym;
- Rawski Rodzinny Rajd Rowerowy;
- Turniej tenisa ziemnego o Puchar Burmistrza Rawy Mazowieckiej (najstarsza cykliczna impreza tenisowa w Rawie Mazowieckiej)
- Maraton Pływacki im. Pawła Pioruna;

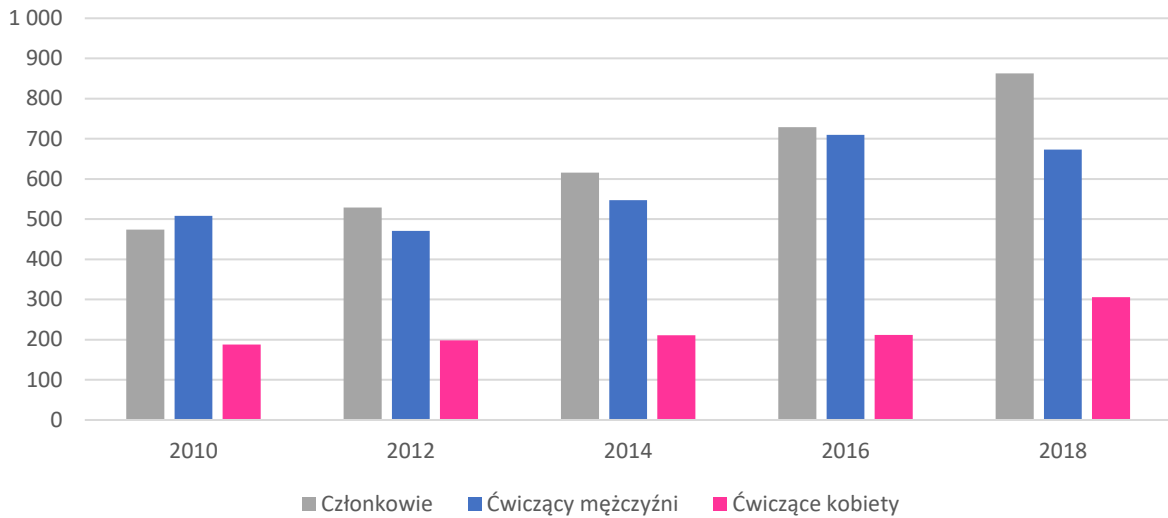
Organizowane są także turnieje w grach zespołowych skierowane do osób dorosłych i młodzieży. Zawody te mają zasięg lokalny i ogólnopolski. W czasie ferii zimowych i wakacji organizowane są imprezy sportowe dla dzieci i młodzieży: Rawska Feriada i Wakacje ze Sportem.

W 2020 r. mimo sytuacji epidemicznej, przy zachowaniu obowiązujących zasad bezpieczeństwa, udało się przeprowadzić następujące imprezy sportowe:

- zorganizowane w okresie ferii zimowych zajęcia sportowe dla dzieci i młodzieży;
- turniej piłki siatkowej Amatorów o Puchar Przewodniczącej Rady Miasta;
- Bieg Pamięci Żołnierzy Wyklętych „Tropem Wilczym”;
- zawody triathlonowe;
- XX Rawski Rodzinny Rajd Rowerowy.

W Rawie Mazowieckiej w latach 2010-2018 liczba członków klubów sportowych stale rosła – od 474 osób w 2010 r. do 863 osób w 2018 r. W strukturze ćwiczących dominują mężczyźni, stanowiąc ok. 70% ogółu ćwiczących osób. W 2018 r. zauważalny jest jednak wyraźny wzrost liczby ćwiczących kobiet – z 212 w 2016 r. do 306 w 2018 r. Podobnie sytuacja wygląda w strukturze ćwiczących do lat 18. W analizowanym okresie przybywa ćwiczących osób do 18 roku życia z czego ok. 70% stanowią ćwiczący chłopcy.

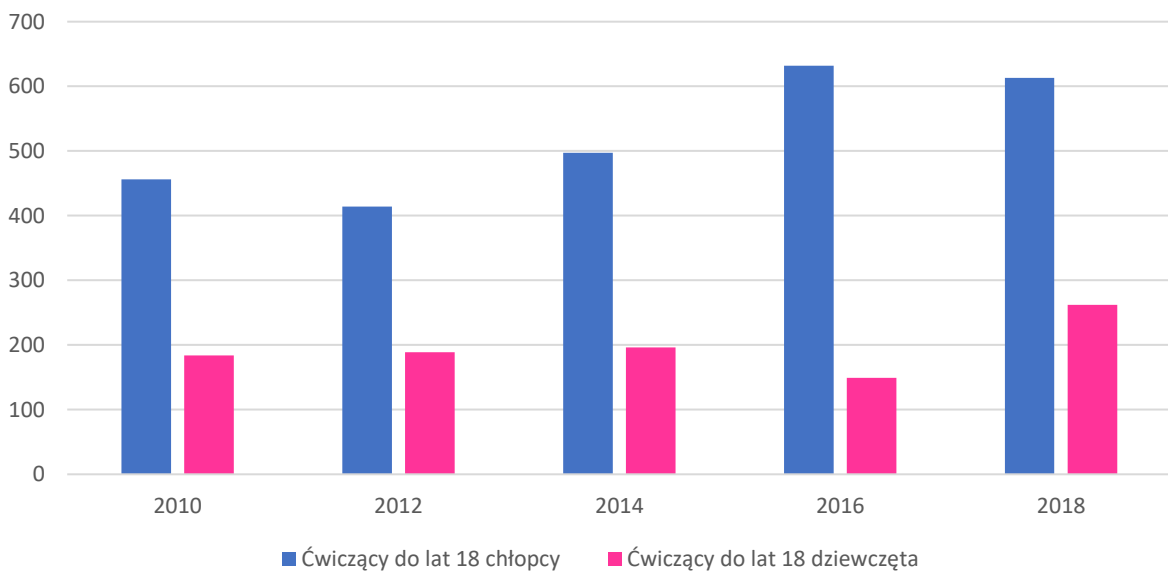
Wykres 20. Kluby sportowe łącznie z klubami wyznaniowymi* i UKS – członkowie, ćwiczący mężczyźni, ćwiczące kobiety w latach: 2010, 2012, 2014, 2016, 2018

* Kluby wyznaniowe są to kluby Katolickiego Stowarzyszenia Sportowego Rzeczypospolitej Polskiej, Luterńskiego Towarzystwa Sportowego oraz innych organizacji wyznaniowych, które od 1994 r. prowadzą zajęcia mające charakter rekreacji ruchowej. Sieć tych klubów tworzona jest głównie przy parafiach

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Wykres 21. Kluby sportowe łącznie z klubami wyznaniowymi i UKS – ćwiczący do lat 18: chłopcy, dziewczęta w latach: 2010, 2012, 2014, 2016, 2018

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

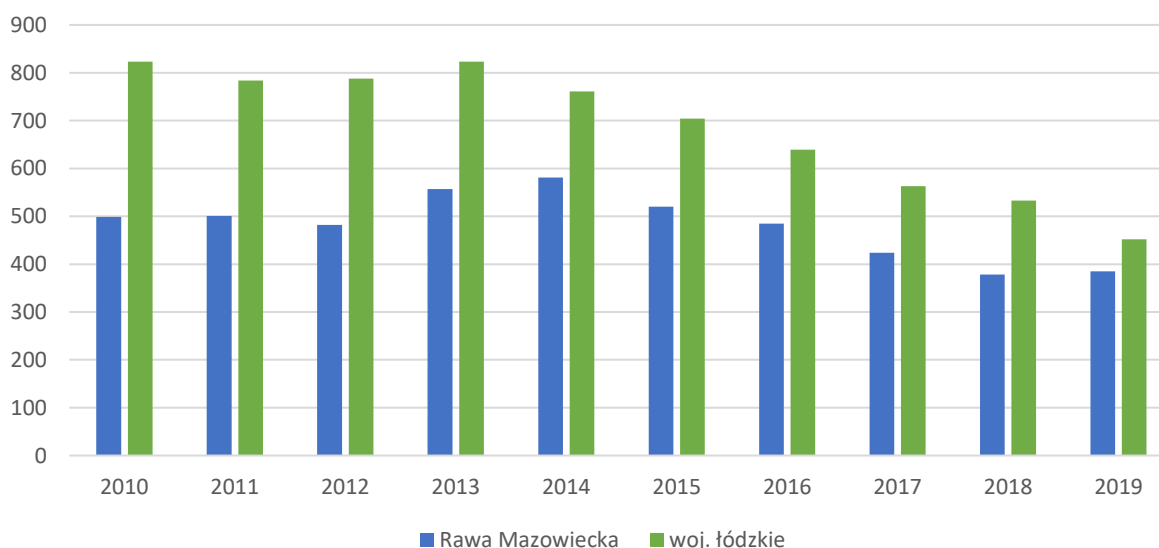
Opieka społeczna

W Rawie Mazowieckiej funkcjonuje Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej, którego zakres działań obejmuje zadania wynikające z ustawy o pomocy społecznej. Prawo do świadczeń pieniężnych z pomocy społecznej przysługuje osobom i rodzinom, których dochód nie przekracza określonego kryterium dochodowego, przy jednoczesnym wystąpieniu co najmniej jednej z okoliczności przedstawionej w tabeli 4. MOPS, oprócz finansowych form wsparcia, realizuje usługi opiekuńcze, poradnictwo specjalistyczne, a przede wszystkim pracę socjalną obejmującą pomoc doraźną w sytuacjach kryzysowych oraz pomoc wspierającą indywidualnie, jak i środowiskowo.

Trzeba zaznaczyć, że miasto Rawa Mazowiecka uchwaliło Strategię Rozwiązywania Problemów Społecznych dla Miasta Rawa Mazowiecka na lata 2017-2022. Dokument ten stanowi długofalowy plan działania, określający główne cele i kierunki rozwoju poprzez tworzenie instytucjonalnych, organizacyjnych i materialnych warunków sprzyjających ograniczaniu obszarów wykluczenia społecznego.

Na przestrzeni kilku ostatnich lat widoczny jest systematyczny spadek liczby osób, które korzystają z pomocy społecznej niezależnie od przyczyny przyznania im wsparcia.

Wykres 22. Beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej na 10 tys. ludności w latach 2010- 2019

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

W Rawie Mazowieckiej w latach 2010-2019 widoczne jest zmniejszenie liczby beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców. Sytuacja społeczna pod względem liczby osób korzystających z pomocy społecznej w Rawie Mazowieckiej jest

korzystniejsza niż w województwie łódzkim. Chociaż na przestrzeni lat w województwie łódzkim widoczny jest większy spadek liczby osób, które korzystają z pomocy społecznej na 10 tys. ludności to nadal ze wsparcia korzysta większy odsetek ludności niż w Rawie Mazowieckiej. Można więc stwierdzić, że na tle województwa łódzkiego sytuacja społeczna Rawy Mazowieckiej jest korzystniejsza.

Tabela 3. Liczba rodzin i osób w rodzinach korzystających z pomocy społecznej w latach 2016- 2020

Rok	Liczba rodzin	Liczba osób w rodzinach
2016	431	869
2017	399	771
2018	358	684
2019	368	690
2020	398	546

Źródło: Raport o Stanie Miasta Rawa Mazowiecka za rok 2020

W 2020 roku, ze świadczeń z pomocy społecznej, przyznanych w ramach zadań zleconych i własnych miasta, skorzystało 398 osób i ich rodzin. Ze świadczeń pieniężnych w 2020 r. skorzystały 244 osoby, ze świadczeń niepieniężnych - 236 osób.

Najczęściej występujące przyczyny przyznawania pomocy w latach 2016-2020, wraz z liczbą korzystających z pomocy przedstawiono w tabeli 4.

Do najczęstszych przyczyn przyznawania pomocy społecznej w Rawie Mazowieckiej w 2020 r. należały: długotrwała lub ciężka choroba (228 rodzin), niepełnosprawność (156 rodzin), bezrobocie (136 rodzin). Najczęściej pomocą społeczną objęte były jednoosobowe gospodarstwa domowe (198 osób). W związku z powyższym można stwierdzić, że w Rawie Mazowieckiej widoczne jest zapotrzebowanie na usługi opiekuńcze, a w szczególności świadczone dla osób starszych oraz chorych i niepełnosprawnych. Najmniejszą grupę osób, która korzysta z pomocy społecznej stanowią osoby opuszczające zakład karny (w 2020 r. 6 rodzin) oraz osoby bezdomne (w 2020 r. 2 rodziny). Zmniejsza się również liczba rodzin, które korzystają z pomocy społecznej z powodu bezrobocia, co świadczy o ogólnej poprawie sytuacji na rynku pracy.

Na przestrzeni analizowanych ostatnich lat widoczne jest zmniejszenie liczby rodzin oraz liczby osób w tych rodzinach korzystających z pomocy społecznej, co świadczy o poprawie sytuacji społecznej w Rawie Mazowieckiej.

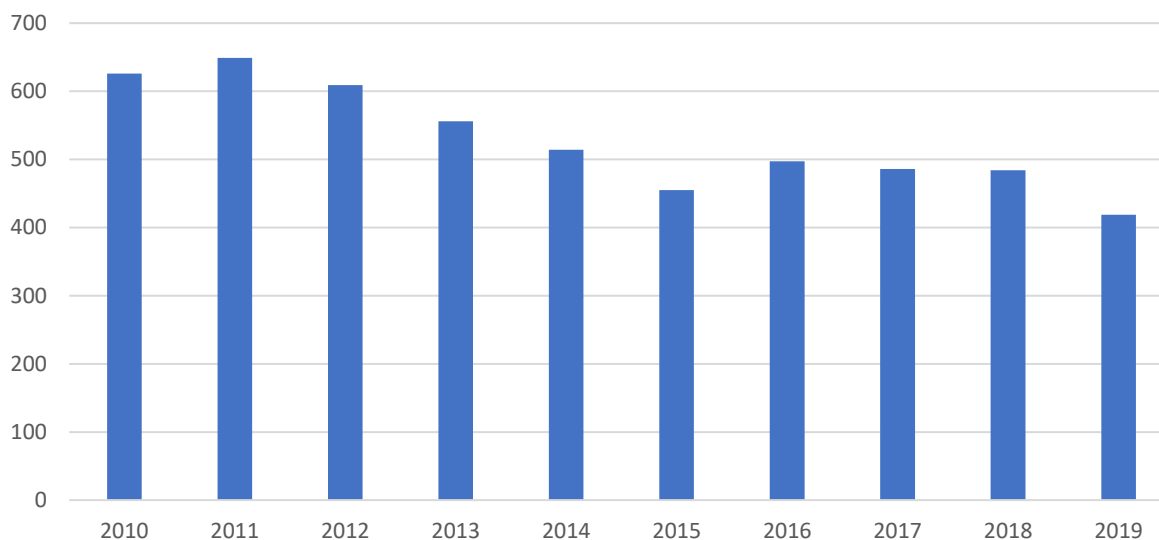
Tabela 4. Przyczyny przyznawania pomocy społecznej w latach 2016-2020

Przyczyna	Rok				
	2016	2017	2018	2019	2020
UBÓSTWO					
Liczba rodzin	313	280	236	246	204
Liczba osób w rodzinach	635	551	447	461	386
BEZROBOCIE					
Liczba rodzin	222	197	163	165	136
Liczba osób w rodzinach	469	403	319	324	281
NIEPEŁNOSPRAWNOŚĆ					
Liczba rodzin	215	206	190	180	156
Liczba osób w rodzinach	402	373	346	332	276
DLUGOTRWAŁA LUB CIĘŻKA CHOROBA					
Liczba rodzin	286	269	256	261	228
Liczba osób w rodzinach	537	471	459	456	387
BEZRADNOŚĆ W SPRAWACH OPIEKUŃCZO-WYCHOWAWCZYCH					
Liczba rodzin	153	145	144	156	133
Liczb osób w rodzinach	352	324	297	327	260
ALKOHOLIZM					
Liczba rodzin	85	79	70	83	61
Liczba osób w rodzinach	141	116	100	118	83
POTRZEBA OCHRONY MACIERZYŃSTWA					
Liczba rodzin	60	48	38	43	28
w tym: wielodzietność					
Liczba rodzin	28	18	18	18	13
BEZDOMNOŚĆ					
Liczba rodzin	9	13	8	8	2
Liczba osób w rodzinach	9	13	8	8	2
OPUSZCZENIE ZAKŁADU KARNEGO					
Liczba rodzin	7	8	6	9	6
Liczba osób w rodzinach	7	10	8	11	9
USŁUGI POMOCY SPOŁECZNEJ					
Liczba osób	53	60	58	55	62
Liczba świadczeń	26 154	28 677	28 444	28 130	27 096
Kwota świadczeń w złotych	708 615	841 910	28 444	28 130	27 096
PRACA SOCJALNA					
Liczba rodzin	367	337	298	310	246

Źródło: Sprawozdanie z działalności Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Rawie Mazowieckiej za rok 2020 i za rok 2018

W roku 2020 z zasiłku rodzinnego korzystało 459 rodzin. Świadczenia przyznane były dla 827 dzieci. Na przestrzeni lat widoczny jest również spadek liczby rodzin korzystających z zasiłków rodzinnych, dla przykładu w 2010 r. z zasiłków dla rodzin skorzystało aż 625 rodzin. Sytuacja rodzin w Rawie Mazowieckiej ulega systematycznej poprawie i zmniejsza się zapotrzebowanie na korzystanie ze wsparcia Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej.

Wykres 23. Liczba rodzin korzystających z zasiłków rodzinnych w latach 2016-2020

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Tabela 5. Wskaźnik długotrwale korzystający z pomocy społecznej w latach 2012-2020

Rok	Liczba osób długotrwale korzystających z pomocy społecznej	Liczba osób, którym przyznano świadczenia	Udział osób długotrwale korzystających ze świadczeń w ogólnej liczbie świadczeniobiorców
2012	256	573	45%
2013	266	641	41%
2014	303	715	42%
2015	319	637	50%
2016	214	574	54%
2017	275	505	54%
2018	250	459	54%
2019	234	471	50%
2020	213	398	53%

Źródło: Sprawozdanie z działalności Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Rawie Mazowieckiej za rok 2020 i rok 2016

Chociaż maleje liczba osób korzystających z pomocy społecznej w Rawie Mazowieckiej to jednak ponad połowa z tych osób korzysta z tej pomocy długotrwale. Na przestrzeni lat widoczny jest wzrost odsetka osób, którym w długim okresie przyznawano świadczenia społeczne. W 2012 r. 45% osób korzystających z pomocy Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej stanowiły osoby długotrwale pobierające świadczenia, natomiast w 2020 r. odsetek ten wzrósł już do 53%. Tendencja ta ma negatywny charakter. Coraz większy odsetek beneficjentów pomocy społecznej staje się uzależniony od korzystania ze świadczeń pomocy społecznej. Usamodzielnienie się tej grupy beneficjentów z upływem czasu zdecydowanie maleje i staje się coraz trudniejsze lub niemożliwe. Stąd, budowanie aktywnej społeczności lokalnej powinno opierać się na monitorowaniu potrzeb, edukacji społecznej oraz rozwoju usług, szczególnie tych, które zaktywizują i umożliwią ich samodzielne funkcjonowanie oraz włączenie społeczne.

Oprócz liczby osób oraz przyczyny, z powodu której pobierane są świadczenia pomocy społecznej, istotne jest również z jakich form wsparcia korzystają beneficjenci Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej.

Tabela 6. Świadczenia pieniężne z pomocy społecznej według rodzaju

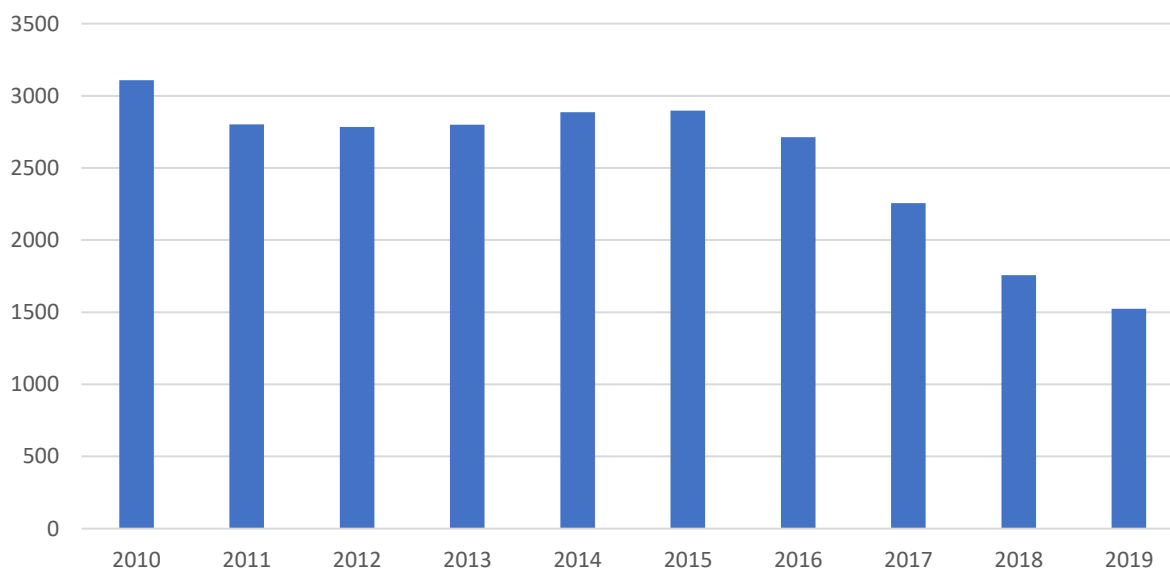
Świadczenia pieniężne	Rok				
	2016	2017	2018	2019	2020
ZASIŁEK STAŁY					
Liczba osób	103	101	79	70	67
Liczba świadczeń	1030	978	799	743	668
Kwota świadczeń w złotych	534 332	484 174	406 197	420 139	369 083
ZASIŁEK OKRESOWY					
Liczba osób	130	114	114	121	90
Liczba świadczeń	667	656	571	483	466
Kwota świadczeń w złotych	227 011	222 466	204 570	172 132	166 872
ZASIŁEK CELOWY OGÓŁEM					
Liczba osób	320	287	272	278	220
Kwota świadczeń w złotych	359 530	372 276	392 257	464 359	400 143

Źródło: Sprawozdanie z działalności Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Rawie Mazowieckiej za rok 2020 i za rok 2018

W Rawie Mazowieckiej coraz mniej osób korzysta z zasiłków stałych, okresowych oraz celowych. Nie tylko widoczne jest zmniejszenie liczby osób objętych ww. zasiłkami, ale również zmniejsza się wysokość środków finansowych wypłacanych świadczeń. Świadczy to o systematycznej poprawie sytuacji ekonomicznej mieszkańców i zmniejszeniu zapotrzebowania na korzystanie z finansowych form wsparcia.

Ważnym elementem usług publicznych ludności są świadczone usługi w zakresie mieszkań socjalnych. Według danych GUS liczba lokali socjalnych w Rawie Mazowieckiej wzrosła z 148 w 2009 r. do 201 w 2019 r. W tym okresie zwiększyła się także nieznacznie średnia powierzchnia użytkowa tych mieszkań z 28,2 m² do 29,1 m². W przypadku wypłaconych dodatków mieszkaniowych na przestrzeni 10 lat ich liczba spadła prawie o połowę, z 3109 w 2010 r. do 1523 w 2019 r. Średnia wielkość tego dodatku w tym okresie wynosiła 188,42 zł (min. 179,75 zł w 2011 r. i max. 193,36 w 2014 r.).

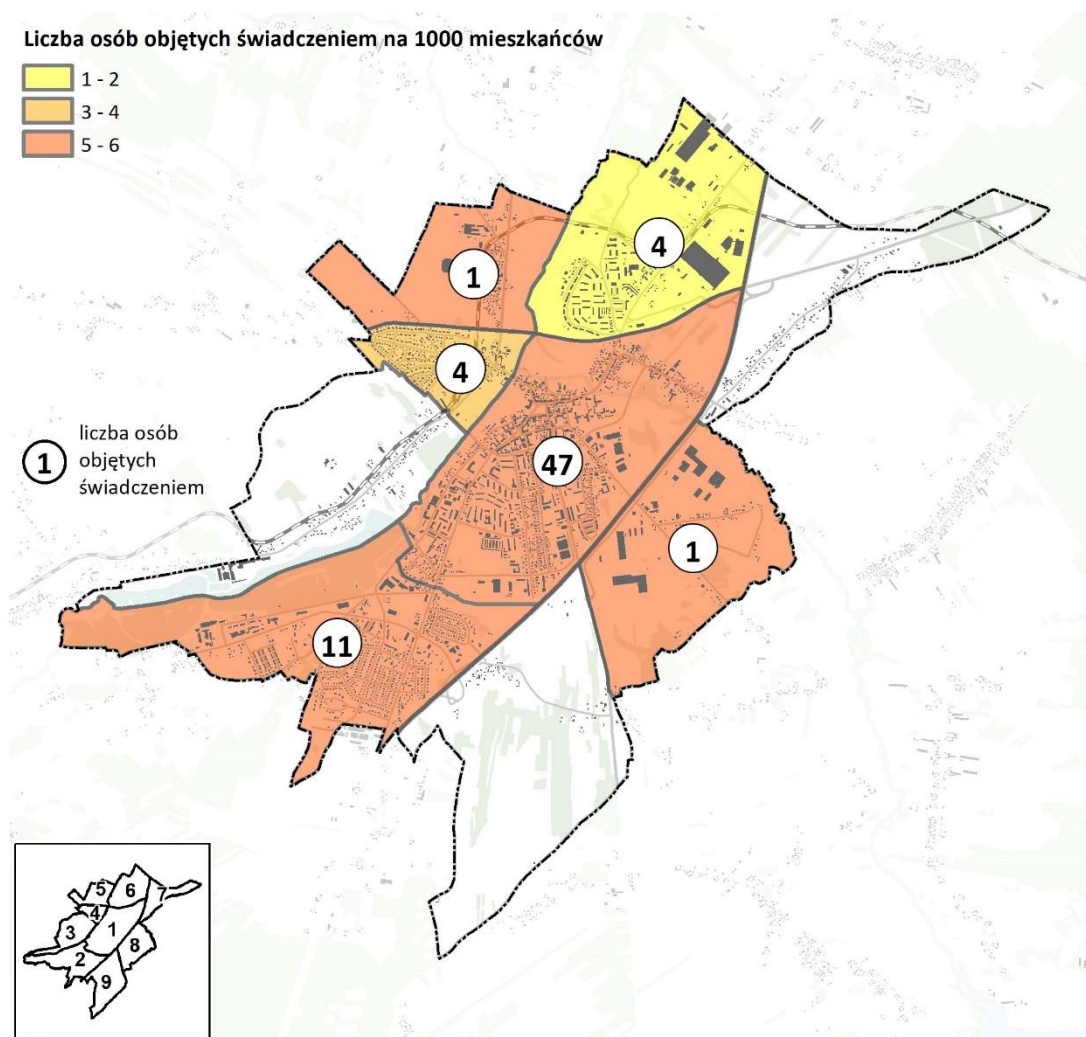
Wykres 24. Liczba wypłaconych dodatków mieszkaniowych w Rawie Mazowieckiej w latach 2010-2019.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Analiza zróżnicowania wewnętrznego miasta wskazuje, że osoby korzystające z pomocy społecznej, pobierające zasiłek stały zamieszkują głównie centralny obszar miasta. W centrum widoczna jest największa koncentracja ludności korzystającej z tej formy pomocy. Sytuację tę można powiązać z koncentracją w tym obszarze zarówno mieszkań komunalnych, jak i socjalnych, w których mieszkańcy często korzystają z pomocy społecznej.

Rysunek 3. Koncentracja osób korzystających z zasiłku stałego w 2020 r. według jednostek urbanistycznych miasta

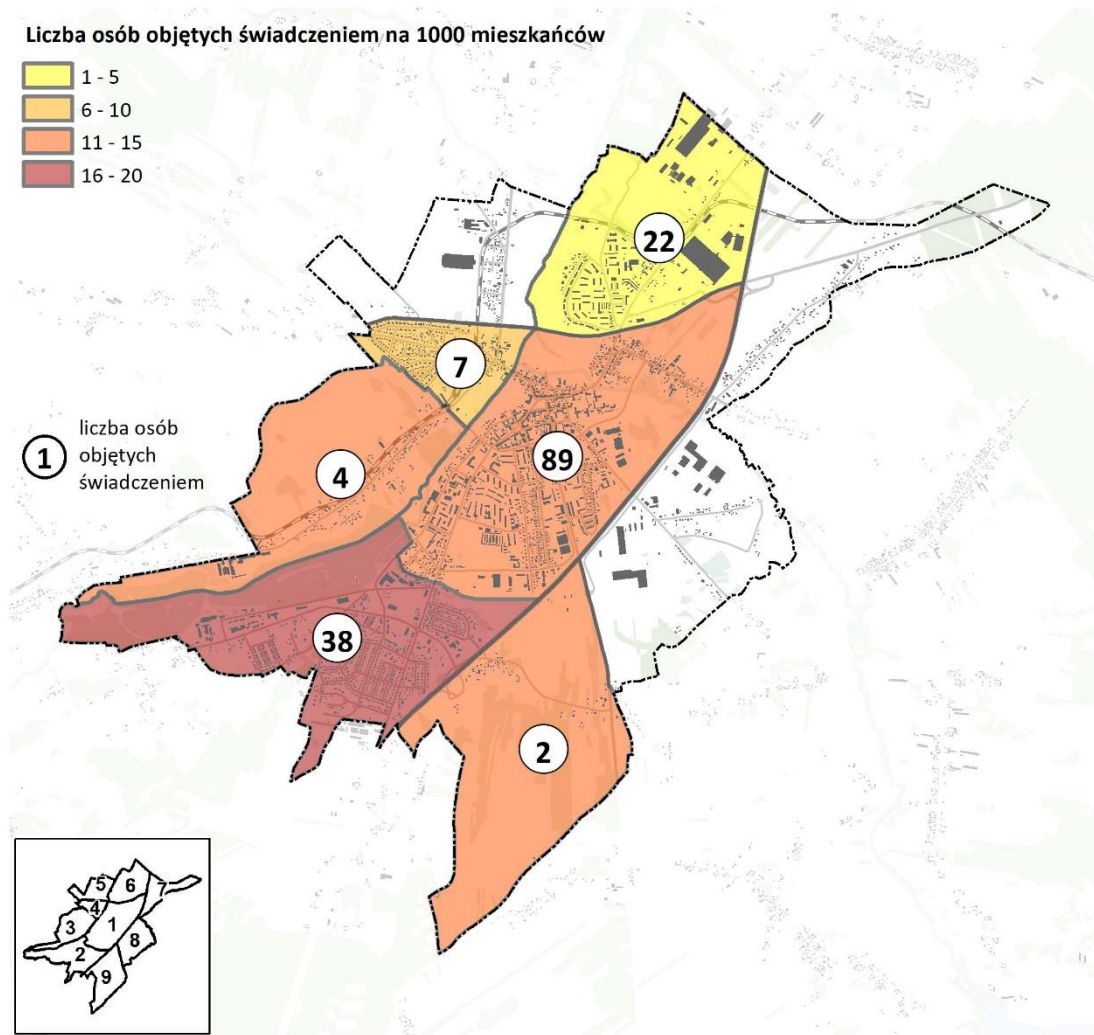

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych mapy zasadniczej oraz danych przekazanych przez MOPS

Analiza danych dotyczących liczby osób korzystających z pomocy społecznej i korzystających z zasiłku okresowego wskazuje podobne ich rozmieszczenie, z tym, że największą koncentrację tych osób zanotowano w 2020 r. w południowo-zachodnim obszarze miasta (rysunek 4). Dominują dwa obszary ujęte jako jednostka urbanistyczna 1 i 2.

Rysunek 4. Koncentracja osób korzystających z zasiłku okresowego w 2020 r. według jednostek urbanistycznych miasta

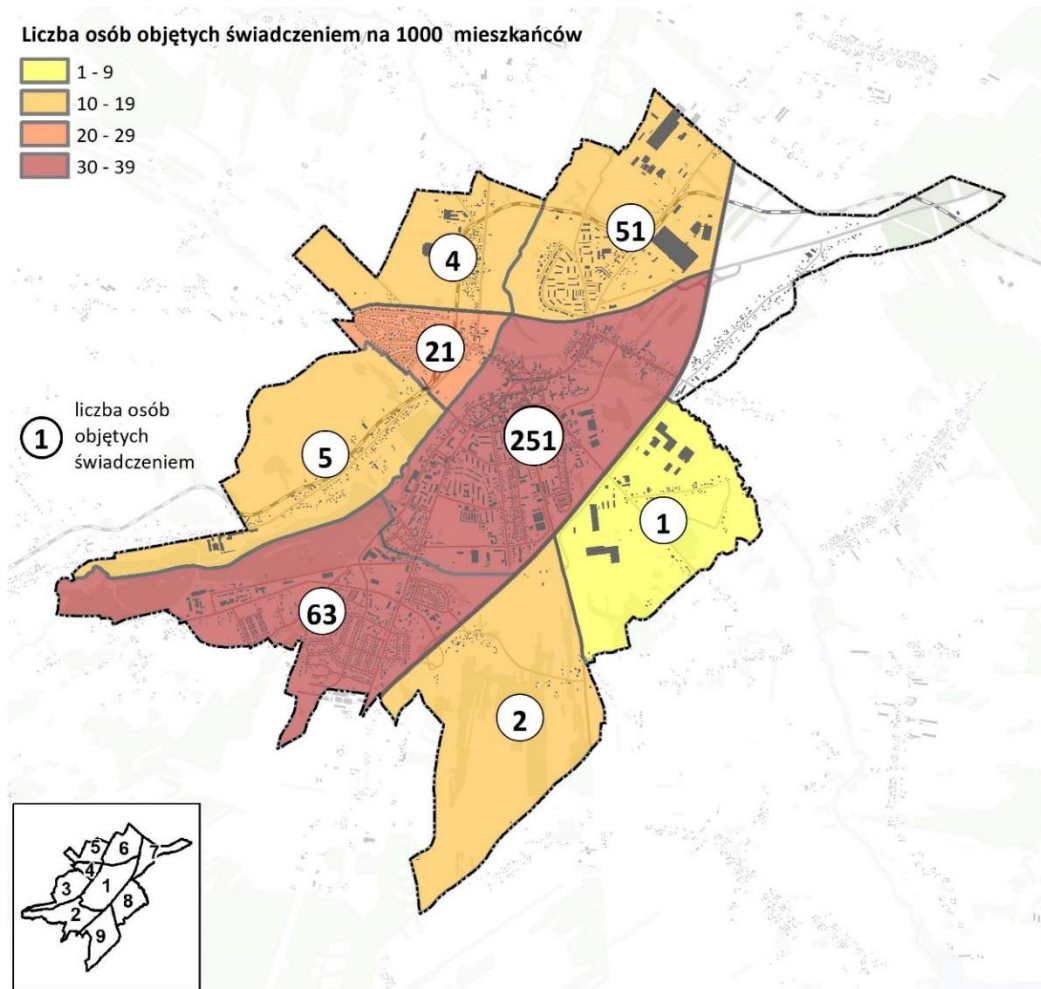

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych mapy zasadniczej oraz danych przekazanych przez MOPS

Również podobny rozkład zjawiska, czyli koncentrację osób korzystających z zasiłku celowego wskazuje rysunek 5.

Rysunek 5. Koncentracja osób korzystających z zasiłku celowego w 2020 r. według jednostek urbanistycznych miasta

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych mapy zasadniczej oraz danych przekazanych przez MOPS

Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej udziela również niepieniężnych form wsparcia. Najwięcej beneficjentów korzysta z posiłków, jednak widoczne jest zmniejszenie liczby udzielanych świadczeń tego typu oraz wysokość środków finansowych przeznaczonych na ich realizację. Świadczy to o poprawie sytuacji ekonomicznej mieszkańców i zmniejszeniu zapotrzebowania na pomoc w dożywianiu. Istotne jest również, że z niepieniężnych form wsparcia w 2020 r. korzystało 21 osób, którym opłacany był pobyt w domu pomocy społecznej. Analiza danych wskazuje na konieczność przeznaczenia coraz większej kwoty na tego typu świadczenia. W związku ze zjawiskiem starzenia się społeczeństwa pobyt w domu pomocy społecznej może stać się najbardziej istotną formą wsparcia niepieniężnego w Rawie Mazowieckiej. Na przestrzeni ostatnich kilku lat wzrosła również liczba rodzin objętych pracą asystenta

rodzinnego oraz wysokość środków finansowych przeznaczona na pobyt dziecka w pieczy zastępczej.

Tabela 7. Świadczenia niepieniężne z pomocy społecznej według rodzaju

Świadczenia niepieniężne	Rok				
	2016	2017	2018	2019	2020
POSIŁKI OGÓŁEM					
Liczba osób	278	238	205	220	177
Liczba świadczeń	30.833	25.269	21 539	23 673	14 364
Kwota świadczeń w złotych	145 018	121 484	109 688	134 280	103 180
SPRAWIENIE POGRZEBU					
Liczba osób	2	2	1	1	0
Liczba świadczeń	2	2	1	1	0
Kwota świadczeń w złotych	6 800	7 900	3500	3700	0
ODPŁATNOŚĆ GMINY ZA POBYT W DOMU POMOCY SPOŁECZNEJ					
Liczba osób	19	20	20	20	21
Liczba świadczeń	205	193	228	218	209
Kwota świadczeń w złotych	419 340	401 586	518 118	551 249	558 834
WSPIERANIE RODZINY I PIECZA ZASTĘPCZA					
Liczba rodzin objęta pracą asystenta rodziny	9	11	11	17	16
Liczba asystentów rodziny	1	1	1	1	1
Odpłatność za pobyt dziecka w pieczy zastępczej w złotych	43 312	48 381	61 824	67 478	83 153

Źródło: Sprawozdanie z działalności Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Rawie Mazowieckiej za rok 2020 i za rok 2018

Jak już wcześniej wspomniano, z roku na rok zwiększa się zapotrzebowanie na usługi opiekuńcze. Spowodowane jest to przede wszystkim starzeniem się społeczeństwa i osamotnieniem osób starszych. W związku z tym ważna jest potrzeba tworzenia m.in. Dziennych Domów Opieki. Na terenie Rawy Mazowieckiej funkcjonuje Dzienny Dom Seniora (DDS), który prowadzony jest w ramach struktur Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej. W roku 2020 z oferty DDS skorzystało 19 osób, które są mieszkańcami Rawy Mazowieckiej w wieku 60+. Są to osoby samodzielne lub wymagające niewielkiej pomocy w wykonywaniu podstawowych czynności życia codziennego.

Bardzo ważnym aspektem działalności Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Rawie Mazowieckiej jest przeciwdziałanie przemocy w rodzinie. Jedną z możliwości przeciwdziałania przemocy w rodzinie jest założenie tzw. Niebieskiej Karty, która obejmuje ogół czynności podejmowanych i realizowanych w związku z uzasadnionym podejrzeniem zaistnienia przemocy w rodzinie.

Tabela 8. Liczba zakończonych procedur Niebieskich Kart

Rok	Zakończone procedury Niebieskich Kart
2016	33
2017	11
2018	13
2019	36
2020	23

Źródło: opracowanie własne na podstawie Sprawozdań z działalności Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Rawie Mazowieckiej

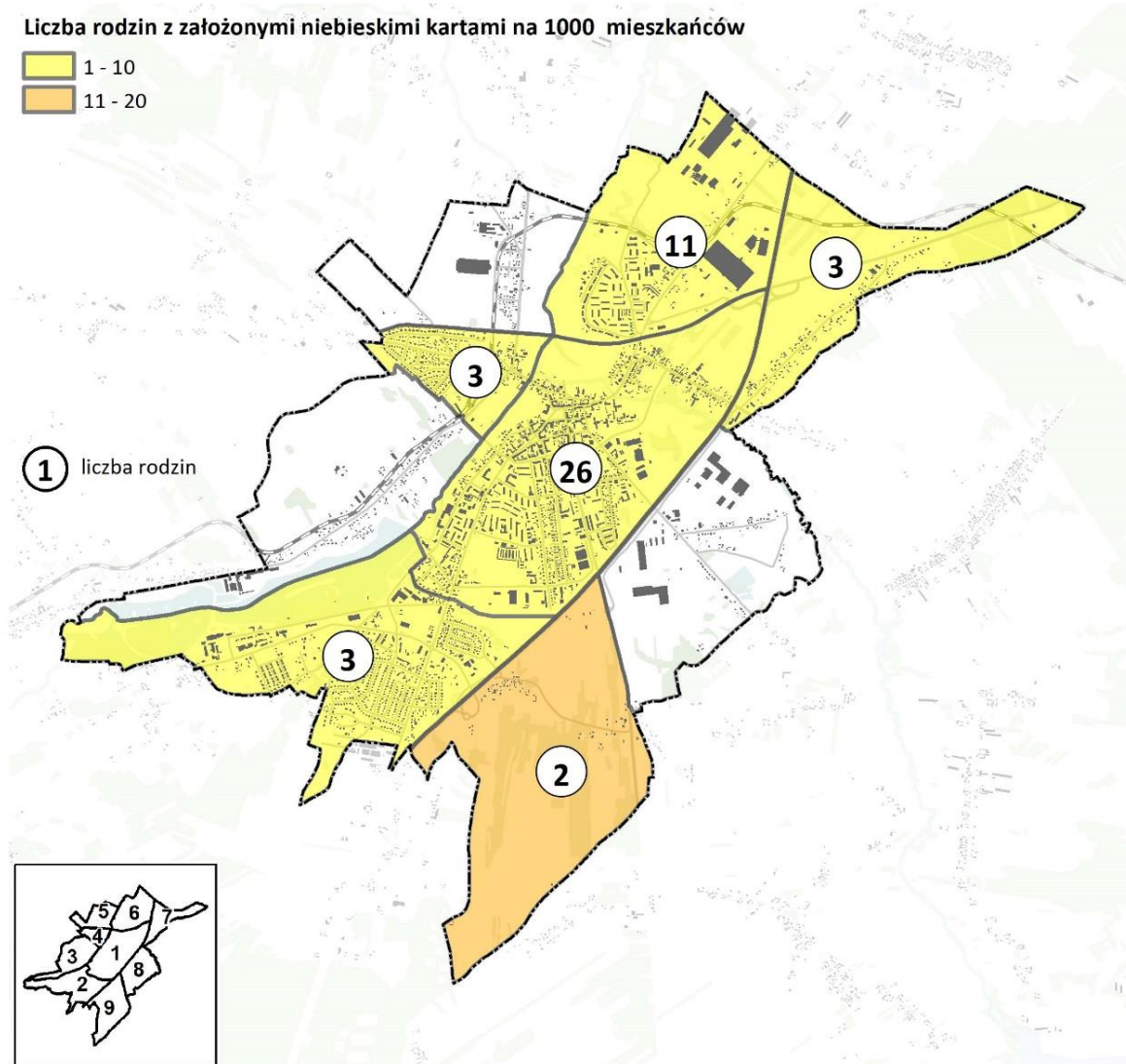
Analiza danych dotyczących procedury Niebieskiej Karty wskazuje, że problem występuje właściwie na terenie całego miasta. Widoczna jest koncentracja zjawiska przemocy w rodzinie na obszarze centrum miasta, jednak jest to związane głównie z gęstością zaludnienia tego obszaru. Na rysunku widać jednak, że jednostka urbanistyczna nr 9 charakteryzuje się zdecydowanie większą koncentracją liczby prowadzonych procedur Niebieskich Kart.

Trzeba stwierdzić, że na terenie Rawy Mazowieckiej występuje problem przemocy domowej. Istotne jest jednak, że specjalnie powołany interdyscyplinarny zespół podejmuje działania, które obejmują rodziny z podejrzeniem lub stwierdzeniem występowania przemocy domowej pomocą psychologiczną, prawną oraz nadzorem odpowiednich służb.

Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Rawie Mazowieckiej realizuje wiele programów społecznych mających na celu poprawę sytuacji społecznej mieszkańców. Do programów tych można zaliczyć m.in. Program Operacyjny Pomocy Żywnościowej, projekt „CUŚ DOBREGO”, Program „Posiłek w szkole i w domu”, Program „75+”.

Podsumowując, można więc stwierdzić, że sytuacja społeczna w Rawie Mazowieckiej ulega poprawie. Przede wszystkim maleje konieczność udzielania przez Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej świadczeń pieniężnych, co świadczy o poprawie sytuacji ekonomicznej mieszkańców. Jednak coraz bardziej widoczne są potrzeby w świadczeniu usług społecznych, a w szczególności dla osób starszych, chorych i niepełnosprawnych.

Rysunek 6. Koncentracja liczby rodzin z założonymi niebieskimi kartami według jednostek urbanistycznych miasta

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych mapy zasadniczej oraz danych przekazanych przez MOPS

Ochrona zdrowia

Podmioty świadczące usługi z zakresu ochrony zdrowia mają podstawowe znaczenie dla zapewnienia zdrowia i życia jednostkom w społeczności lokalnej. Świadczenia z zakresu podstawowej opieki zdrowotnej realizowane są przez publiczne i niepubliczne zakłady opieki zdrowotnej. Zawierają one umowy z Narodowym Funduszem Zdrowia na świadczenia lekarza podstawowej opieki zdrowotnej, świadczenia pielęgniarki, świadczenia położnej.

Na terenie Miasta Rawa Mazowiecka świadczeń z zakresu podstawowej opieki zdrowotnej udzielają następujące placówki medyczne:

- Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej - Przychodnia ul. Niepodległości 8,
- Przychodnia Rodzinna „Malwa” ul. Kościuszki 1,
- Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej „RAW-MEDICA”s.c., ul. Słowackiego 68,
- Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej „REMEDIUM s.c.”, Aleja Konstytucji 3 Maja 9B,
- Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej Centrum Medyczne „VERBENA”, ul. Krakowska 9,

Na terenie Miasta Rawa Mazowiecka funkcjonują również prywatne placówki medyczne, które nie mają zawartych umów z Narodowym Funduszem Zdrowia. W placówkach tych udzielane są odpłatnie porady z zakresu specjalistycznej opieki zdrowotnej.

Pacjenci wymagający hospitalizacji z terenu miasta najczęściej zgłaszają się do najbliższego szpitala - Św. Ducha. Jest to jedyna tego typu placówka, sprawująca opiekę stacjonarną na terenie Miasta Rawa Mazowiecka, dysponuje obecnie 166 łózkami szpitalnymi. W szpitalu funkcjonuje 5 podstawowych oddziałów: położniczo-ginekologiczno-noworodkowy, chorób wewnętrznych, chorób płuc, chirurgiczny, dziecięcy. W szpitalu nie funkcjonuje oddział geriatryczny, geriatryczno-rehabilitacyjny, a wraz z procesem starzenia się społeczeństwa, zapotrzebowanie na usługi opiekuńczo-lecznicze stacjonarne rośnie. Ponadto, w strukturze organizacyjnej szpitala znajduje się izba przyjęć, blok operacyjny, dział anestezjologii. Natomiast świadczenia z zakresu ratownictwa medycznego zabezpiecza Wojewódzka Stacja Ratownictwa Medycznego w Łodzi.

W Rawie Mazowieckiej funkcjonuje również Warsztat Terapii Zajęciowej (WTZ), który jest wsparciem dla osób i rodzin borykających się z niepełnosprawnością. Jednak potrzeby w tym zakresie są dużo większe. Potencjalnych uczestników Warsztatu jest więcej niż miejsc, a WTZ boryka się z problemami lokalowymi. Należy też założyć, że osób wymagających pomocy w dążeniu do większej niezależności i zaradności oraz poprawy kondycji psychofizycznej będzie z roku na rok przybywało. Stąd oczekiwany jest dalszy rozwój placówki i form świadczonej w nim pomocy.

Bardzo ważnym aspektem ochrony zdrowia jest również opieka zdrowotna nad uczniami. Zgodnie z ustawą z 12 kwietnia 2019 r. o opiece zdrowotnej nad uczniami, opieka zdrowotna nad dziećmi i młodzieżą jest realizowana w szkole i obejmuje profilaktyczną opiekę zdrowotną, promocję zdrowia oraz opiekę stomatologiczną zaś podmiotami zapewniającymi warunki organizacyjne opieki zdrowotnej nad uczniami są dyrektor szkoły i organ prowadzący szkołę. Na podstawie przepisów cytowanej ustawy, Miasto udostępniało nieodpłatnie NZOZ Raw-Medica gabinety profilaktyki zdrowotnej w szkołach podstawowych. W tym celu pełniony jest stały dyżur pielęgniarki szkolnej w dniach nauki szkolnej lub zajęć opiekuńczo-wychowawczych.

Świadczenia z zakresu stomatologii w ramach ubezpieczenia zdrowotnego dla mieszkańców, realizowane są przez 4 podmioty.

Ponadto, bardzo ważną rolę w zakresie ochrony zdrowia odgrywają apteki, które zapewniają dostępność do usług i produktów farmaceutycznych. Na terenie miasta funkcjonują apteki:

- „Nad Rawką” ul. Słowackiego 68
- „Eskulap” ul. Aleja Konstytucji 3 Maja 18
- „Panaceum” ul. K. Wielkiego 3 BC
- „Verbena” ul. Krakowska 9
- Tanich Leków „OLMED” ul. Kościuszki 1
- „Św. Stanisława” ul. Aleja Konstytucji 3 Maja 2
- ARKA ul. Polna 2 B

Oprócz dostępu do opieki medycznej bardzo ważny jest stan zdrowia mieszkańców. Jednym z ważniejszych elementów będących punktem wyjścia do oceny stanu zdrowia mieszkańców jest współczynnik umieralności ogólnej, gdyż zgłoszenie zgonu jest informacją jednoznaczną, a system rejestracji można uznać za całkowicie pełny. Współczynnik ten wyraża stosunek liczby zgonów na danym obszarze do liczby ludności zamieszkującej ten obszar. Jest on podstawowym miernikiem obrazującym stan zdrowia ludności i zagrożeń zdrowotnych.

Tabela 9. Zgony na 100 tys. mieszkańców

Rok	województwo łódzkie	powiat rawski	Rawa Mazowiecka
2010	1 226,0	1 141,3	989,3
2011	1 214,4	983,8	711,4
2012	1 239,9	1 173,7	857,5
2013	1 241,2	1 067,9	933,2
2014	1 185,1	1 111,1	1 000,4
2015	1 245,9	1 148,8	937,3
2016	1 214,1	1 061,8	858,1
2017	1 257,0	1 175,0	1 038,5
2018	1 278,6	1 173,8	1 042,3
2019	1 244,2	1 177,9	935,3

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

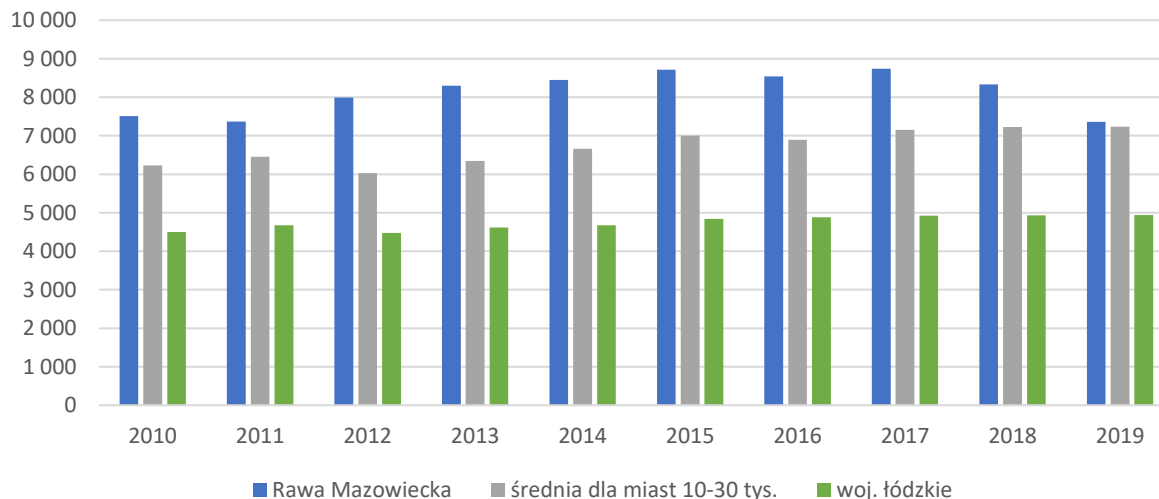
Analiza danych wskazuje, że liczba zgonów na 100 tys. mieszkańców na terenie Miasta Rawa Mazowiecka jest niższa niż w powiecie rawskim oraz województwie łódzkim. Współczynnik zgonów w Rawie Mazowieckiej nie wykazuje ani tendencji wzrostowej ani malejącej. Można więc stwierdzić, że sytuacja zdrowotna pod względem umieralności w Rawie Mazowieckiej jest korzystniejsza niż w powiecie oraz województwie. Analizując zgony według płci można stwierdzić, że występuje większa liczba zgonów mężczyzn niż kobiet. Zgony mężczyzn stanowią średnio około 52% ogólnej liczby zgonów mieszkańców Rawy Mazowieckiej.

Oprócz współczynnika zgonów ważna jest również ocena chorobowości, która wskazuje na częstotliwość występowania różnego rodzaju schorzeń w danej populacji.

Jednym z wyznaczników stanu zdrowia mieszkańców jest liczba udzielonych porad medycznych świadczonych w placówkach Podstawowej Opieki Medycznej na 1000 mieszkańców.

Wykres 25. Liczba udzielonych porad medycznych w placówkach Podstawowej Opieki Medycznej na 1000 mieszkańców

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

W Rawie Mazowieckiej na 1000 mieszkańców w 2019 r. z porad POZ skorzystało 7 363 osób. Na przestrzeni lat widoczny jest spadek udzielanych porad, jednak trzeba zaznaczyć, że w latach 2010-2019 w Rawie Mazowieckiej udzielono w placówkach Podstawowej Opieki Medycznej na 1000 ludności więcej porad niż w województwie łódzkim i w podobnych wielkością miastach. Wskaźnik ten świadczy o gorszym stanie zdrowia mieszkańców Rawy Mazowieckiej niż mieszkańców województwa łódzkiego oraz podobnych miast.

Na terenie Rawy Mazowieckiej największa zachorowalność i chorobowość jest z powodu chorób układu krążenia. Głównie jest to choroba nadciśnieniowa, choroba niedokrwienna serca, choroby naczyń mózgowych. Na drugim miejscu jest cukrzyca i z każdym rokiem obserwuje się wzrost zachorowań na tę chorobę. Na trzecim miejscu są choroby układu mięśniowo-kostnego i tkanki łącznej. Tutaj również obserwuje się wzrost liczby osób chorych.

Ponadto duża liczba osób na terenie Rawy Mazowieckiej cierpi na choroby obwodowego układu nerwowego oraz choroby układu trawiennego. Obserwuje się również niekorzystną, utrzymującą się tendencję wzrostu zapadalności na nowotwory. Można więc stwierdzić, że mieszkańcy Rawy Mazowieckiej cierpią coraz bardziej na choroby cywilizacyjne, na które z roku na rok choruje coraz więcej osób.

Poza tym, uchwalony Program Ochrony Zdrowia Psychicznego na lata 2021-2022 dla Miasta Rawa Mazowiecka wskazuje, że w Rawie Mazowieckiej dużym problemem zdrowotnym stają się

również problemy natury psychicznej. W programie tym zdefiniowano główne trzy grupy zagrożone problemami psychicznymi tj. dzieci i młodzież, pracownicy oraz seniorzy. W programie dostrzeżono dużą potrzebę wprowadzenia m.in. działań z zakresu profilaktyki zaburzeń psychicznych, wczesnego wykrywania i leczenia zaburzeń psychicznych oraz rozwijania i uczenia kompetencji psychologicznych i społecznych umożliwiających lepsze wykorzystywanie własnych możliwości, a także skuteczne radzenie sobie z wymaganiami życia, stresem, kryzysowymi wydarzeniami oraz zagrożeniami patologią, jak również przeciwdziałanie wykluczeniu osób, u których stwierdzono zaburzenia psychiczne.

Dużym problem z zakresu ochrony zdrowia jest również występowanie niekorzystnej sytuacji demograficznej w Rawie Mazowieckiej. Dlatego też istotne staje się zapewnienie opieki osobom starszym, przewlekle i nieuleczalnie chorym oraz niepełnosprawnym. Jest to niezbędne w sytuacji, kiedy statystyki pokazują również znaczny wzrost zachorowalności m.in. na nowotwory i choroby układu krążenia. W chwili obecnej brakuje w Rawie Mazowieckiej domu opieki medycznej dla osób starszych, schorowanych i niepełnosprawnych. Ponadto występowanie u mieszkańców chorób cywilizacyjnych, jak i niekorzystna sytuacja demograficzna w mieście wymusza potrzebę rozwoju usług związanych z łatwą dostępnością do usług rehabilitacyjnych, sprzętu rehabilitacyjnego lub medycznego.

Kultura

Instytucje kultury pełnią bardzo ważną rolę w życiu społeczności lokalnej. Są ważnym podmiotem budowania tożsamości lokalnej oraz integracji i aktywizacji lokalnego środowiska. Dlatego przeprowadzając diagnozę społeczną istotne jest przedstawienie sytuacji związanej ze stanem oraz jakością świadczonych usług z zakresu kultury w mieście.

Do głównych instytucji kultury funkcjonujących w Rawie Mazowieckiej zaliczamy: Muzeum Ziemi Rawskiej, Miejski Dom Kultury (MDK) im. Danuty Siedzikówny „Inki”, Miejską Bibliotekę Publiczną im. Jana Pawła II.

Muzeum Ziemi Rawskiej w Rawie Mazowieckiej zostało powołane do życia w 1965 roku. Obecnie w zbiorach muzeum znajduje się blisko 6000 eksponatów, zgromadzonych w pięciu działach: archeologii, etnografii, historii, numizmatyki i sztuki. Stałym elementem działalności muzeum są wystawy czasowe o różnorodnej tematyce, organizowane w placówce kilka razy w ciągu roku, przygotowywane zarówno ze zbiorów własnych muzeum oraz innych muzeów, ośrodków kultury i kolekcji prywatnych z całej Polski, a także z zagranicy. Działalność oświatowa to przede wszystkim lekcje muzealne, związane tematycznie z aktualnymi wystawami, odczyty, prelekcje oraz cykle wykładów. Formą edukacji skierowaną do uczniów są m.in. cyklicznie organizowane warsztaty z udziałem twórców ludowych regionu rawskiego i pracowników muzeum. Placówka organizuje też dla dzieci i młodzieży konkursy, przeważnie plastyczne i fotograficzne. Muzeum jest także organizatorem i współorganizatorem sesji popularnonaukowych, konkursów etnograficznych dla twórców ludowych, prowadzi działalność wydawniczą, organizuje „Kiermasz sztuki ludowej i rękodzieła” promujący

twórczość ludową regionu rawskiego. W muzeum odbywają się również koncerty muzyki kameralnej, występy solistów, kapel ludowych, a także cykliczne koncerty noworoczne w wykonaniu dzieci i młodzieży ze Społecznego Ogniska Muzycznego działającego w Rawie Mazowieckiej. Trzeba również podkreślić, że muzeum prowadzi także działania oświatowe, stale współpracując ze szkołami z terenu powiatu rawskiego oraz instytucjami i stowarzyszeniami o podobnym charakterze.

Muzeum Ziemi Rawskiej obejmuje:

- Muzeum Ziemi Rawskiej, ul. Łowicka 26;
- Oddział muzeum - Zamek Książąt Mazowieckich, ul. Zamkowa 3;
- Oddział muzeum - Jatki Miejskie, ul. Mickiewicza 11.

Jak już wcześniej wspomniano, Muzeum Ziemi Rawskiej ma pod opieką basztę zamkową, będącą pozostałością po dawnym średniowiecznym zamku książąt mazowieckich. Obiekt ten wykorzystywany jest w różnorodny sposób na działania kulturalne:

- Pomieszczenia baszty – prezentacja wystaw historycznych związanych z budowlą, udostępnianie obiektu zwiedzającym w miesiącach czerwiec-wrzesień każdego roku;
- Działanie zamkowe i tereny wokół murów – miejsce imprez plenerowych;
- Dni Rawy Mazowieckiej;
- Noce Muzeów;
- okazjonalne imprezy rozrywkowe.

Jatki miejskie znajdujące się przy ul. Mickiewicza 11 to dziewiętnastowieczny obiekt wpisany do rejestru zabytków. W latach 2018-2020 został w ramach projektu rewitalizacyjnego kompleksowo wyremontowany i zaadaptowany na potrzeby Muzeum Ziemi Rawskiej.

W obiekcie znajdują się dwie nowoczesne pracownie warsztatowo-edukacyjne: Muzealna Pracownia Edukacji Regionalnej i Pracownia Etnograficzna, dogodna przestrzeń do prowadzenia warsztatów i zajęć edukacyjnych m.in. z twórcami ludowymi, organizowania spotkań i wykładów popularyzujących historię i dziedzictwo kulturowe regionu.

Osobne pomieszczenie w nowej części budynku zostało zaadaptowane na Bibliotekę Muzeum Ziemi Rawskiej, której zbiory liczą obecnie ponad 11 000 pozycji.

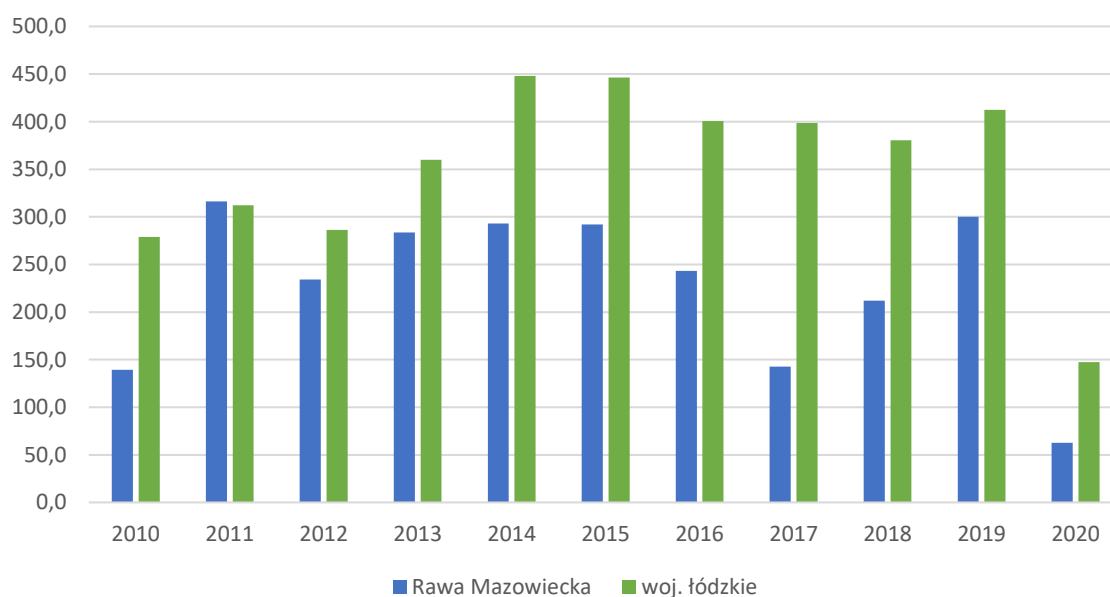
W zabytkowej części budynku znajduje się wystawa stała „Jatki miejskie dawnej Rawy”, na której prezentowana jest krótka historia jatek rawskich. Charakter i specyfika jatek – a więc dawnego sklepu mięsnego (choć były także jatki piekarskie, a nawet szewskie – czyli ogólnie dawne sklepy) została oddana poprzez elementy wyposażenia i scenografię, tak aby odbiorca poczuł się jakby naprawdę przeniósł się w czasie i znalazł w samym środku dziewiętnastowiecznej rawskiej jatki, w której nasi przodkowie zaopatrywali się w mięso i inne produkty spożywcze.

Jak pokazują powyższe działania, muzeum ma duże znaczenie w utrzymaniu i pielęgnowaniu dziedzictwa kulturowego miasta i ziemi rawskiej oraz w budowaniu tożsamości lokalnej i integracji mieszkańców. Ponadto dobrze prosperujące muzeum przyczynia się do budowania

atrakcyjności turystycznej miasta. Dlatego też ważne jest ciągle podnoszenie jakości świadczonych usług. Działalność muzealna na bazie wykonanych dotychczas prac i inwestycji powinna być dalej rozwijana. Warto planować i wdrażać rozwiązania gwarantujące dostępność informacyjno – komunikacyjną i architektoniczną zabytków oraz wprowadzać kolejne, nowoczesne rozwiązania technologiczne w ofercie muzealnej, które w atrakcyjny a zarazem przystępny sposób zachęcałyby do wejścia w świat historii i tradycji miasta oraz ziemi rawskiej. Obiekty muzealne powinny być w pełni dostosowane do osób niepełnosprawnych oraz osób o specjalnych potrzebach, w tym osób starszych.

Liczbę zwiedzających muzea i ich oddziały w Rawie Mazowieckiej porównano z danymi dla województwa łódzkiego. Najwięcej zwiedzających odwiedziło rawskie muzeum w 2011 roku, gdzie na 1000 osób przypadło 316,2, co stanowiło wartość większą od wartości dla województwa, która wynosiła 312,3. W kolejnych latach liczba zwiedzających Muzeum Ziemi Rawskiej zmniejszała się. W 2017 r. w przeliczeniu na 1000 mieszkańców muzeum odwiedziło 142,6 osób. W kolejnych dwóch latach można było zaobserwować tendencje wzrostową, która i tak różniła się o ok. 100 osób od wartości wojewódzkiej. Na dane za 2020 r. wpływ miała pandemia COVID-19.

Wykres 26. Muzea – zwiedzający muzea i oddziały na 1000 ludności w latach 2010-2020 (liczba osób)

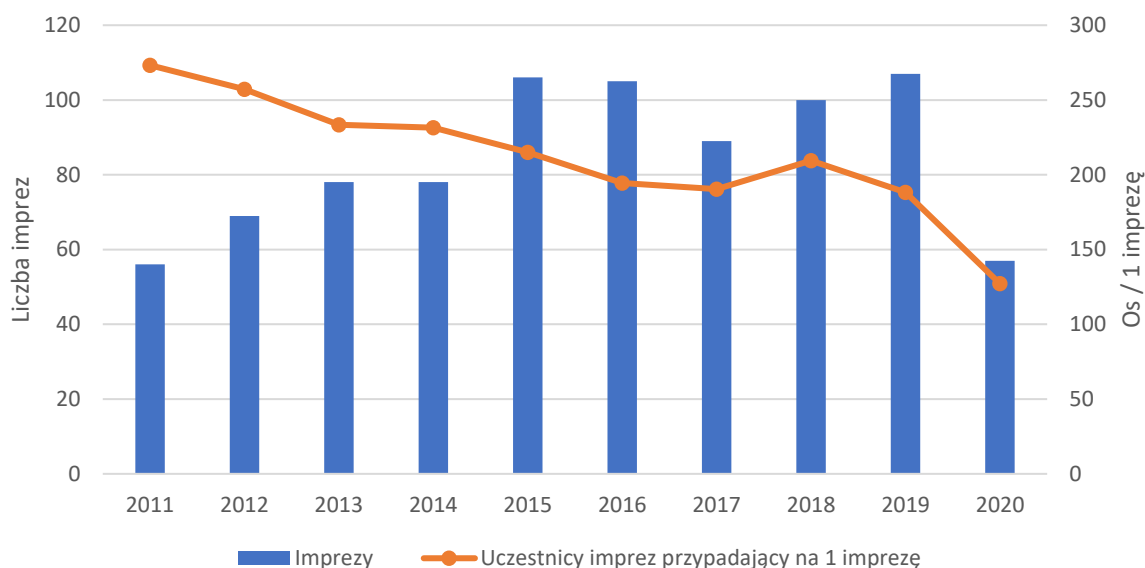
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Miejski Dom Kultury (MDK) im. Danuty Siedzikówny „Inki” został powołany do życia w dniu 1 stycznia 1984 roku. W budynku MDK znajdują się: sala widowiskowo-kinowa na 300 miejsc z dwiema garderobami, hol wejściowy z szatnią, kawiarnia, pomieszczenia biurowe, hol wystawowy, kabina projekcyjna, kabina oświetleniowa, sala konferencyjna, sale zajęć oraz

pięć pomieszczeń biurowych. W piwnicy znajdują się: pracownia plastyczna, sala tańca oraz sale zajęć dla różnych grup działających w MDK. Celem nadrzędnym działania MDK jest „upowszechnianie kultury a w szczególności pozyskiwanie i przygotowywanie środowiska do aktywnego uczestnictwa w kulturze oraz współtworzenie jej wartości”. MDK prowadzi działalność artystyczno-edukacyjną skierowaną do dzieci, młodzieży i dorosłych mieszkańców miasta i powiatu. Działają tutaj zespoły taneczne, grupy teatralno-literackie, grupy muzyczno-wokalne. Prowadzone są kursy gry na instrumentach oraz kursy wokalne. Organizowane wydarzenia o zasięgu miejskim, powiatowym, ogólnopolskim (tj. konkursy, przeglądy, warsztaty, wystawy, koncerty, spektakle teatralne, imprezy amatorskie i profesjonalne itp.) przyciągają różnorodną grupę odbiorców.

W Rawie Mazowieckiej w 2011 r. zorganizowano 56 wydarzeń kulturalnych, w którym brały udział średnio 273 osoby na jedno wydarzenie. W kolejnych latach liczba zorganizowanych imprez wzrastała, a średnia liczba ich uczestników zmniejszała się. W 2015 r. zorganizowano 106 wydarzeń kulturalnych, w których wzięło udział średnio 215 osób, co stanowi o 16 osób mniej niż w roku poprzednim. W 2017 r. liczba zorganizowanych imprez zmniejszyła się do 89, a średnia liczba ich odbiorców wyniosła 190 osób na jedno wydarzenie. W kolejnym roku na 100 wydarzeń kulturalnych przypadło średnio 210 osób, natomiast w 2019 r. na 107 wydarzeń kulturalnych – najwięcej w analizowanym okresie czasu (lata 2011-2020), średnio przypadło 188 osób. Z powodu sytuacji epidemicznej w kraju, w 2020 roku zorganizowano 57 imprez, gdzie średnia uczestników przypadająca na jedno wydarzenie wynosiła 127 osób.

Wykres 27. Centra, domy i ośrodki kultury, kluby i świetlice – liczba imprez, średnia liczba uczestników przypadająca na 1 imprezę w latach 2011-2020

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

W latach 2013-2019 w Rawie Mazowieckiej odbywały się artystyczno-rozrywkowe i sportowe imprezy masowe. W 2013 roku odbyły się łącznie cztery imprezy, z czego dwie z nich to koncerty, a dwie pozostałe miały charakter łączony. W kolejnym roku 2014 na terenie miasta odbyło sześć wydarzeń, cztery z nich to koncerty, a dwie pozostałe miały charakter łączony. W 2015 r. odbyła się jedna impreza łączona oraz jedna inna impreza artystyczno-rozrywkowa. W roku 2016 zorganizowano dwie imprezy o charakterze łączonym, a w 2017 jedna oraz jeden koncert, ponadto w tych dwóch latach zorganizowano również imprezy artystyczno-rozrywkowe. W 2018 r. na terenie miasta odbyły się trzy wydarzenia artystyczno-rozrywkowe, jeden koncert, jeden festiwal oraz jedna impreza o charakterze łączonym. W roku 2019 odbyło się łącznie siedem imprez, najwięcej w latach 2013-2019, trzy z nich miały charakter artystyczno-rozrywkowy, jeden koncert, jedno wydarzenie sportowe oraz dwie imprezy o charakterze łączonym. łącznie, w okresie od roku 2013 do 2019 r. w Rawie Mazowieckiej zorganizowano 33 imprezy masowe.

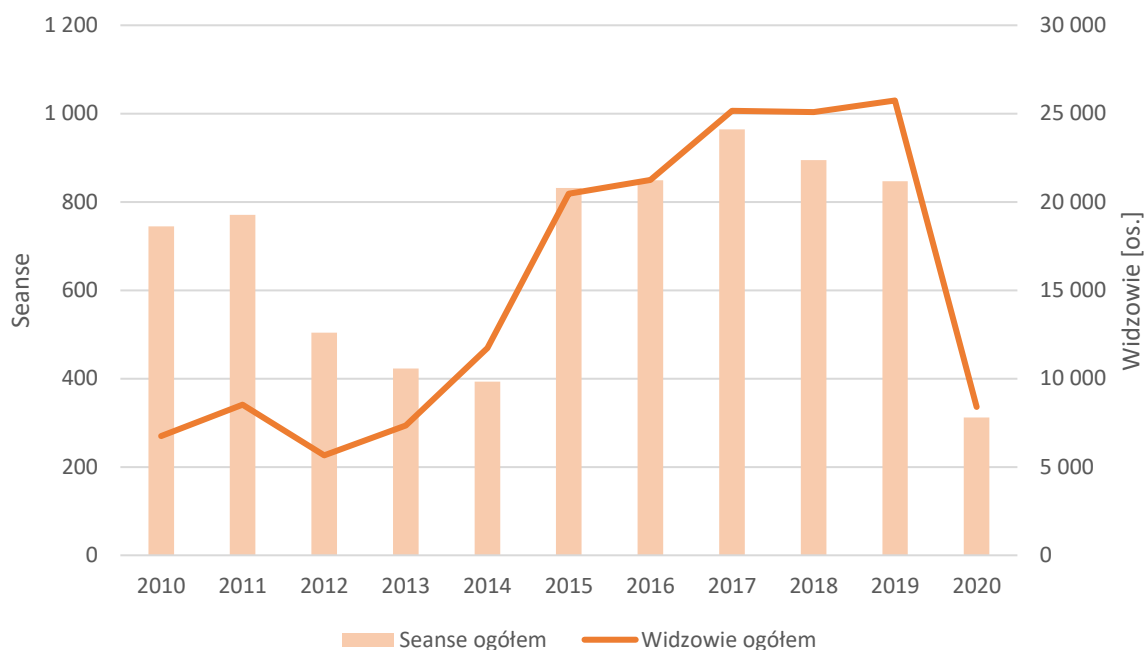
Tabela 10. Organizacja imprez masowych: imprezy artystyczno-rozrywkowe i sportowe w latach 2013-2019

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Liczba imprez – ogółem	4	6	2	2	2	3	4
Imprezy artystyczno-rozrywkowe	-	-	-	2	2	3	3
Koncerty	2	4	0	0	0	1	1
Festiwale	0	0	0	0	1	1	0
Imprezy łączone	2	2	1	2	1	1	2
Inne imprezy artystyczno-rozrywkowe	0	0	1	0	0	0	0
Sportowe	0	0	0	0	0	0	1

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

W Rawie Mazowieckiej znajduje się jedna sala kinowa licząca 300 miejsc na widowni, mieszcząca się w budynku MDK. W 2010 r. ogólna liczba seansów w kinie wynosiła 745. W 2011 liczba ta wzrosła o 26 i wynosiła 771 seansów. Po roku 2011 można zaobserwować tendencje malejącą do roku 2014. Natomiast w 2015 r. następuje dynamiczny wzrost. W 2017 r. odnotowano największą liczbę odbytych seansów, która wynosiła 964. Wzrost ogólnej liczby seansów był zauważalny do 2019, po czym nastąpił widoczny spadek z powodu sytuacji epidemicznej w kraju. W 2020 r. liczba seansów wyniosła 312. Popularność kina wśród społeczeństwa wzrastała z roku na rok. W 2010 r. odnotowano 6750 widzów uczestniczących w seansach, w 2011 liczba widzów wzrosła do 8532 osób, zaś w 2012 zmalała do 5658. W kolejnych latach nastąpiła tendencja wzrostowa, gdzie w 2019 r. rawskie kino odwiedziło 25 744 osób. Z powodu pandemii COVID-19 w 2020 r. do kina przybyły tylko 8403 osoby.

Wykres 28. Kina – seanse ogółem, widzowie ogółem, w latach 2010-2020

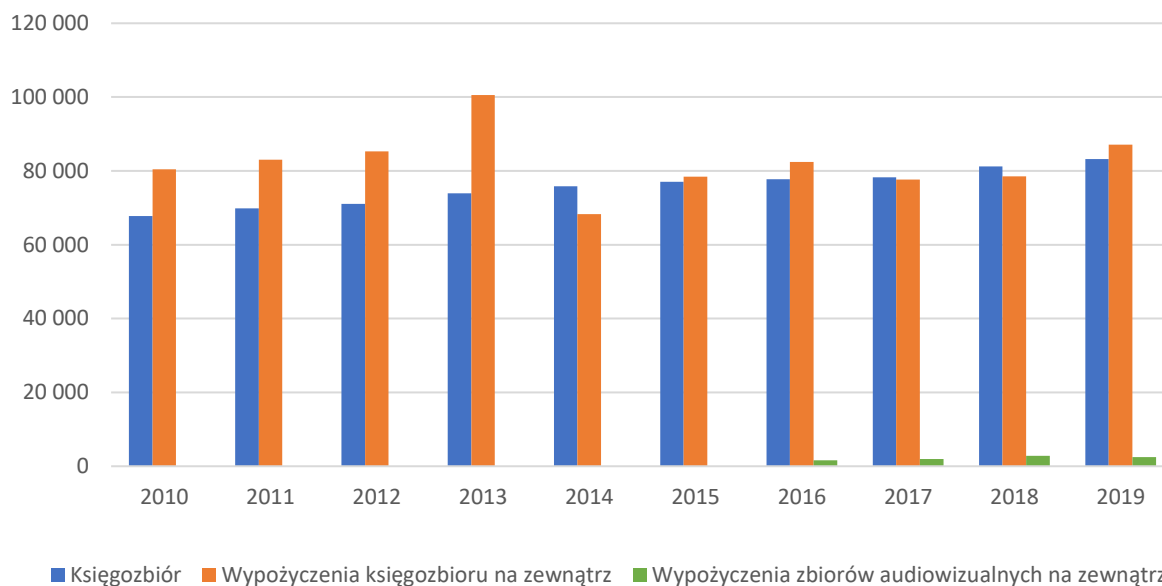

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Miejska Biblioteka Publiczna im. Jana Pawła II w Rawie Mazowieckiej istnieje od 1949 roku i kontynuuje ponad stuletnią tradycję bibliotekarstwa w Rawie Mazowieckiej. Obecnie posiada dwie placówki: Wypożyczalnię i Czytelnię dla Dorosłych, która mieści się od 1965 roku w budynku przy ul. Kardynała Stefana Wyszyńskiego 7 oraz Oddział dla Dzieci, który mieści się od 1993 roku w budynku parafialnym przy Pl. Piłsudskiego 9. Miejska Biblioteka Publiczna oprócz księgozbioru stacjonarnego, posiada także bogatą mediatekę i prowadzi wirtualną bibliotekę. Miejska Biblioteka Publiczna w ramach „Dyskusyjnego Klubu Książki” organizuje spotkania z pisarzami, felietonistami, dziennikarzami a także spotkania poświęcone wydarzeniom z dziejów miasta. Przy Oddziale dla Dzieci funkcjonuje „Klub przyjaciół Misia Uszatka”, który organizuje systematycznie zajęcia dla dzieci. Oprócz miejskiej biblioteki na terenie miasta działa też Powiatowa Biblioteka Publiczna oraz filia Biblioteki Pedagogicznej.

Do analizy działalności Miejskiej Biblioteki Publicznej na terenie Rawy Mazowieckiej posłużą wskaźniki dotyczące ludności na 1 placówkę biblioteczną, liczby księgozbioru na 1000 mieszkańców, liczby czytelników na 1000 ludności oraz wypożyczeń księgozbioru na 1 czytelnika. Wszystkie wskaźniki zostały przedstawione za okres 2010-2019, ponadto dla lepszego zobrazowania sytuacji biblioteki publicznej w Rawie Mazowieckiej przedstawione zostały wartości wskaźników dla województwa łódzkiego oraz średnia wartość dla miast z województwa łódzkiego liczących 10-30 tys. mieszkańców.

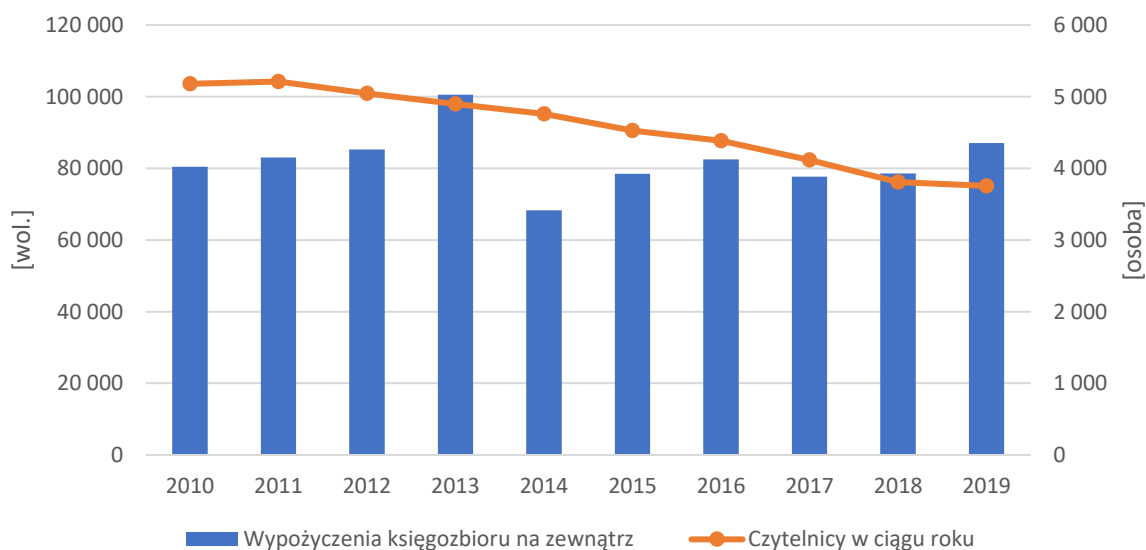
Wykres 29. Biblioteki publiczne – księgozbiór, wypożyczenia księgozbioru na zewnątrz, wypożyczenia zbiorów audiowizualnych na zewnątrz w latach 2010-2019 (liczba wol.)

*Biblioteka – zgodnie z definicją GUS to jednostka organizacyjna lub jej część posiadająca uporządkowany (zinwentaryzowany) zbiór książek, czasopism i innych materiałów piśmienniczych liczący co najmniej 300 jednostek inwentarzowych, której głównymi celami są tworzenie i obsługa zbiorów oraz udostępnianie ich użytkownikom w sposób kontrolowany. W Rawie Mazowieckiej zidentyfikowana jest jedna biblioteka publiczna wraz z oddziałem.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

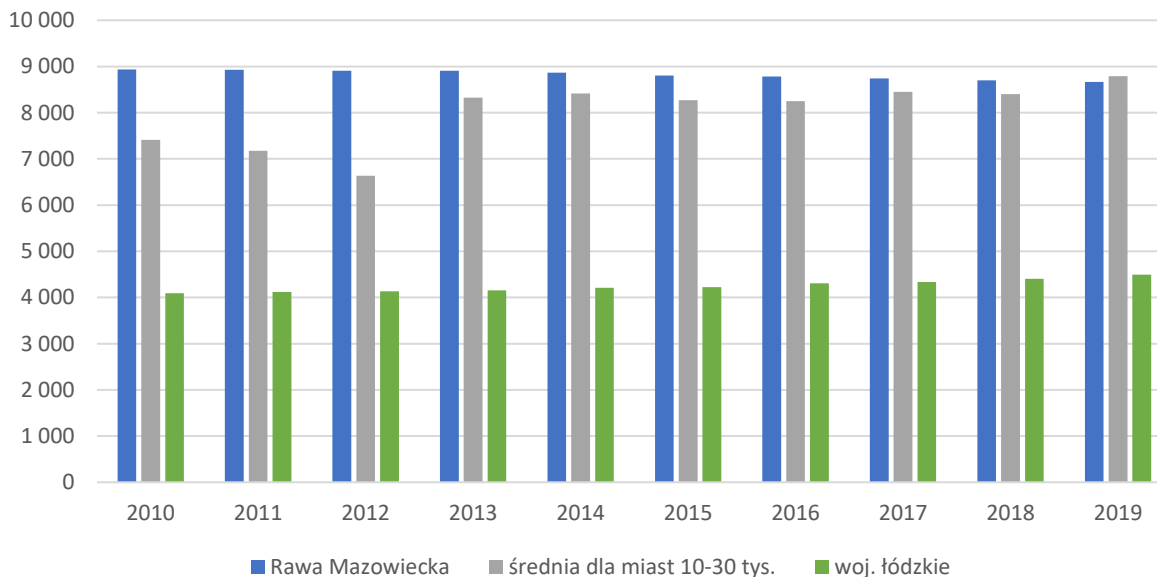
Wykres 30. Biblioteki publiczne – czytelnicy i wypożyczenia księgozbioru na zewnątrz w latach 2010-2019

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

W Rawie Mazowieckiej od lat funkcjonuje jedna miejska biblioteka publiczna posiadająca 2 placówki (w tym oddział dla dzieci). W liczbie księgozbiorów można zauważyć tendencje wzrostową. W 2010 liczba księgozbioru wynosiła 67 800, do 2019 roku liczba ta wzrosła o 15 378 nowych woluminów. Mimo iż liczba księgozbioru wzrastała z roku na rok, liczba czytelników w analizowanym okresie zmniejszała się – w 2010 r. wynosiła 5 179, w 2011 r. liczba czytelników wzrosła o 32, by w kolejnych latach maleć z roku na rok do poziomu 3755 czytelników w 2019 r. Liczba wypożyczonych książek do 2013 r. utrzymywała tendencję wzrostową. W 2013 wypożyczono aż 100 581 książek. W 2014 nastąpił znaczny spadek, liczba wypożyczonych książek wyniosła 68 268 – była to najmniejsza liczba wypożyczeń od 2010 r. Po 2014 r. nastąpiła tendencja wzrostowa i utrzymała się ona do 2017. W 2017 liczba wypożyczonych książek wyniosła 77 670, było to o 4 810 mniej niż w roku ubiegłym. W latach 2018-2019 liczba wypożyczonych książek znów wzrosła, by w 2019 r. wynieść 87 084. Od 2016 r. miejska biblioteka publiczna wprowadziła możliwość wypożyczania zbiorów audiowizualnych. W 2016 r. liczba wypożyczeń wynosiła 1 583 i utrzymywała tendencję wzrostową do 2019 r., gdzie liczba wypożyczeń wynosiła 2 456.

Wykres 31. Biblioteki publiczne – wskaźniki: ludność na 1 placówkę biblioteczną (łącznie z punktami bibliotecznymi ujętymi zgodnie z siedzibą jednostki macierzystej) w latach 2010- 2019 (liczba osób)

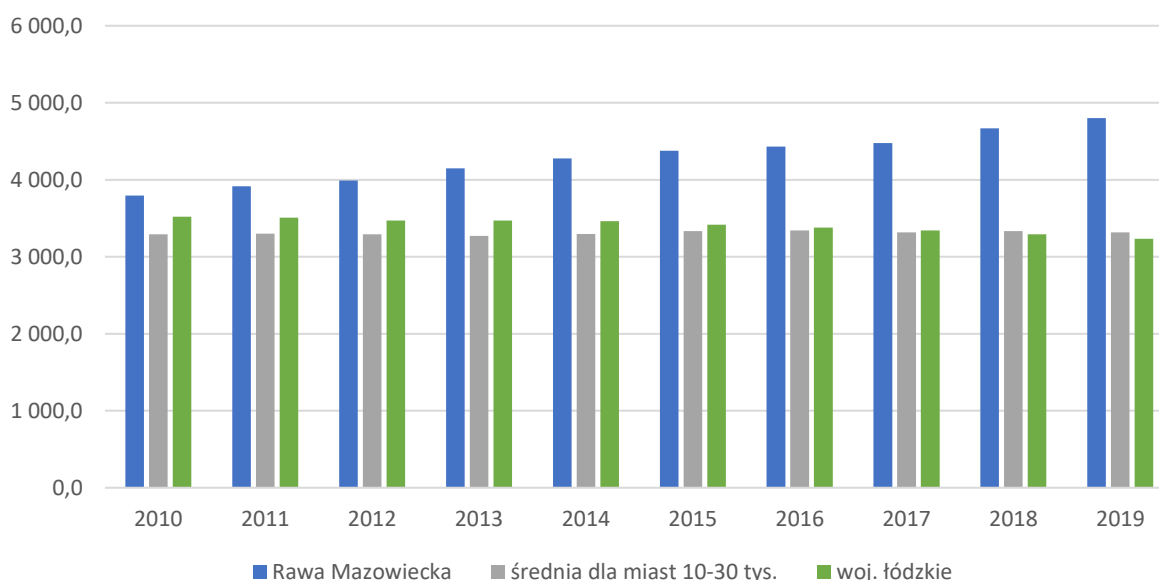
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

W 2010 r. liczba czytelników przypadająca na 1 placówkę wynosiła 8933 osoby. W kolejnych latach można zaobserwować tendencje spadkową, gdzie w 2019 r. wyniosła ona 8622 osoby. Spadek liczby ludności przypadającej na 1 placówkę biblioteczną, przy stałej liczbie bibliotek i jej placówek może wynikać ze zmniejszającej się liczby ludności w mieście oraz z większego

dostępu książek online. W analizowanym okresie na 1 placówkę biblioteczną w Rawie Mazowieckiej przypadało więcej mieszkańców niż w województwie łódzkim. W porównaniu do średniej wartości dla miast liczących 10-30 tys. mieszkańców sytuacja Rawy Mazowieckiej wygląda podobnie. Wyjątek stanowi 2019 r., w którym na 1 placówkę biblioteczną w Rawie Mazowieckiej po raz pierwszy przypadało mniej mieszkańców niż w miastach średniej wielkości.

W Rawie Mazowieckiej w 2010 r. na 1000 osób przypadało 289 czytelników. Było to znacznie więcej niż w województwie łódzkim i miastach liczących 10-30 tys. mieszkańców, dla których analizowany wskaźnik wynosił odpowiednio – 162 osób i 199 osób. W 2011 roku liczba ta zwiększyła się o 3 osoby i wynosiła 292. W kolejnych latach nastąpiła tendencja spadkowa, gdzie finalnie w 2019 r. było 217 czytelników bibliotek na 1000 mieszkańców.

Wykres 32. Biblioteki publiczne – wskaźniki: księgozbiór bibliotek na 1000 ludności w latach 2010-2019 (liczba wol.)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Liczba księgozbioru biblioteki publicznej w przeliczeniu na 1000 mieszkańców w latach 2010-2019 wzrasta z roku na rok. Liczba woluminów w placówkach rawskiej biblioteki publicznej wzrosła o 1006 pozycji. Ogólna liczba dostępnego księgozbioru w 2019 r. wyniosła 83 178 woluminów i wzrosła w stosunku do 2010 r. o 15 378 pozycji. W przeliczeniu na 1000 mieszkańców daje to wartość 3795 w 2010 r. i 4801 w 2019 r. W Rawie Mazowieckiej na 1000 mieszkańców przypada większa liczba książek oferowanych przez biblioteki niż w województwie łódzkim i miastach średniej wielkości. W latach 2010-2019 widoczny jest wzrost opisywanego wskaźnika w Rawie Mazowieckiej, natomiast w tym samym czasie w województwie łódzkim zaobserwować można zmniejszenie oferty bibliotek (spadek liczby

książek w przeliczeniu na 1000 mieszkańców). Natomiast w miastach średniej wielkości wskaźnik ten utrzymuje się na podobnym poziomie osiągając wartość 3291 woluminów w 2010 r. i 3315 w 2019 r.

W 2010 r. na jednego czytelnika biblioteki przypadło 15,5 wypożyczonych książek. Do 2013 r. widoczna była tendencja wzrostowa, po czym w 2014 r. nastąpił widoczny spadek. Od 2015 r. do 2019 r. zauważalna była ponowna tendencja wzrostowa. W 2019 r. na jednego czytelnika przypadało 23,2 wypożyczonych książek. W latach 2018-2019 po raz pierwszy liczba wypożyczeń księgozbioru na 1 czytelnika w woluminach w Rawie Mazowieckiej była większa zarówno od wartości wskaźnika dla województwa łódzkiego, jak i dla miast średniej wielkości.

W Rawie Mazowieckiej funkcjonuje również zabytkowa Kolej Wąskotorowa Rogów - Rawa Mazowiecka - Biała Rawska prowadząca, zazwyczaj w miesiącach maj-wrzesień, atrakcyjne przewozy turystyczne przy użyciu historycznego taboru kolejowego. Kolejka ta ma potencjalnie duże znaczenie we wzmocnieniu atrakcyjności turystycznej miasta, jednak jej tabor i infrastruktura wymaga modernizacji i nakładów. Całość zarządzana jest przez organizację pozarządową – Fundację Polskich Kolei Wąskotorowych.

Działania kulturalne w Rawie Mazowieckiej, choć dość zróżnicowane, nie są w stanie kompleksowo wypełnić czasu oraz oczekiwań osób młodych. Ponadto trzeba zwrócić uwagę, że w Rawie Mazowieckiej przybywa osób starszych, które również trzeba uwzględnić w opracowywaniu i w realizowaniu oferty kulturalnej miasta. W związku z powyższym, oferta kulturalna miasta powinna być konsekwentnie dostosowywana do różnych grup odbiorców i zmieniających się oczekiwań mieszkańców. Potrzebne są więc nowoczesne i otwarte na mieszkańców instytucje kultury, choć wiele już w tym zakresie zrobiono. Kultura odgrywa też ważną integrującą rolę. Jest również elementem działań zapobiegających wykluczeniu społecznemu i ten aspekt należy uwzględnić w ofercie działań kulturalnych.

Trzeba zaznaczyć, że większość aktywności kulturalnych w mieście realizowanych jest przez podmioty publiczne. Warto podjąć wysiłek na rzecz szerszego włączania organizacji pozarządowych w tworzenie i realizację oferty kulturalnej np. przez większą liczbę ogłaszanych konkursów dla organizacji pozarządowych na działania kulturalne. Dopiero szeroki współdział w kulturze różnych interesariuszy pozwoli na zbudowanie odpowiedniej i zróżnicowanej oferty kulturalnej w Rawie Mazowieckiej.

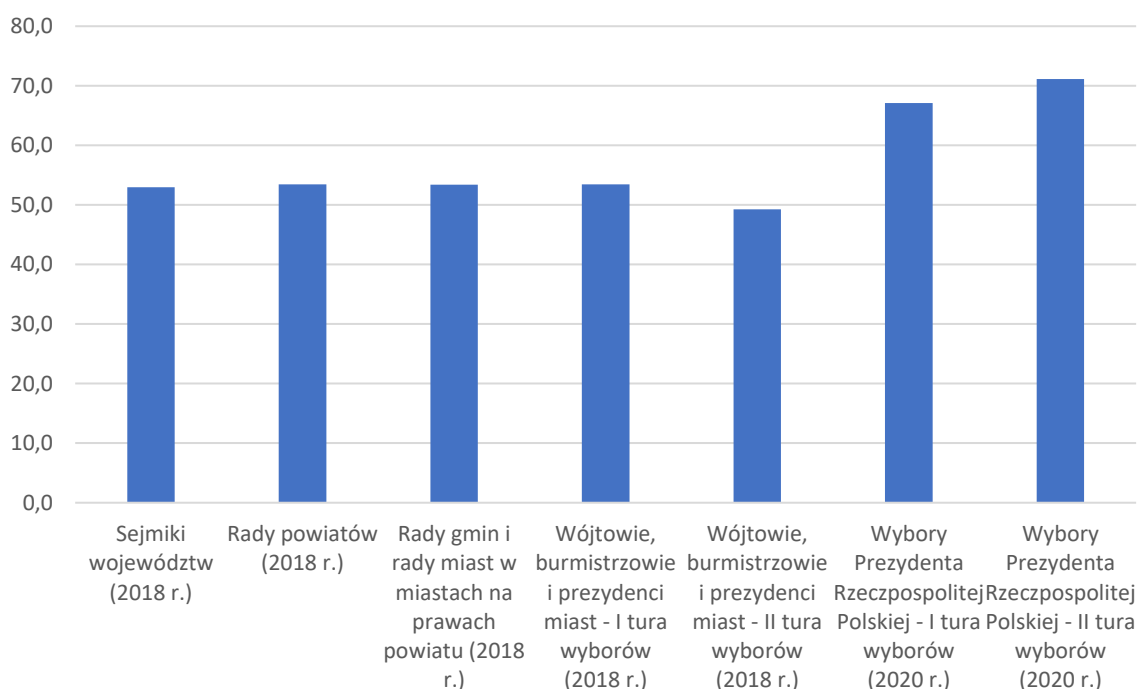
II.3. Aktywność obywatelska

Jednym z podstawowych przejawów aktywności obywatelskiej jest udział mieszkańców w wyborach samorządowych i parlamentarnych, a także zaangażowanie w ważne dla miasta decyzje i działania. W wyborach samorządowych w roku 2018 wzięło udział 49,3% (49,26%) mieszkańców Rawy Mazowieckiej uprawnionych do głosowania, przy frekwencji w całym województwie na poziomie 49,3% (49,31%). Dla porównania frekwencja w analizowanych wyborach w roku 2014 wyniosła 48,6% w Rawie Mazowieckiej oraz 48,0% w województwie łódzkim. Warto zaznaczyć, że w latach 2015 i 2019 frekwencja w wyborach parlamentarnych

w Rawie Mazowieckiej była wyższa niż frekwencja w wyborach samorządowych. W roku 2015 w wyborach do Sejmu i Senatu Rzeczypospolitej Polskiej wzięło udział 52,6% uprawnionych do głosowania przy frekwencji w województwie łódzkim na poziomie 51,6%. W roku 2019 było to odpowiednio 64,35% dla Rawy Mazowieckiej i 63,51% dla województwa łódzkiego. Trzeba podkreślić, że analizowane frekwencje wyborcze w obu przypadkach były wyższe niż w kraju (50,9% w 2015 r. i 61,74% w 2019 r.). Frekwencja w wyborach Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej w 2015 i 2020 r. w Rawie Mazowieckiej również była wyższa niż w województwie łódzkim i kraju. Dotyczy to zarówno I jak i II tury. Warto zauważyć, iż udział osób uprawnionych do głosowania w wyborach prezydenckich, które oddały swój głos znacznie wzrósł z 57,2% w 2015 r. do 71,2% w 2020 r.

Niska frekwencja w wyborach samorządowych może wskazywać na problem w funkcjonowaniu społeczności lokalnych. Mieszkańcy Rawy Mazowieckiej bardziej interesują się wyborami ogólnokrajowymi niż lokalnymi, mimo że to wybory samorządowe mają wpływ na sprawy, które bezpośrednio ich dotyczą. Zjawisko niższego uczestnictwa uprawnionych mieszkańców miasta w wyborach samorządowych w porównaniu z wyborami parlamentarnymi oraz prezydenckimi jest charakterystyczne dla frekwencji wyborczej w Polsce. Jest to o tyle zadziwiające, że uczestnictwo w wyborach samorządowych leży wręcz w ekonomicznym i społecznym interesie członków społeczności lokalnej. Lokalne wybory są istotne z punktu widzenia bliskości przestrzennej i społecznej spraw i osób, których dotyczą (Panicz U., 2011, *Frekwencja wyborcza a stan polskiej gospodarki*, Refleksje, 4, 107-123).

Wykres 33. Frekwencja w wyborach samorządowych (2018 r.) i wyborach prezydenckich (2020 r.)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Istotnym aspektem aktywności mieszkańców Rawy Mazowieckiej wydaje się być zaangażowanie w zgłaszaniu projektów i głosowaniu na projekty spełniające wymogi formalne dopuszczone do głosowania w ramach budżetu obywatelskiego.

„Głównym celem budżetu obywatelskiego jest zwiększenie aktywności mieszkańców i ich partycypacji w podejmowaniu decyzji dotyczących kierunków rozwoju miasta, a w konsekwencji podnoszenia jakości życia w mieście” (Załącznik do uchwały nr XXVIII/247/21 Rady Miasta Rawa Mazowiecka z dnia 20 maja 2021 r. w sprawie określenia wymagań, jakie powinien zawierać projekt Budżetu Obywatelskiego w Gminie Miasto Rawa Mazowiecka). W ramach budżetu obywatelskiego mogą być zgłaszane projekty mieszczące się w katalogu zadań własnych miast, z zakresu określonego w art. 7 ustawie o samorządzie gminnym. Kwota przeznaczona na projekty jest ustalana Zarządzeniem Burmistrza Miasta, a wybrane zadania są wpisywane do projektu budżetu Miasta Rawa Mazowiecka na kolejny rok budżetowy. Budżet obywatelski w Rawie Mazowieckiej jest obecnie podzielony na dwie kategorie zadań: zadania realizowane na obszarze rewitalizacji – 25% ustalonego budżetu, na pozostałym obszarze – 75% budżetu. Podział taki funkcjonuje od 2018 r. Ponadto w ramach tych dwóch kategorii zadań wyodrębniono zadania inwestycyjne, które stanowić mogą do 70% kosztów projektów oraz zadania pozostałe, czyli wydarzenia o charakterze rozrywkowym, kulturalnym, oświatowym lub sportowym, które stanowić mogą do 30% kosztów realizowanych projektów z budżetu obywatelskiego. Wydzielenie i ukierunkowanie inicjatywy budżetu obywatelskiego na wybrane fragmenty miasta (obszar rewitalizacji, pozostały obszar miasta) lub typy działań (np. inwestycyjne, środowiskowe, wydarzenia, infrastrukturalne, itp.) stanowi wzmocnienie realizowanych przez samorząd działań w danym obszarze funkcjonowania miasta, a także świadczy o świadomej i celowej realizacji polityki rozwoju lokalnego włączającej mieszkańców miasta.

Pierwsza edycja budżetu obywatelskiego odbyła się w 2015 r. Zgłoszono wówczas 11 projektów, z czego tylko 3 spełniły wymogi formalne. Liczba oddanych głosów na zakwalifikowane projekty wynosiła 288 z czego 21 było nieważnych. W wyniku przeprowadzonego głosowania, do realizacji wybrano 3 projekty, na łączną kwotę 87 195 zł. Pozytywnym zjawiskiem jest wzrost liczby zgłaszanych projektów do budżetu obywatelskiego w kolejnych edycjach oraz coraz wyższy udział mieszkańców biorących udział w głosowaniu na zgłoszone projekty. Pozytywne jest również zwiększenie do 200 tys. zł kwoty do wykorzystania w roku budżetowym w ramach budżetu obywatelskiego. W 2020 r. w ramach 7 edycji budżetu obywatelskiego zgłoszono 31 projektów, z czego 26 zostało pozytywnie zaopiniowane przez Zespół ds. Budżetu Obywatelskiego. Zadania zgłoszone do realizacji w obszarze rewitalizacji stanowiły 8 projektów, a pozostałych zadań na pozostałym obszarze miasta było 23. W wyniku przeprowadzonego głosowania, w którym ogółem oddano 7727 głosów, w tym 7685 głosów ważnych oraz 42 głosów nieważnych, wybrano 4 projekty o łącznej wartości 200 tys. zł, które będą realizowane w ramach Budżetu Miasta Rawa Mazowiecka na rok 2021. Dwa projekty przeznaczone są do realizacji w obszarze rewitalizacji oraz dwa realizowane będą na pozostałym obszarze miasta.

Można więc stwierdzić, że budżet obywatelski cieszy się w Rawie Mazowieckiej coraz większym zainteresowaniem. Mieszkańcy zgłaszają coraz więcej projektów, ale przede wszystkim coraz chętniej biorą udział w głosowaniu. Realizowana od 2015 r. inicjatywa budżetu obywatelskiego w Rawie Mazowieckiej skutecznie aktywizuje i angażuje mieszkańców w sprawy lokalnej społeczności. Realizacja budżetu obywatelskiego w Rawie Mazowieckiej ma więc bezpośredni wpływ na poprawę aktywności obywatelskiej.

Tabela 11. Budżet obywatelski w Rawie Mazowieckiej w latach 2015-2021

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Liczba projektów zgłoszonych do budżetu obywatelskiego	11	16	8	27	17	31	31
Liczba projektów odrzuconych	8	2	2	11		10	5
Liczba projektów spełniających wymagania formalne	3	14	6	16	17	21	26
Liczba projektów, które otrzymały środki na realizację	3	2	5	11	5	8	4
Liczba oddanych głosów	288	3869	1578	6729	3869	6120	7727
Liczba głosów nieważnych	21	290	22		265	82	42
Wysokość środków budżetu obywatelskiego [tys. zł]	100	150	200	200	200	200	200

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Urzędu Miasta Rawa Mazowiecka

Władze samorządowe w ramach budżetu obywatelskiego mają możliwość w kolejnych latach ukierunkowania zgłaszanych przez mieszkańców projektów poprzez np. wydzielenie nowego typu działań, tj. „zielonego budżetu obywatelskiego”, w ramach którego istniałaby możliwość zgłaszania projektów związanych z zagadnieniami zielono-błękitnej infrastruktury. Realizacja inwestycji z zakresu błękitno-zielonej infrastruktury przyczyniałaby się nie tylko do wzrostu jakości życia mieszkańców, ale również wpływałaby korzystnie na adaptację miasta do zmian klimatu. Działania z tzw. „zielonego budżetu” z założenia posiadałaby walory edukacyjne, informowały, uczyły i pokazywałyby mieszkańcom aktualne wyzwania rozwojowe w zakresie ochrony środowiska, przed którymi stają władze samorządowe Rawy Mazowieckiej.

Jednym z istotniejszych przejawów aktywności obywatelskiej jest działalność organizacji pozarządowych w jednostce samorządu terytorialnego. Na terenie Rawy Mazowieckiej w 2020 r. funkcjonowało 64 organizacji pozarządowych, w tym 8 fundacji, 16 klubów sportowych, 6 stowarzyszeń zwykłych oraz 34 stowarzyszenia zarejestrowane w KRS.

Warto zaznaczyć, że dużą część organizacji pozarządowych stanowią kluby sportowe. Ich aktywność w ostatnich latach uległa intensyfikacji. Organizacje te współpracują i działają na różnych polach, zwiększając dostępność wielu dyscyplin sportowych dla mieszkańców miasta. W niektórych dyscyplinach, wychowankowie rawskich klubów sportowych odnoszą znaczące sukcesy w zawodach rangi regionalnej i krajowej.

Rada Miasta Rawa Mazowiecka uchwała corocznie program współpracy z organizacjami pozarządowymi, który określa obszary i zasady oraz formy współpracy oraz zawiera wykaz

zadań priorytetowych, stanowiących podstawę dla władz samorządowych do dysponowania środkami publicznymi, przeznaczonymi na dofinansowanie zadań publicznych, pozostających we właściwości samorządu, a realizowanych przez organizacje pozarządowe. Zgodnie z Programem na 2020 r. współpraca Miasta z organizacjami pozarządowymi miała charakter:

- finansowy – polegający na udzieleniu dotacji organizacjom, które w wyniku postępowania konkursowego wykonywały zadania publiczne;
- pozafinansowy – oparty na współpracy merytorycznej w zakresie realizowanych zadań zawartych w Programie.

W 2019 r. ogłoszono 17 konkursów, złożono 42 oferty, w tym 2 z inicjatywy organizacji pozarządowej, wsparcie finansowe uzyskało 37 podmiotów (realizatorów zadań publicznych). Łączna kwota udzielonej dotacji wyniosła 1 129 011,14 zł.

W 2020 r. ogłoszono 13 konkursów, złożono 27 ofert, wsparcie finansowe uzyskało 27 podmiotów – organizacje pozarządowych. Łączna kwota udzielonych dotacji wyniosła 924 058,72 zł.

Tabela 12. Konkursy ofert organizowanych przez Urząd Miasta Rawa Mazowiecka w latach 2015-2019

	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Liczba ogłoszonych konkursów	18	19	20	18	17	13
Liczba podmiotów-realizatorów zadań publicznych z uzyskanym wsparciem	45	49	31	45	37	27
Kwota udzielonej dotacji [zł]	935 996	1 031 318	1 094 000	1 130 476	1 129 011	924 058

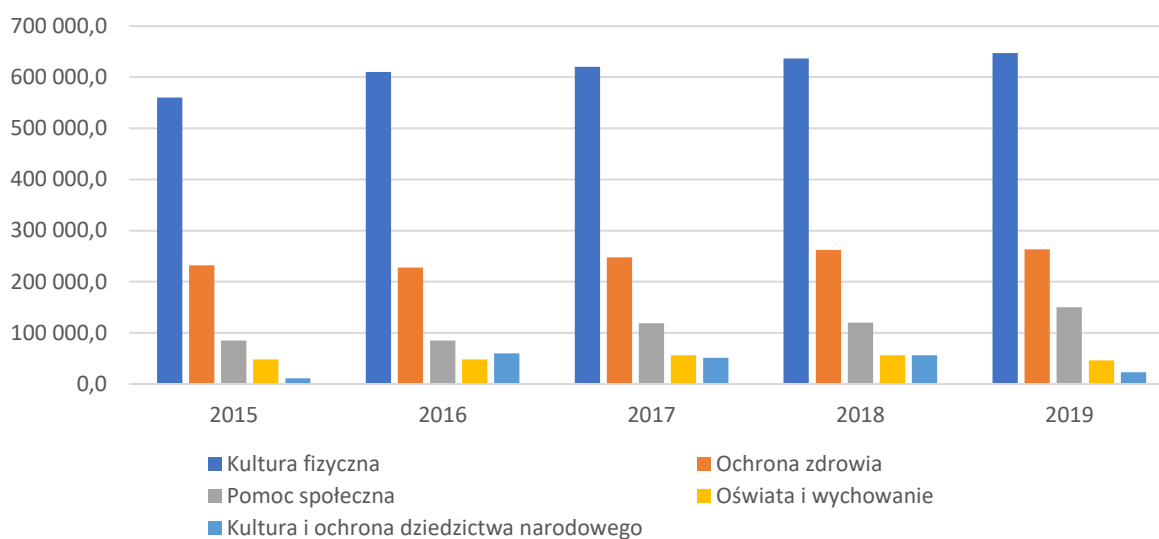
Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań z realizacji programu współpracy Miasta Rawa Mazowiecka z organizacjami pozarządowymi oraz podmiotami o których mowa w art.3 ust.3 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie za lata 2015-2020

Na podstawie informacji zawartych w sprawozdaniach z realizacji programów współpracy Miasta Rawa Mazowiecka z organizacjami pozarządowymi można stwierdzić, że zdecydowana większość środków finansowych przeznaczonych jest na realizację zadań z zakresu kultury fizycznej. Dominującą rolę mają tu działania związane z upowszechnieniem kultury fizycznej i sportu, realizowane przez rawskie kluby sportowe. Natomiast najmniej środków finansowych w formie dotacji otrzymują organizacje pozarządowe realizujące zadania związane z kulturą i ochroną dziedzictwa narodowego. Wysokość tych dotacji w ostatnich latach uległa zmniejszeniu. Zwiększeniu uległa natomiast wysokość dotacji udzielanych na realizację zadań nie tylko sportowych, ale także z zakresu pomocy społecznej oraz ochrony zdrowia.

Ze względu na stan epidemii, od początku 2020 r. organizacje musiały dostosować się do panujących obostrzeń i zrezygnować z realizacji prowadzonych form działalności. Były również takie, które w trosce o zdrowie swoich beneficjentów zrezygnowały z dotacji.

Wartym rozważenia wydaje się większe zdywersyfikowanie środków i zróżnicowanie ogłaszanych konkursów pod względem tematycznym, a tym samym zachęcanie organizacji pozarządowych do realizacji zadań publicznych również z innych obszarów życia społecznego.

Wykres 34. Wysokość dotacji z budżetu Miasta Rawa Mazowiecka na realizację zadań publicznych w latach 2015-2019 według działów

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Dodatkowo w 2019 r. powstało Rawskie Centrum Organizacji Pozarządowych (RCOP), jako odpowiedź na zgłaszane postulaty przez środowiska organizacji pozarządowych. Miasto wynajęło lokal przy ul. Armii Krajowej 2 na potrzeby rawskich organizacji pozarządowych, który służył jako miejsce do pracy biurowej oraz organizacji spotkań roboczych. Do dyspozycji organizacji zakupiono sprzęt komputerowy oraz niezbędne wyposażenie lokalu: biurka, stoły, szafy, krzesła, regały, naczynia. RCOP oferowało specjalistyczne szkolenia i warsztaty oraz zachęcało do współpracy w zakresie aplikowania w konkursach i wspólnej organizacji wydarzeń i uroczystości. W 2019 r. porozumienia w zakresie korzystania z oferty szkoleniowej oraz pomieszczeń RCOP podpisały 24 organizacje. W roku 2020 RCOP zmieniło swoją siedzibę przenosząc się do pomieszczeń wynajętych od parafii Ewangelicko – Augsburskiej przy ul. Warszawskiej 12, w których funkcjonuje Dzienny Dom Seniora. Lokal wyposażony jest w zaplecze kuchenne, stołówkę zaś teren na zewnątrz to obszar zieleni z przydomowym ogródkiem, dającym możliwości organizacji spotkań plenerowych. Niewątpliwie Rawskie Centrum Organizacji Pozarządowych przyczynia się do zwiększenia aktywności organizacji pozarządowych i włączania ich w szersze działania na rzecz miasta.

Aktywność obywatelska w Rawie Mazowieckiej rośnie. Mieszkańcy stają się coraz bardziej zaangażowani w sprawy lokalne. Ich aktywność przejawia się nie tylko we frekwencji wyborczej, ale przede wszystkim w aktywnościach związanych z inicjatywą budżetu obywatelskiego oraz w działalności rawskich organizacji pozarządowych. Rozwój aktywności obywatelskiej stymulowany jest przez uruchomienie inicjatywy budżetu obywatelskiego, w tym ukierunkowanych obszarów jej realizacji (m.in. obszar rewitalizacji wymagający wsparcia) oraz uruchomienie Rawskiego Centrum Organizacji Pozarządowych, które wspiera lokalne organizacje pozarządowe. Konieczne wydaje się jednak dalsze stymulowanie rozwoju i promocja budżetu obywatelskiego oraz szersze włączenie organizacji pozarządowych w realizację zadań publicznych.

II.4. Wewnętrzne i zewnętrzne uwarunkowania rozwoju miasta o charakterze społecznym

1. W Rawie Mazowieckiej nasila się zjawisko depopulacji. Zjawisko wyludniania się miasta dotyczy szczególnie ludności o największej aktywności zawodowej i rozrodczej, co może powodować dalsze niekorzystne zmiany demograficzne przejawiające się m.in. w procesie starzenia się społeczeństwa.
2. W Rawie Mazowieckiej obserwujemy początek intensyfikacji procesu starzenia się ludności. Zmiany te, razem ze zjawiskiem depopulacji, będą skutkowały koniecznością wprowadzenia polityki ludnościowej uwzględniającej potrzeby mieszkańców związane z etapami ich życia oraz sytuacją materialną. Wywoływać będą również zmiany w systemie edukacji, systemie świadczeń socjalnych oraz na rynku pracy, a także konieczność realizacji polityki senioralnej oraz wywołają większe zapotrzebowanie na usługi dla osób starszych.
3. Miasto Rawa Mazowiecka charakteryzuje się ujemnym saldem migracji. Odpływ migracyjny w przeważającej większości następuje w relacjach między miastem, a terenami podmiejskim. Odpływ mieszkańców Rawy Mazowieckiej do innych, atrakcyjnych ośrodków miejskich związany jest głównie z przemieszczaniem się ludzi młodych w wieku od 20 do 30 lat. Przyczyny odpływu mieszkańców z Rawy Mazowieckiej dotyczą głównie chęci zdobycia wykształcenia i w konsekwencji atrakcyjniejszej pracy. Główne kierunki odpływu mieszkańców z Rawy Mazowieckiej, oprócz przenosin „pod miasto” na tereny gminy wiejskiej Rawa Mazowiecka, to dwa duże miasta wojewódzkie – Łódź i Warszawa.
4. Aktywność obywatelska w Rawie Mazowieckiej rośnie. Mieszkańcy stają się coraz bardziej aktywni i zaangażowani w sprawy lokalne. Ich aktywność przejawia się nie tylko we frekwencji wyborczej, ale przede wszystkim w aktywnościach związanych z inicjatywą budżetu obywatelskiego oraz aktywności rawskich organizacji pozarządowych. Konieczne wydaje się jednak dalsze stymulowanie i rozwijanie

aktywności obywatelskiej, włączanie mieszkańców oraz szersze włączenie organizacji pozarządowych w realizację zadań publicznych.

5. Atrakcyjność oferty żłobków sprzyja korzystaniu z opieki nad najmłodszymi mieszkańcami Rawy Mazowieckiej. Jest to również bardzo atrakcyjna oferta dla osób posiadających dzieci do lat 3, a mieszkających poza miastem i dojeżdżających do pracy. Trzeba jednak podkreślić, że liczba miejsc w placówkach na terenie miasta jest wciąż niewystarczająca w stosunku do liczby dzieci oczekujących na przyjęcie. Atrakcyjność oraz dostępność, w tym dostępność placówek dla dzieci ze specjalnymi potrzebami może korzystnie wpłynąć na proces włączenia społecznego i ekonomicznego dzieci i ich rodzin.
6. Rawa Mazowiecka charakteryzuje się dużą atrakcyjnością placówek edukacyjnych. Wskazane dane świadczą o wysokiej jakości nauczania w szkołach średnich na terenie miasta Rawa Mazowiecka.
7. Dostępna infrastruktura sportowa wydaje się być dość atrakcyjna i różnorodna, wymaga jednak dalszej rozbudowy oraz remontów. Dokonane w ostatnich latach inwestycje skutkowały nie tylko zwiększeniem jej dostępności, ale także większym zróżnicowaniem oferty sportowo-rekreacyjnej dla mieszkańców i gości. Istotnym wyzwaniem jest dostosowanie infrastruktury sportowej i rekreacyjnej do rosnących potrzeb mieszkańców miasta oraz zwiększenie jej dostępności przestrzennej, architektonicznej, informacyjno - komunikacyjną i cyfrowej dla osób ze szczególnymi potrzebami.
8. Pozytywnym zjawiskiem jest poprawa sytuacji ekonomicznej i społecznej beneficjentów pomocy społecznej. Na przestrzeni ostatnich lat widoczne jest zmniejszenie liczby rodzin oraz liczby osób w tych rodzinach korzystających z pomocy społecznej.
9. W związku z pogarszającym się stanem zdrowia mieszkańców (m.in. choroby cywilizacyjne) oraz niekorzystną sytuacją demograficzną w Rawie Mazowieckiej wyzwaniem staje się zapewnienie opieki osobom starszym, przewlekle i nieuleczalnie chorym oraz niepełnosprawnym. Brakuje w mieście domu opieki medycznej dla osób starszych, schorowanych i niepełnosprawnych. Ponadto występowanie u mieszkańców chorób cywilizacyjnych jak i niekorzystna sytuacja demograficzna w mieście wymusza potrzebę rozwoju usług związanych z łatwą dostępnością do usług rehabilitacyjnych, sprzętu rehabilitacyjnego lub medycznego.
10. Wyzwaniem rozwojowym pozostaje zapewnienie mieszkańcom ze specjalnymi potrzebami dostępności architektonicznej, informacyjno – komunikacyjnej i dostępności cyfrowej w obiektach i instytucjach publicznych oraz rozwój e-usług przez podmioty publiczne. Jest to istotne z punktu widzenia poprawy jakości życia i funkcjonowania mieszkańców w Rawie Mazowieckiej.

11. Oczekiwania w stosunku do oferty kulturalnej ulegają zmianie w szczególności wśród osób młodych oraz osób starszych, dlatego potrzebne są nowoczesne i otwarte na mieszkańców instytucje kultury. Oferta kulturalna miasta powinna być zróżnicowana i dostosowana do różnych grup odbiorców. Obiekty, w których mieszczą się instytucje kultury w Rawie Mazowieckiej powinny być również w pełni dostępne i dostosowane do osób ze specjalnymi potrzebami.
12. Większość działań kulturalnych w mieście realizowanych jest przez podmioty publiczne. Widoczna jest konieczność szerszego włączenia organizacji pozarządowych w tworzenie i realizację oferty kulturalnej np. przez większą liczbę ogłaszanych konkursów dla organizacji pozarządowych na działania kulturalne. Dopiero szeroki współdział różnych interesariuszy pozwoli na zbudowanie odpowiedniej i zróżnicowanej oferty kulturalnej w Rawie Mazowieckiej.
13. Szansę na dynamizację procesów społeczno – gospodarczych, a tym samym poprawę jakości życia stwarza proces rewitalizacji, prowadzony w zabytkowym centrum miasta od kilku lat. Zakładanym efektem działań rewitalizacyjnych jest nie tylko wzrost atrakcyjności turystycznej Rawy, ale przede wszystkim stworzenie warunków do integracji i włączenia społecznego, do rozwoju i podniesienia jakości oferty kulturalnej oraz wzmocnienia przedsiębiorczości.

III GOSPODARKA MIASTA

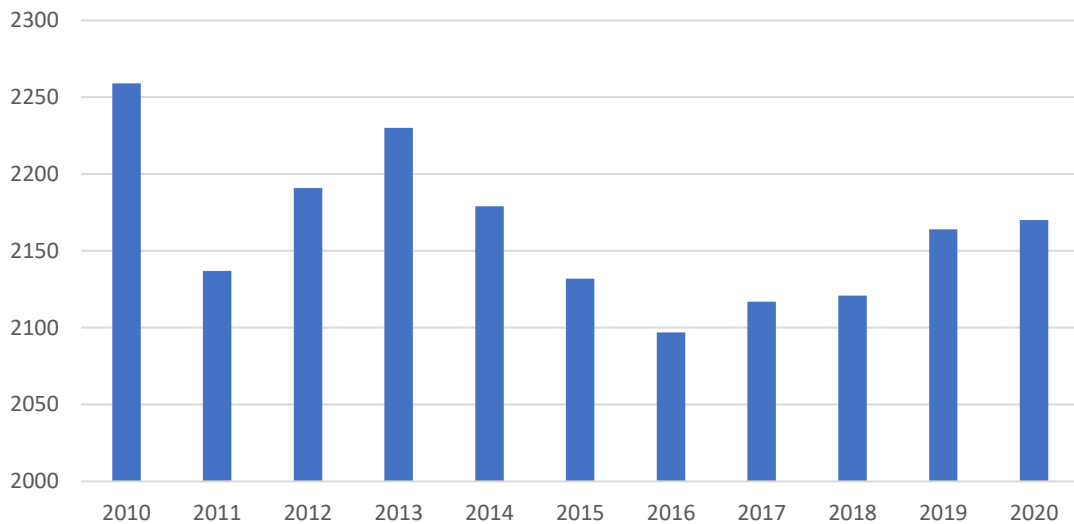
III.1. Struktura gospodarki miasta

Rawa Mazowiecka jest miejskim ośrodkiem, w randze stolicy powiatu, o subregionalnym znaczeniu w woj. łódzkim. Po okresie transformacji i dekoniunktury obserwowanej w latach 90. i dużej dynamiki zmian występującej w następnej dekadzie, w ostatnich pięciu latach (2016-2020) obserwujemy dynamiczny rozwój gospodarczy miasta. Rosnącą gospodarkę i koniunkturę miasta potwierdzają zarówno wskaźniki dotyczące struktury gospodarczej, rynku pracy i kondycji finansowej miasta.

W 2020 r. liczba podmiotów gospodarczych (wpisanych do rejestru REGON) wynosiła 2251, w tym w sektorze prywatnym kształtowała się na poziomie 2170 jednostek i w porównaniu do poprzedniego roku nie wykazywała większych zmian. Co ważne, w ostatnich pięciu latach obserwujemy sukcesywny ich wzrost - od poziomu najniższego 2097 jednostek w 2016 r., do poziomu 2170 podmiotów w 2020 roku.

Dynamika zmian gospodarczych w ostatniej dekadzie pokazuje przeciętną stabilność struktury gospodarczej, ale zjawisko to było typowe dla średnich miast w Polsce. Występująca w Rawie Mazowieckiej amplituda zmian w liczbie podmiotów gospodarczych jest klasycznym zjawiskiem (odchylenia wartości min/max to 73 podmioty gospodarcze, co stanowi około 3,5 %) i związana jest z typowo rynkową korektą tkanki gospodarczej miasta.

Wykres 35. Podmioty gospodarki narodowej ogółem wpisane do rejestru REGON (sektor prywatny) w latach 2010-2020

Źródło: GUS BDL

Analiza struktury podmiotów gospodarczych pokazuje ciekawy obraz przemian gospodarczych w Rawie Mazowieckiej. Następuje istotna dywersyfikacja struktury gospodarczej (co potwierdza kategoria „pozostałe” na wykresie), będąca zjawiskiem korzystnym, budującym odporność gospodarki miasta. Ogólnie ujmując gospodarka zdominowana jest przez działalność skupioną w sześciu branżach, do których należą: sekcja G: handel (hurtowy i detaliczny) wraz z naprawą pojazdów, F: Budownictwo, sekcja M: Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna, sekcja C: Przetwórstwo przemysłowe, sekcja H: Transport i gospodarka magazynowa, sekcja Q: Opieka zdrowotna i pomoc społeczna. Łącznie w tych sektorach funkcjonuje około 75% wszystkich podmiotów gospodarczych w Rawie Mazowieckiej. W gospodarce miasta nie uwidacznia się dominacja żadnej branży, która mogłaby świadczyć o wyraźnie wykształconej specjalizacji gospodarczej. Duże zróżnicowanie struktury gospodarczej miasta i obecność wielu branż stabilizuje gospodarkę oraz uodparnia ją na szoki (np. pandemia Covid 19) i kryzysy gospodarcze.

Tabela 13. Podmioty gospodarcze (sektor prywatny) wg sekcji PKD w latach 2010-2020

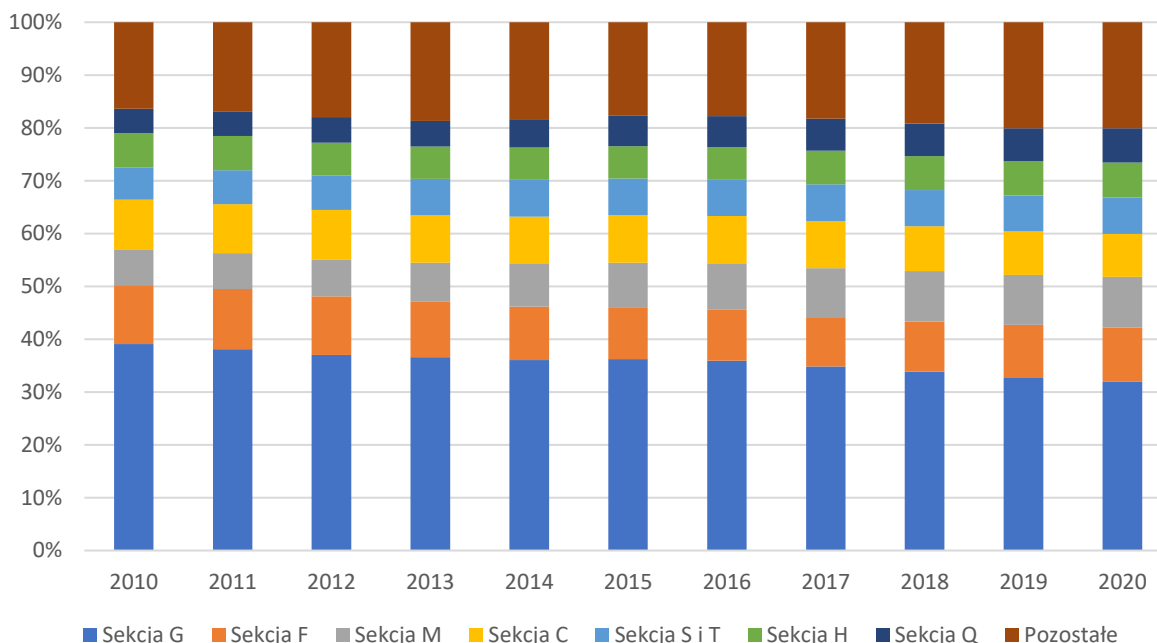
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
sekcja G	883	815	811	816	785	773	753	738	719	707	693
sekcja F	252	243	243	234	221	209	202	197	200	217	224
sekcja M	151	145	152	165	176	180	182	196	203	205	207
sekcja C	215	198	207	200	195	192	191	189	180	179	176
sekcja S i T	138	138	143	154	152	147	143	148	145	146	151
sekcja H	146	138	135	137	133	131	130	134	136	141	143
sekcja Q	104	100	107	108	114	123	123	129	131	135	140
sekcja J	30	32	42	49	50	52	49	48	58	66	75
sekcja P	53	50	69	76	77	68	69	72	76	74	72
sekcja L	60	65	65	65	66	64	62	68	65	69	69
sekcja K	77	64	67	77	75	66	65	68	67	69	63
sekcja I	60	54	56	57	52	47	48	46	48	57	60
sekcja N	37	38	38	37	36	38	40	44	49	56	50
sekcja R	27	27	28	27	25	21	20	20	20	20	23
sekcja A	14	15	14	12	7	7	8	8	8	8	9
sekcja D	0	0	0	0	1	1	1	1	5	5	5
sekcja E	7	9	8	9	8	7	7	7	6	5	5
sekcja B	2	3	4	5	4	4	2	2	3	3	3
sekcja O	2	2	1	1	1	1	1	1	1	1	1
sekcja U	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
ogółem	2259	2137	2191	2230	2179	2132	2097	2117	2121	2164	2170

Źródło: GUS BDL

Legenda:

A- rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo; B- górnictwo i wydobywanie; C- przetwórstwo przemysłowe, D- wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych; E- dostawa wody; gospodarowanie ciekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją; F- budownictwo; G- handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle; H- transport i gospodarka magazynowa; I- działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi; J- informacja i komunikacja; K- działalność finansowa i ubezpieczeniowa; L- działalność związana z obsługą rynku nieruchomości; M- działalność profesjonalna, naukowa i techniczna; N- działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca; O- administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe zabezpieczenia społeczne; P- edukacja; Q- opieka zdrowotna i pomoc społeczna; R- działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją; S- pozostała działalność usługowa; T- gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników; gospodarstwa domowe produkujące wyroby i świadczące usługi na własne potrzeby; U- organizacje i zespoły eksterytorialne.

Wykres 36. Podmioty wg sekcji i działów PKD 2007 (sektor prywatny) w latach 2010-2020

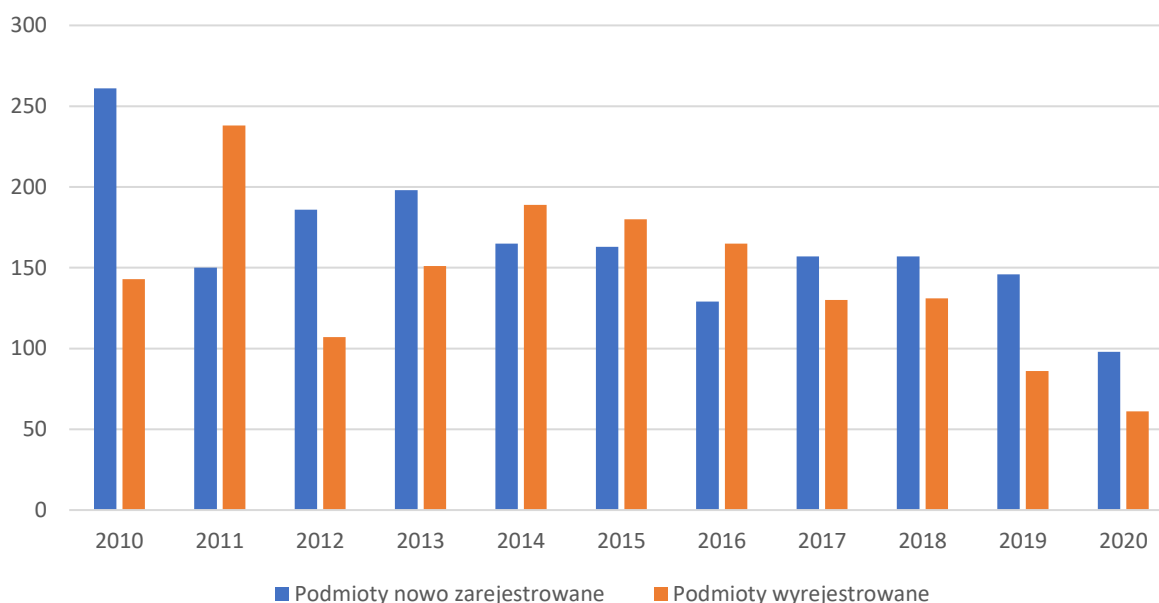
Źródło: GUS BDL

Kluczową branżą gospodarczą miasta pozostaje sekcja G: handel (hurtowy i detaliczny) wraz z naprawą pojazdów, choć jej znaczenie sukcesywnie maleje. Jest to branża, w której dokonał się największy ubytek przedsiębiorstw – w latach 2010 - 2020 liczba podmiotów zmniejszyła się o 190 jednostek. Podmioty funkcjonujące w tej sekcji stanowiły w 2010 r. niespełna 40% wszystkich przedsiębiorstw, podczas gdy w 2010 r. było to już tylko około 32%. Jest to jedyna branża w strukturze gospodarczej, w której obserwujemy tak dużą liczbową korektę.

Ponadprzeciętnym wzrostem w strukturze gospodarczej miasta charakteryzują się dwie branże. Po pierwsze sekcja J: Informacja i komunikacja - wzrost o 150% w porównaniu do 2010 r., po drugie sekcja M: Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna – wzrost o 40%. Te dwie branże należą do grupy zaawansowanych i innowacyjnych aktywności gospodarczych, a ich dynamiczny rozwój pokazuje unowocześnianie się struktury gospodarczej miasta.

Duży wzrost liczby podmiotów gospodarczych obserwujemy także w sekcji G: Opieka zdrowotna i pomoc społeczna, sekcji P: Edukacja oraz sekcji N: Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca. Są to podmioty o charakterze usługowym, które w dużej mierze współtworzą jakość życia w mieście, a ich rozwój potwierdza profesjonalizację obsługi mieszkańców w podstawowych sferach życia społeczności lokalnej.

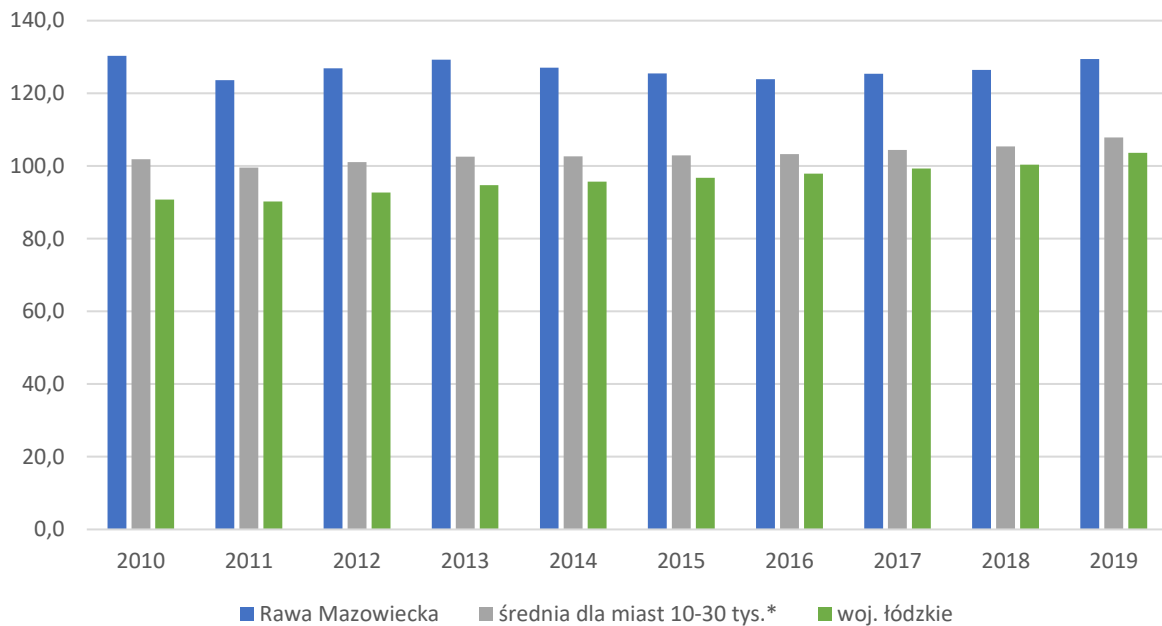
Wykres 37. Podmioty gospodarki narodowej wg rejestru REGON – nowo zarejestrowane i wyrejestrowane w latach 2010-2020

Źródło: GUS BDL

Zgodnie z prowadzoną statystyką publiczną, w 2020 r. na terenie Rawy Mazowieckiej liczba nowo zarejestrowanych podmiotów wynosiła 98, zaś wyrejestrowanych zostało 61 firm. Dodatni bilans zmian w liczbie podmiotów gospodarczych utrzymuje się od 2017 r., co potwierdza rosnącą atrakcyjność Rawy Mazowieckiej dla prowadzenia nowych działalności gospodarczych. Należy jednak podkreślić, iż w analizowanym okresie (2010-2020) liczba nowo zarejestrowanych podmiotów była czterokrotnie mniejsza od liczby wyrejestrowanych. Sytuacja taka utrzymywała się zwłaszcza w okresie 2014-2016 – są to trzy kolejne lata o ujemnym bilansie nowo rejestrowanych podmiotów. Ponadprzeciętnym wzrostem liczby nowo rejestrowanych podmiotów charakteryzował się zwłaszcza 2010 r., ale zarazem w roku następnym nastąpiła radykalna zmiana trendu - odnotowano największą liczbę wyrejestrowanych podmiotów gospodarczych.

Pozytywny obraz gospodarki Rawy Mazowieckiej dostarczają także dane dotyczące liczby podmiotów gospodarki narodowej wpisanych do rejestru REGON w latach 2010-2019 w przeliczeniu na 1000 mieszkańców. Wskaźnik ten powszechnie interpretowany jest jako miara przedsiębiorczości mieszkańców.

Wykres 38. Podmioty gospodarki narodowej ogółem na 1000 ludności w latach 2010-2019

*bez Brzezin (brak danych statystycznych)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Można bez wątpienia stwierdzić, iż cechą charakterystyczną Rawy Mazowieckiej jest duża przedsiębiorczość jej mieszkańców. W całym analizowanym okresie, występuje stale utrzymujący się wysoki poziom liczby przedsiębiorstw przypadających na 1000 mieszkańców - w latach 2010-2019 wskaźnik ten plasował się na poziomie 123,6/130,3 przedsiębiorstw na 1000 mieszkańców. Liczba ta wynosiła średnio 127, podczas gdy średnia w grupie porównawczej wynosiła – dla miast średniej wielkości 103 przedsiębiorstwa, a dla województwa łódzkiego – 96 przedsiębiorstw. Dystans pomiędzy Rawą Mazowiecką a zastosowanymi punktami odniesienia jest duży, co potwierdza ponadprzeciętną przedsiębiorczość mieszkańców miasta. Fakt ten bezpośrednio oddziałuje na duży potencjał rozwojowy miasta i jego rynek pracy.

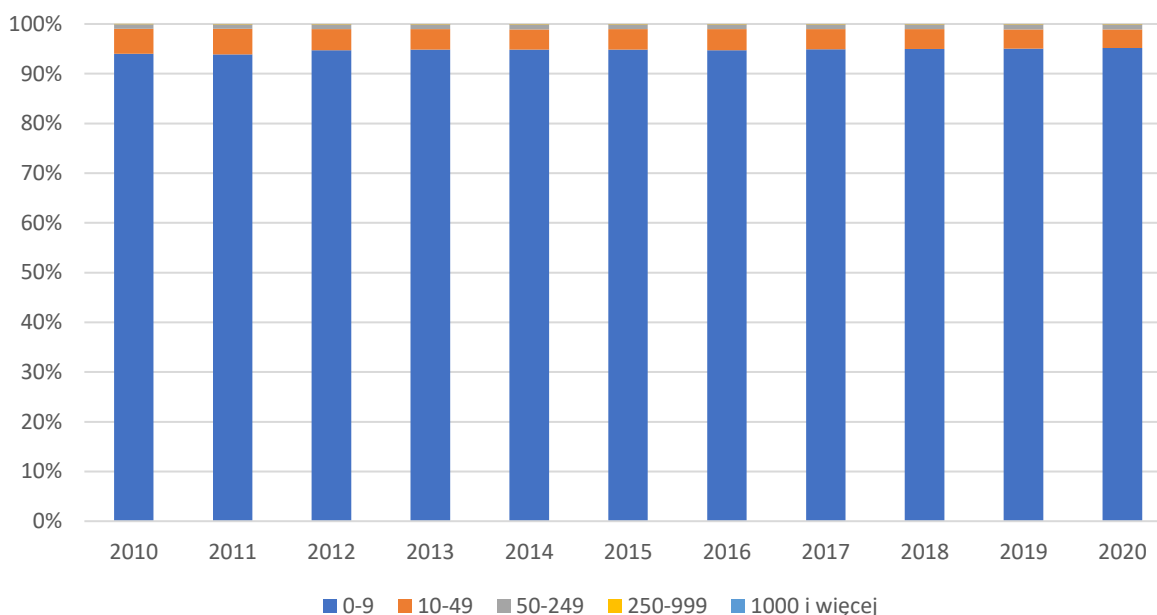
Tabela 14. Podmioty wg wielkości zatrudnienia

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Ogółem	2 328	2 206	2 262	2 304	2 254	2 209	2 176	2 192	2 200	2 241	2 251
0-9	2 188	2 071	2 142	2 185	2 138	2 095	2 061	2 080	2 089	2 130	2 142
10-49	118	113	96	95	92	91	92	89	88	86	85
50-249	21	21	23	23	23	22	22	22	22	24	23
250-999	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
1000 i więcej	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

Źródło: GUS BDL

Ogółem w 2020 r. na terenie miasta działalność prowadziło 2251 podmiotów gospodarki narodowej, z czego 2170 w sektorze prywatnym. Ponad 95% firm stanowią przedsiębiorstwa zatrudniające w przedziale 0-9 osób. W strukturze gospodarczej dominują więc mikroprzedsiębiorstwa (tzw. samozatrudnienie) i firmy małe, często rodzinne (zjawisko typowe dla średnich miast w Polsce), wrażliwe na wahania koniunkturalne. Są to podmioty odzwierciedlające przedsiębiorczość mieszkańców Rawy Mazowieckiej.

Wykres 39. Struktura podmiotów wg wielkości zatrudnienia w Rawie Mazowieckiej w latach 2010-2020

Źródło: GUS BDL

Firm zatrudniających od 10 do 49 pracowników w 2020 r. funkcjonowało 85, co stanowiło 3,8% wszystkich podmiotów gospodarczych w mieście. W ostatniej dekadzie, w tej grupie przedsiębiorstw obserwujemy największą dynamikę zmian i redukcję – od 118 podmiotów w 2010 r. do poziomu 85 w 2020 r. Firm zatrudniających od 50 do 249 osób funkcjonowało w mieście 23 i jest to grupa charakteryzująca się dużą stabilnością.

Niezmiennie w ostatniej dekadzie w Rawie Mazowieckiej funkcjonuje jedna firma należąca do grupy dużych podmiotów. Do kluczowych podmiotów gospodarczych funkcjonujących w Rawie Mazowieckiej, z punktu widzenia liczby zatrudnionych, jak i charakteru prowadzonej działalności gospodarczej - szczególnie zakorzenienia w strukturze i tradycjach gospodarczych miasta czy innowacyjności produktów bądź technologii należą przede wszystkim: Food Service, Metalbud, Hagmed, Tabo, Stanley, MGL (Grupa MAGO), Elsam, FAM, Grupa Gerdex, Sievert Polska, Antares. Struktura największych przedsiębiorstw potwierdza dywersyfikację tkanki gospodarczej miasta. Pozytywnym symptomem jest także brak istotnej redukcji miejsc pracy w ostatnim roku, co potwierdza dobrą kondycję ekonomiczną tych podmiotów.

Wskazuje to na solidne podstawy działania zlokalizowanych w Rawie Mazowieckiej firm i ich dużą odporność na krótkookresowe szoki gospodarcze (takie jak pandemia Covid 19). W konsekwencji można przyjąć, że podmioty te tworzą w mieście względnie stabilny rynek pracy.

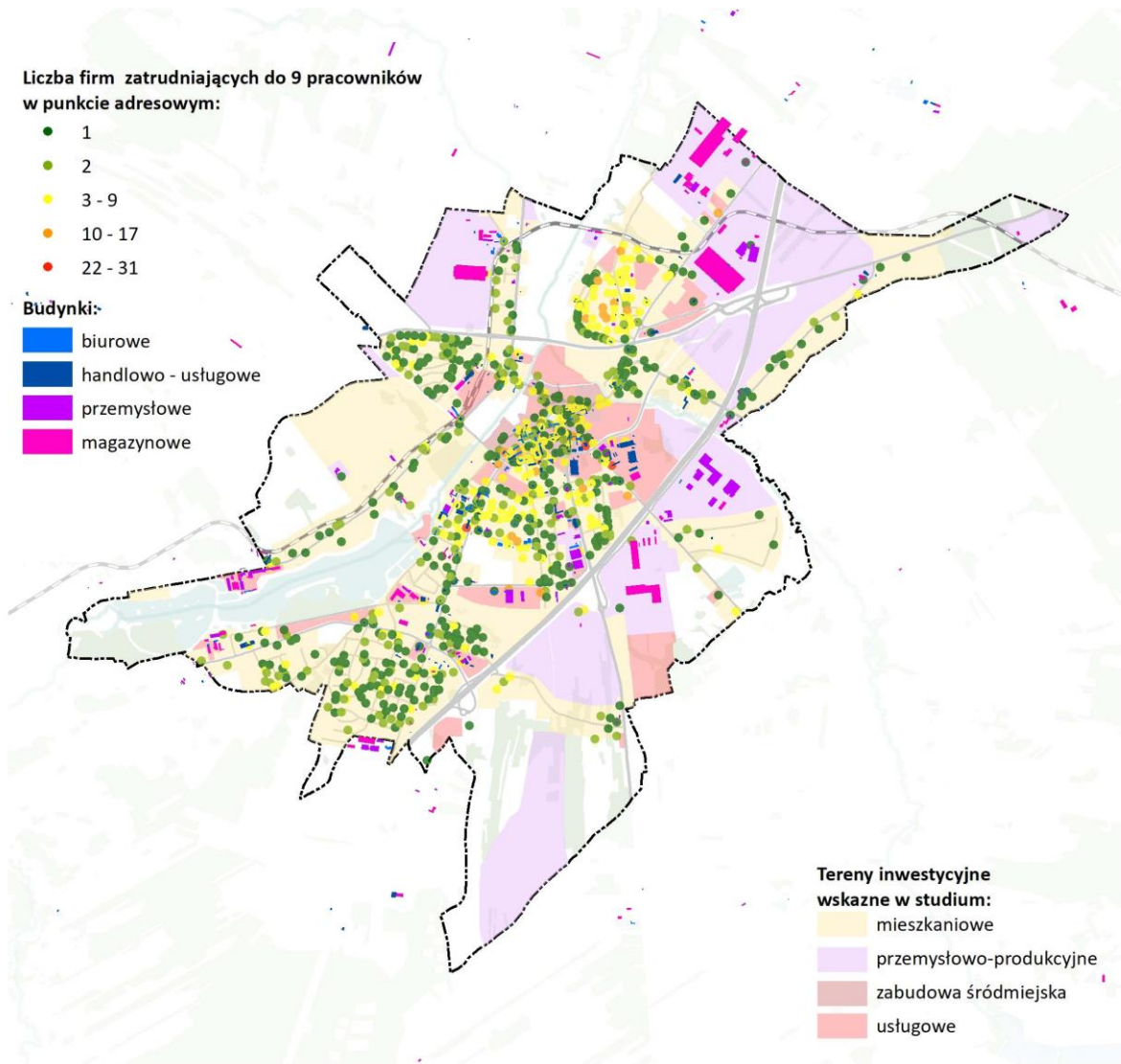
Co więcej, średnie i duże podmioty gospodarcze deklarują chęć poszerzania swojej działalności i ekspansji na nowe rynki. Ich dalszy rozwój jest jednak warunkowany m.in. sytuacją na rynku pracy i możliwościami zatrudnienia nowych pracowników. Wyzwaniem pozostaje brak osób chętnych do podjęcia pracy i/lub nieadekwatne do potrzeb lokalnego rynku pracy wykształcenie oraz umiejętności pracowników. Potwierdzają to swobodne wywiady przeprowadzone z głównymi pracodawcami funkcjonującymi w mieście, którzy wskazują duży popyt na rynku pracy dla osób z wykształceniem średnim i zawodowym (branżowym). Lokalni przedsiębiorcy deklarują wolne miejsca pracy, szczególnie dla osób z wykształceniem o profilu mechanicznym, budowlanym i z zakresu branży spożywczej.

Rawa Mazowiecka i okolice miasta mają bogate tradycje gospodarcze związane z przemysłem spożywczym, zwłaszcza z przetwórstwem mięsa. W mieście silnie reprezentowany jest też przemysł maszynowy oraz lekki. Od ponad trzech dekad w Rawie Mazowieckiej działa też firma specjalizująca się w produkcji innowacyjnych i specjalistycznych wyrobów medycznych, wielokrotnie wyróżniana nagrodami gospodarczymi. Istnieje ponadto w mieście duży potencjał produkcyjny, związany z wielohektarowymi gospodarstwami sadowniczymi, oraz uprawami warzyw występującymi na terenie powiatu rawskiego. Branże te dobrze zakotwiczone i osadzone są w lokalnym środowisku społeczno-gospodarczym.

Działalność gospodarcza w Rawie Mazowieckiej jest rozproszona terytorialnie i obecna na całym obszarze miasta. Skoncentrowana jest ona nie tylko na terenach o funkcji usługowej i przemysłowej, ale także na obszarach zabudowy mieszkaniowej. „Rozsiane” są przede wszystkim firmy jedno- i dwuosobowe, często rejestrowane w miejscu zamieszkania właściciela.

Duża atrakcyjność gospodarcza miasta wynika m.in. z korzystnego położenia miasta, tak z punktu widzenia układu komunikacyjnego, jak w strukturze sieci osadniczej kraju. Z jednej strony Rawa Mazowiecka położona jest przy drodze ekspresowej S8 (Warszawa – Wrocław), drodze krajowej DK 72 (Konin – Łódź – Rawa Mazowiecka) i w pobliżu skrzyżowania autostrad północ-południe A1 i wschód-zachód A2 (50 km), co tworzy dla miasta dobrą zewnętrzną dostępność komunikacyjną. Z drugiej zaś miasto położone jest w niedalekiej odległości od dużych miast: Łodzi (60 km) i Warszawy (80 km). Bliskość przestrzenna tych jednostek, w połączeniu z istniejącym układem komunikacyjnym, tworzy duży rynek zbytu dla produkcji powstającej w mieście, a zarazem jest to atrakcyjny rynek pracy dla mobilnych mieszkańców miasta.

Rysunek 7. Rozkład przestrzenny podmiotów gospodarczych w 2020 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych przekazanych przez Urząd Miasta

Dużą słabością infrastrukturalną rzutującą na atrakcyjność miasta jest brak połączenia kolejowego. Rawa Mazowiecka należy do jednego z 17 miast w woj. łódzkim (na 46 istniejących), które nie posiada, poza zabytkową wąskotorówką, dostępu do linii kolejowej. Obniża to atrakcyjność gospodarczą i jakość życia w mieście. Słabość tę dostrzegają nie tylko władze miasta, ale także mieszkańcy, którzy w ramach badań ankietowych, brak dostępności kolejowej uznali za największy problem rozwoju. Szansą dla przełamania tej bariery jest planowana w najbliższych latach budowa nowych elementów układu kolejowego w regionie wpływających na zmniejszenie wykluczenia komunikacyjnego w województwie, w tym m.in. budowa linii kolejowej Skierniewice – Rawa Mazowiecka (Strategia Rozwoju Województwa Łódzkiego 2030, s. 88). Planowana linia kolejowa włączyłaby też pośrednio

Rawę Mazowiecką w strefę oddziaływania Centralnego Portu Komunikacyjnego oraz w bipolarny układ dwóch największych aglomeracji: Warszawy i Łodzi.

Rawa Mazowiecka jest dogodnym miejscem do rozwoju nowych inicjatyw gospodarczych. Władze miasta starają się aktywizować rozwój gospodarczy, tworząc dogodne warunki dla potencjalnych inwestorów. W Miejsowym Planie Zagospodarowania Przestrzennego, pod działalność produkcyjną, usługową, składy i magazyny przeznaczono ponad 350 ha terenów, z czego ponad 150 ha jest jeszcze niezagospodarowanych. Należące do Rawy Mazowieckiej tereny inwestycyjne są dobrze przygotowane pod względem formalno-prawnym i infrastrukturalnym dla rozwoju nowych aktywności gospodarczych. W ostatnim czasie swoją aktywność gospodarczą ulokowali tu m.in.

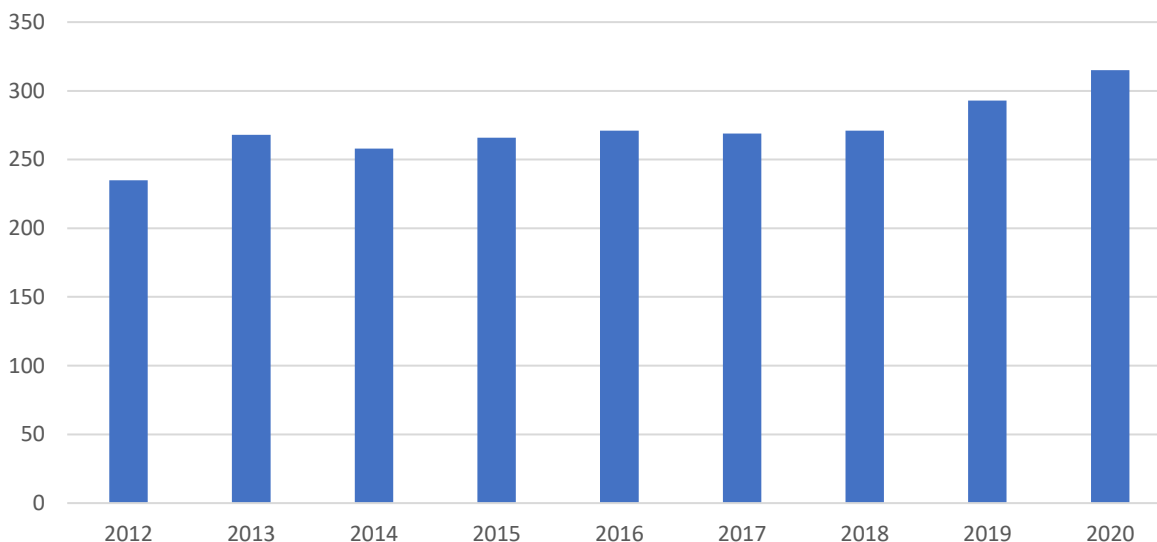
- Vertograd Juice (planowane uruchomienie działalności to druga połowa 2021 r.) przedsiębiorstwo działające w branży spożywczej, specjalizujące się w przetwórstwie owoców i produkcji soków;
- przedsiębiorstwo będące producentem światłowodów (planowane uruchomienie działalności to koniec roku 2021 r.).

„Uśpionym” zasobem miasta, nie w pełni wykorzystanym na rzecz jego rozwoju jest potencjał turystyczny. Rawa Mazowiecka należy do jednych z najstarszych miast w woj. łódzkim, o wyjątkowych walorach urbanistycznych (Strategia Rozwoju Województwa Łódzkiego 2030, s. 40). W Wojewódzkim Programie Opieki nad Zabytkami na lata 2020-2023 miasto zostało wskazane jako ważny ośrodek historyczny o randze regionalnej. Rawa Mazowiecka, oprócz walorów odnoszących się do przeszłości miasta, posiada wiele atrakcji rekreacyjnych związanych z potencjałem środowiskowym, które - odpowiednio wyposażone w infrastrukturę i obudowane ofertą turystyczną - mogą stać się dużą atrakcją dla mieszkańców najbliższego otoczenia (m.in. Łodzi i Warszawy). Do potencjału turystycznego miasta należy zaliczyć:

- część śródmiejską Rawy objętą ścisłą ochroną konserwatorską (obecnie rewitalizowaną) - średniowieczny układ przestrzenny oraz obiekty i obszary o szczególnym znaczeniu dla krajobrazu kulturowego i tożsamości regionu łódzkiego – m.in. układ urbanistyczny (XIV-XIX w.), zrewitalizowane jatki miejskie (poł. XIX w.), zrewitalizowany, pojezuicki zespół klasztorny (kościół i dawne kolegium, XVII w.), zespół klasztorny Pasjonistów oraz kolej wąskotorowa (Rogów – Rawa Mazowiecka – Biała Rawska) wraz z dworcem, wymagająca doinwestowania i modernizacji;
- ruiny zamku książąt mazowieckich (XIV w.) wraz z dobrze zachowaną basztą, będące częścią rawskiego muzeum, eksponującego tutaj zabytki o tematyce historycznej i archeologicznej, które wraz z otaczającymi terenami zieleni oraz zapleczem sportowo-rekreacyjnym stanowią miejsce o dużym potencjale rekreacyjnym;
- obszary o szczególnych walorach przyrodniczo-krajobrazowych, w tym chronione, związane są głównie z doliną rzeki Rawki (rezerwat przyrody), w tym zrewaloryzowany park miejski, objęty wpisem do rejestru zabytków woj. łódzkiego, rozciągający się po obu stronach rzeki Rawki;

- zalew Tatar o powierzchni około 50 hektarów, ze strzeżonym kąpieliskiem i przystanią, wchodzący w skład Ośrodka Sportu i Rekreacji, oraz położony w sąsiedztwie zalewu kompleks AQUARIUM Centrum Fit Rawa z basenem, strefą spa i lodowiskiem.

Wykres 40. Liczba miejsc noclegowych ogółem w obiektach noclegowych w latach 2012-2020

Źródło: GUS BDL

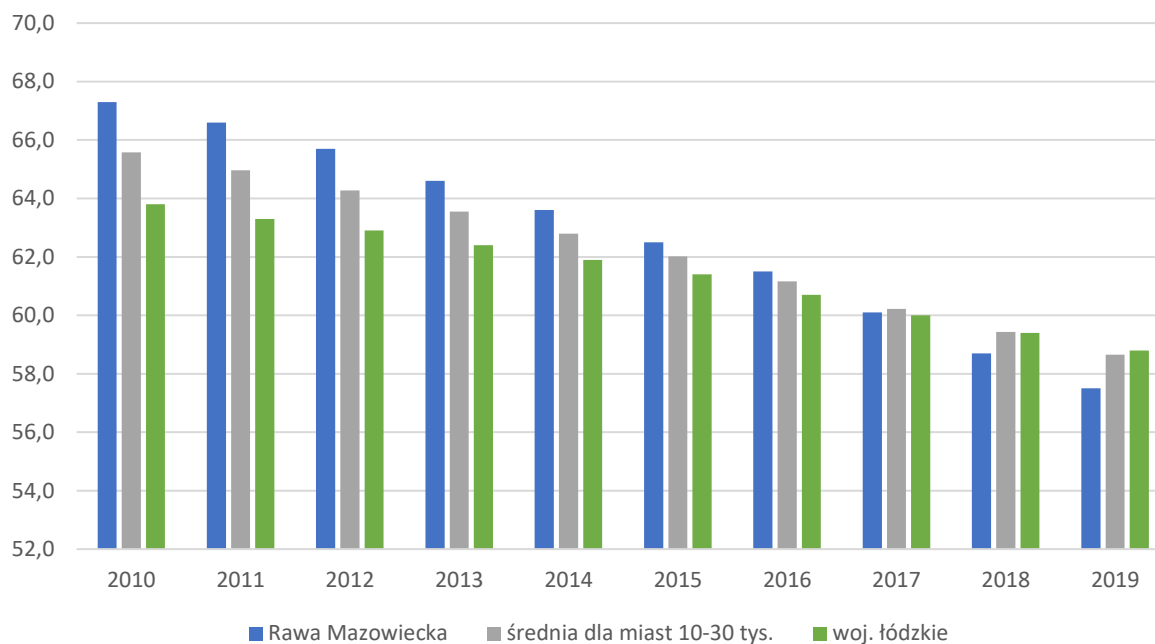
Dynamizacji rozwoju turystyki sprzyja rozwijająca się w ostatnich latach baza noclegowa w mieście. W 2020 r. wynosiła ona ponad 310 miejsc noclegowych o różnym standardzie. W latach 2012-2020 zasób noclegowy miasta zwiększył się o ponad 60 nowych miejsc. Wzmocnienie rozwoju turystyki w Rawie Mazowieckiej wymaga stworzenia czytelnych produktów turystycznych, adekwatnych do potrzeb konkretnych grup odbiorców i obudowanych ofertą dla nich zaadresowaną. Konieczna jest intensyfikacja działań marketingowych, doinwestowanie wielu obiektów i zbudowanie nowoczesnej infrastruktury sportowo-rekreacyjno-turystycznej. Do kluczowych wyzwań należy m.in. modernizacja Hali Millenium i stadionu miejskiego, modernizacja Hali Tatar i jej zaplecza. Dla stworzenia atrakcyjnej oferty turystyczno-rekreacyjnej konieczne jest połączenie zbiorników wodnych: Dolna i Tatar oraz unowocześnienie i uzupełnienie infrastruktury towarzyszącej (m.in. przystani wodnej, mola, rekultywacja plaży i rozbudowa zaplecza dla jej potrzeb czy budowa wieży ratowniczej).

III.2. Rynek pracy

Rawa Mazowiecka charakteryzuje się niekorzystną sytuacją na rynku pracy z perspektywy długookresowego rozwoju. Z jednej strony dynamiczny rozwój gospodarczy miasta generuje

wiele nowych miejsc pracy – obserwujemy rosnący popyt na rynku pracy, z drugiej zaś istotnie kurczące się zasoby ludzkie w wieku produkcyjnym i ich niedostateczne kwalifikacje (podaż pracowników na lokalnym rynku pracy) są nieadekwatne do potrzeb gospodarki. Utrzymująca się taka sytuacja na rynku pracy w długim okresie czasu może blokować rozwój gospodarczy miasta.

Wykres 41. Udział ludności w wieku produkcyjnym w ogólnej liczbie ludności w latach 2010- 2019

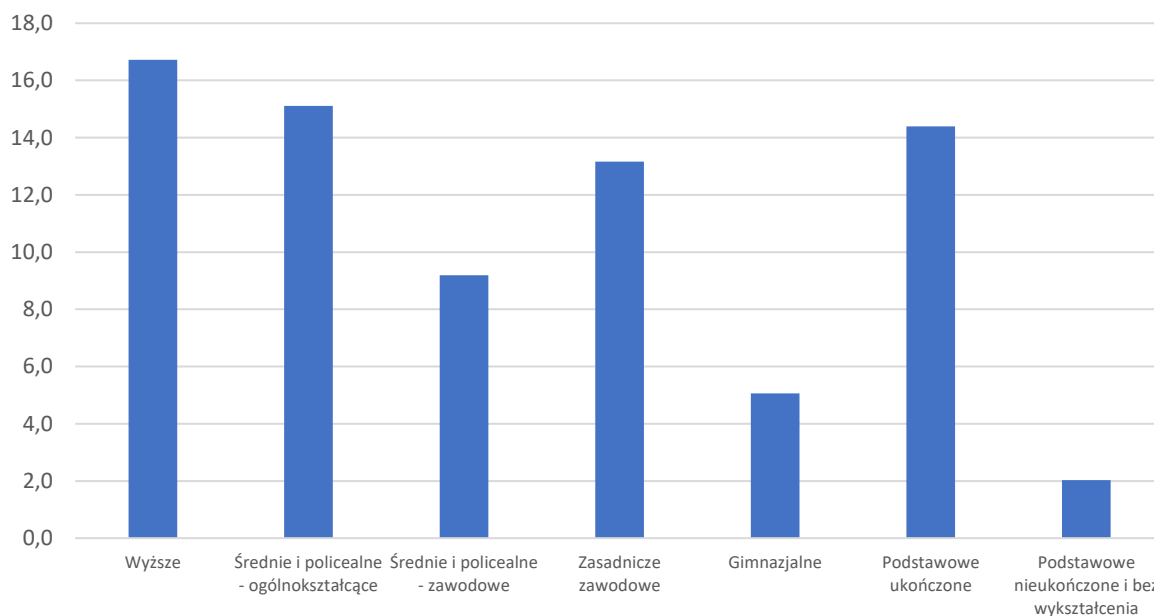
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

W roku 2019 liczba osób w wieku produkcyjnym w Rawie Mazowieckiej wynosiła 9 961, tj. 57,5% ogółu mieszkańców. W latach 2010-2019 widoczny jest znaczny spadek liczby ludności w tej grupie wiekowej. Tendencja obserwowana w Rawie Mazowieckiej jest analogiczna zarówno do trendu widocznego w średnich miastach, jak i wszystkich gminach woj. łódzkiego. Jednak dynamika tych negatywnych zmian w mieście jest dużo większa niż w innych jednostkach terytorialnych.

Mało korzystnych wniosków dostarcza także analiza struktury ludności pod względem wykształcenia, przeprowadzona na podstawie Narodowego Spisu Powszechnego w 2011 r. Struktura wykształcenia obejmowała następujące kategorie: wyższe, średnie i policealne - średnie zawodowe, średnie i policealne - średnie ogólnokształcące, zasadnicze zawodowe, gimnazjalne, podstawowe ukończone, podstawowe nieukończone i bez wykształcenia szkolnego. Pozostała część ludności (nieujęta w poniższym zestawieniu) dotyczy grupy bez wykształcenia szkolnego, bez wykształcenia podstawowego oraz o niustalonym wykształceniu.

Wykształcenie wyższe posiada 16,7% ludności. Jest to wartość wyższa od wskaźnika dla woj. łódzkiego, oraz wyższa od wskaźnika dla powiatu rawskiego. Wśród ludności z terenu miasta udział kobiet z wykształceniem wyższym wśród osób posiadających takie wykształcenie stanowi 59,83%. Dla województwa łódzkiego kobiety z wykształceniem wyższym stanowią 55,5% ludności z takim wykształceniem.

Wykres 42. Struktura wykształcenia mieszkańców w Rawie Mazowieckiej w 2011 r.

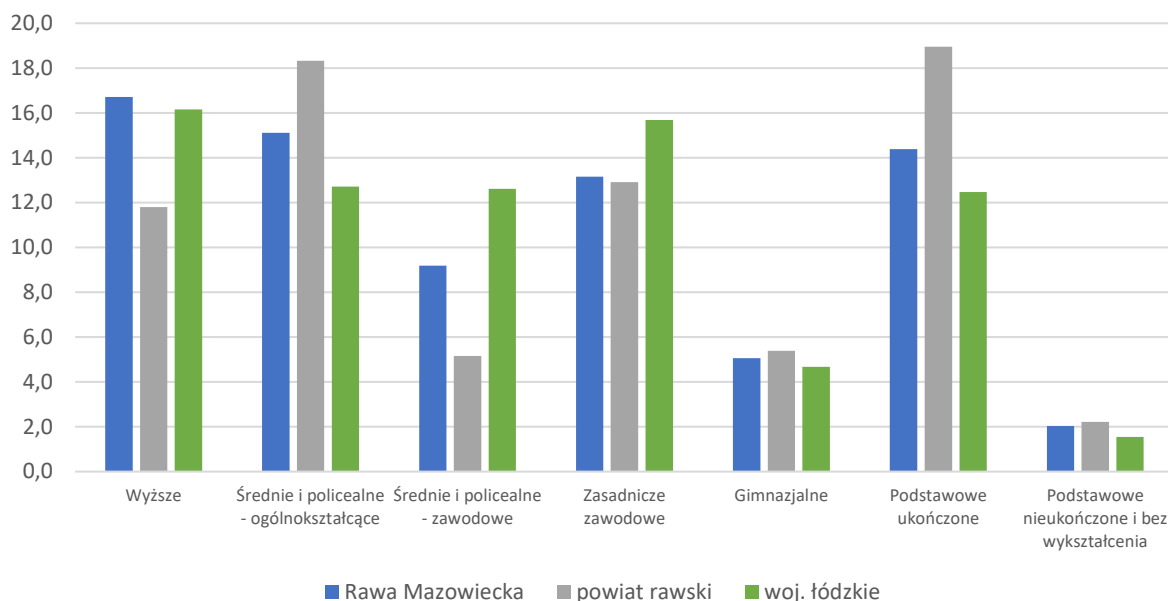

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS –NSP 2011.

Wykształcenie średnie, ogólnokształcące i zawodowe łącznie, posiada około 24% mieszkańców miasta. Pozostałe grupy wykształcenia tj. zawodowe, gimnazjalne, podstawowe i bez wykształcenia, stanowią łącznie 34,5%. W uproszczeniu można przyjąć, że co trzecia osoba w Rawie Mazowieckiej posiada kwalifikacje postrzegane jako słabe i nieadekwatne do potrzeb współczesnego runku pracy. Szczególnie niepokojącym zjawiskiem jest duży odsetek osób młodych posiadających wykształcenie gimnazjalne. Można więc przypuszczać, że na lokalnym rynku pracy występuje niedobór pracowników posiadających kompetencje na poziomie średnim.

W porównaniu do powiatu rawskiego oraz woj. łódzkiego poziom wykształcenia mieszkańców jest przeciętny. Jedynie w grupie osób z wykształceniem wyższym sytuacja w mieście jest jednoznacznie korzystna.

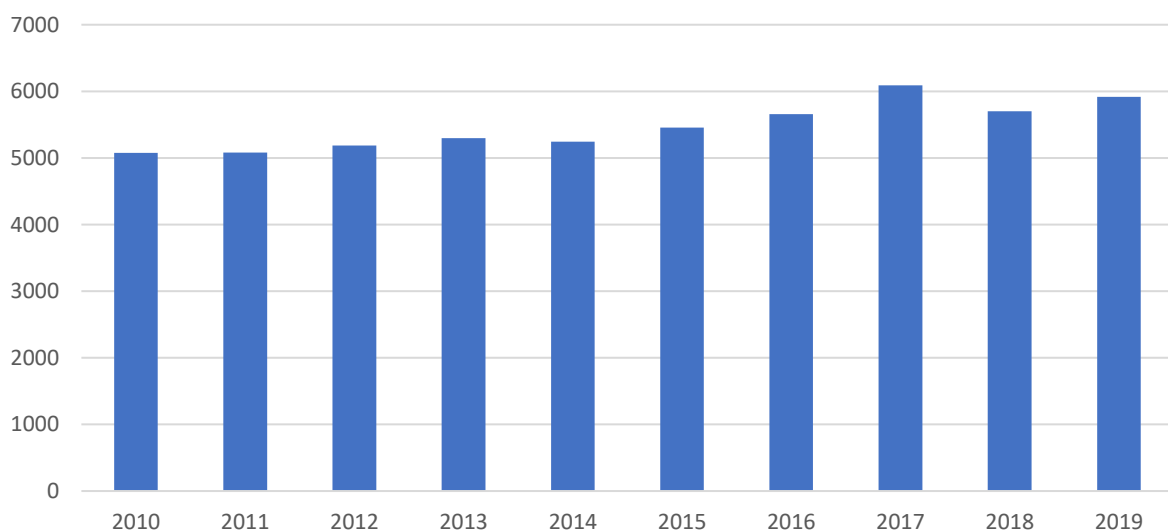
Wykres 43. Struktura wykształcenia mieszkańców w Rawie Mazowieckiej w 2011 r. na tle otoczenia

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS –NSP 2011.

Pozytywnym zjawiskiem w Rawie Mazowieckiej jest rosnąca liczba pracujących ogółem. W ostatniej dekadzie liczba pracujących w mieście wzrosła o około 950 osób, co stanowi wzrost o około 18%. Potwierdza to fakt, że Rawa Mazowiecka pozostaje atrakcyjnym miejscem lokowania nowych inwestycji oraz tworzenia nowych przedsiębiorstw, co bezpośrednio przekłada się na wielkość miejskiego rynku pracy.

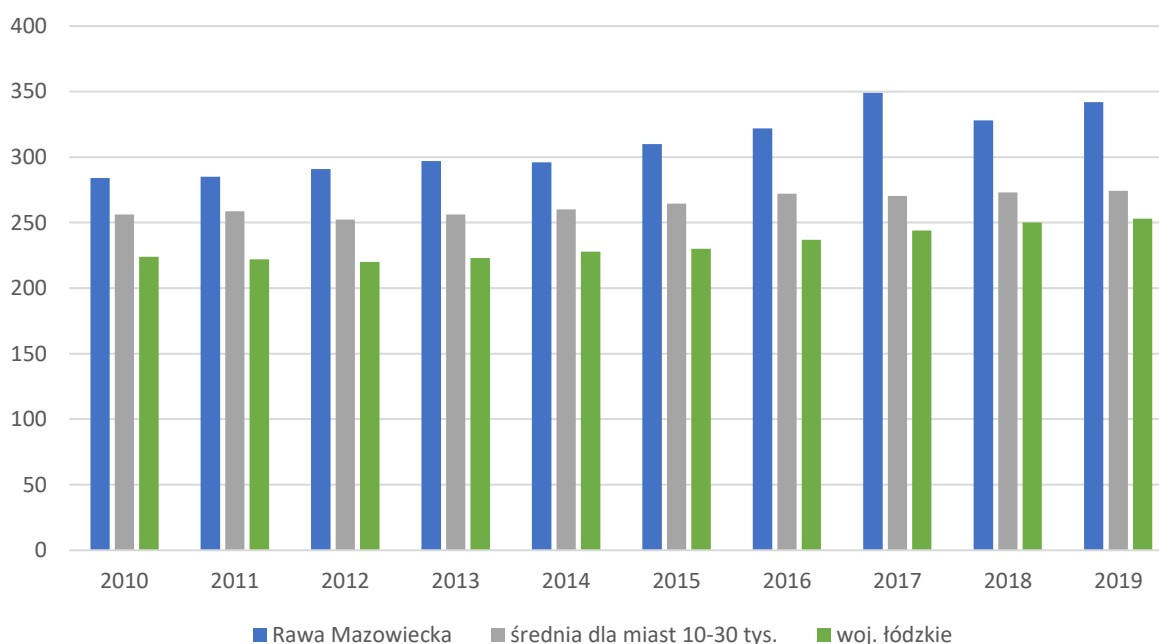
Wykres 44. Pracujący ogółem w latach 2010-2019

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Gospodarka Rawy Mazowieckiej charakteryzuje się wysokim stopniem nasycenia pracującymi mierzonym relacją liczby pracujących na 1000 mieszkańców. Analiza nasycenia lokalnych gospodarek woj. łódzkiego pracującymi w latach 2010-2019 wskazuje Rawę Mazowiecką jako lidera w zestawieniu z miastami średniej wielkości regionu łódzkiego, jak i całym województwem. W 2019 r. w Rawie Mazowieckiej wartość wskaźnika wynosiła 342 osoby, w miastach średniej wielkości wynosiła 274 osoby, natomiast w województwie wynosiła 253 osoby.

Wykres 45. Pracujący ogółem na 1000 ludności w latach 2010-2019

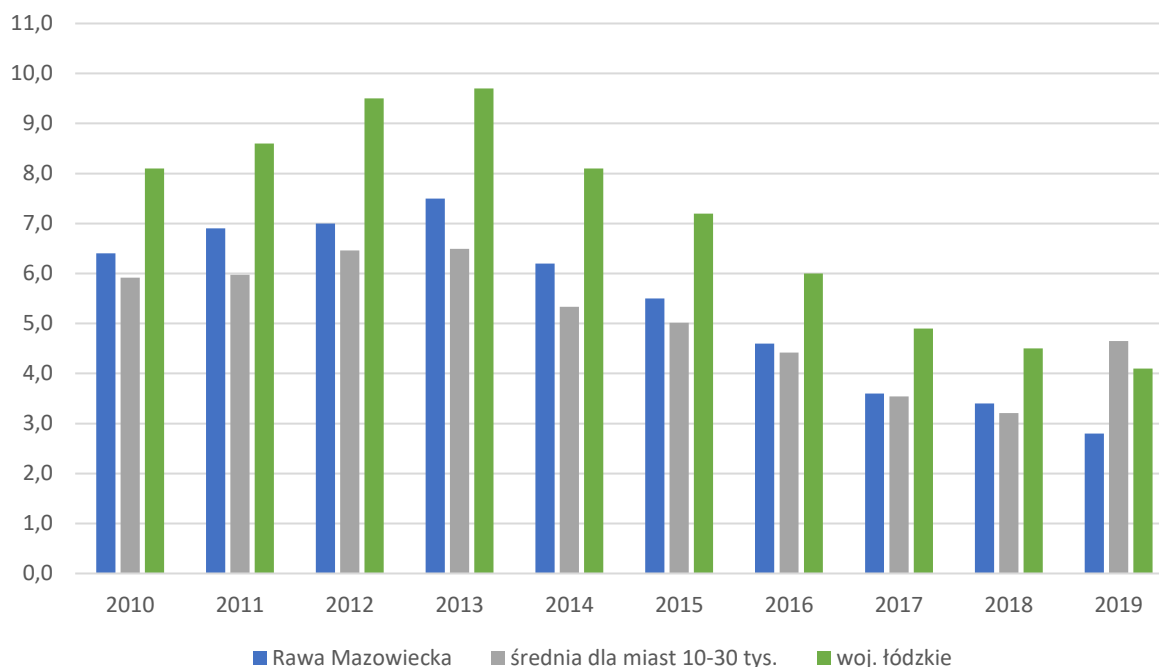

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Stopa bezrobocia, czyli udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym na terenie miasta Rawa Mazowiecka od 2013 r. systematycznie spada – z 7,5% w 2013 r. do 2,8% w 2019 r. W analizowanym okresie tendencją spadkową charakteryzowały się również miasta średniej wielkości województwa łódzkiego, jak i całe województwo, na co zapewne miała wpływ koniunktura gospodarcza w kraju, jak i w całej Unii Europejskiej.

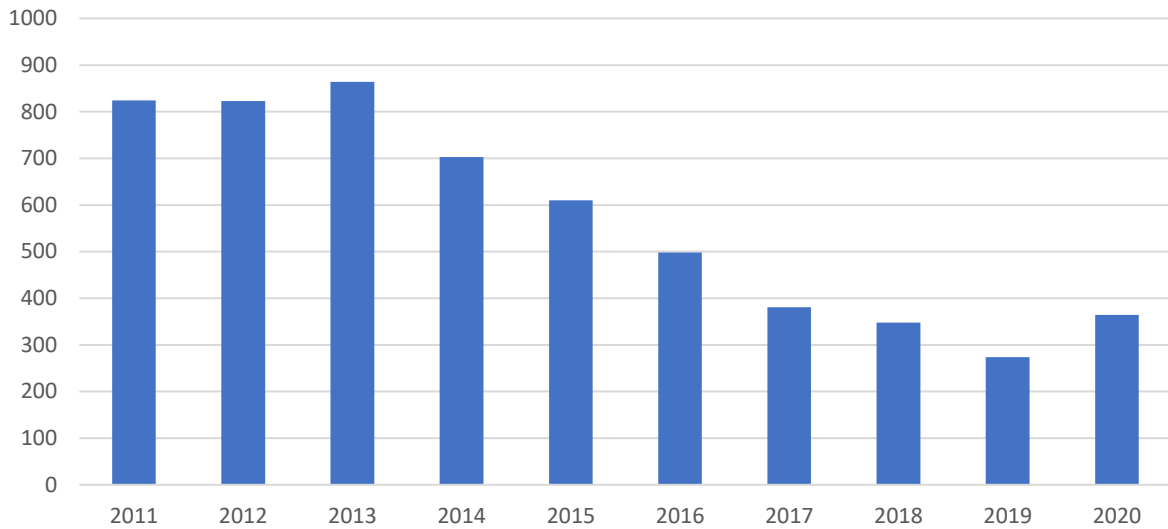

Wykres 46. Stopa bezrobocia (%) w latach 2010-2019

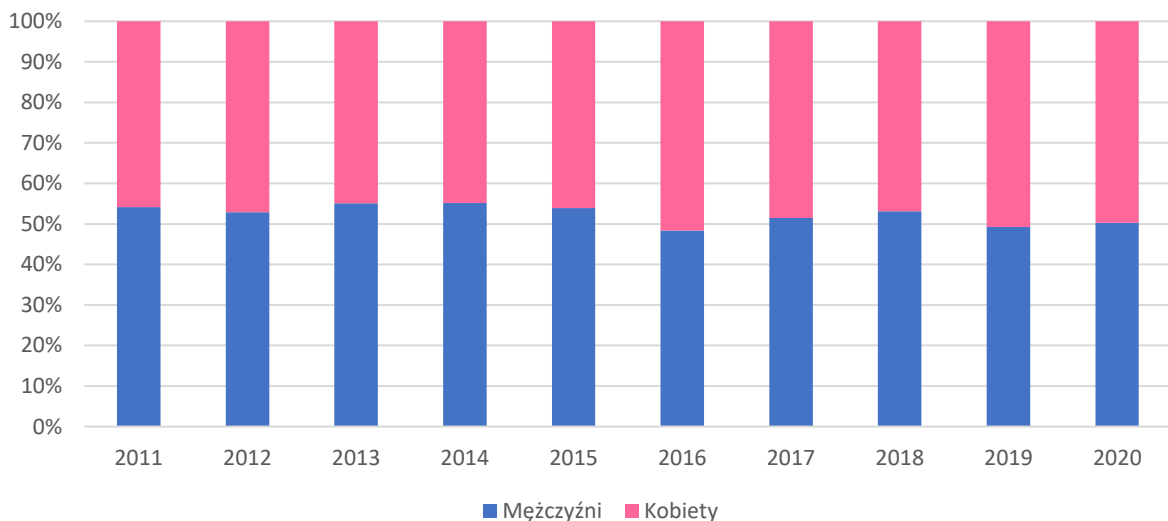
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Jednak stopa bezrobocia w Rawie Mazowieckiej kształtuje się na zdecydowanie niższym poziomie niż w województwie łódzkim. W 2019 roku stopa bezrobocia w mieście kształtowała się na poziomie 2,8%, podczas gdy w średnich miastach woj. łódzkiego było to 4,7, zaś przeciętnie w woj. łódzkim stanowiła ona 4,1. Można więc bez wątpliwości stwierdzić, że w Rawie Mazowieckiej nie występuje zjawisko bezrobocia, a istniejący poziom ma charakter frykcyjny i jest zjawiskiem korzystnym dla gospodarki miasta (bezrobocie frykcyjne to bezrobocie krótkookresowe, związane z poszukiwaniem innej pracy lub zmianą miejsca zamieszkania; oznacza pełną równowagę na rynku pracy). I choć w roku 2020 w Rawie Mazowieckiej odnotowano zauważalny wzrost liczby bezrobotnych (o 90 osób), na co bez wątpliwości miała wpływ sytuacja na rynku pracy będąca efektem pandemii COVID-19, to z jednej strony skala tego wzrostu, z drugiej chłonność miejskiego rynku pracy sprawia, że bezrobocie w Rawie Mazowieckiej jest wciąż drugorzędym problemem o charakterze społeczno-gospodarczym.

Wykres 47. Liczba bezrobotnych ogółem w latach 2011-2020

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

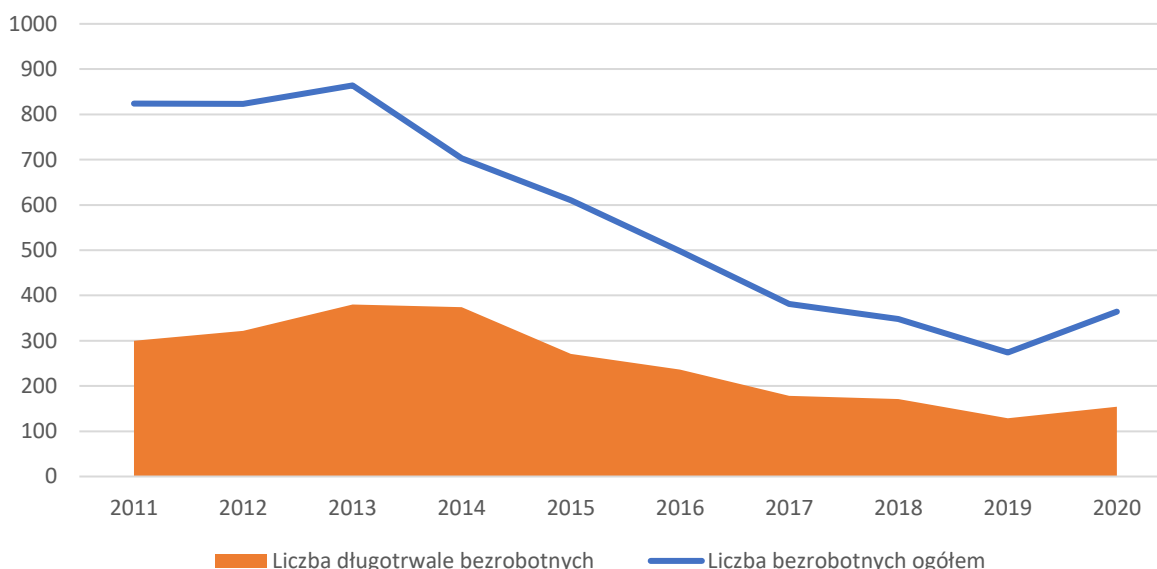
Wśród ogółu liczby bezrobotnych mieszkańców z terenu miasta Rawa Mazowiecka panuje względna równowaga z punktu widzenia płci, z niewielką przewagą mężczyzn. Wyjątkiem był rok 2016 i 2019, w którym to kobiety stanowiły większą grupę bezrobotnych – było to odpowiednio 52% i 51%.

Wykres 48. Struktura bezrobotnych wg płci w latach 2011-2020

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Długotrwałe bezrobocie związane jest z trudną i pogarszającą się sytuacją ekonomiczną mieszkańców oraz ich rodzin, a także z licznymi problemami społecznymi, które są następstwem pozostawania w długim okresie bez pracy. W analizowanym dziesięcioleciu można obserwować dwa różne trendy w długookresowym bezrobociu. W latach 2011-2013 z roku na rok rosła liczba osób długotrwałe bezrobotnych. Od roku 2014 liczba bezrobotnych długookresowych systematycznie spadała i zmalała aż o 245 osób. W ostatnich dwóch latach wskaźnik długookresowego bezrobocia kształtuje się na poziomie około 155 osób. Biorąc pod uwagę koniunkturę gospodarczą Rawy Mazowieckiej można przypuszczać, że zdecydowana większość osób pozostających bez pracy długookresowo to osoby nieposzukujące pracy lub funkcjonujące w tzw. szarej strefie, a zarazem wpisane do oficjalnej ewidencji osób bezrobotnych.

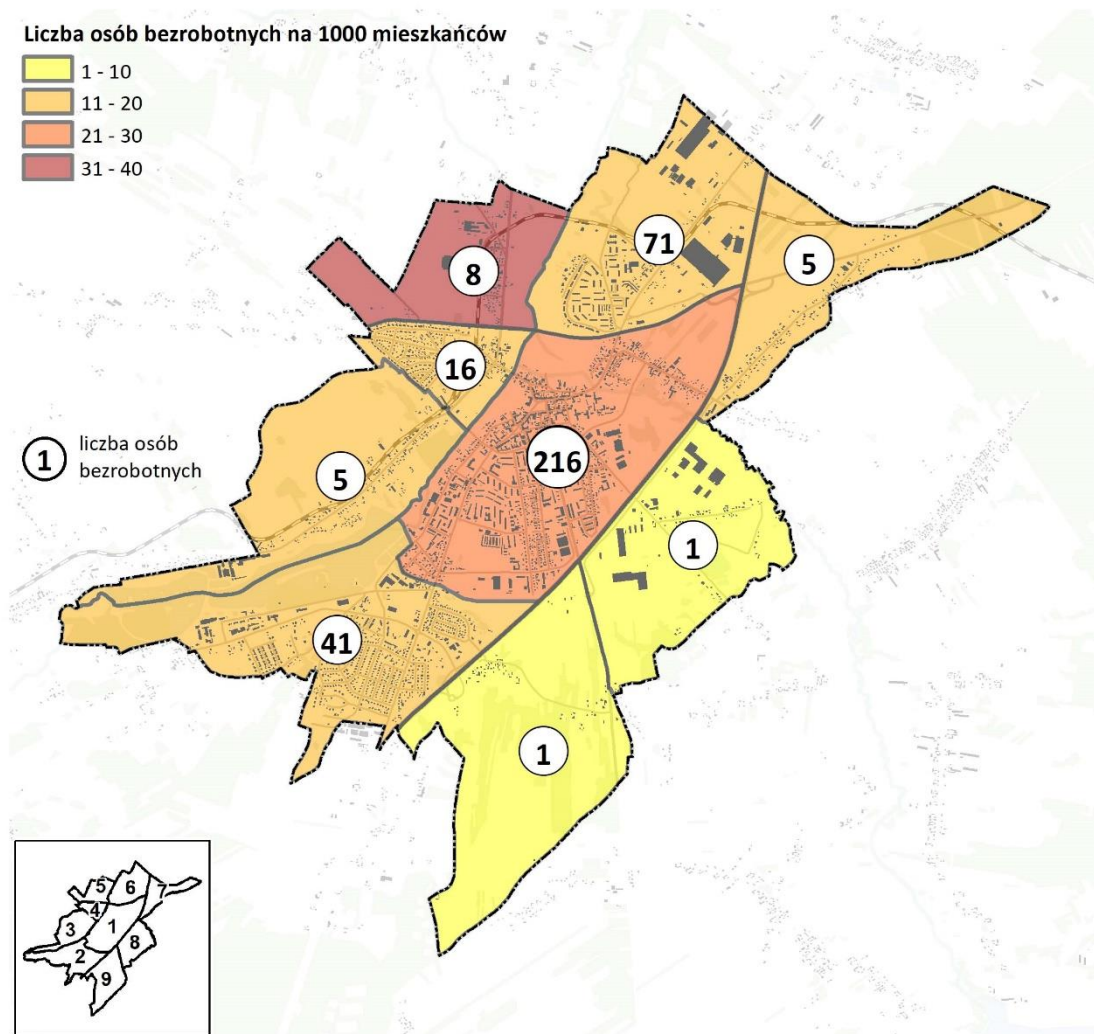
Wykres 49. Liczba bezrobotnych ogółem i liczba długotrwałe bezrobotnych w latach 2011-2020

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Zróżnicowanie przestrzenne bezrobocia na terenie miasta Rawa Mazowiecka wynika przede wszystkim z rozmieszczenia zabudowy mieszkaniowej. Największa koncentracja badanego zjawiska występuje w trzech obszarach: w centrum, w północnej części miasta (zabudowa wielorodzinna w rejonie ulicy Kazimierza Wielkiego i Jana III Sobieskiego) oraz w południowo-zachodnim krańcu miasta – skupisko zabudowy jednorodzinnej na południe od zbiornika wodnego „Tatar”.

Rysunek 8. Zróżnicowanie przestrzenne bezrobocia wg stanu na 31.12.2020 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

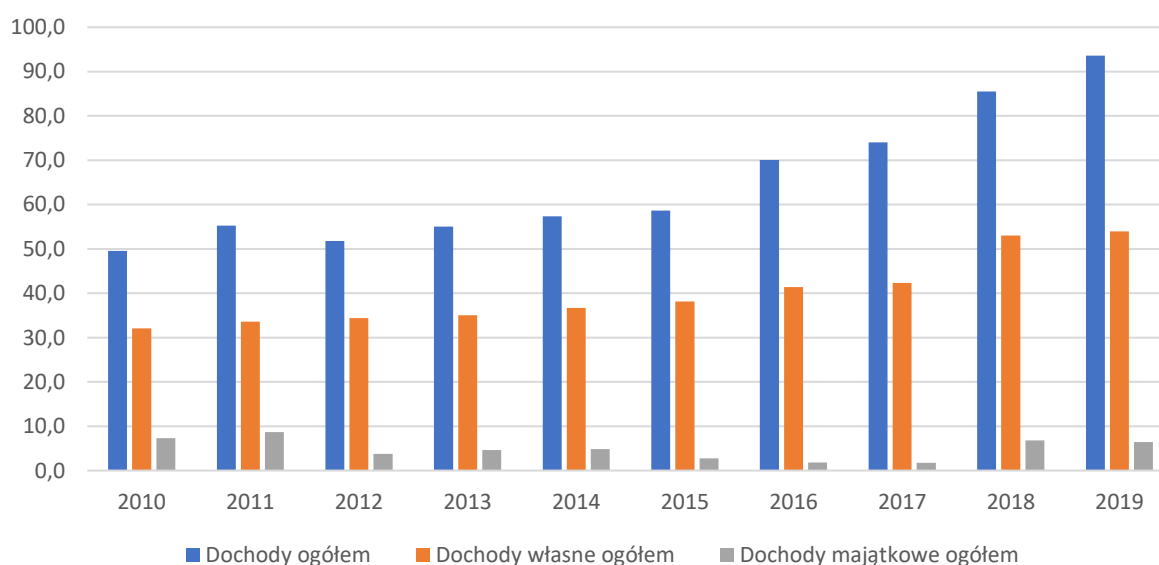
Analizy przestrzenne wykazały również nasilenie tego zjawiska w północno-zachodniej części miasta, ale w tym przypadku wynika to nie tyle z natężenia tego zjawiska, ale przede wszystkim ze stosunkowo niewielkiej liczby ludności zamieszkującej analizowany obszar. Rozkład przestrzenny bezrobocia mocno koreluje z liczbą i lokalizacją mieszkań socjalnych, co może wskazywać na silne powiązanie problemu długookresowego bezrobocia z innymi problemami o charakterze społecznym.

III.3. Kondycja finansowa miasta

Dochody miasta

W ostatniej dekadzie dochody Rawy Mazowieckiej sukcesywnie rosną. W tym czasie obserwujemy niemalże podwojenie się dochodów budżetowych miasta (wzrost o 95%), z poziomu 49,5 mln zł w 2010 r. do poziomu 96,6 mln zł w 2019 r. Pozytywnym zjawiskiem jest duża dynamika wzrostu wpływów do budżetu miasta. Po okresie stagnacji obserwowanej w latach 2011-2015 nastąpiło wyraźne przyspieszenie tempa wzrostu dochodów. W ciągu ostatnich czterech lat (2016-2020) dochody miasta wzrosły o około 23 mln zł, a dynamika tych pozytywnych zmian jest istotnie większa niż wartość średnia dla woj. łódzkiego. Kluczowe znaczenie dla rosnącej bazy dochodowej miasta mają rosnące wpływy z podatków PIT i CIT oraz rosnące wpływy z zewnętrznych źródeł finansowych, szczególnie dotacji celowych na zadania własne.

Wykres 50. Dochody ogółem, dochody własne i dochody majątkowe w latach 2010-2019 (mln zł)

Źródło: GUS BDL.

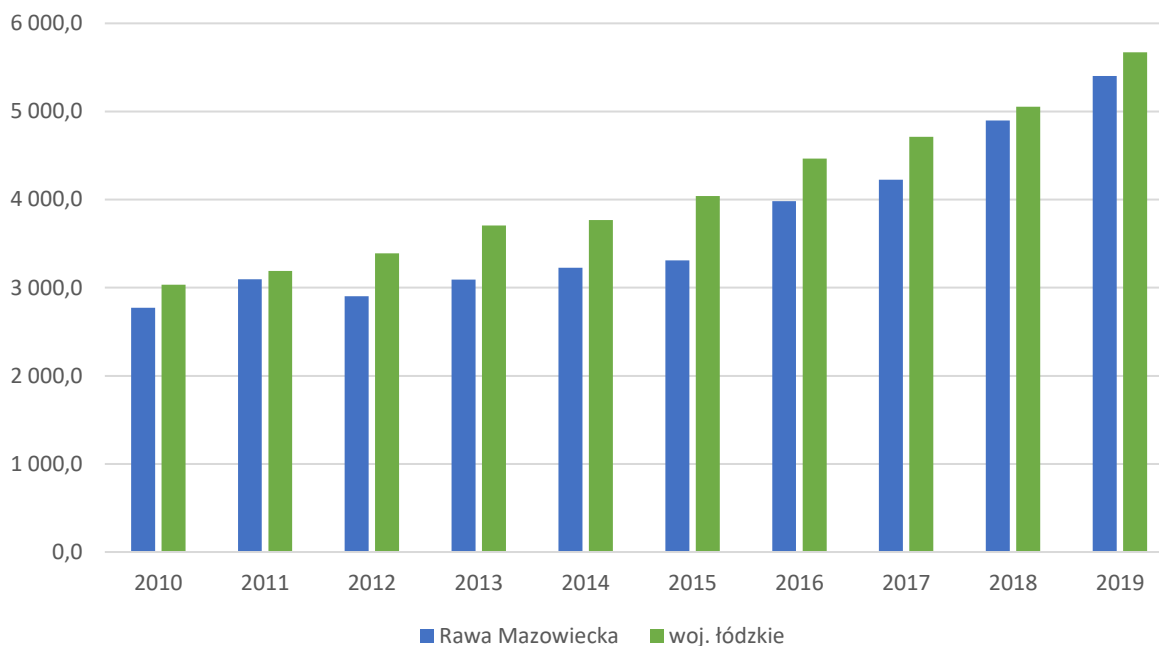
Rosnącą zamożność Rawy Mazowieckiej potwierdzają również całkowite dochody miasta w przeliczeniu na 1 mieszkańca. Dynamika tych pozytywnych zmian jest analogiczna do dynamiki dochodów miasta ogółem. W 2010 roku dochody te wynosiły 2770 zł na 1 mieszkańca, podczas gdy w 2019 roku stanowiły już one 5404 zł (wzrost o około 100%).

Tabela 15. Dochody Rawy Mazowieckiej wg podstawowych źródeł dochodów w latach 2010-2019

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Dochody z podatków lokalnych	18 588 275,63	21 020 937,31	22 846 583,79	23 385 309,76	24 500 895,59	24 841 353,12	26 734 300,10	27 202 622,92	28 081 726,90	28 793 451,60
Wpływy z opłat	465 688,60	514 526,35	657 847,01	1 233 208,88	1 730 518,80	1 707 150,13	2 144 284,94	3 255 659,06	3 464 495,26	4 129 210,68
Udziały w podatkach stanowiących dochody budżetu państwa - podatek od osób fizycznych	12 352 747,00	13 913 453,00	15 851 287,00	16 718 614,00	17 081 747,00	18 490 737,00	19 587 970,00	18 941 376,00	24 897 747,00	27 921 185,00
Udziały w podatkach stanowiących dochody budżetu państwa - podatek od osób prawnych	438 904,99	403 963,88	597 589,68	617 879,38	680 799,26	737 231,35	648 333,53	625 817,74	1 477 844,92	1 501 417,74
Dotacje celowe	8 336 914,65	8 602 777,40	6 309 856,51	8 024 080,11	10 791 064,53	9 149 440,10	17 519 133,64	20 138 425,20	19 360 811,80	22 551 186,37
Subwencje	8 543 549,00	9 125 280,00	9 800 810,00	9 742 652,00	9 877 758,00	10 386 803,00	11 124 217,00	11 351 514,00	12 268 538,00	12 940 888,00
Dochody z majątku	4 920 203,89	2 856 504,09	2 140 354,21	1 701 094,95	1 316 027,98	1 443 511,04	2 639 020,43	3 482 107,70	2 150 620,77	1 421 335,78

Źródło: GUS BDL

Wykres 51. Dochody ogółem na 1 mieszkańca w latach 2010-2019 (zł/1 mieszkańca)

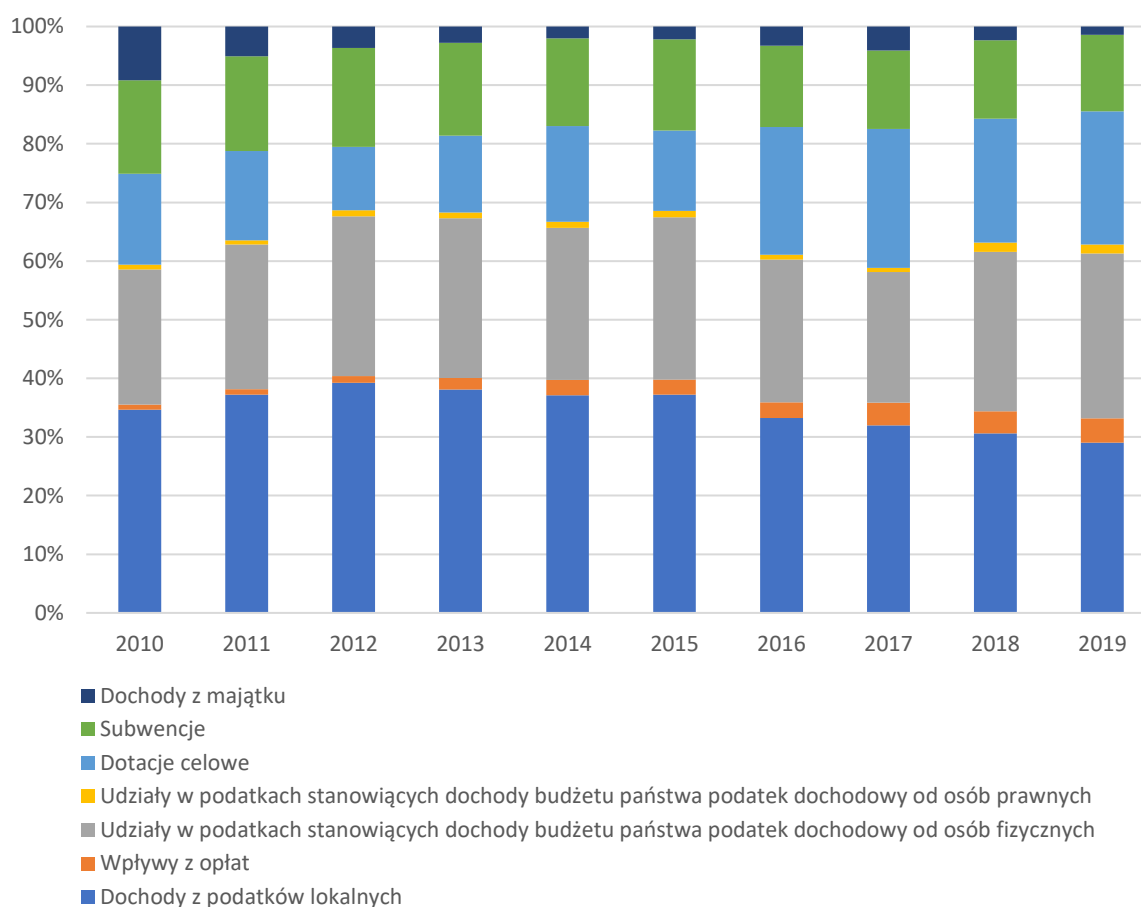

Źródło: GUS BDL

Pomimo tych pozytywnych tendencji, w porównaniu do innych gmin w woj. łódzkim, dochody per capita w Rawie Mazowieckiej kształtowały się nieznacznie poniżej średniej. Świadczy to o przeciętnej zamożności miasta na tle innych jednostek samorządu terytorialnego w regionie łódzkim. Pozytywnym zjawiskiem jest natomiast istotna redukcja luki dochodowej w porównaniu do średniej w woj. łódzkiej (szczególnie w ostatnich dwóch latach). W latach 2012 -2017 różnica w dochodach wynosiła około 550 zł/650 zł per capita, zaś w latach 2018-2019 już jedynie 150 zł/250 zł. Można więc przyjąć, że dochody miasta na jednego mieszkańca kształtują się niemalże na poziomie średniej w woj. łódzkim.

Rawa Mazowiecka charakteryzuje się zrównoważoną i względnie stabilną strukturą dochodową. Kluczowe źródła dochodów to wpływy z podatków lokalnych oraz udziały w podatku od osób fizycznych, stanowiące łącznie w ostatnich czterech latach około 55-58% całkowitych dochodów miasta. Na znaczeniu zyskują wpływy z opłat lokalnych, tracą zaś dochody z majątku miasta. Łącznie dochody wewnętrzne miasta, silnie powiązane z lokalną gospodarką stanowią (w latach 2016-2019) około 65% budżetu miasta, co jest zjawiskiem korzystnym z punktu widzenia kształtowania długookresowego rozwoju miasta. Zewnętrzne źródła dochodów Rawy Mazowieckiej, do których należą przede wszystkim subwencje i dotacje celowe stanowią corocznie około 35% (2016-2019), co potwierdza „zdrowe” uniezależnienie się miasta od wpływów zewnętrznych.

Wykres 52. Struktura dochodów ogółem wg najważniejszych kategorii wpływów do budżetu w latach 2010-2019

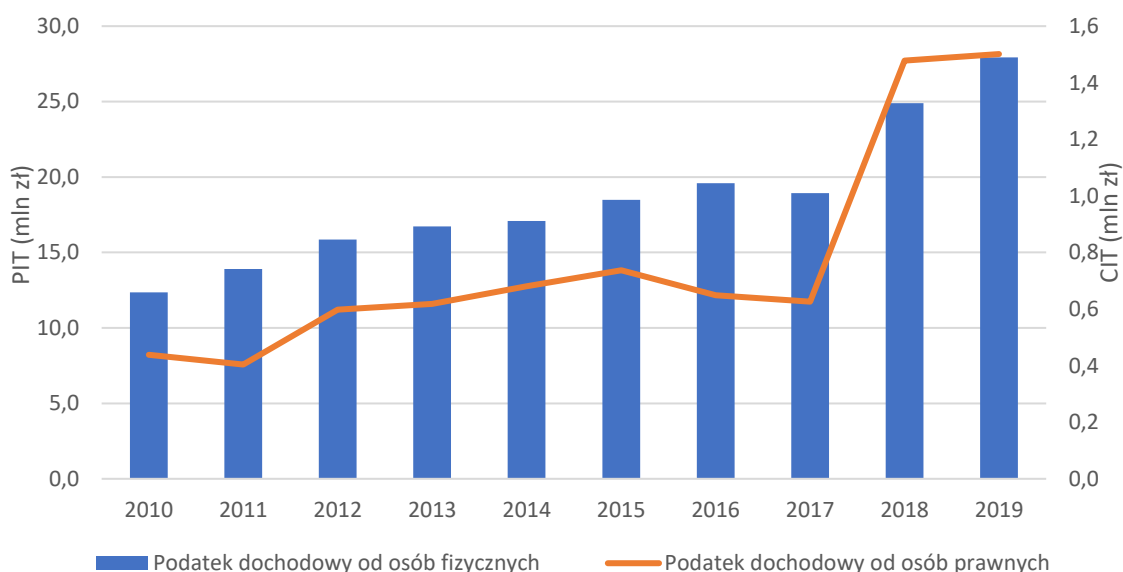

Źródło: GUS BDL

Pozytywnym symptomem w gospodarce budżetowej miasta jest sukcesywny wzrost dochodów własnych. Tę grupę dochodów tworzą głównie takie składniki jak podatki i opłaty lokalne, dochody z majątku miasta oraz udziały w podatkach PIT i CIT. Ich wielkość w strukturze dochodów budżetowych postrzegana jest jako odzwierciedlenie kondycji ekonomicznej miasta. Obserwowany w ostatnim dziesięcioleciu w Rawie Mazowieckiej regularny wzrost tej grupy dochodów potwierdza rosnącą koniunkturę gospodarczą miasta. Szczególnie w ostatnich dwóch latach (2018-2019) widoczny jest skokowy wzrost wpływów w tej kategorii - z poziomu 42,3 mln zł w 2017 r. do poziomu 53,9 mln zł w 2019 r. (wzrost o 27%). Powiększająca się baza dochodów własnych jest zjawiskiem bardzo korzystnym. Z jednej strony oznacza rosnącą kondycję gospodarczą Rawy Mazowieckiej, z drugiej zaś zwiększa samorządność i samodzielność finansową władz miasta, co w konsekwencji przekłada się na możliwości prowadzenia autonomicznej polityki rozwoju.

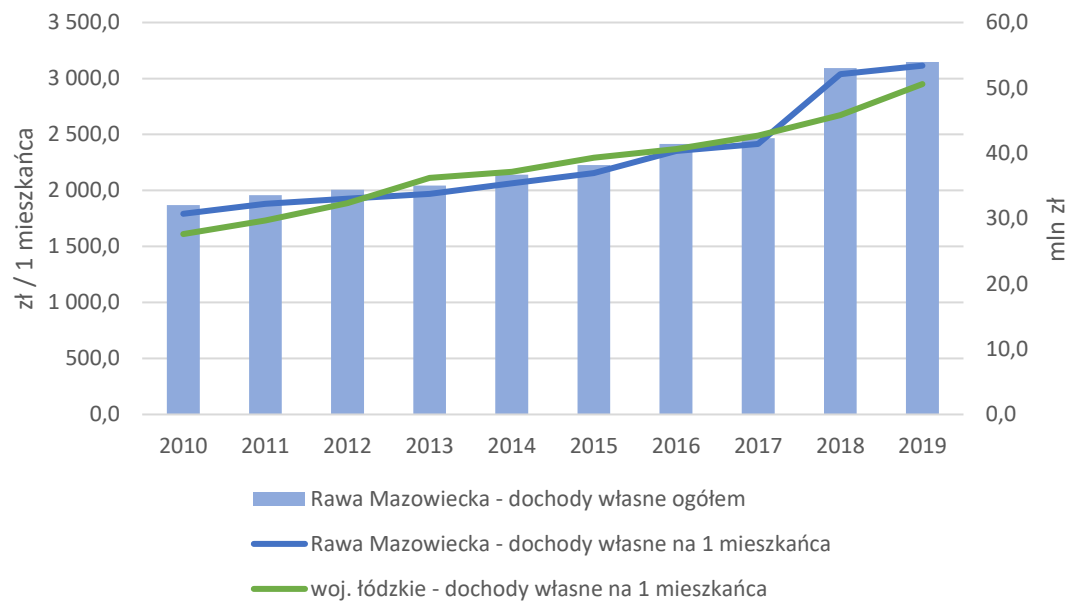
Wykres 53. Podatek dochodowy od osób fizycznych (PIT) i podatek dochodowy od osób prawnych (CIT) w latach 2010-2019

Źródło: GUS BDL

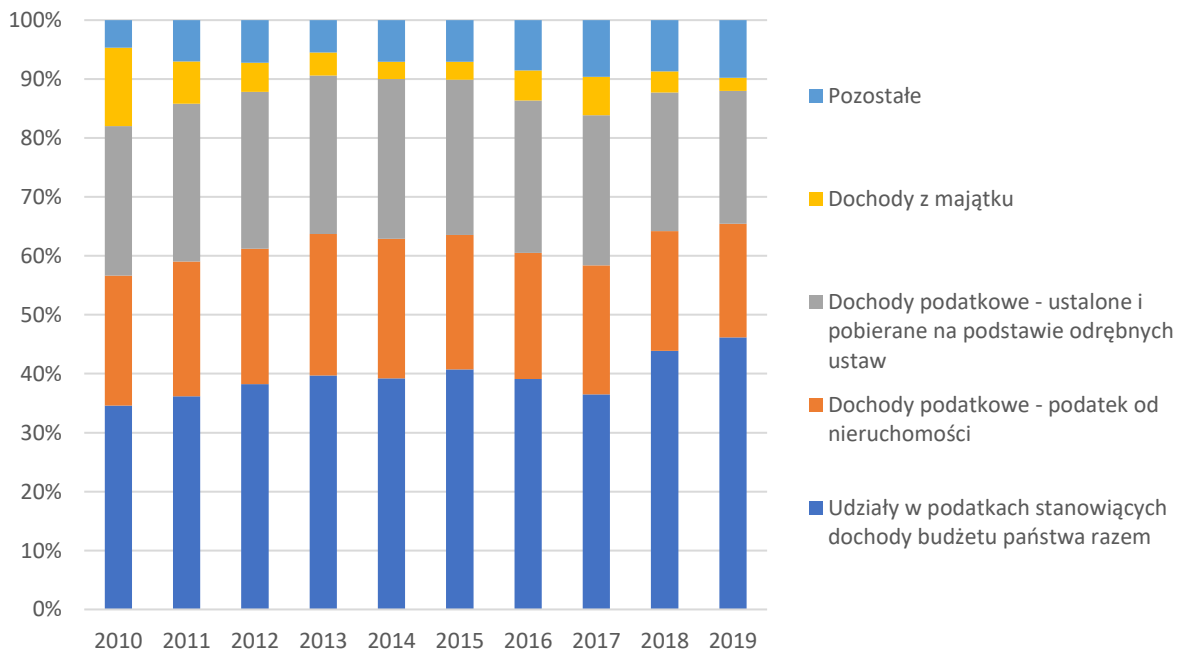
Wyjątkowo korzystnym zjawiskiem obserwowanym w gospodarce budżetowej miasta po stronie dochodów (ale zarazem niespotykanym często w praktyce) jest radykalny i skokowy wzrost wpływów z podatku PIT i CIT widoczny w ostatnich dwóch analizowanych latach. W tym czasie wpływy z podatku dochodowego od osób prawnych (CIT) wzrosły o około 140% (z poziomu 625,8 tys. zł w 2018 r. do poziomu 1501,4 tys. zł w 2019 r.), zaś w przypadku podatku od osób fizycznych o 42% (z poziomu 18,9 mln zł w 2017 r. do 27,9 mln zł 2019 r.).

Sytuacja miasta rysuje się jeszcze bardziej korzystnie w przypadku porównania dochodów własnych na 1 mieszkańca do ich średniego poziomu w gminach woj. łódzkiego. W latach 2010-2017 poziom dochodów własnych per capita kształtował się w Rawie Mazowieckiej na poziomie zbliżonym do średniej w woj. łódzkim, zaś w ostatnich dwóch latach nastąpił radykalny ich wzrost. Zjawisko to plasuje miasto powyżej średniej dla regionu łódzkiego. Różnica jest istotna i wynosi około 300 zł na statystyczną głowę mieszkańca. Poziom tych dochodów potwierdza przyspieszenie wzrostu gospodarczego w mieście. Odzwierciedla rosnącą siłę gospodarki miasta oraz poprawę kondycji gospodarstw domowych i podmiotów gospodarczych funkcjonujących w mieście.

Wykres 54. Dochody własne ogółem i w przeliczeniu na 1 mieszkańca w latach 2010-2019

Źródło: GUS BDL

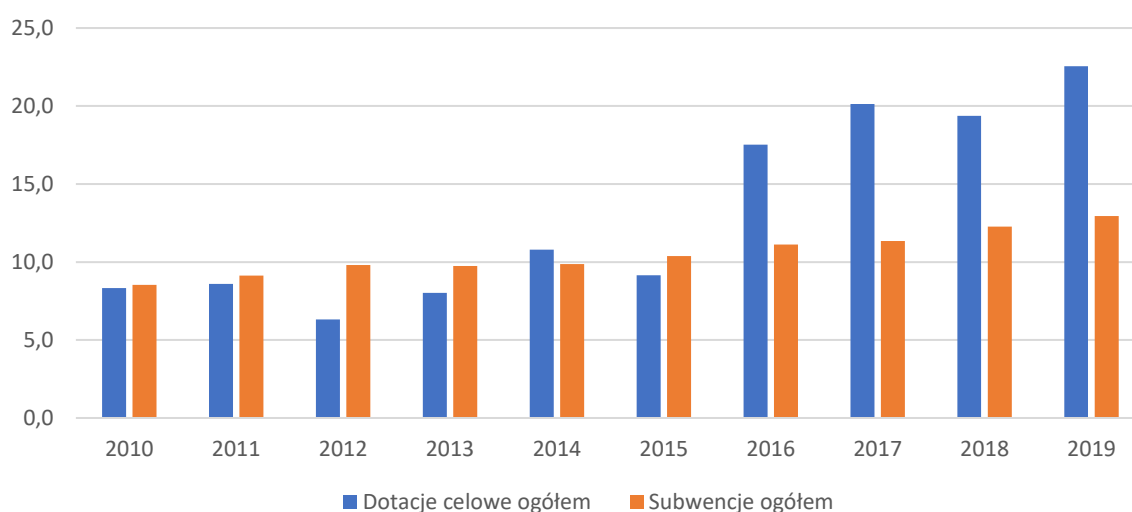
Głównym źródłem dochodów własnych miasta pozostają udziały w podatkach stanowiących dochody budżetu gminy, tj. wpływy z PIT i CIT. Te dwa składniki dochodów wykazują ponadprzeciętną dynamikę wzrostu. Ich znaczenie w strukturze dochodów sukcesywnie wzrasta – w 2010 r. dochody te stanowiły około 1/3 całkowitych dochodów własnych miasta, podczas gdy w 2019 r. było to już około 54%.

Wykres 55. Struktura dochodów własnych wg podstawowych kategorii w latach 2010-2019

Źródło: GUS BDL

Stabilną pozycję w strukturze własnych zasobów finansowych mają dochody z podatków lokalnych. W ostatnich latach stanowią one około 28% dochodów własnych. Kluczową rolę w tej kategorii stanowią wpływy z podatku od nieruchomości, który zapewnia 23% dochodów własnych. Opłaty lokalne i wpływy z usług stanowią około 4% własnych zasobów finansowych. Niewielki udział, a dodatkowo malejący trend w strukturze dochodów własnych wykazują wpływy z majątku miasta. W analizowanym okresie charakteryzowały się one dużą zmiennością i kształtowały się od niemalże 5 mln zł w 2010 r. do poziomu 1,4 mln w 2019 r.

Wykres 56. Dotacje celowe ogółem i subwencje ogółem w latach 2010-2019 (w mln zł)

Źródło: GUS BDL

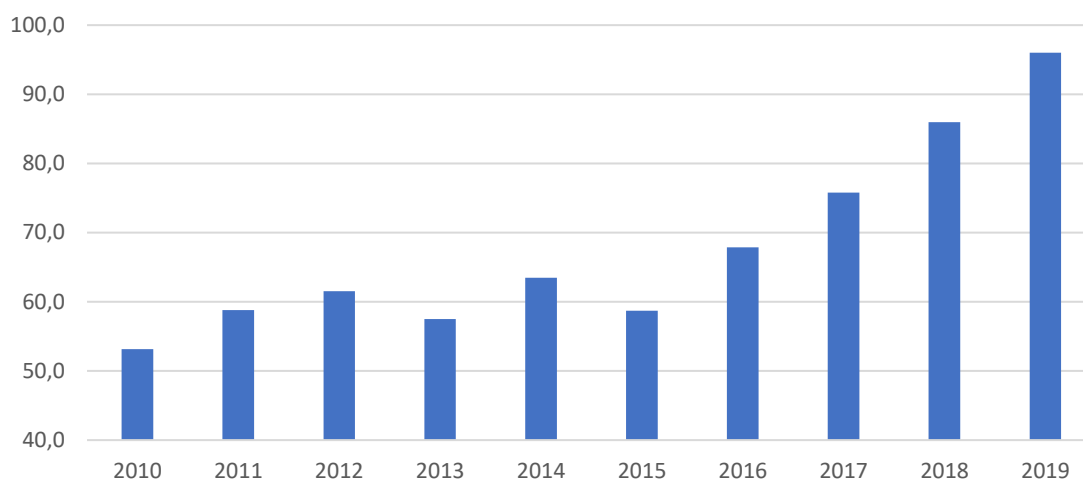
Istotnym składnikiem dochodów budżetowych miasta są subwencje i dotacje celowe. Pierwszy z nich wykazuje stabilnie rosnący trend – subwencje stanowią corocznie około 13% wpływów do budżetu miasta. Dotacje celowe zaś wyraźnie wzrastają w ostatnich czterech latach. W tym czasie wartość zewnętrznych dotacji pozyskanych na rzecz rozwoju miasta niemalże się podwoiła, w stosunku do wartości z lat wcześniejszych (2010 – 2015). W latach 2016-2019 średnioroczna wartość dotacji celowych oscylowała wokół 18 mln - 23 mln zł, podczas gdy w latach 2010-2015 wpływy z dotacji kształtowały się na poziomie 7 mln - 11 mln zł rocznie. Rosnące dochody budżetowe w ramach dotacji celowych świadczą o skuteczności działania władz lokalnych w pozyskiwaniu zewnętrznych źródeł finansowania rozwoju miasta.

Wydatki miasta

Wydatki budżetowe w Rawie Mazowieckiej są w dużej mierze pochodną zasobności budżetu i dochodów miasta. W ostatniej dekadzie sukcesywnie one wzrastają, a dynamika zmian jest relatywnie duża. W roku 2010 całkowite wydatki miasta wynosiły nieznacznie ponad 53 mln zł, podczas gdy w 2019 r. kształtowały się one na poziomie około 95,9 mln zł. Oznacza to, że w ciągu ostatnich dziesięciu lat wydatki te wzrosły o ponad 81%. Jednak dynamika

wzrostu wydatków budżetowych miasta była mocno zróżnicowana w tym okresie. W latach 2010 – 2015 wydatki charakteryzowały się dużą fluktuacją i oscylowały wokół 60 mln zł. Natomiast w ostatnich pięciu latach (2015-2019) obserwujemy rosnący trend wydatków miasta. W tym czasie wydatki wzrastają średnio o 10 mln zł rocznie, co jest pozytywnym symptomem w gospodarce budżetowej miasta.

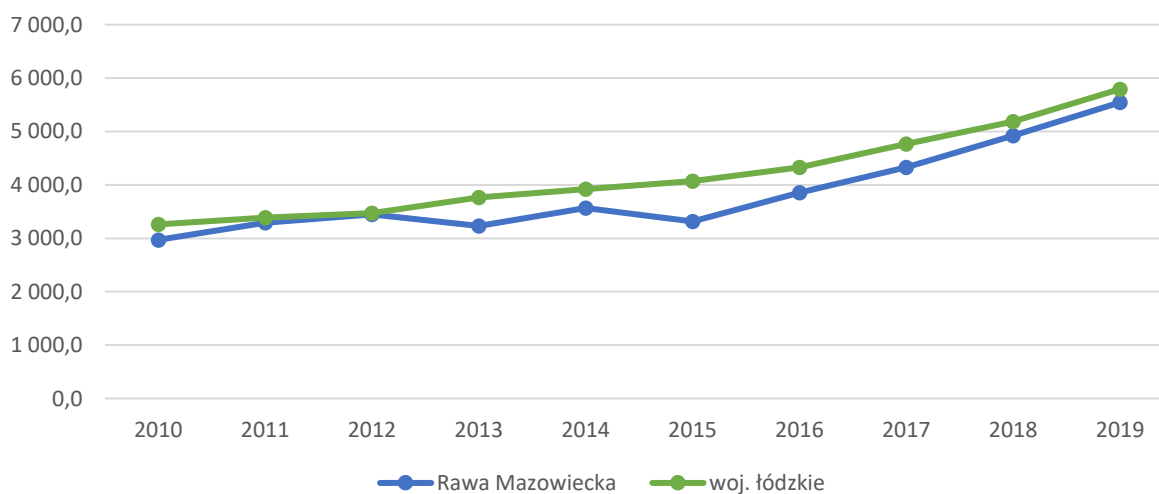
Wykres 57. Wydatki ogółem w latach 2010-2019 (w mln zł)

Źródło: GUS BDL

W porównaniu do innych gmin województwa łódzkiego, wydatki ogółem w przeliczeniu na 1 mieszkańca miasta plasują się w całym analizowanym okresie nieznacznie poniżej średniej. Potwierdza to przeciętną zamożność miasta na tle innych gmin regionu łódzkiego. Pozytywną tendencją jest natomiast sukcesywne (od 2015 r.) zmniejszanie się tej niekorzystnej różnicy - z poziomu 750 zł per capita w 2015 r. do poziomu 250 zł w 2019 r.

Wykres 58. Wydatki ogółem na 1 mieszkańca w latach 2010-2019 (w zł)

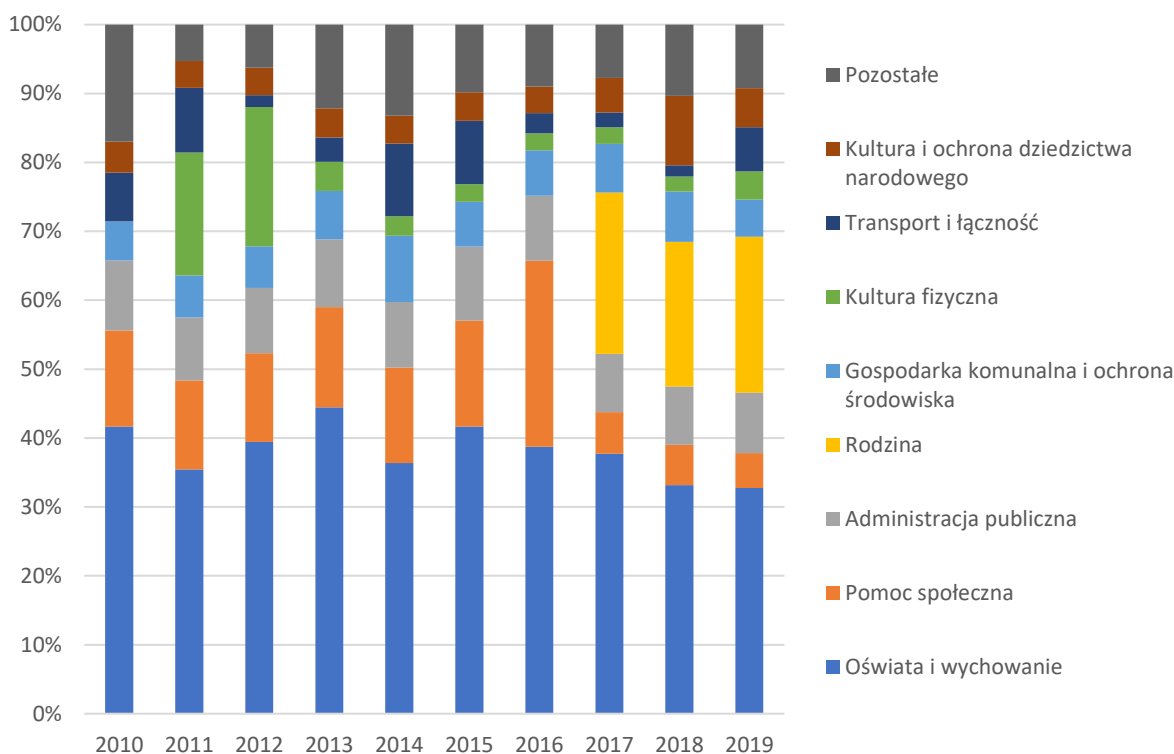
Źródło: GUS BDL

Tabela 16. Wydatki wg podstawowych źródeł wydatków w latach 2010-2019

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
oświata i wychowanie	22 158 688,18	20 835 796,17	24 281 181,82	25 552 853,79	23 093 424,81	24 477 288,01	26 276 626,90	28 586 486,15	28 517 050,72	31 442 793,08
pomoc społeczna	7 402 859,30	7 600 211,05	7 916 533,81	8 363 712,68	8 781 741,83	9 028 790,76	18 331 594,06	4 580 526,78	5 012 307,26	4 853 016,25
administracja publiczna	5 389 396,05	5 374 168,80	5 812 464,90	5 670 550,75	6 033 865,97	6 299 956,14	6 406 125,26	6 428 790,95	7 286 063,24	8 417 367,04
rodzina	-	-	-	-	-	-	-	17 724 321,54	18 042 395,71	21 721 299,63
gospodarka komunalna i ochrona środowiska	3 028 528,02	3 591 781,30	3 733 813,98	4 036 246,87	6 102 779,13	3 804 638,44	4 462 759,94	5 368 633,72	6 251 908,14	5 196 169,18
kultura fizyczna	-	10 478 199,54	12 420 618,73	2 424 193,16	1 797 443,49	1 513 492,73	1 665 063,69	1 823 113,40	1 894 602,43	3 912 704,37
transport i łączność	3 737 262,97	5 527 832,35	1 065 297,63	2 019 957,11	6 708 100,38	5 406 817,90	1 994 009,57	1 620 867,21	1 399 516,96	6 170 169,20
kultura i ochrona dziedzictwa narodowego	2 404 439,57	2 294 693,21	2 453 657,55	2 420 061,41	2 544 596,34	2 425 255,55	2 628 659,05	3 805 335,89	8 651 926,94	5 420 998,27
pozostałe	9 026 097,09	3 093 355,13	3 847 369,37	6 997 187,84	8 400 215,98	5 762 298,06	6 085 896,95	5 871 553,94	8 897 157,39	8 863 829,71

Źródło: GUS BDL

Wykres 59. Struktura wydatków ogółem wg działów klasyfikacji budżetowej w latach 2010- 2019

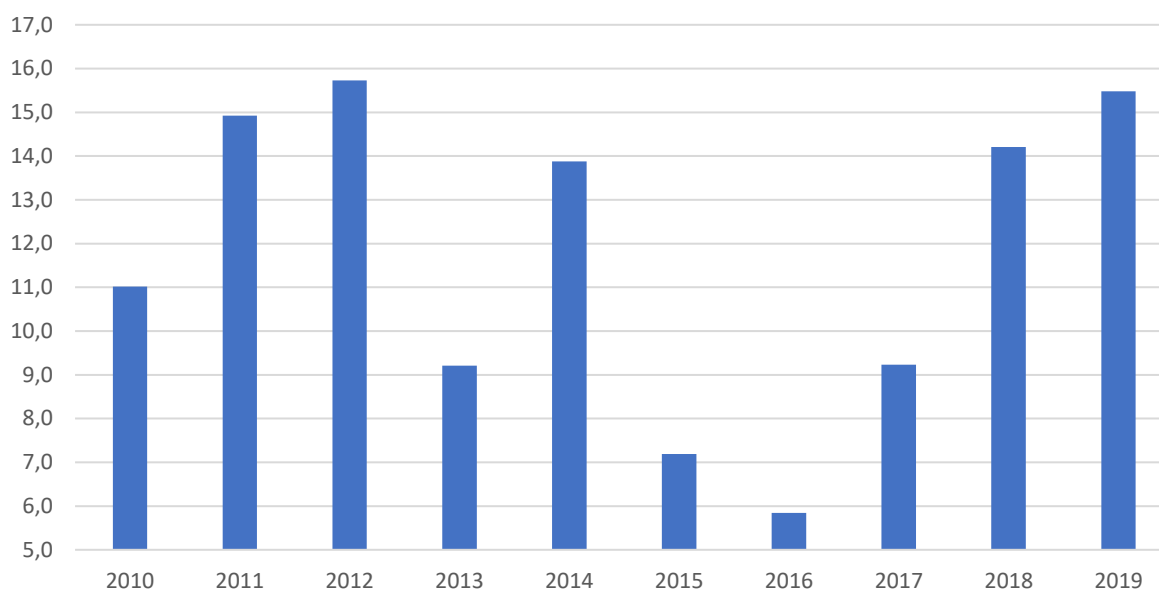
Źródło: GUS BDL

Struktura wydatków Rawy Mazowieckiej jest niestabilna, ale jest to zarazem zjawisko typowe dla miejskich jednostek samorządu terytorialnego. Pierwszoplanową kategorię wydatków miasta stanowi oświata i wychowanie, na którą samorząd miejski przeznaczają w ostatnich latach co trzecią złotówkę jaką dysponuje (ale zarazem znaczenie tej grupy wydatków w strukturze budżetu miasta sukcesywnie maleje). Kluczowe znaczenie mają także wydatki na wsparcie społeczne – tzw. wydatki w kategorii rodzina i pomoc społeczna. Łącznie te dwie grupy wydatków stanowią w ostatnich trzech latach corocznie stabilną pozycję i oscylującą wokół 25% całkowitych wydatków budżetowych miasta. Łącznie wydatki na potrzeby i usługi społeczne – w kategorii oświata i wychowanie, pomoc społeczna i rodzina – stanowią w ostatnich trzech latach około 60% całkowitych wydatków miasta. Stałą pozycję w strukturze wydatków wykazują wydatki na administrację publiczną, które kształtują się na poziomie 8% - 9%. Pozostałe grupy wydatków budżetowych cechują się dużą zmiennością i zależą w dużej mierze od zróżnicowanych corocznie wydatków inwestycyjnych.

Wydatki inwestycyjne miasta

Niepokojącym zjawiskiem w gospodarce budżetowej Rawy Mazowieckiej jest duża fluktuacja poziomu wydatków inwestycyjnych (kategoria tożsama z wydatkami majątkowymi). Zmienność tę obserwujemy tak z punktu widzenia wartości nominalnych, jak i w przeliczeniu na 1 mieszkańca. W latach 2010-2014 wydatki majątkowe miasta oscylowały wokół 11 mln zł /15 mln zł rocznie. W kolejnych dwóch latach (2015-2016) radykalnie spadły do poziomu 7,1 mln zł i 5,8 mln zł. Ostatnie trzy lata charakteryzują się dynamicznym wzrostem wydatków majątkowych miasta z poziomu około 9,2 mln zł w 2017 r. do poziomu 15,4 mln zł w 2019 r.

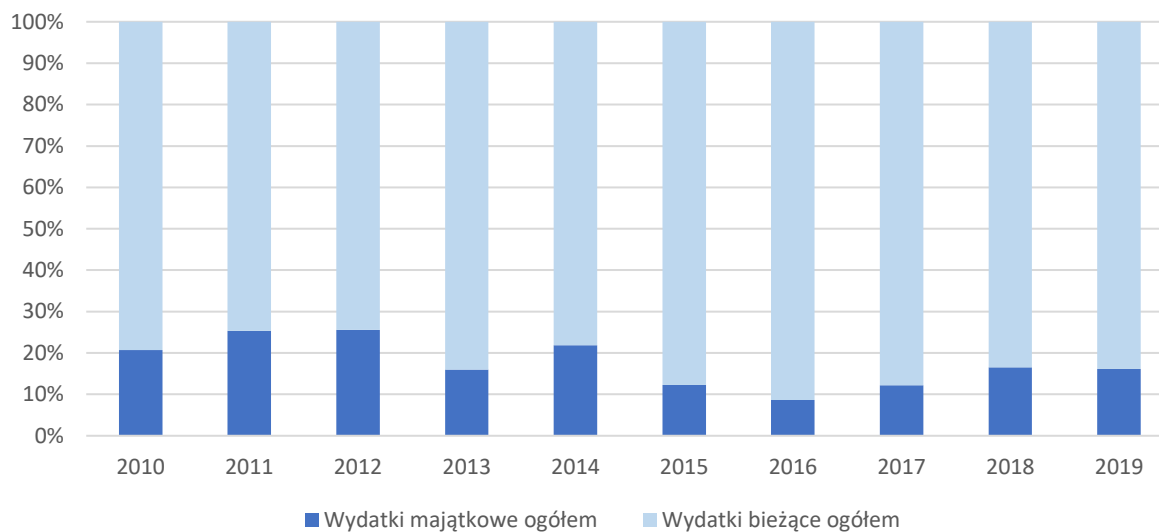
Wykres 60. Wydatki majątkowe ogółem w latach 2010-2019 (w mln zł)

Źródło: GUS BDL

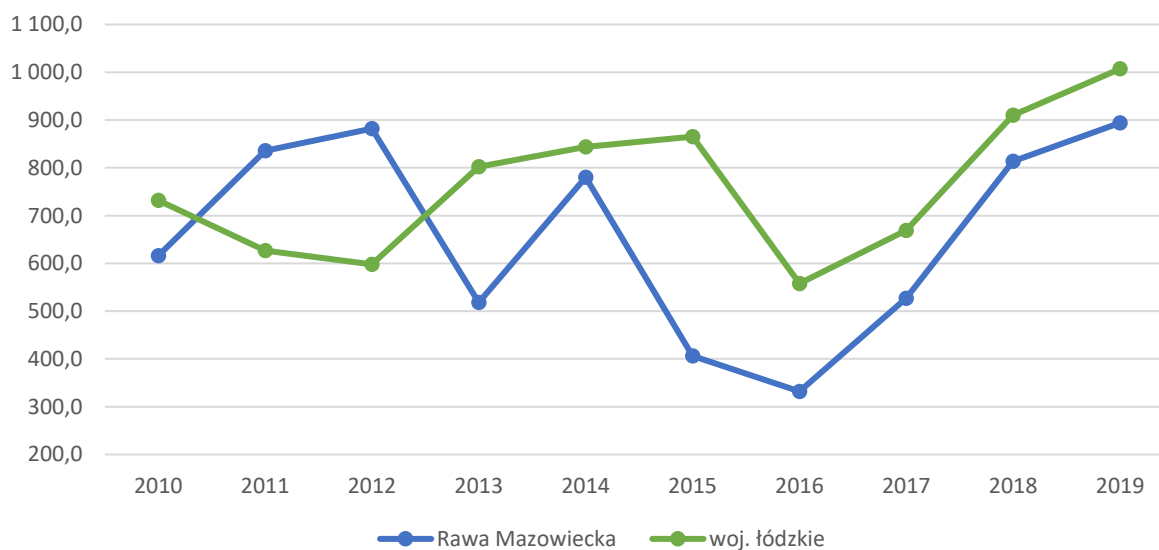
Dużą zmienność wydatków majątkowych potwierdza także struktura wydatków bieżących w porównaniu do wydatków inwestycyjnych. W analizowanym okresie obserwujemy wahania wydatków inwestycyjnych od ponad 25% w latach 2011-2012, do poziomu 8,6% w 2016 r. Przeciętnie, w ostatnim dziesięcioleciu, samorząd Rawy Mazowieckiej przeznacza około 17% swoich wydatków na budowanie nowych elementów infrastruktury lub odtworzenie i modernizację istniejącej bazy rozwojowej miasta.

Wykres 61. Struktura wydatków w podziale: majątkowe/bieżące w latach 2010-2019

Źródło: GUS BDL

Wykres 62. Wydatki majątkowe ogółem na 1 mieszkańca w latach 2010-2019 (zł)

Źródło: GUS BDL

Niepokojącym zjawiskiem jest jednak niższy poziom wydatków inwestycyjnych w porównaniu do wartości przeciętnej osiąganey w gminach woj. łódzkiego. Jedynie w latach 2011-2012 wydatki inwestycyjne per capita były w Rawie Mazowieckiej wyższe niż średnio w gminach regionu łódzkiego. I choć w ostatnich dwóch latach dystans ten uległ zmniejszeniu, to utrzymujące się w dłuższym okresie niedoinwestowanie miasta może skutkować

pojawianiem się istotniej luki inwestycyjnej i prowadzi do degradacji bazy infrastrukturalnej. Powszechnie przyjmuje się, że dla odtworzenia bazy infrastrukturalnej wydatki inwestycyjne powinny stanowić co najmniej 18% wydatków całkowitych, a pożądana i docelowa relacja wydatków bieżących do wydatków inwestycyjnych w miastach powinna kształtować się na poziomie 80%/20%.

III.4. Wewnętrzne i zewnętrzne uwarunkowania rozwoju miasta o charakterze gospodarczym

1. Rawa Mazowiecka stanowi istotny subregionalny ośrodek miejski, ważny z punktu widzenia równoważenia sieci osadniczej kraju i budowania spójności terytorialnej woj. łódzkiego.
2. W ostatnich latach tkanka gospodarcza miasta podlega korzystnym przemianom. Wzrasta liczba przedsiębiorstw, następuje dywersyfikacja struktury gospodarczej. Na znaczeniu zyskują nowoczesne branże gospodarcze, co wzmacnia potencjał i siłę gospodarczą miasta w układzie regionalnym.
3. Dużym atutem Rawy Mazowieckiej jest ponadprzeciętna przedsiębiorczość jej mieszkańców, tak z punktu widzenia innych, średnich miast, jak i pozostałych jednostek terytorialnych funkcjonujących w woj. łódzkim.
4. Rawa Mazowiecka posiada stabilną bazę gospodarczą tworzoną przez średnie i duże podmioty, dobrze zakorzenione w lokalnej gospodarce, rynku pracy i tradycjach miejsca. Podmioty te cechują się dobrą kondycją gospodarczą i odpornością na wahania koniunkturalne.
5. Rawa Mazowiecka charakteryzuje się dobrą sytuacją na rynku pracy (z perspektywy pracowników). Obserwujemy bardzo niski poziom bezrobocia, który ma charakter frykcyjny (bezrobocie krótkookresowe, związane z poszukiwaniem innej pracy lub zmianą miejsca zamieszkania; oznacza pełną równowagę na rynku pracy) oraz dużą liczbę pracujących, potwierdzającą dobrą kondycję gospodarczą firm funkcjonujących w mieście.
6. W Rawie Mazowieckiej występuje nierównowaga na lokalnym rynku pracy – popyt jest większy niż podaż, szczególnie w grupie pracowników z wykształceniem średnim. Problem ten będzie się pogłębiał, ze względu na kurczącą się populację mieszkańców w wieku produkcyjnym. Uzupelnieniem tej luki w jakimś zakresie może być powiatowy rynek pracy, jednak utrzymujący się w dłuższym okresie brak rąk do pracy może okazać się jedną z największych barier rozwojowych miasta.

7. Wyzwaniem rozwojowym pozostaje wykształcenie oraz umiejętności i kompetencje znacznej grupy mieszkańców miasta, nieadekwatne do potrzeb rynku pracy. Potwierdzają to nie tylko dane statystyczne, ale także wywiady przeprowadzone z głównymi pracodawcami funkcjonującymi w mieście. Wskazują oni duży popyt na rynku pracy dla osób z wykształceniem średnim i zawodowym (branżowym). Lokalni przedsiębiorcy deklarują wolne miejsca pracy szczególnie o profilu maszynowym, chemii budowlanej i branży spożywczej.
8. Niewykorzystanym w pełni zasobem Rawy Mazowieckiej jest potencjał turystyczny. Rosnąca siła nabywczą Polaków, a zarazem wzrastająca uciążliwość życia w dużych miastach, w powiązaniu ze zmianami klimatycznymi tworzą presję i rynek na weekendowe wyjazdy turystyczno-rekreacyjne. Stwarza to ogromną szansę dla rozwoju tego segmentu turystyki w Rawie Mazowieckiej, blisko zlokalizowanej w stosunku do dwóch największych miast w Polsce.
9. Dynamizacja rozwoju turystyki i rekreacji wymaga jednak znacznych nakładów finansowych i wzmocnienia infrastrukturalnego, tak aby stworzyć w Rawie Mazowieckiej atrakcyjny potencjał i ofertę spędzania wolnego czasu, mogącą konkurować z innymi miastami w Polsce Centralnej.
10. Rozwój turystyki wymaga profesjonalizacji i intensyfikacji działań marketingowych, w tym m.in. stworzenia czytelnych produktów turystycznych, zaadresowanych do konkretnych grup turystów.
11. Rawa Mazowiecka posiada korzystne położenie gospodarcze w drogowym układzie komunikacyjnym (bliskość S8, D72, bliskość autostrad) oraz w sieci osadniczej kraju (bliskość Warszawy i Łodzi), co wraz z ofertą inwestycyjną tworzy dużą atrakcyjność gospodarczą miasta.
12. Dużym impulsem rozwojowym dla miasta powinna być planowana w najbliższych latach rozbudowa kolejowego układu komunikacyjnego w woj. łódzkim. W ramach tych działań planowana jest budowa nowej linii kolejowej łączącej Rawę Mazowiecką ze Skierniewicami (zgodnie z zapisami nowej Strategii Rozwoju Województwa Łódzkiego 2030).
13. Szansę na dynamizację procesów rozwoju stwarza intensywnie prowadzony proces rewitalizacji centrum miasta mający na celu ożywienie gospodarcze i poprawę jakości życia. Działania te powinny znaleźć także bezpośrednie przełożenie na poprawę wizerunku i atrakcyjności miasta.
14. Po okresie stagnacji w gospodarce finansowej miasta, w ostatnich trzech latach obserwujemy istotny wzrost zamożności gminy. Potwierdzają to dochody i wydatki całkowite i przeliczeniu na 1 mieszkańca. Pomimo tych pozytywnych tendencji, dochody i wydatki miasta wciąż kształtują się nieznacznie poniżej średniej dla woj. łódzkiego, co świadczy o średniej zamożności miasta.

15. Poprawę kondycji gospodarki miejskiej potwierdzają wzrastające dochody własne miasta (szczególnie w dwóch ostatnich latach). Dotyczy to głównie wpływów z podatków PIT i CIT, plasujących się powyżej średniej dla woj. łódzkiego. Potwierdzają one dobrą kondycję gospodarczą przedsiębiorstw i rosnącą zamożność gospodarstw domowych funkcjonujących w Rawie Mazowieckiej.
16. Niekorzystnym zjawiskiem jest przeciętny poziom i duża zmienność wydatków inwestycyjnych miasta. W ostatniej dekadzie wydatki kształtowały się na poziomie 17%-18%, co nie zapewnia w pełni utrzymanie i rozwój infrastruktury technicznej i społecznej w mieście.

IV PRZESTRZEŃ MIASTA

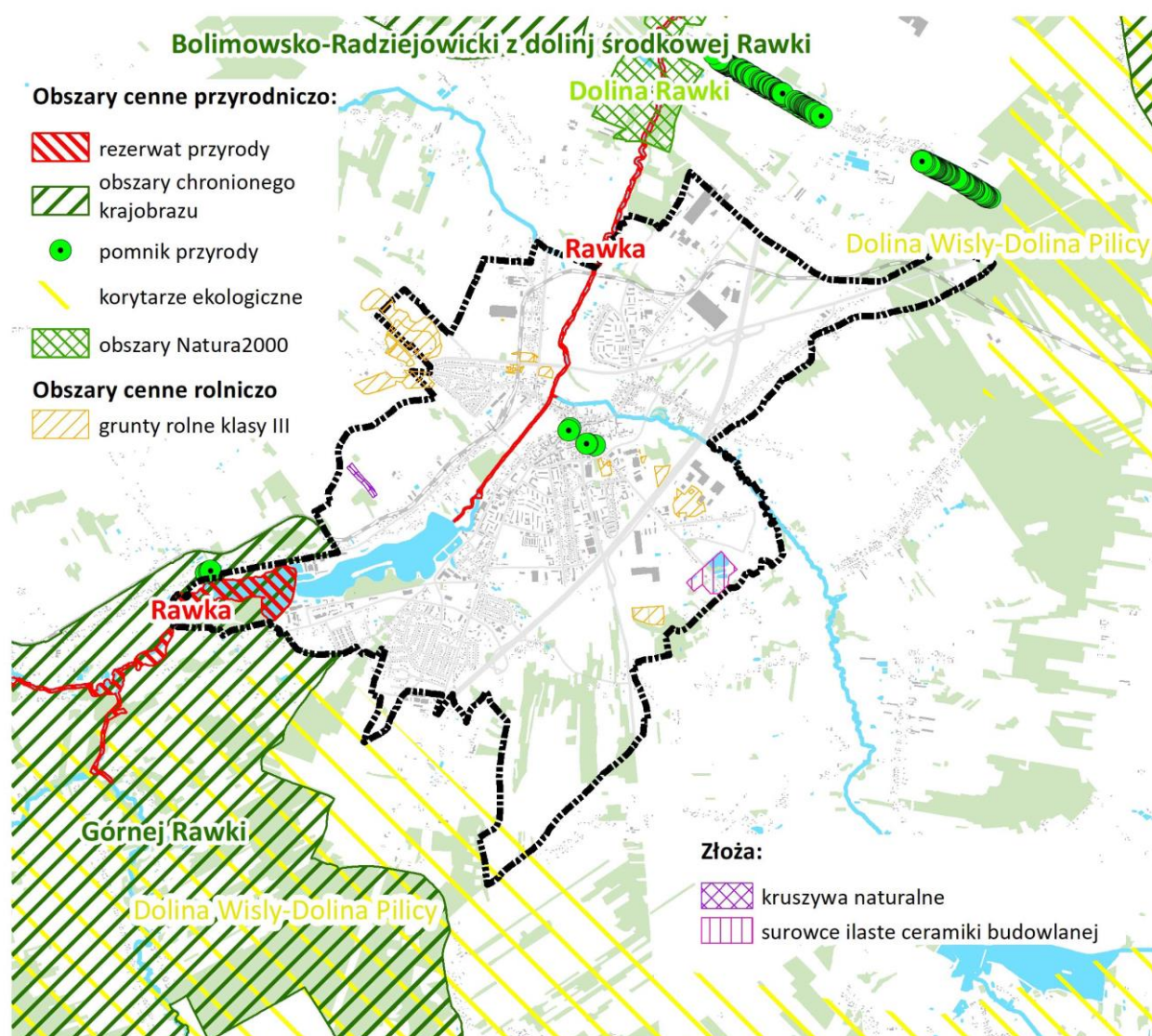
IV.1. Środowisko przyrodnicze i jego jakość

Zasoby przyrodniczo-rolnicze

W ujęciu fizyczno-geograficznym miasto Rawa Mazowiecka położone jest na Wysoczyźnie Rawskiej (Wzniesienie Południowomazowieckie), w pasmie Nizin Środkowopolskich (Nizina Środkowoeuropejska) (Kondracki, 2002). Wysoczyzna Rawska rozciąga się po wschodniej stronie szerokiej i głęboko wciętej doliny Rawki, sąsiadując od zachodu ze Wzniesieniem Łódzkim, od południa z Doliną Białobrzeską oraz z Równiną Radomską. Obszar Wysoczyzny Rawskiej położony jest powyżej 150 m n.p.m., z wyjątkiem den większych dolin. Maksymalne wzniesienie osiąga 210 m n.p.m. na południe od Mszczonowa. Fizjonomia terenu, z wyraźnie zaznaczoną w krajobrazie miasta doliną rzeki, stanowi istotny walor przyrodniczy miasta (rysunek 9).

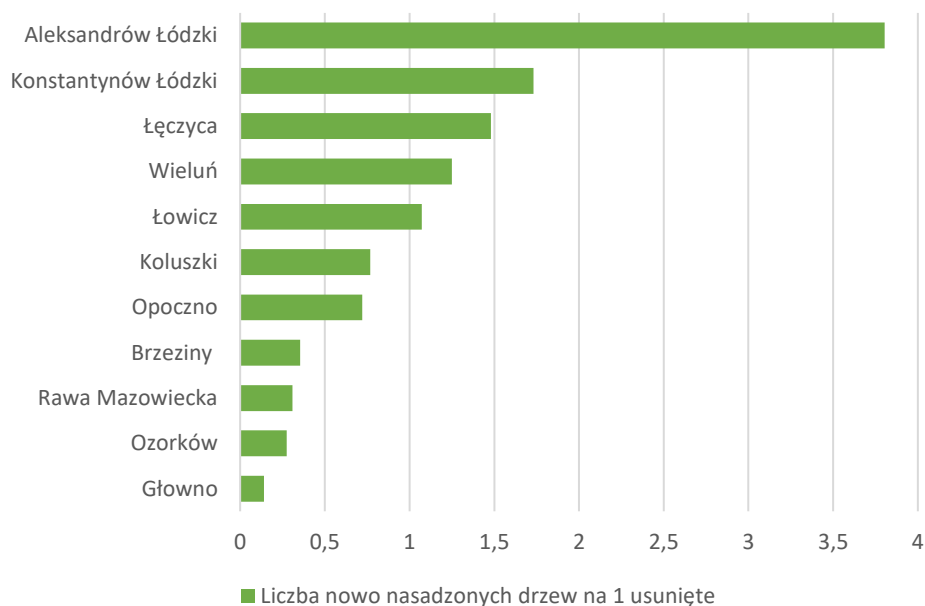
Miasto Rawa Mazowiecka charakteryzuje się niewielką powierzchnią obszarów chronionych, aczkolwiek ewenementem jest ustanowiony wzdłuż rzeki Rawki, na całej jej długości rezerwat przyrody, który obejmuje swym zasięgiem dolinę rzeki (rysunek 9). Wg danych przestrzennych Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska (GDOŚ) w centrum miasta Rawa Mazowiecka znajduje się 5 pomników przyrody. Południowo-zachodnia część gminy, w części zbiornika Tatar, objęta jest Obszarem chronionego krajobrazu Górnej Rawki. Przy południowej granicy miasta znajduje się korytarz ekologiczny Dolina Wisły - Dolina Pilicy. W granicach miasta nie znajdują się strefy ochrony ostoi, miejsc rozrodu i regularnego przebywania zwierząt gatunków objętych ochroną gatunkową (na podstawie informacji przekazanej przez Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska). Do cennych zasobów środowiskowych zaliczyć należy również gleby klas III charakteryzujące się najlepszą przydatnością rolniczą. Warto zauważyć także niewielki udział gruntów leśnych wynoszący wg stanu na 01.01.2021 r. 8,5% powierzchni miasta (lasy – 69 ha, grunty zadrzewione i zakrzewione – 52 ha). Lesistość miasta kształtuje się na poziomie 4,8%. Na terenie miasta zlokalizowane są również 3 złoża surowców naturalnych, w których zaniechano wydobycia. Są to złoża kruszyw naturalnych – pisaki i żwiry (Rawa Mazowiecka i Rawa Mazowiecka I) oraz złoża surowców ilastych i ceramiki budowlanej (Duchowizna).

Rysunek 9. Obszary cenne przyrodniczo

Źródło: dane GDOŚ oraz dane mapy ewidencyjnej

Tereny zieleni miejskiej wg danych GUS (parki, zieleńce, zieleń osiedlowa) stanowią około 7% powierzchni Rawy Mazowieckiej. Udział ten jest ponad dwukrotnie wyższy dla średniej porównawczej grupy miast. Pomimo znacznego udziału terenów zieleni analiza danych GUS dotycząca wycinki oraz nowych nasadzeń drzew wskazuje, iż w okresie od 2010 do 2019 r. przybyło jedynie 1280 nowych drzew przy 4158 usunięciach. Rawa Mazowiecka posiada jeden z najniższych wskaźników zastępowalności drzew spośród analizowanych miast województwa łódzkiego (wykres 63).

Wykres 63. Liczba nowo nasadzonych drzew na 1 usunięte w latach 2010-2019 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS

Jakość wód oraz gospodarka wodno-ściekowa

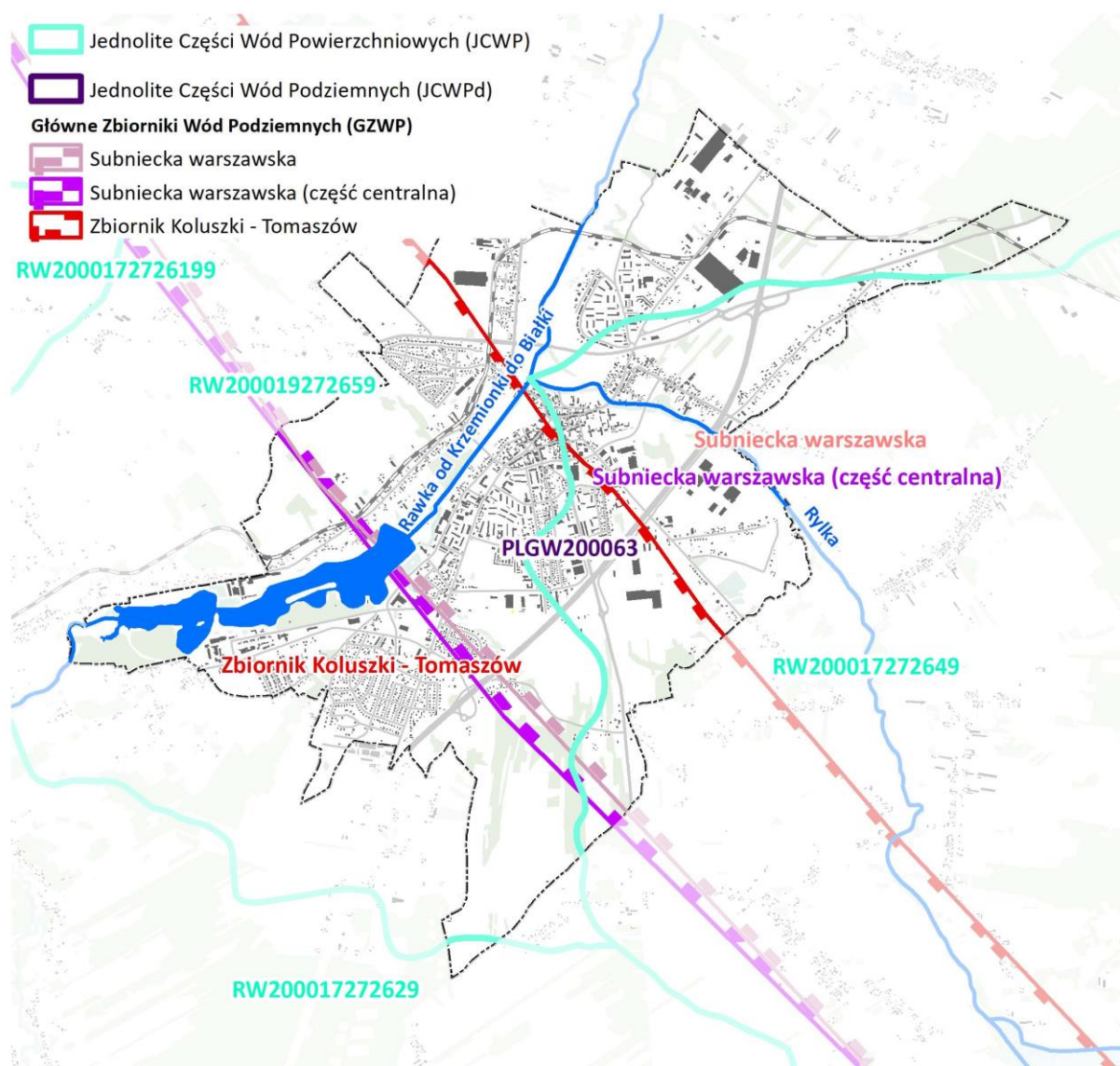
Największym rezerwuarem wód powierzchniowych położonym w granicach Rawy Mazowieckiej jest Zalew Tatar, przez który przepływa rzeka Rawka. W centralnej części miasta do Rawki wpada jej prawobrzeżny dopływ Rylka. Miasto położone jest w zasięgu zlewni tych dwóch rzek (JCWP)¹:

- RW200019272659 – Rawka od Krzemionki do Białki – wg danych za rok 2019: o słabym stanie ekologicznym, stanem chemicznym poniżej dobrego oraz ogólnym złym stanem wód;
- RW200017272649 – Rylka – wg danych za rok 2019: o umiarkowanym stanie ekologicznym, oraz ogólnym złym stanem wód.

¹ Opis jakości na podstawie „Ocena stanu jednolitych części wód rzek i zbiorników zaporowych w latach 2014-2019 na podstawie monitoringu – tabela” GIOŚ (<https://www.gios.gov.pl/pl/stan-srodowiska/monitoring-wod>)

Rysunek 10. Wody powierzchniowe i podziemne.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych PGW WP RZGW w Warszawie, <https://dm.pgi.gov.pl/>, <https://dane.gov.pl/pl/dataset/599/resource/672,wektorowe-warstwy-tematyczne-apgw/table>.

Rawa Mazowiecka położona jest w zasięgu trzech Głównych Zbiorników Wód Podziemnych²: GZWP nr 404 Zbiornik Koluszki – Tomaszów – zbiornik o typie szczelinowym (lokalnie szczelinowo-krasowym), o klasach jakości wody I-III, od bardzo podatnego do średnio i mało podatnego na antropopresję, szacunkowe zasoby dyspozycyjne 153 670,4 m³/d;

² Opis GZWP na podstawie „Informator PSH Główne Zbiorniki Wód Podziemnych w Polsce” PIG PIB Warszawa 2017, <https://www.pgi.gov.pl/psh/dane-hydrogeologiczne-psh/947-bazy-danych-hydrogeologiczne/8890-gzwp.html>

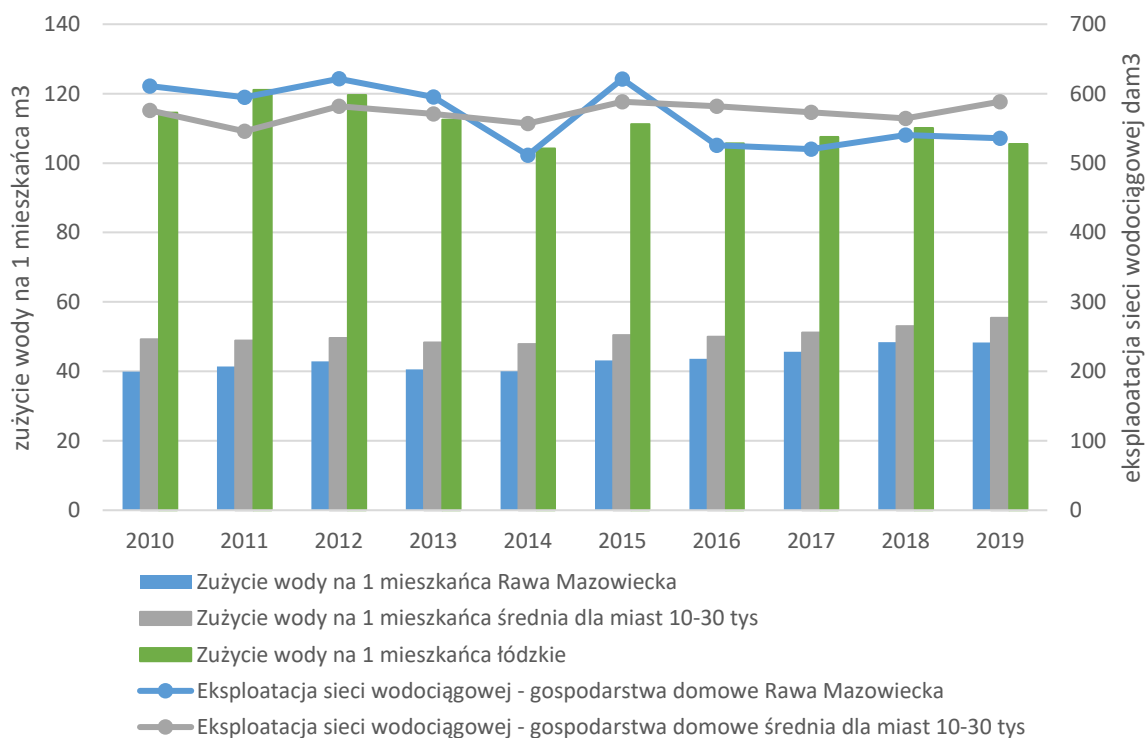
GZWP nr 215 Subniecka Warszawska i GZWP nr 215A Subniecka Warszawska – część centralna – dotychczasowo wyłączone z realizacji udokumentowania ich stanu oraz zasobu.

Miasto w całości położone jest w obszarze JCWPd PLGW200063 posiadającej dobry stan chemiczny oraz ilościowy wg stanu na 2019 r. (<https://mijwp.gios.gov.pl/mapa/mapa,172.html>).

Zużycie wody i produkcja ścieków

Zużycie wody na mieszkańca w Rawie Mazowieckiej, na przestrzeni lat 2010-2019, wzrosło z 39,9m³ do 48,3m³ przy jednoczesnym spadku eksploatacji sieci wodociągowej w gospodarstwach domowych. Podobną tendencją wzrostu zużycia charakteryzują się średnie wartości dla miast referencyjnych, jednak odwrotnie niż w samej Rawie nastąpił tu niewielki wzrost wykorzystania sieci. Natomiast w całym województwie łódzkim zauważa się spadek zużycia wody na mieszkańca w omawianym okresie (wykres 64). Wraz ze wzrostem zużycia wody w Rawie Mazowieckiej zmienia się także sposób jej wykorzystania. W przeciągu 10 lat udział w zużyciu przez gospodarstwa domowe zmniejszył się z 86,5% w 2010 r. do 73,6% w 2019 r. Wzrost nastąpił za to w usługach i przemyśle. W tym ostatnim udział wzrósł z 1,1% w 2010 r. do 14,8 % w 2019 r. całkowitego zużycia wody (wykres 65).

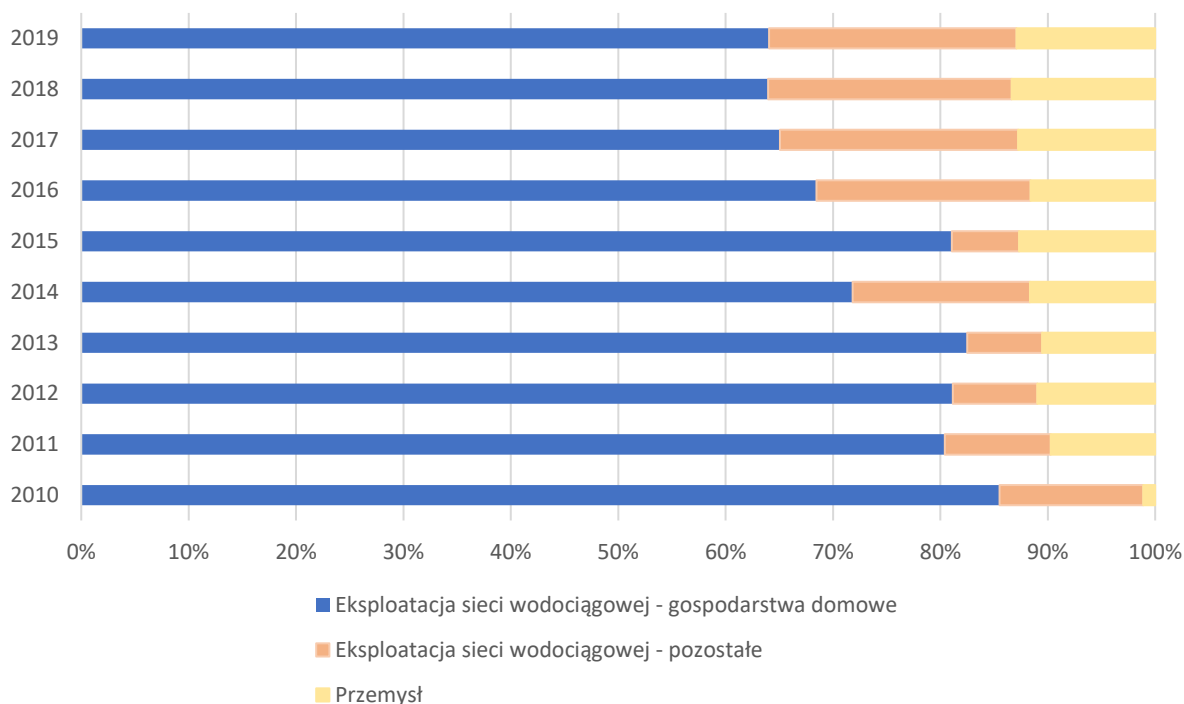
Wykres 64. Zużycie wody na 1 mieszkańca oraz wielkość eksploatacji sieci wodociągowej przez gospodarstwa domowe w latach 2010-2019

Źródło: BDL GUS

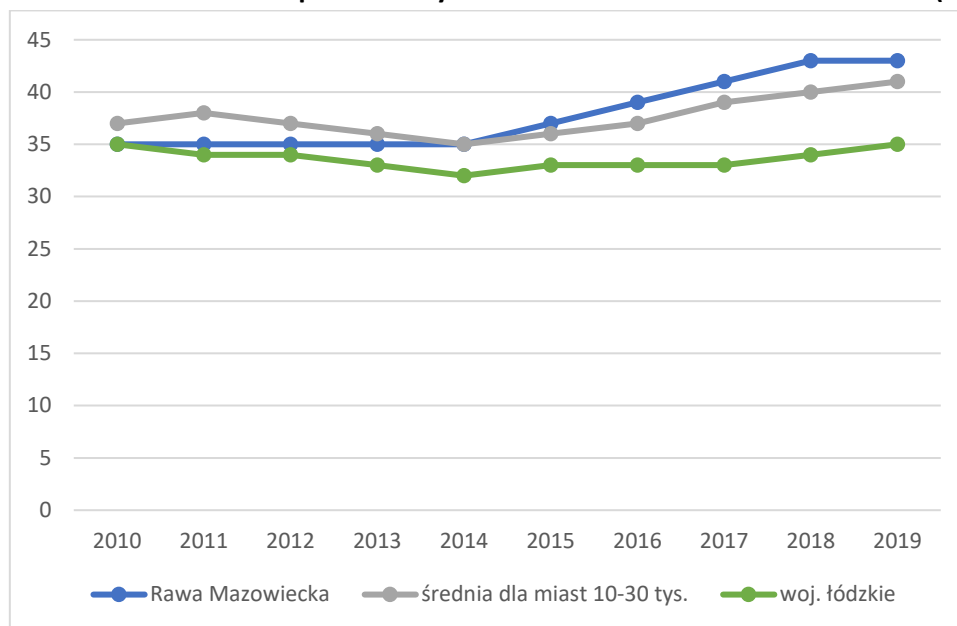

Wykres 65. Struktura zużycia wody w Rawie Mazowieckiej w latach 2010-2019

Źródło: BDL GUS

W przypadku ilości ścieków odprowadzanych do oczyszczalni na 1 mieszkańca zarówno w Rawie Mazowieckiej, w miastach referencyjnych jak i w całym województwie łódzkim zauważa się niewielki wzrost tego wskaźnika (wykres 66). Przy czym warto zaznaczyć, iż średni udział (za lata 2010-2019) ilości ścieków odprowadzonych do oczyszczalni w stosunku do ilości zużycia wody na 1 mieszkańca w Rawie wynosi 87,0%, w miastach referencyjnych 74,6 %, a w województwie łódzkim 30,3%. Co wskazywać może na większą „szczelność” systemu wodno-kanalizacyjnego w Rawie i przekłada się również na ograniczenie negatywnego wpływu na środowisko.

Wykres 66. Ilość ścieków odprowadzonych na 1 mieszkańca w latach 2010-2019 (w m³/os.)

Źródło: BDL GUS

Jakość powietrza

W Rawie Mazowieckiej identyfikowane są problemy jakości powietrza, będące efektem procesów spalania paliw w celach grzewczych, w szczególności w paleniskach sektora komunalno-bytowego. Dane Państwowego Monitoringu Środowiska wskazują na znaczące zanieczyszczenie pyłami, co przekłada się na liczbę dni z przekroczeniem poziomu dopuszczalnego średniodobowego pyłu PM₁₀ (tabela 17).

Tabela 17. Wyniki pomiarów stężenia pyłu zawieszonego PM₁₀ w wybranych miastach w województwie łódzkim w 2018 r. (roczna ocena jakości powietrza)

Kod stacji	Adres	Czas uśredniania	Średnia roczna Sa	Liczba dni z przekroczeniem poziomu dopuszczalnego średniodobowego D ₂₄ **
LdRawaNiepod	Rawa Maz. ul. Niepodległości 8	24g	34,6	76
LdWieluPOW12	Wieluń ul. POW 12	24g	33,0	52
LdOpocCurieSk	Opoczno ul. Skłodowskiej-Curie 5	24g	35,1	68
LdBrzeReform	Brzeziny ul. Reformacka 1	24g	37,4	84

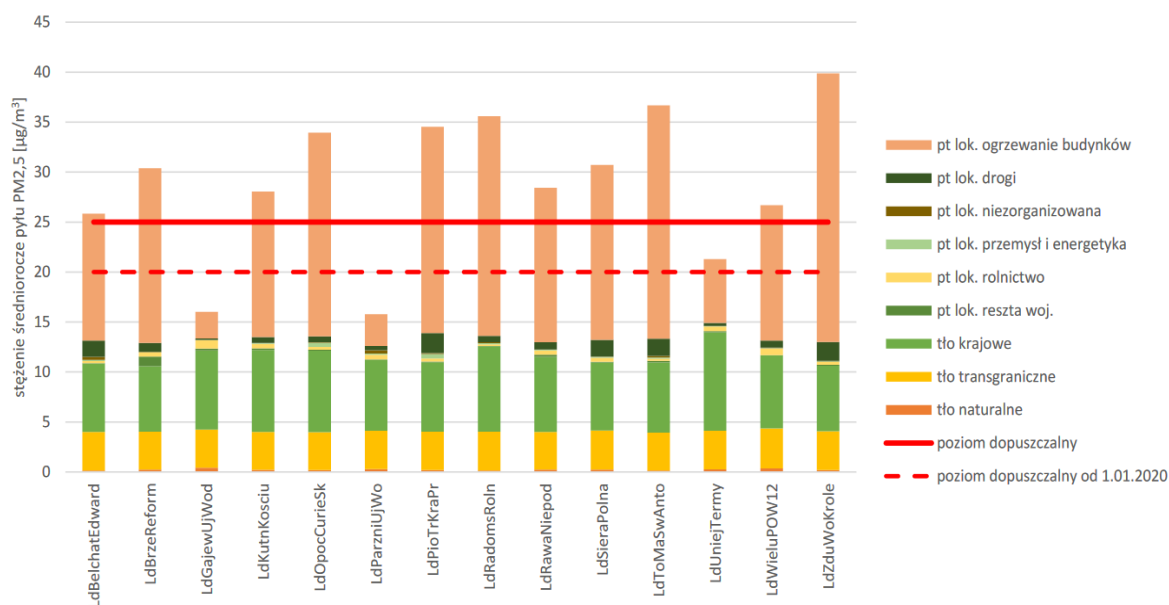
*Poziom dopuszczalny średnioroczny pyłu PM₁₀ wynosi Da=40µg/m³, ** Dopuszczalna liczba dni z przekroczeniem poziomu dopuszczalnego D₂₄=50 µg/m³ wynosi 35 dni

Źródło: Stan środowiska w województwie łódzkim, Raport 2020, GIOŚ, Łódź 2020

W 2019 r. przekroczenia dopuszczalnej wartości średniodobowej stężenia pyłu zawieszonego PM10 odnotowano w 12 ośrodkach miejskich w regionie łódzkim, w tym w Rawie Mazowieckiej (również w Brzezinach, Łowiczu, Opocznie i in.). Poziom docelowy benzo(a)pirenu w pyłe PM10 osiągnął wartości powyżej normy na 17 stanowiskach pomiarowych, w tym również w Rawie Mazowieckiej.

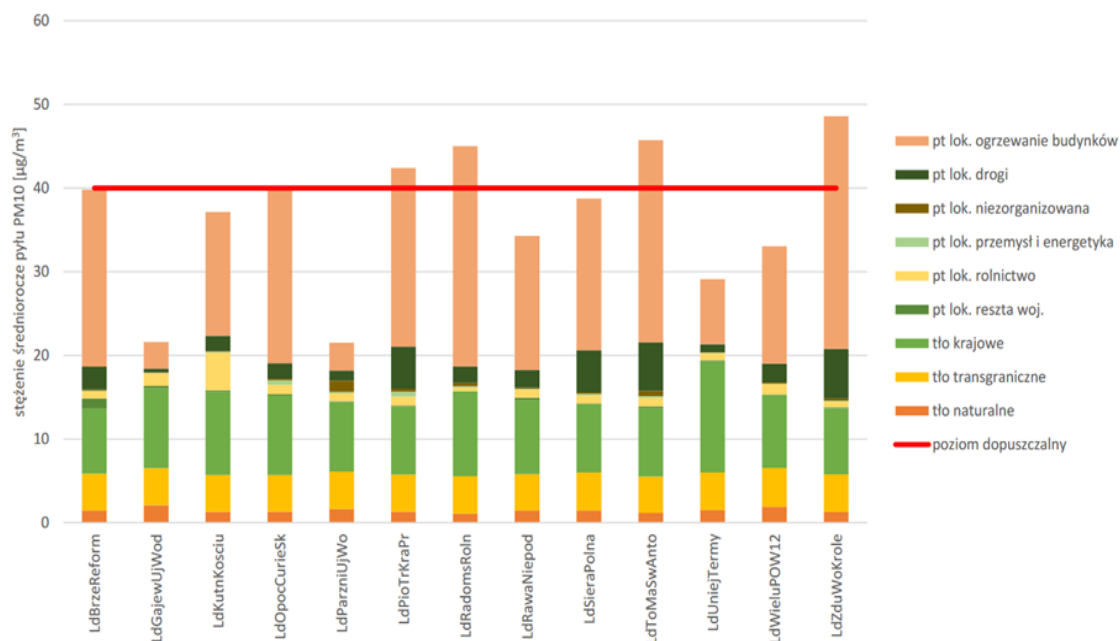
Zrealizowane na potrzeby Programu Ochrony Powietrza Województwa Łódzkiego badania (Państwowy Monitoring, stacje automatyczne, 2018 r.), dotyczące przyrostów lokalnych stężeń pyłu PM10 i PM 2,5 w punktach pomiarowych w strefie łódzkiej wskazują, iż Rawa Mazowiecka należy do miast regionu o istotnych problemach niskiej jakości powietrza będących pochodną ogrzewania budynków tradycyjnymi źródłami energii i najprawdopodobniej przestarzałymi urządzeniami grzewczymi (wykres 67 i 68). Średnioroczne stężenie pyłu PM 2,5 w 2018 r. wyraźnie przekroczyło stan dopuszczalny, a biorąc pod uwagę zaostrzenie rygorów i bardziej restrykcyjne kryteria poziomu dopuszczalnego w 2020 r. wyraźnie eksponuje kluczowy problem dla jakości życia w mieście. Z kolei ujęcie średnioroczne stężenia PM 10, co prawda, nie wskazuje przekroczenia dozwolonego poziomu, to szczegółowe badania w trybie ciągłym (stacje Airly) wskazują na fluktuacje średniodobowego stężenia PM 10 w poszczególnych miesiącach.

Wykres 67. Przyrost lokalny stężeń pyłu PM2,5 w punktach pomiarowych w strefie łódzkiej w 2018 r.

Źródło: UCHWAŁA NRXX/303/20 SEJMIKU WOJEWÓDZTWA ŁÓDZKIEGO z dnia 15 września 2020 r. w sprawie programu ochrony powietrza i planu działań krótkoterminowych dla strefy łódzkiej Łódź, dnia 6 listopada 2020 r. Poz. 5935, http://dziennik.lodzkie.eu/WDU_E/2020/5935/akt.pdf

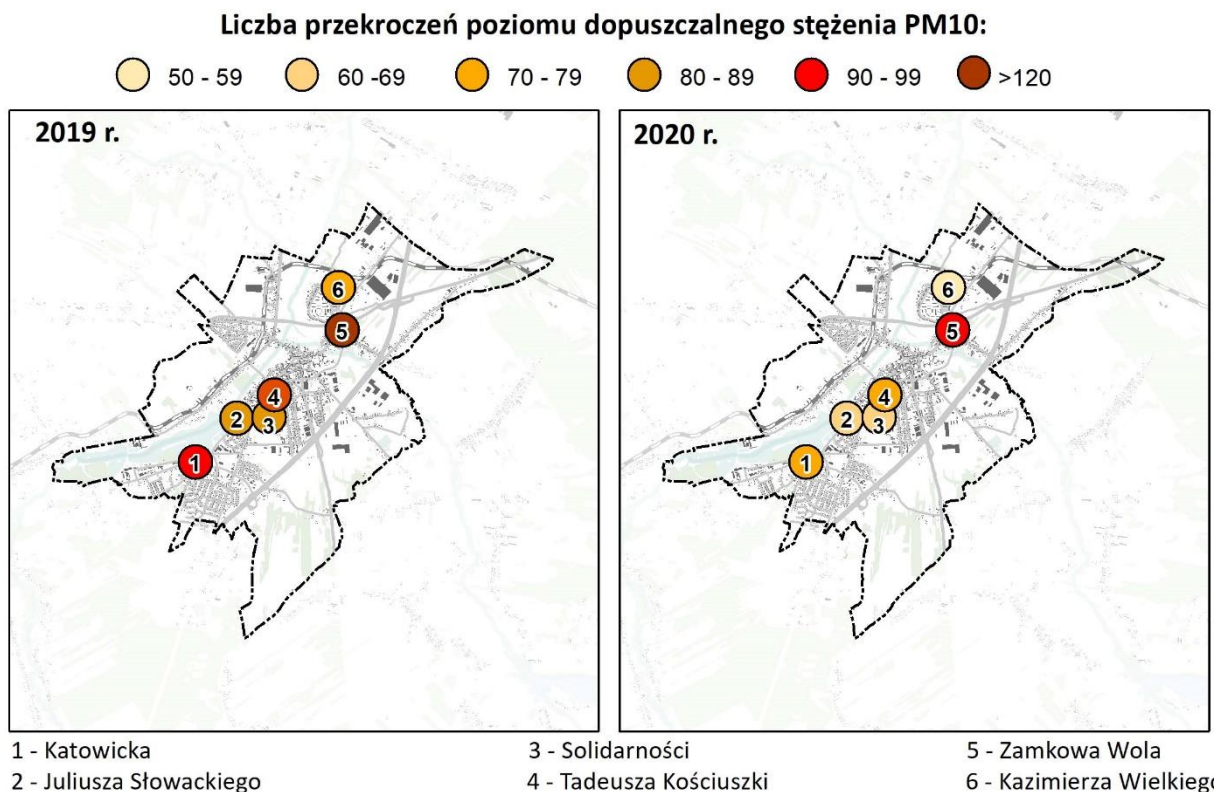
Wykres 68. Przyrost lokalny stężeń pyłu PM10 w punktach pomiarowych w strefie łódzkiej w 2018 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie UCHWAŁA NRXX/303/20 SEJMIKU WOJEWÓDZTWA ŁÓDZKIEGO z dnia 15 września 2020 r. w sprawie programu ochrony powietrza i planu działań krótkoterminowych dla strefy łódzkiej Łódź, dnia 6 listopada 2020 r. Poz. 5935, http://dziennik.lodzkie.eu/WDU_E/2020/5935/akt.pdf

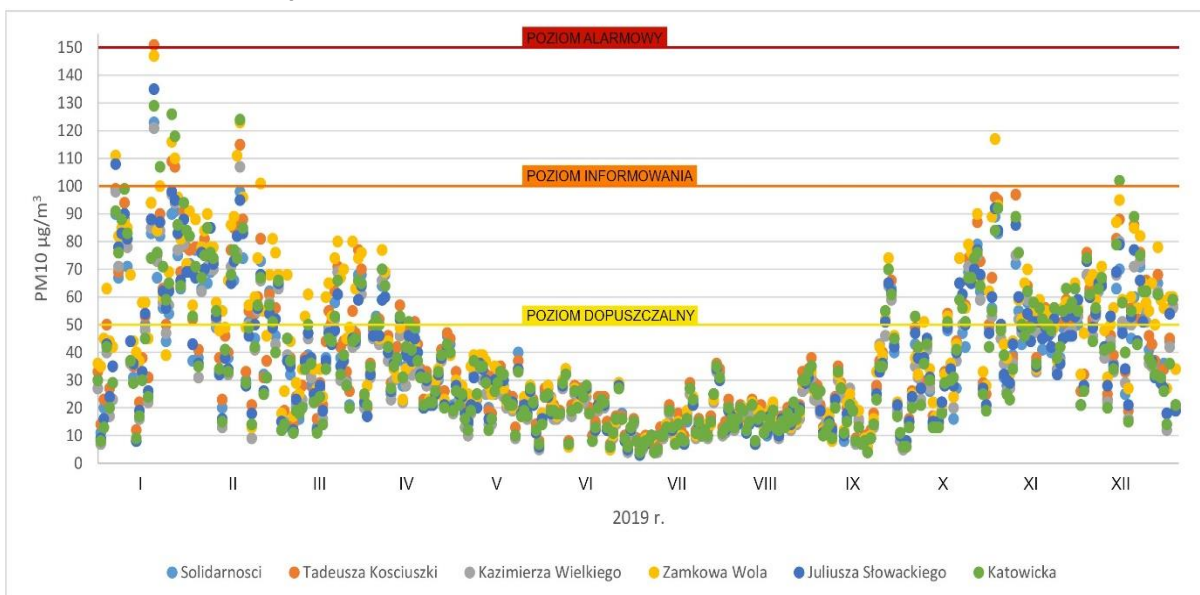
Dokładna identyfikacja zanieczyszczeń i ich koncentracji została przygotowana w oparciu o dane pochodzące z czujników Airly, które monitorują jakość powietrza w mieście od 2018 r. W mieście działa 9 czujników monitorujących w trybie 24 godzinnym zanieczyszczenia powietrza (pyły PM10), 6 z nich zlokalizowanych jest na terenie obiektów edukacyjnych (3 szkoły, 2 przedszkola, żłobek miejski: Szkoła Podstawowa nr 1 - ul. Kościuszki 19, Szkoła Podstawowa nr 2 - ul. Miła 2, Szkoła Podstawowa nr 4 - ul. Kazimierza Wielkiego 28, Przedszkole Miejskie nr 2 - ul. Zamkowa Wola 5, Przedszkole Miejskie nr 3 - ul. Solidarności 3B, Żłobek Miejski - ul. Murarska 1) oraz przy Urzędzie Miasta - Pl. Piłsudskiego 5, Aquarium Centrum Fit Rawa - ul. Katowicka 20 i RAWIK Sp. z o. o. - ul. Słowackiego 70. Do szczegółowych analiz, ze względu na pełną dostępność danych i ich ciągłość, wykorzystano dane z 6 czujników jakości powietrza Airly. Pozwoliły one na analizę zanieczyszczenia powietrza pyłem PM10 za pełny rok 2019 i 2020 (rysunek 11). Czujnik zlokalizowany na ul. Zamkowa Wola odnotował najliczniejszą liczbę dni z przekroczeniami poziomu dopuszczalnego (124 - 2019 r.; 98 - 2020 r.), poziomu informowania (9 - 2019 r.; 5 - 2020 r.) (wykres 69 i 70). Poziom alarmowy w analizowanym okresie został przekroczony na ul. Tadeusza Kościuszki w dniu 20 stycznia 2019 r. - była to najbardziej zanieczyszczona doba w Rawie Mazowieckiej. Warto zauważyć, iż jedynie w okresie od kwietnia do września, zarówno w roku 2019, jak i 2020 nie zanotowano przekroczeń poziomów dopuszczalnych pyłu PM10.

Rysunek 11. Liczba przekroczeń poziomu dopuszczalnego stężenia pyłu PM10 w poszczególnych lokalizacjach czujników Airly roku 2019 i 2020

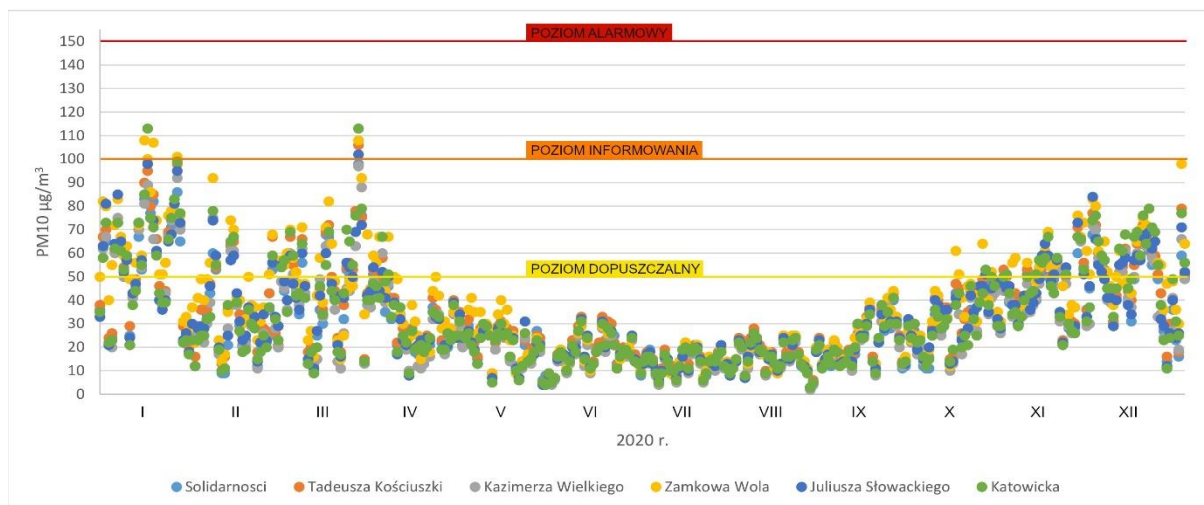
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Airly

Wykres 69. Średnie dobowe stężenia pyłem PM10 w 2019 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Airly

Wykres 70. Średnie dobowe stężenia pyłem PM10 w 2020 r.

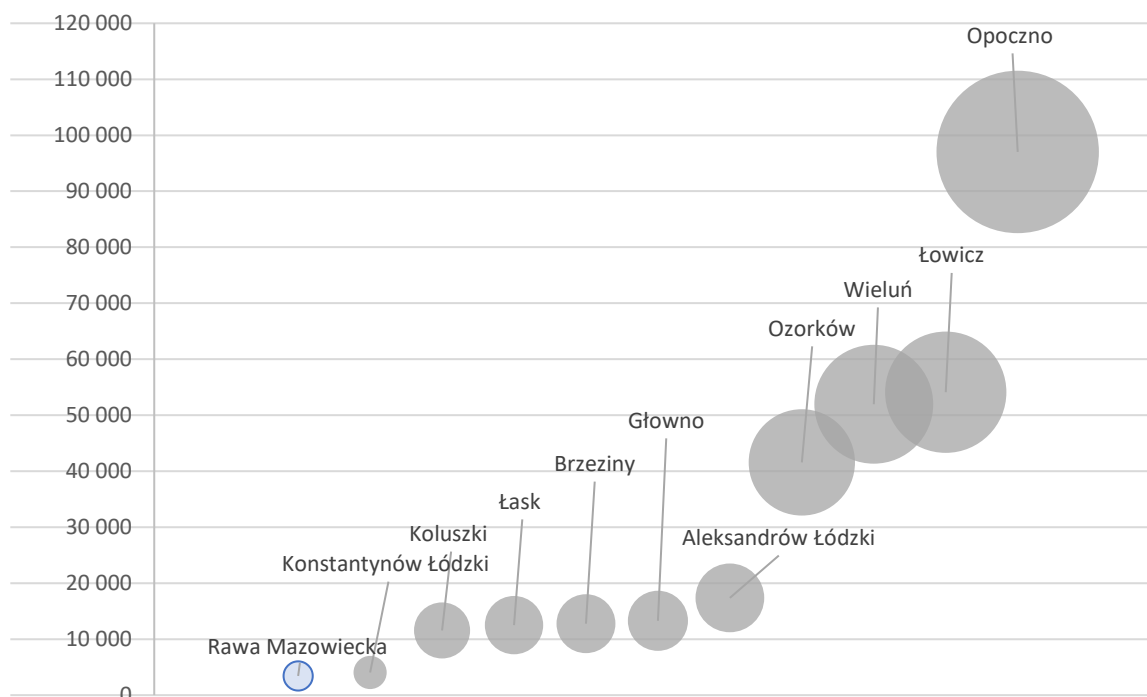
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Airly

Zarówno w 2019 r. jak i 2020 r. przekroczenia poziomu dopuszczalnego obserwowane są w sezonie grzewczym. Mimo, iż w 2020 r. nie został przekroczony poziom alarmowy (sytuacja pogodowa, długość sezonu grzewczego) niska emisja determinuje wysoką liczbę dni z przekroczeniem poziomu dopuszczalnego średniodobowego zanieczyszczenia PM10. Problem jakości powietrza został dostrzeżony w mieście, bowiem od 2016 r. Straż Miejska w Rawie Mazowieckiej upoważniona jest do przeprowadzania kontroli palenisk domowych, które mają na celu wykazanie, czym palą mieszkańcy i czy w tym zakresie stosują się do przepisów o ochronie środowiska. Powyższe działania mają głównie charakter prewencyjny i edukacyjny (tj. informowanie o zanieczyszczaniu środowiska toksycznymi substancjami powstającymi w wyniku spalania w piecach odpadów lub niewłaściwego spalania paliw). Funkcjonariusze, w szczególnych przypadkach, mogą również stosować karę grzywny, choć one nie są celem samym w sobie. Mimo podejmowanych działań, jakość powietrza w mieście stanowi istotne zagrożenie dla zdrowia i bezpieczeństwa mieszkańców.

Dla jakości powietrza nie bez znaczenia jest emisja liniowa, której głównym źródłem jest intensywny ruch samochodowy z sieci dróg krajowych (S8 (E67) i 72), wojewódzkich (nr 707 relacji Skierniewice- Nowe Miasto nad Pilicą, nr 725 relacji Rawa Mazowiecka - Belsk oraz nr 726 relacji Rawa Mazowiecka - Żarnów) oraz sieć dróg lokalnych powiatowych i gminnych. Transport indywidualny generuje zanieczyszczenia pyłowe i gazowe oraz zanieczyszczenia wtórne pyłowe zalegające przy powierzchni ziemi.

Emisje punktowe z zakładów szczególnie uciążliwych nie są znaczące w mieście. Spośród analizowanych 11 miast województwa łódzkiego o podobnej wielkości do Rawy Mazowieckiej, to właśnie w Rawie w 2019 r. odnotowano najniższą emisję zanieczyszczeń gazowych z tego typu zakładów – 3 687 t/rok (wykres 71).

Wykres 71. Emisja zanieczyszczeń gazowych z zakładów szczególnie uciążliwych w 2019 r. (w t/rok)

Źródło: BDL GUS

Działania interwencyjne na rzecz ograniczania zanieczyszczeń powietrza

Działania na rzecz poprawy jakości powietrza wynikające z Programu Gospodarki Niskoemisyjnej i Programu Ochrony Środowiska realizowane są dwutorowo. W pierwszej kolejności dotyczą modernizacji obiektów użyteczności publicznej oraz obiektów będących w zasobach gminy. W większości obejmują one termomodernizację oraz wymianę stolarki okiennej, wymianę źródeł ciepła, montaż instalacji solarnych lub/i fotowoltaicznych (tabela 18).

Tabela 18. Poprawa efektywności energetycznej i dywersyfikacja źródeł energii w budynkach użyteczności publicznej i zasobach komunalnych – wybrane projekty

Obiekt/zadanie	Zakres działań
Poprawa efektywności energetycznej budynku użyteczności publicznej – hali sportowej przy ul. Tatar (w trakcie realizacji, trwa procedura przetargowa odnośnie wyłonienia wykonawcy)	termomodernizacja budynku, modernizacją instalacji grzewczej i wykonaniem wentylacji nawiewno-wywiewnej z odzyskiem ciepła, wymiana oświetlenia na LED, wykonanie nowego pokrycia stropodachu części murowanej i dachu na hali sportowej i zaplecza, wymiana przegród pionowych zewnętrznych. Montaż instalacji fotowoltaicznej o mocy 11,22 kWp
Termomodernizacja budynków mieszkalnych stanowiących własność Miasta Rawa Mazowiecka	W ramach termomodernizacji realizowana była wymiana stolarki okiennej oraz drzwiowej. W dwóch budynkach zostały wykonane przyłącza: ul. Przechodnia 2 (PSG) bez instalacji wew. budynku, nadal ogrzewanie piecami węglowymi, ul. Pl. Piłsudskiego 7 (ZEC) oddanie i podpisanie umowy na dostarczenie ciepła w 2021 r., brak rozprowadzonej instalacji wew. budynku
Podłączenie nowo wybudowanych budynków oraz likwidacja indywidualnych źródeł ciepła opalanych węglem w lokalnych budynkach na ogrzewanie sieciowe	W wyniku realizacji przedmiotowego zadania ilość budynków (mieszkalnych i usługowych) na koniec 2020 r. wyniosła 112. Przedmiotowe zadanie w wyniku budowy węzłów cieplnych pozwoliło na zlikwidowanie indywidualnych źródeł ciepła w budynkach zarówno użyteczności publicznej jak i w budynkach prywatnych.
Przebudowa i remont zabytkowego budynku Muzeum Ziemi Rawskiej wraz z zagospodarowaniem otoczenia	Wymiana okien oraz drzwi w budynku gospodarczym, docieplenie stropodachu i ścian w budynku gospodarczym. Przebudowa instalacji CO poprzez dołożenie grzejników w kotłowni oraz klatce schodowej (brak wymiany źródeł ciepła – pozostało ogrzewanie gazowe). Doprowadzenie CO do budynku gospodarczego
Adaptacja wraz z rozbudową zabytkowych jatek w celu nadania nowej funkcji społecznej, w tym kulturalnej	Kompletna wymiana stolarki okiennej i drzwiowej o podwyższonej izolacji cieplnej; remont dachu wraz z wymianą pokrycia dachowego; docieplenie ścian. Wymiana źródła ciepła polegała na wymianie pieca węglowego na ogrzewanie gazowe z sieci
Montaż paneli fotowoltaicznych na terenie szpitala w Rawie Mazowieckiej	W trakcie realizacji: remont dwóch starych budynków szpitalnych. Zaplanowano: wymianę dachów, okien i podłóg, ocieplenie budynków, a także budowę kotłowni gazowej i montaż paneli fotowoltaicznych, które wytworzą prąd na potrzeby szpitala. Zainstalowana na terenie Szpitala Św. Ducha zewnętrzna instalacja to kolektory słoneczne wspomagające dostarczenie ciepłej wody użytkowej
Montaż paneli fotowoltaicznych na terenie RIPOK w Rawie Mazowieckiej i na dachu pływalni	Uzupełnienie stanowi instalacja solarna składająca się z 87 kolektorów słonecznych pracująca na potrzeby podgrzewu wody basenowej na basenie pływakim. Zakres rzeczowy obejmował w szczególności montaż 4 pomp ciepła o mocy 81,2 kw każda. Źródło ciepła dla pomp stanowi 48 sond gruntowych, a samo ciepło jest magazynowane w 4 buforach ciepła o pojemności 2000 l każdy. Ponadto wykorzystane jest ciepło odpadowe z układu sprężarek technologii lodowiska oraz klimatyzacji.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miasta Rawa Maz.

W ramach kompleksowych projektów remontowych i remontowo-budowlanych zrealizowane zostały też inwestycje w zakresie modernizacji oświetlenia wewnętrznego budynków użyteczności publicznej, m.in. w takich obiektach jak: Muzeum Ziemi Rawskiej, Jatki Miejskie, Zamek Książąt Mazowieckich, Przedszkole nr 1, Dzienny Dom Seniora, Szkoła Podstawowa nr 1 (modernizacja oświetlenia dotyczyła części obiektu: szatnie i łazienki).

Drugim obszarem działań władz lokalnych jest promocja i aktywizacja mieszkańców miasta na rzecz podejmowania inwestycji modernizacyjnych w gospodarstwach domowych mających na celu ograniczanie niskiej emisji. W ramach pierwszego kompleksowego wsparcia finansowego na wymianę źródeł ciepła (PONE) z programu skorzystały 202 podmioty (prywatne budynki mieszkalne). Program PONE, w ramach którego było realizowane przedmiotowe zadanie, obejmował likwidację lokalnych źródeł ciepła tj. indywidualnych kotłowni lub palenisk węglowych i ich zastąpienie przez źródło o wyższej niż dotychczas sprawności wytwarzania ciepła, modernizację wewnętrznej instalacji c.o. i c.w.u. lub instalacji gazowej; podłączenie istniejących obiektów (ogrzewanych ze źródeł lokalnych przy wykorzystaniu paliwa stałego) do sieci ciepłowniczej, wykonanie węzła cieplnego oraz wykonanie lub modernizacja wewnętrznej instalacji c.o. i c.w.u. W 2017 roku udzielono dofinansowania w łącznej kwocie 198 059,08 zł, a w kolejnym 2018 r. - 1 258 954,54 zł. WFOŚiGW w Łodzi udzielił dofinansowania w wysokości do 40 %, natomiast wsparcie z budżetu Miasta wyniosło do 20%.

Zrealizowane przez miasto badania w 2018 roku pozwoliły określić skalę i charakter potrzeb społeczności lokalnej w zakresie ograniczania niskiej emisji i podnoszenia efektywności energetycznej (tabela). Spośród 220 zgłoszeń największą grupę stanowiły kompleksowe projekty modernizacyjne obejmujące wymianę źródła ciepła, termomodernizację oraz wymianę stolarki - ponad 40%. Blisko 20% zgłoszeń dotyczyło wymiany źródła ciepła oraz wymiany źródła ciepła i termomodernizacji.

Tabela 19. Zestawienie identyfikacji potrzeb w zakresie ograniczania niskiej emisji (2018 r.)

Wskazywane działanie (potrzeba)	Liczba wskazań
Wymiana źródła ciepła	38
Wymiana źródła ciepła, termomodernizacja	39
Wymiana źródła ciepła, termomodernizacja, wymiana stolarki	86
Termomodernizacja, wymiana stolarki	28
Termomodernizacja	21
Wymiana źródła ciepła, wymiana stolarki	4

Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiet kierowanych do mieszkańców w 2018 r.

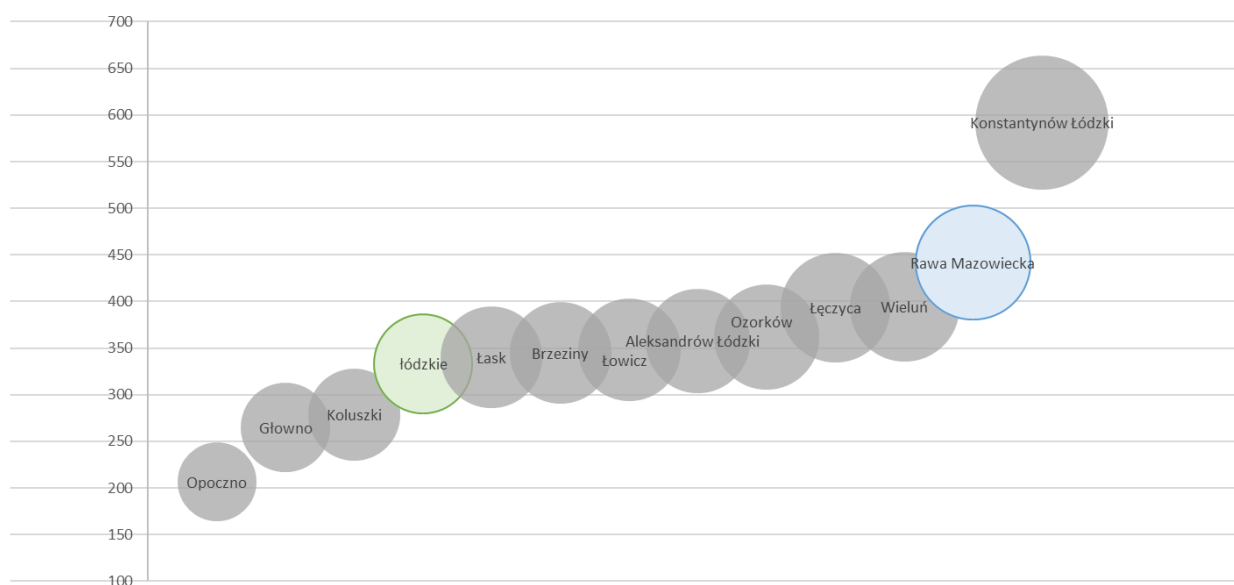
Niestety, zestawienie złożonych formalnie deklaracji na podjęcie działań wskazuje na niski poziom zaangażowania mieszkańców w pozyskiwanie środków finansowych. W 2019 r., w ramach konkursu RPO WŁ na lata 2014-2020 w ramach Osi priorytetowej IV Gospodarka niskoemisyjna Działanie IV. 4 Zmniejszenie emisji zanieczyszczeń, zadeklarowało chęć udziału 54 beneficjentów. W ramach programu Stop Smog w 2019 roku - zaledwie 15. Niewielkim powodzeniem cieszy się dotychczas też program Czyste Powietrze.

Gospodarka odpadami

Masa wytworzonych odpadów komunalnych na mieszkańca wg danych GUS w Rawie Mazowieckiej wyniosła 441 kg w 2019 r., co znacznie przekraczało średnią dla miast referencyjnych (360 kg/os) oraz średnią dla województwa łódzkiego (333 kg/os) (wykres 72).

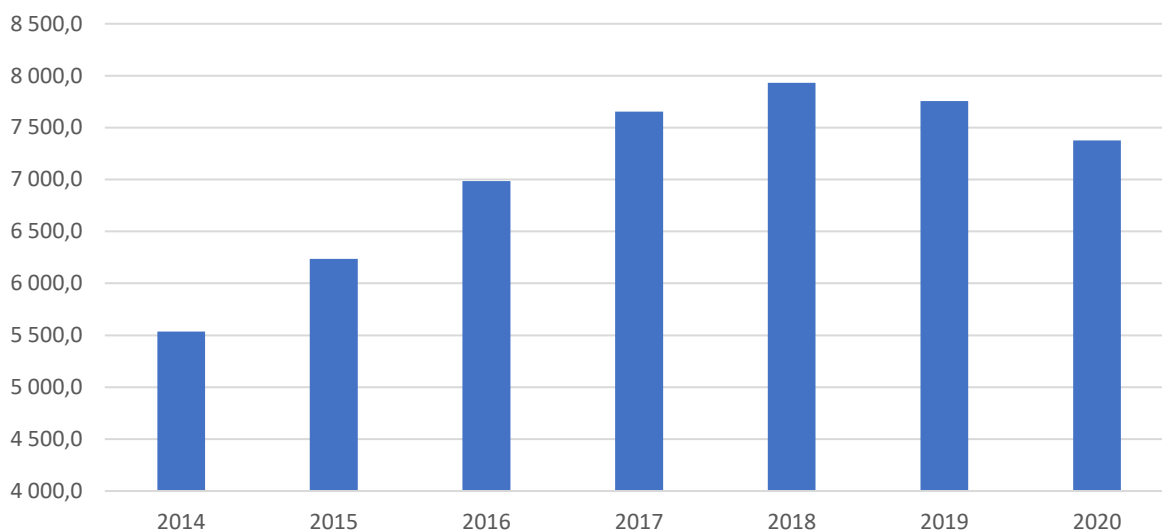
Ilość odpadów komunalnych powstających na terenie Miasta Rawa Mazowiecka oszacowana została także na podstawie sprawozdań składanych przez podmioty prowadzące działalność w zakresie odbierania odpadów komunalnych, podmiotów zbierających oraz informacji złożonych przez PSZOK. Łączna ilość odpadów komunalnych odebranych z terenu Miasta Rawa Mazowiecka w poszczególnych latach, w okresie 2014-2020, wyniosła 49 472,877 Mg (Wykres 73). W latach 2014-2018 ilość odpadów komunalnych stale rosła pomimo malejącej liczby ludności zameldowanej na terenie miasta Rawa Mazowiecka. Od 2018 r. zauważalny jest spadek ilości odebranych odpadów. W latach 2014-2020 widoczna jest stała tendencja wzrostu udziału odpadów zebranych selektywnie w ogólnej ilości odpadów komunalnych – z 16,04% w 2014 r. do 27,35% w 2020 r. (Wykres 74 i Wykres 75).

Wykres 72. Masa wytworzonych odpadów komunalnych przez 1 mieszkańca w 2019 r. (w kg/os.)

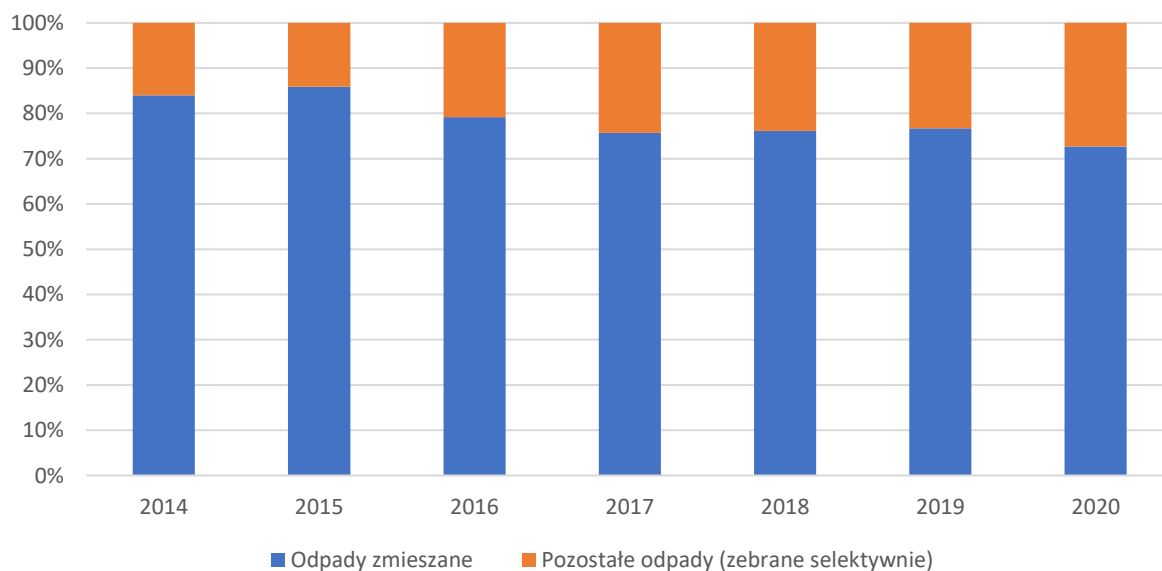
Źródło: BDL GUS

Wykres 73. Ilości odpadów komunalnych wytwarzanych na terenie miasta Rawa Mazowiecka w latach 2014-2020 (w Mg)

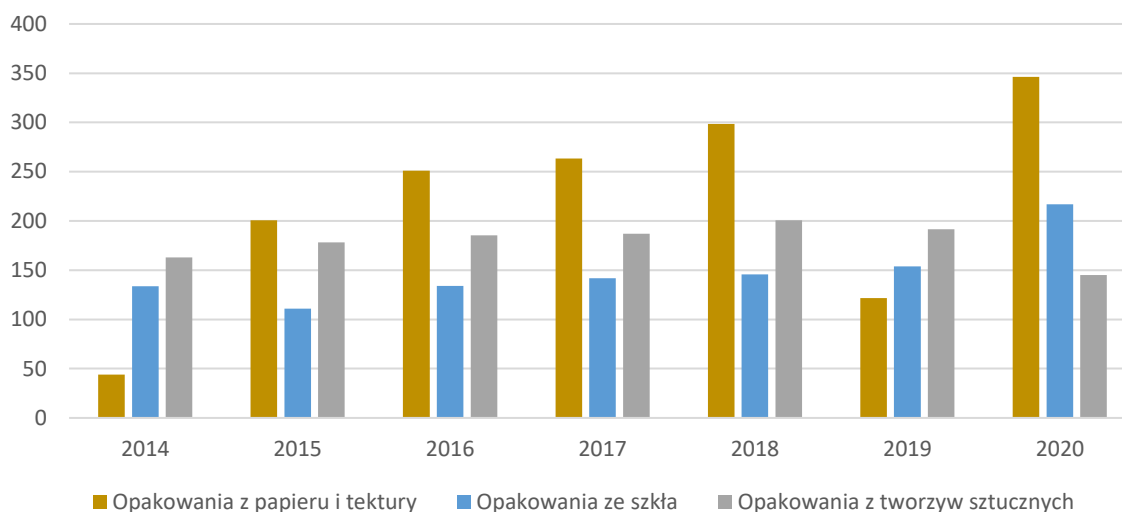

Źródło: Analiza stanu gospodarki odpadami komunalnymi na terenie Miasta Rawa Mazowiecka za 2014, 2015, 2016, 2017, 2018, 2019 i 2020 r.

Wykres 74. Struktura odpadów komunalnych wytwarzanych na terenie miasta Rawa Mazowiecka w latach 2014-2020

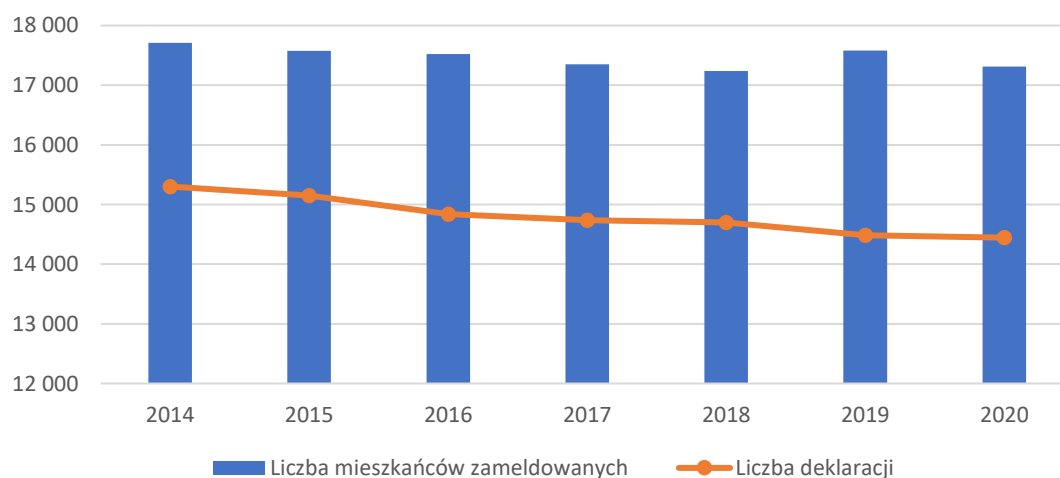

Źródło: Analiza stanu gospodarki odpadami komunalnymi na terenie Miasta Rawa Mazowiecka za 2014, 2015, 2016, 2017, 2018, 2019 i 2020 r.

Wykres 75. Masa zebranych odpadów surowcowych w latach 2014-2020 (Mg)

Źródło: Analiza stanu gospodarki odpadami komunalnymi na terenie Miasta Rawa Mazowiecka za 2014, 2015, 2016, 2017, 2018, 2019 i 2020 r.

W 2020 roku liczba mieszkańców zamieszkałych na terenie miasta Rawa Mazowiecka, wskazanych w deklaracjach na odbiór odpadów komunalnych wynosiła 14 445 osób. Różnica w liczbie zameldowanych mieszkańców i liczbie mieszkańców z deklaracji złożonych przez właścicieli nieruchomości zauważona w latach 2014-2020 wynika m.in. z tego, że wielu uczniów i studentów kontynuuje naukę poza miejscem stałego zameldowania (wykres 76). Analogiczna sytuacja występuje wśród osób czynnych zawodowo, którzy ze względu na wykonywaną pracę przebywają poza terenem Miasta. Na bieżąco prowadzone są działania mające na celu weryfikację danych zawartych w deklaracjach i sprawdzenie ich ze stanem faktycznym. Wg informacji przekazanych przez Urząd Miasta jedynie 7 przedsiębiorców, wg stanu na 2021 r., nie miało zawartych umów na odbiór odpadów.

Wykres 76. Liczba mieszkańców Miasta (wg stanu na 31.12), liczba złożonych deklaracji na terenie miasta Rawa Mazowiecka w latach 2014-2020

Źródło: Analiza stanu gospodarki odpadami komunalnymi na terenie Miasta Rawa Mazowiecka za 2014, 2015, 2016, 2017, 2018, 2019 i 2020 r.

Wszystkie odpady komunalne odebrane z terenu miasta Rawa Mazowiecka zagospodarowane były zgodnie z obowiązującymi przepisami regulującymi gospodarkę odpadami (tabela 20). Wyraźnie widoczny jest brak stabilności w obszarze segregacji i recyklingu odpadów. Może to wynikać z dwóch powodów tj. luk w systemie monitorowania recyklingu odpadów oraz braku systematyczności gospodarstw domowych, instytucji i podmiotów gospodarczych w zakresie segregacji i recyklingu odpadów.

Tabela 20. Osiągnięte poziomy recyklingu w latach 2014-2020 w Rawie Mazowieckiej

Udział % osiadanych poziomów		2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
poziom ograniczenia masy odpadów komunalnych ulegających biodegradacji kierowanych do składowania	Poziom osiągnięty w RM	14,6	14,4	2,01	0	32,84	34,05	38,62
	Poziom wymagany	max. 50%	max. 50%	max. 45%	max. 45%	max. 40%	max. 40%	max. 35%
poziom recyklingu i przygotowania do ponownego użycia następujących frakcji odpadów komunalnych: papieru, metali, tworzyw sztucznych i szkła	Poziom osiągnięty w RM	23,3	37,72	42,4	30,96	36,6	27,46	37,89
	Poziom wymagany	min. 14%	min. 16%	min. 18%	min. 20%	min. 30%	min. 40%	min. 50%
poziom recyklingu, przygotowania do ponownego użycia i odzysku innymi metodami innych niż niebezpieczne odpadów budowlanych i rozbiórkowych	Poziom osiągnięty w RM	87	100	87,7	47,88	50,94	62,75	45,58
	Poziom wymagany	min. 38%	min. 40%	min. 42%	min. 45%	min. 50%	min. 60%	min. 70%

Źródło: Analiza stanu gospodarki odpadami komunalnymi na terenie Miasta Rawa Mazowiecka 2014,..., 2020 oraz Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 14 grudnia 2016 r. w sprawie poziomów recyklingu, przygotowana do ponownego użycia i odzysku innymi metodami niektórych frakcji odpadów komunalnych, Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 15 grudnia 2017 r. w sprawie poziomów ograniczenia składowania masy odpadów komunalnych ulegających biodegradacji

W zasadzie sukcesywnej poprawie ulega jedynie poziom ograniczenia masy odpadów komunalnych ulegających biodegradacji kierowanych do składowania. Szczególnie niebezpieczne są wahania poziomu recyklingu i przygotowania do ponownego użycia następujących frakcji odpadów komunalnych: papieru, metali, tworzyw sztucznych i szkła. Z jednej strony nie zostają osiągnięte wymagania ustawowe, z drugiej zaś trudno efektywnie zarządzać sferą gospodarki odpadami.

Zgodnie z Uchwałą Nr XXVI/226/21 Rady Miasta Rawa Mazowiecka z dnia 4 marca 2021 r. została ustalona stawka opłaty za gospodarowanie odpadami komunalnymi wynosząca 18,50 zł od osoby miesięcznie za selektywną zbiórkę odpadów komunalnych oraz stawka

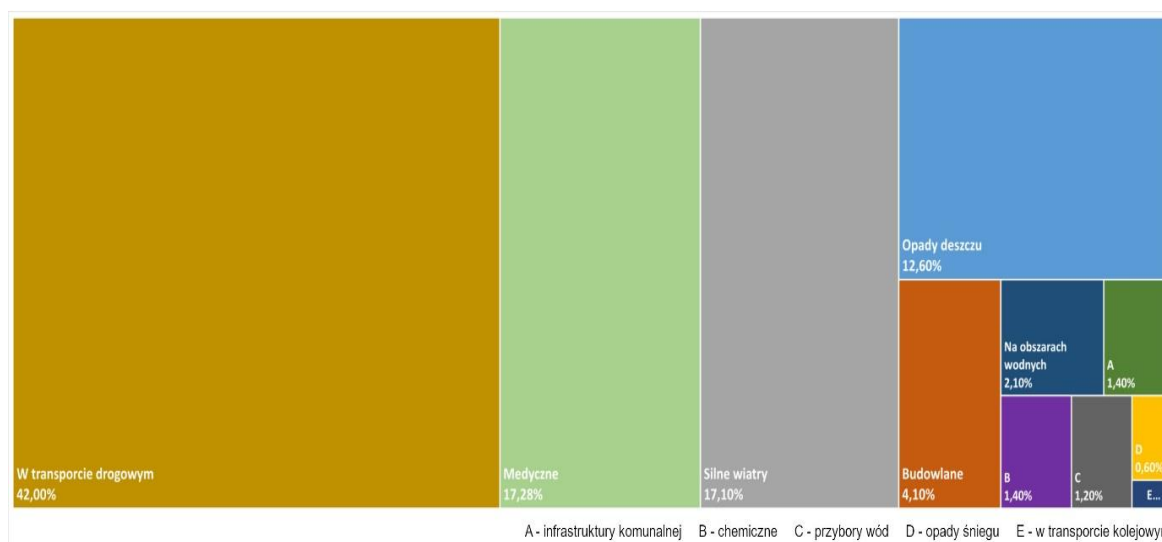
Diagnoza Stanu Rozwoju Miasta Rawa Mazowiecka

opłaty podwyższona, jeżeli odpady nie są w sposób selektywny zbierane i odbierane, w wysokości 55,50 zł miesięcznie od osoby. Ponadto przewidziano dla rodzin wielodzietnych ulgę w opłacie za gospodarowanie odpadami komunalnymi wynoszącą 100 % zniżki na trzecie i kolejne dziecko w rodzinie, a także zniżkę wynoszącą 10 % za posiadanie przydomowego kompostownika i kompostowanie bioodpadów.

Zagrożenia naturalne i antropogeniczne

Według danych Komendy Głównej Państwowej Straży Pożarnej zagrożenia mające źródło w siłach natury znajdują się dopiero na trzecim i czwartym miejscu pod względem liczby interwencji w latach 2015-2019 (wykres 77). Warto jednak podkreślić, iż w przeciągu 5 analizowanych lat silne wiatry były powodem interwencji straży aż 83 razy, a w przypadku opadów deszczu było to 61 przypadków. Konsekwencje zmian klimatu są odczuwalne przez miasto, o czym świadczy łącznie ok. 1/3 wszystkich podejmowanych interwencji.

Wykres 77. Struktura interwencji straży pożarnej wg rodzaju miejscowego zagrożenia za lata 2015-2019

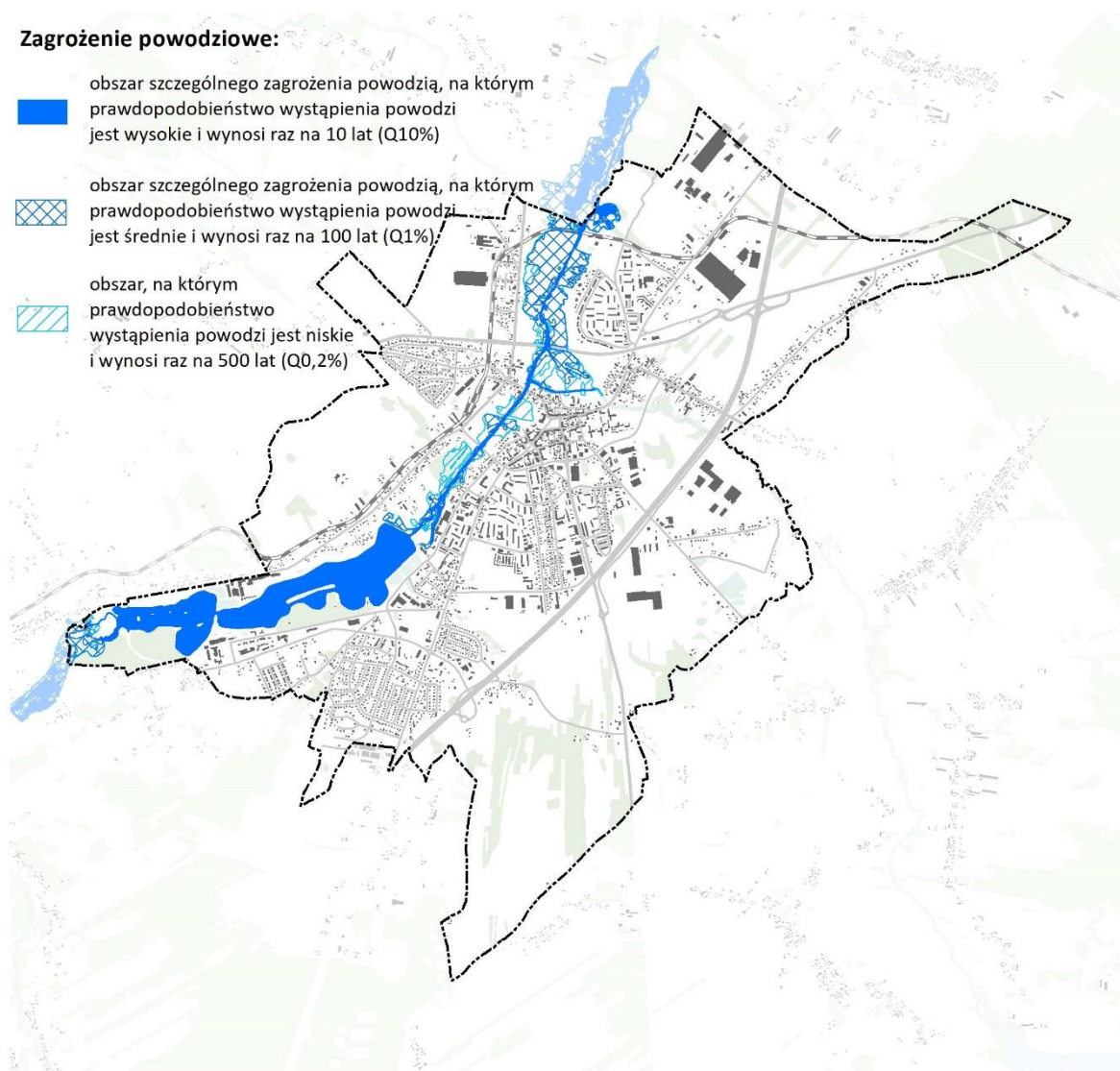
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych KGSP

Wg dostępnych materiałów SOPO na terenie Miasta Rawa Mazowiecka brak jest zagrożeń związanych z osuwaniem się mas ziemnych. Na terenie miasta nie występują obszary narażone na niebezpieczeństwo osuwania się mas ziemnych, za wyjątkiem kopalni piasku w obrębie terenów górniczych w rejonie ul. Księża Domki. Likwidacja zagrożenia wymagana jest na etapie rekultywacji terenu powyrobiskowego.

Zagrożenie powodziowe stwarzają rzeki Rawka i Rylka. Na rysunku SUIKZP określono granice przypuszczalnego zasięgu wód powodziowych o prawdopodobieństwie 0,2%, 1% i 10% (rysunek 12). Zasięg obejmuje tereny podtopień o głębokości wód do 0,5 m oraz tereny o głębszym zalewie. W obszarach wód powodziowych zakłada się wprowadzenie zakazu

realizacji budynków. Zgodnie z Wstępną Oceną Ryzyka Powodziowego obszar Rawy Mazowieckiej narażony jest na niebezpieczeństwo powodzi od strony rzeki Rawki. Obszar ten nie został zaliczony do terenów zagrożonych podtopieniami³. Na terenie miasta występują także obszary zagrożone zjawiskiem suszy. Znaczna część gleb użytków rolniczych na terenie miasta należy do kategorii I – (bardzo podatnej) oraz II (podatnej) narażone na wystąpienie suszy rolniczej (rysunek 13).

Rysunek 12. Zagrożenie powodziowe

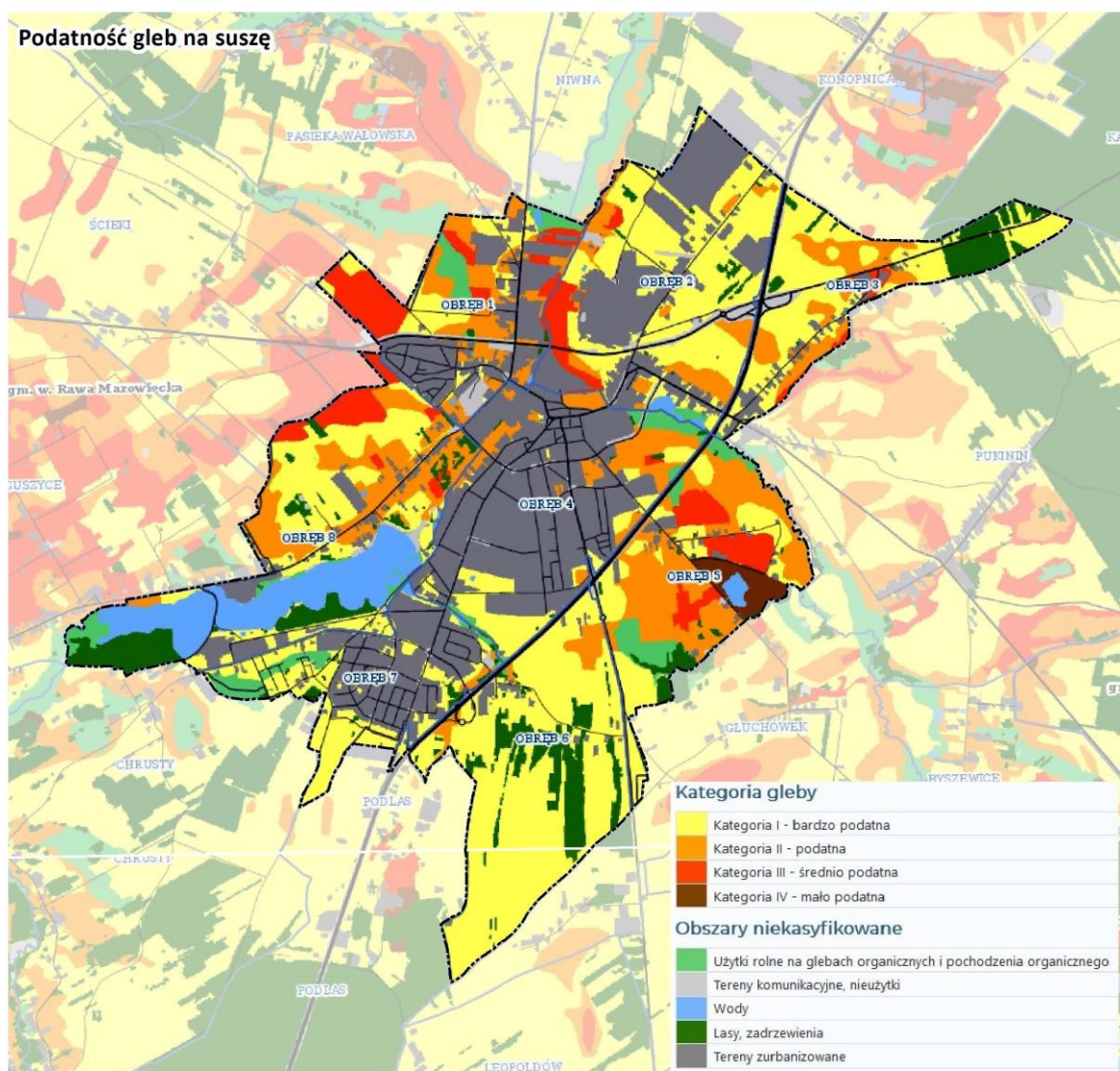

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych PGW WP RZGW w Warszawie

³ Program Ochrony Środowiska Województwa Łódzkiego na lata 2021-2024 z perspektywą do 2028 <https://bip.lodzkie.pl/ogloszenia/komunikaty/item/10616-projekt-%E2%80%9Eprogramu-ochrony-%C5%9Brodowiska-wojew%C3%B3dztwa-%C5%82%C3%B3dzkiego-na-lata-2021-2024-z-perspektyw%C4%85-do-2028%E2%80%9D-wraz-z-za%C5%82%C4%85cznikami>

Rysunek 13. Podatność gleb na suszę

Źródło: <https://susza.iung.pulawy.pl/mapa-kategorii/>

Obszar zagrożeń środowiska zamieszkania związany jest z oddziaływaniem drogi ekspresowej, krajowej Nr 72, wojewódzkich i niektórych powiatowych. Rawa Mazowiecka jest zagrożona ponadnormatywnym hałasem (wskaźniki L_{DWN} i L_N), który dotyczy odpowiednio po ok. 500 osób na odcinku Rawa Mazowiecka - obwodnica i Czerniewice-Rawa Mazowiecka oraz ok. 200 osób Rawa Mazowiecka – Babsk. Generalny pomiar ruchu przeprowadzony w 2015 r. wykazał istnienie dróg w mieście Rawa Mazowiecka, na których natężenie ruchu wynosiło powyżej 3 milionów pojazdów w skali roku. Były to odcinki dróg krajowych, wojewódzkich⁴. Rawa

⁴ Stan Środowiska w Województwie Łódzkim. Raport 2020, GIOŚ, Łódź 2020 r.

Mazowiecka, obok Zgierza i Tomaszowa Mazowiecka, należy do miast, w których największa liczba mieszkańców narażona jest na ponadnormatywny hałas generowany przez transport.

W mieście systematycznie prowadzone są kontrole z zakresu ochrony środowiska i gospodarki odpadami. W 2020 r. przyjęto 46 zgłoszeń od mieszkańców dotyczących ochrony środowiska i gospodarki odpadami. W okresie sprawozdawczym strażnicy miejscy przeprowadzili 46 przedmiotowych kontroli. W jednym przypadku nałożono mandat karny [Raport o stanie miasta w 2020 r., 2021].

IV.2. Infrastruktura techniczna

Infrastruktura drogowa

Rawę Mazowiecką charakteryzuje dobre położenie w stosunku do głównych dróg komunikacji międzynarodowej. Do głównych arterii komunikacyjnych przebiegających przez miasto należą drogi krajowe: S8 (E67) i 72, wojewódzkie: nr 707 relacji Skierniewice- Nowe Miasto nad Pilicą, nr 725 relacji Rawa Mazowiecka - Belsk oraz nr 726 relacji Rawa Mazowiecka - Żarnów. Sieć komunikacyjną wewnątrz miasta tworzy gęsta sieć dróg lokalnych (powiatowych i gminnych) o łącznej długości 49 km (Rys 16.).

Na dzień 31 grudnia 2020 r. długość dróg gminnych wynosiła 45,878 km. Drogi asfaltowe to 37,18 km, co stanowi 81,13% wszystkich dróg gminnych. Nawierzchnia dróg utwardzonych sukcesywnie ulega poprawie (stan na 2020 r. kostka – 3km + betonowe 0,12 km, tłuczeń – 0,6 km, gruntowa ulepszona – 2,9 km, gruntowa naturalna – 2,05 km). Stan dróg publicznych, według Systemu Oceny Stanu Nawierzchni, w stosunku do dróg gminnych został oceniony w 2020 r. jako dobry i dostateczny.

W ostatnich latach podejmowane są inwestycje infrastruktury rowerowej. W efekcie długość ścieżek rowerowych (pieszo-rowerowych) na koniec roku 2020 wynosiła blisko 10 km. Ścieżki rowerowe usytuowane są:

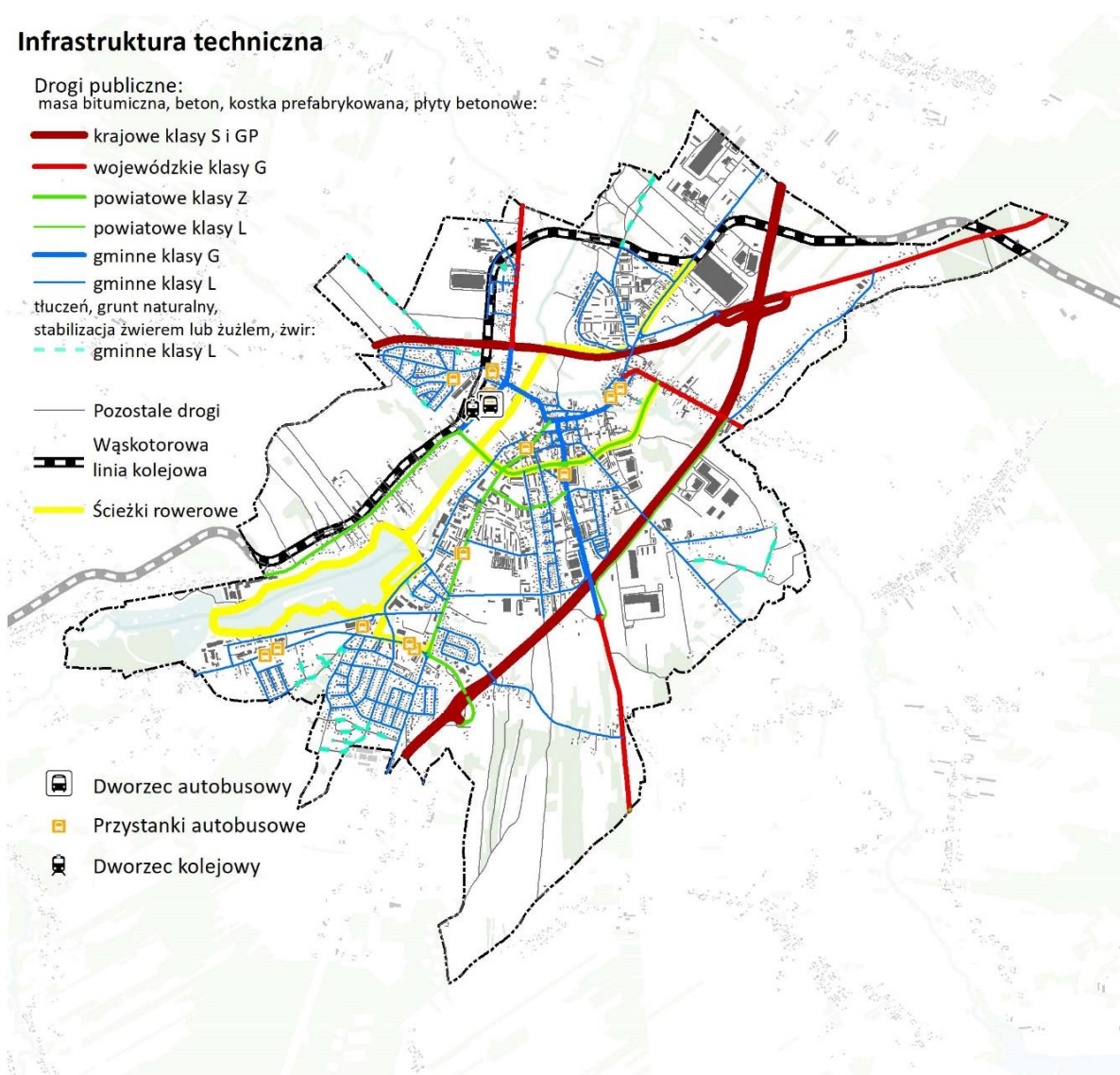
- ul. Katowicka -0,456 km,
- ul. Mszczonowska ścieżka pieszo rowerowa -0,840 x 2 +0,764 km= 2,444 km,
- tereny zielone wzdłuż rzeki Rawki - 0,8 km
- ul. Targowa - 0,7 km
- ul. J. Sobieskiego – Łowicka - 1,01km (Raport o stanie miasta 2020)

Blisko 4 km stanowi droga serwisowa do obsługi zalewu Tatar, którą mieszkańcy wykorzystują jako trasę pieszo-rowerową. Ciąg pieszo – rowerowy o długości 0,4 km powstał również w zabytkowym parku miejskim.

Miasto Rawa Mazowiecka leży na trasie linii zabytkowej Kolei Wąskotorowej Rogów - Rawa Biała, o rozstawie toru 750 mm, która po modernizacji może być wykorzystana do transportu towarów (w tym kompletnych przesyłek wagonami normalnotorowymi na wąskotorowych

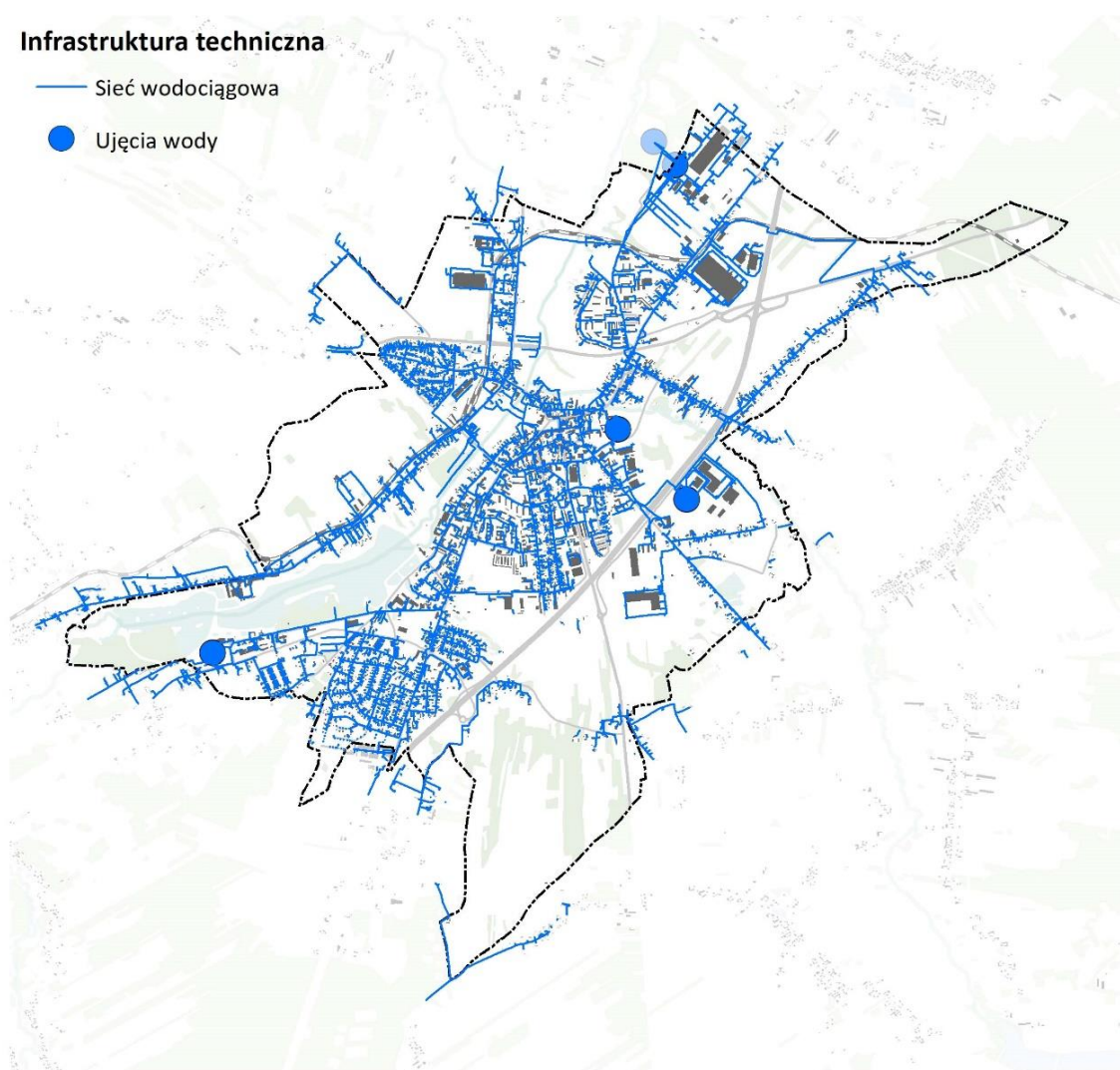
transporterach) i przewozu osób. Właścicielem infrastruktury kolei jest Powiat Rawski. Zarządcą infrastruktury oraz Przewoźnikiem Kolejowym, w myśl zapisów Ustawy o transporcie kolejowym, jest Fundacja Polskich Kolei Wąskotorowych z siedzibą w Rogowie. Linia kolejowa łączy trzy powiaty: brzeziński (gmina Rogów i gmina Jeżów), skierniewicki (gmina Głuchów), rawski (gmina miejska Rawa Mazowiecka, gmina wiejska Rawa Mazowiecka, miasto i gmina Biała Rawska oraz gmina Regnów).

Rysunek 14. Istniejąca sieć drogowa, ścieżki rowerowe oraz przebieg linii kolejowej (wąskotorówka)

Źródło: BDOT, OpenStreetMap

Rysunek 15. System sieci wodociągowej w Rawie Mazowieckiej

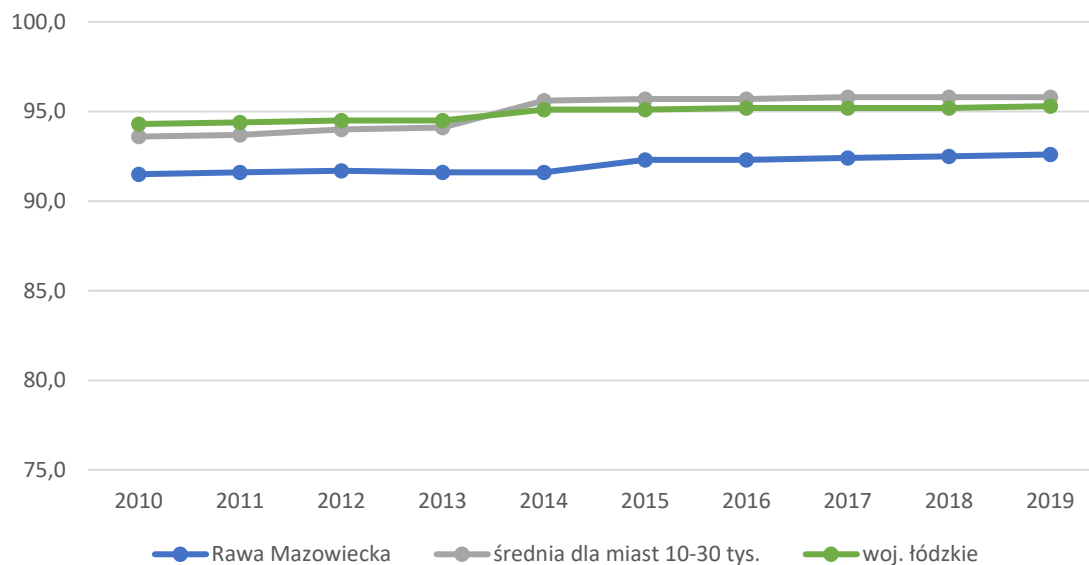

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych mapy zasadniczej oraz PGW WP RZGW w Warszawie, BDOT

Oprócz wyżej wymienionych ujęć na terenie miasta znajdują się jeszcze dwa ujęcia. Dzięki powiązaniu sieci wodociągowej z gminami ościennymi oraz wysokiej wydajności ujęć wody prowadzona jest sprzedaż wody poza granice miasta Rawa Mazowiecka. Zdatowność wody do picia potwierdzają decyzje Państwowego Powiatowego Inspektora Sanitarnego w Rawie Mazowieckiej (<http://rawik.pl/informacja-o-jakosci-wody/>).

Wg danych GUS z sieci wodociągowej na koniec 2019 r. korzysta ponad 90% ludności. Na przestrzeni ostatnich dziesięciu lat zauważa się niewielki wzrost tego wskaźnika (z 91,5% w 2010 r. do 92,6% w 2019 r.) (wykres 78). Według danych spółki na koniec maja 2021 udział ten wynosi 95%. Co znacznie zbliżyło miasto do średniej województwa i miast referencyjnych.

Wykres 78. Odsetek ludności korzystający z sieci wodociągowej w latach 2010-2019 (%)

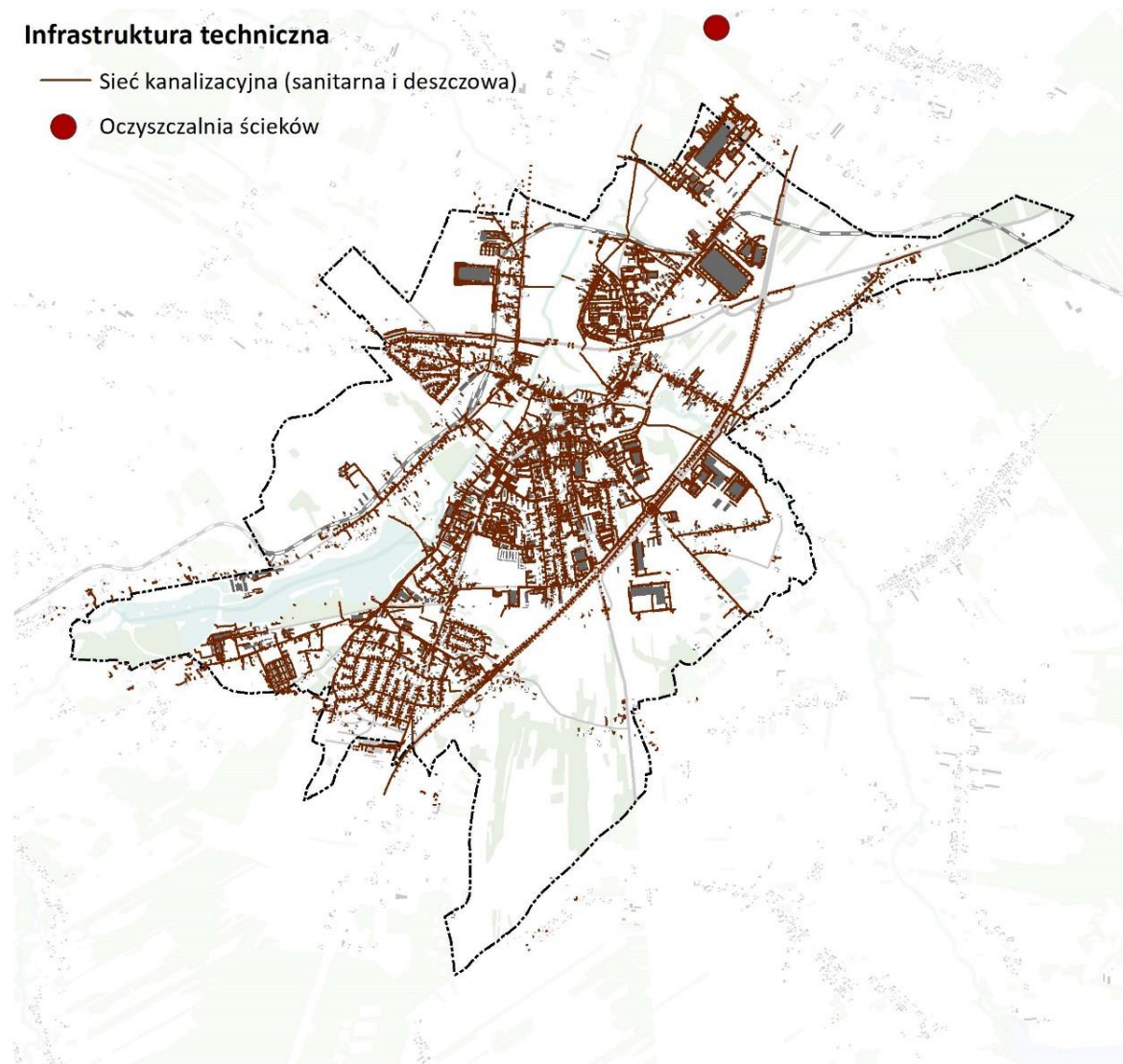

Źródło: BDL GUS

Wg informacji spółki, sieć kanalizacji sanitarnej wynosi obecnie 50,3 km (grawitacyjna 49,7 km i tłoczna 0,6 km) (rysunek 16). Sieć kanalizacji deszczowej posiada długość około 20 km, zbierając wodę opadową z powierzchni około 14 km² śródmieścia Rawy Mazowieckiej. Sieć kanalizacyjna, podobnie jak sieć wodociągowa jest rozbudowa i zapewnia obsługę miasta. Oczyszczalnia ścieków obsługująca całą aglomerację Rawa Mazowiecka zlokalizowana jest w sąsiedzkich Żydomicach. Ogółem oczyszczalnia obsługuje ścieki od 25 465 RLM. Przepustowość hydrauliczna oczyszczalni (max 7000 m³/dobę) zaspokaja istniejące potrzeby oraz pozwala na dalszy rozwój sieci, ponieważ aktualnie wykorzystywana jest w zaledwie 20 – 30% (<http://rawik.pl/oczyszczalnia-sciekow-w-zydomicach-dla-rawy-mazowieckiej/>). Osad z oczyszczalni wykorzystywany jest do produkcji biogazu, używanego na potrzeby energetyczne oczyszczalni. Z modułu kogeneracyjnego 100% wyprodukowanej energii z biogazu zużywa oczyszczalnia, dzięki czemu osiągnęte są realne oszczędności w rachunkach za energię elektryczną.

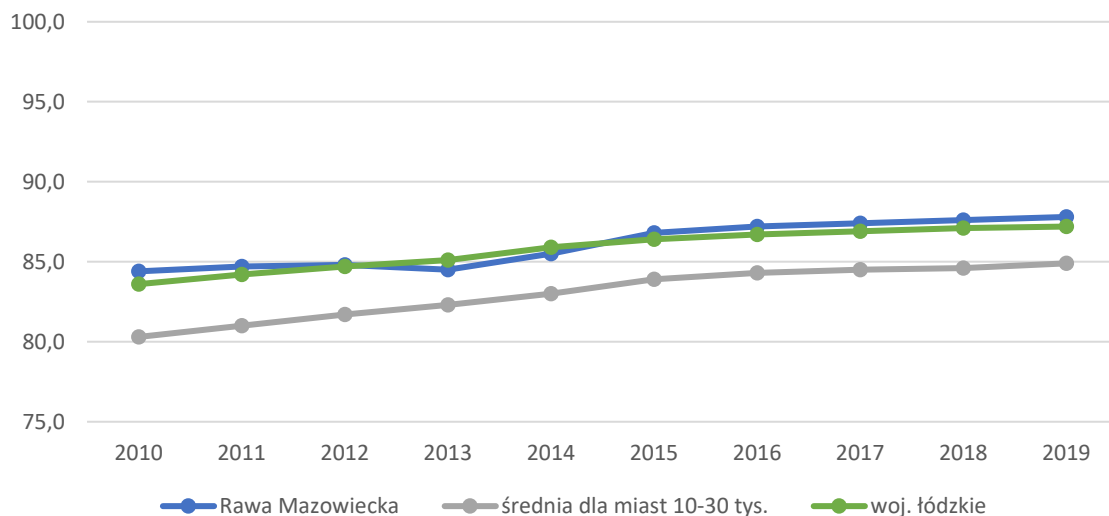
Rysunek 16. System sieci kanalizacyjnej w Rawie Mazowieckiej

Źródło: opracowanie własne na podstawie mapy zasadniczej, BDOT

Wg danych GUS z sieci kanalizacyjnej korzysta prawie 90% ludności. Na przestrzeni ostatnich dziesięciu lat zauważa się wzrost tego wskaźnika (z 84,4% w 2010 r. do 87,8% w 2019 r.) (wykres 79). Według uchwały w sprawie wyznaczenia Aglomeracji Rawa Mazowiecka z 19.12.2020 r. 98% osób korzysta z kanalizacji sanitarnej. Odsetek mieszkańców miasta korzystających z kanalizacji praktycznie pokrywa się ze średnimi dla województwa oraz jest nieznacznie większy w porównaniu do wartości średniej dla miast referencyjnych.

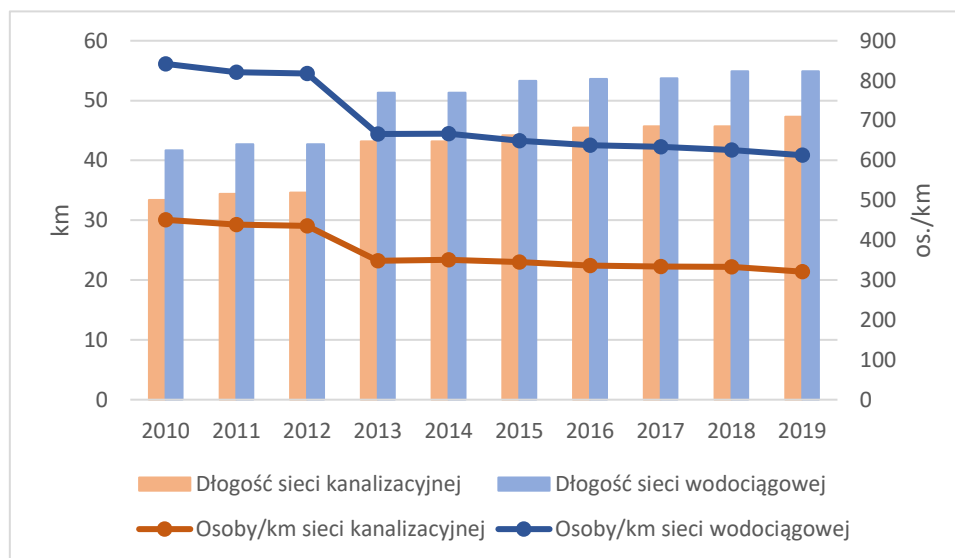
Wykres 79. Odsetek ludności korzystający z sieci kanalizacyjnej w latach 2010-2019 (%)

Źródło: BDL GUS

Analizując dane GUS dotyczące rozbudowy długości sieci wodociągowej i kanalizacyjnej zauważa się, iż pomimo jej wzrostu, zmniejsza się liczba osób przypadająca na 1 km tych sieci. Pogłębianie tej sytuacji może powodować w przyszłości problemy związane z utrzymaniem infrastruktury sieciowej i jej modernizacją.

Wykres 80. Liczba ludności korzystającej z sieci wodociągowej i kanalizacyjnej na 1 km sieci w latach 2010-2019

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS

Składowanie i przetwarzanie odpadów

Zakład Gospodarki Odpadami AQUARIUM Sp. z o.o. (Pukinin 140) w 2019 roku uzyskał status instalacji komunalnej w związku z czym prowadzi mechaniczno-biologiczne przetwarzanie niesegregowanych (zmieszanych) odpadów komunalnych oraz składowanie odpadów powstających w procesie mechaniczno - biologicznego przetwarzania. Ponadto Spółka prowadzi składowisko odpadów innych niż niebezpieczne i obojętne oraz wyrobów azbestowych. Składowisko odpadów komunalnych w Pukininie, oprócz mieszkańców Rawy Mazowieckiej, obsługuje również mieszkańców gmin powiatu rawskiego. Teren składowiska obejmuje 7,65 ha, w tym teren do składowania odpadów to 4,88 ha. Zgodnie z ustaleniami planu miejscowego gminy Rawa Mazowiecka, został zarezerwowany teren pod składowisko o łącznej powierzchni 17 ha. Składowisko odpadów innych niż niebezpieczne i obojętne, tj. kwatery nr IX o pojemności 247 514,85 m³, eksploatowana jest od maja 2020 r. (działalność w zakresie unieszkodliwiania odpadów prowadzona na podstawie Decyzji Marszałka Województwa łódzkiego z dnia 30.04.2020 r. w sprawie pozwolenia zintegrowanego (znak:RŚVI.7222.115.2019.ML)).

ZGO AQUARIUM Sp. z o.o. w ramach współpracy z: Gminą Miasto Rawa Mazowiecka, Gminą Rawa Mazowiecka, Gminą Regnów, Gminą Kowiesy utworzył na terenie Zakładu ZGO Punkt Selektywnej Zbiórki Odpadów Komunalnych (PSZOK) funkcjonujący w systemie „dostarcz”, zatem mieszkańcy mogą przywieźć – dowozić różnego rodzaju odpady powstające w gospodarstwach domowych. W ramach PSZOK mieszkańcy mogą dostarczać odpady selektywnie gromadzone w swoich gospodarstwach domowych m.in. przeterminowane leki i chemikalia, zużyte baterie i akumulatory, zużyty sprzęt elektryczny i elektroniczny, meble i inne odpady wielkogabarytowe, zużyte opony, odpady zielone oraz odpady budowlane i rozbiórkowe stanowiące odpady komunalne. W celu zapewnienia prawidłowego funkcjonowania punktu zostały opracowane zasady przyjmowania odpadów do PSZOK.

W ramach zakładu działa kompostownia odpadów zielonych i biodegradowalnych, która w 2018 r. uzyskała decyzję umożliwiającą wprowadzenie do obrotu organicznego środka poprawiającego właściwości gleby pn. „PUKININ-ek”. Produkt jest wytwarzany w procesie kompostowania biomasy, w skład której wchodzi m. in. liście, trawa, gałęzie i trociny pochodzące z terenów zieleni miejskiej oraz gospodarstw domowych. Dzięki odpowiednim składnikom pokarmowym produkt poprawia właściwości fizyczne i chemiczne gleby, wpływa korzystnie na wzrost, plonowanie jak również kondycję roślin. Cechy jakościowe produktu potwierdzone są w akredytowanych badaniach laboratoryjnych.

Rozwój gospodarki o obiegu zamkniętym w Rawie Mazowieckiej wymaga usprawnienia gospodarki odpadami oraz modernizację (m.in. modernizacja hali sortowni) i rozwój instalacji w oparciu o rozwiązania ekoinnowacyjne (budowy instalacji fotowoltaicznej). Rozbudowa i modernizacja zakładu gospodarki odpadami (budowa nowych kwater, rozbudowa linii segregującej, budowa kwater na odpady azbestowe) jest kluczowa.

ZGO AQUARIUM Sp. z o.o. podejmuje szereg inicjatyw edukacyjnych. Kluczowym elementem tej działalności jest edukacja w zakresie właściwego gospodarowania odpadami oraz odnawialnych źródeł energii - ścieżka edukacyjna „Słoneczna edukacja” (tabela 21).

Tabela 21. Ścieżka edukacyjna na terenie ZGO AQUARIUM Sp. z o.o.

	<p>W 2016 r. powstała ścieżka edukacji ekologicznej pn. „Słoneczna edukacja”, która ma na celu:</p> <ul style="list-style-type: none"> przedstawienie sposobów zapobiegania zanieczyszczeniu powietrza, ukazanie zasady działania podstawowych źródeł energii odnawialnej tj. słońca i wiatru, zapewnienie niezbędnych informacji nt. nowych technologii pozyskiwania energii cieplnej i energii elektrycznej. <p>Na ścieżce zlokalizowane są demonstracyjne instalacje:</p> <p>Turbina wiatrowa o mocy 0,4 kW, przetwarzająca energię wiatru w energię elektryczną, którą zasilana jest lampa LED oświetlająca teren ścieżki edukacyjnej.</p> <p>Kolektor płaski HEWALEX model KS 2000 TLP Am, powierzchnia apertury 1,83 m², sprawność 64 %.</p> <p>Mikroinstalacja fotowoltaiczna o mocy 9,84 kWp. Instalacja podłączona jest do systemu Solar-Log, który przez cały czas pracy zbiera dane ile zostało wyprodukowanej energii.</p> <p>Ścieżka została wybudowana w ramach zadania pn. „Kampania edukacyjna podstawowych źródeł energii odnawialnej w Pukininie pn. Słoneczna edukacja”. Całkowity koszt zadania wyniósł około 130 000,00 zł, z czego 60 000,00 zł stanowiła dotacja z WFOSiGW w Łodzi.</p>
--	--

Źródło: opracowanie własne na podstawie <http://zgoaquarium.pl/skladowisko/>

Energia elektryczna

Zaopatrzenie terenu miasta Rawa Mazowiecka w energię elektryczną odbywa się z krajowego systemu elektroenergetycznego. Gmina leży w zasięgu działania Spółki Sieci Elektroenergetyczne S.A. Łączne zużycie energii elektrycznej na terenie miasta Rawa Mazowiecka w 2020 r. wyniosło 59 131,3 MWh. Największe zużycie energii elektrycznej odnotowano na taryfie B (średnie napięcie; głównie odbiorcy przemysłowi) i wyniosło ono 27 034,6 MWh, co stanowi 45,7 % łącznego zużycia. Na taryfie C (niskie napięcie; głównie

odbiorcy z sektora handlowo-usługowego) zużycie energii elektrycznej wyniosło 18 889,9 MWh (31,9 %), natomiast na taryfie G (gospodarstwa domowe) 13 206,8 MWh (22,3 %). Łączna liczba odbiorców energii elektrycznej na terenie miasta w 2020 r. wyniosła 9 046. Średnie zużycie energii elektrycznej przez gospodarstwo domowe na terenie Rawy Mazowieckiej w 2020 r. wyniosło 1,623 MWh. W porównaniu do 2017 r. łączne zużycie energii elektrycznej na terenie miasta Rawa Mazowiecka wzrosło o 208,0 MWh, co stanowi 0,4 %. Natomiast zmiany zużycia energii elektrycznej w poszczególnych sektorach przedstawiają się następująco:

- przemysł (taryfa B) – spadek o 2 078,2 MWh, co stanowi 7,1 %;
- handel i usługi (taryfa C) – wzrost o 1 406,4 MWh, co stanowi 8,0 %;
- gospodarstwa domowe (taryfa G) – wzrost o 879,8 MWh, co stanowi 7,1 %. (PGN, 2021).

Na koniec kwietnia 2021 w mieście do sieci elektroenergetycznej przyłączonych było 99 mikroinstalacji fotowoltaicznych (PV) o łącznej mocy 727,9 kW oraz mała elektrownia wodna o mocy 90 kW (PGE Dystrybucja S.A. Oddział Łódź). Ponadto na terenie Rawy Mazowieckiej działają dwa podmioty wpisane do rejestru wytwórców energii w małej instalacji⁵ (tabela 22).

Tabela 22. Wytwórcy energii w małej instalacji w Rawie Mazowieckiej (zgodnie z art. 8 ust. 1 ustawy o odnawialnych źródłach energii, Dz. U. z 2021 r., poz. 610), stan 17.06.2021 r.

Obiekty wpisane do rejestru	Rodzaj Instalacji OZE	Data wpisu do rejestru i rozpoczęcia działalności
Ośrodek Sportu i Rekreacji	energia wody (WO)	2015
Rawskie Wodociągi i Kanalizacja S. z O.O.	biogaz inny niż biogaz rolniczy (BG)	2018

Źródło: opracowanie własne na podstawie <https://bip.ure.gov.pl/bip/rejestry-i-bazy/wytworcy-energii-w-malej/2138,Rejestr-wytworcow-energii-w-malej-instalacji.html>

W 2020 r. dokonano generalnej modernizacji Małej Elektrowni Wodnej (MEW), zlokalizowanej na zalewie Tatar. Podjęte prace pozwoliły na unowocześnienie elektrowni i zwiększenie mocy wytwórczych. Energia pozyskana w całości sprzedawana jest do operatora sieci energetycznej - w tym wypadku PGE Obrót S.A. Wynika to z przepisów, choć teoretycznie jest możliwa sprzedaż odbiorcom końcowym. Jednak produkowana ilość, pomimo zwiększenia produkcji rocznej, jest za mała, by zagwarantować odbiorcom końcowym ciągłość dostawy prądu (wielkość produkcji zależna od pory roku).

Kolejną korzyścią jest wzrost możliwości produkcyjnych podczas przepływów rzeki Rawki wyższych niż 3m/s. Wcześniej nagłe przybory wody, w szczególności związane z burzami, powodowały niekontrolowany wzrost poziomu wody w zbiorniku Dolna oraz jej

⁵ stan 17.06.2021 r. Zgodnie z art. 8 ust. 1 ustawy o odnawialnych źródłach energii (Dz. U. z 2021 r., poz. 610) organem prowadzącym rejestr wytwórców energii w małej instalacji jest Prezes Urzędu Regulacji Energetyki

niekontrolowane przelewanie się przelewem stałym. Wielokrotnie powodowało to zwiększone wypełnienie koryta rzeki Rawki, co mogło przyspieszać erozję brzegów w jej dalszym biegu. Na chwilę obecną MEW pracuje sprawnie w pełnym zakresie pracy, tj. przepływy wody od 0,8 do 3,2 m/s. Więc większe przepływy wody są kontrolowane przez obsługę, która może skutecznie "spłaszczyć" fale powodziowe, co w bieżącym roku miało miejsce czterokrotnie (kulminacje fal: 7 stycznia, 24 stycznia, 5 lutego, 26 lutego). Zastosowanie nowoczesnego sterowania pozwala na praktycznie ciągły monitoring pracy MEW, oraz usprawnia regulację poziomu wody na zbiorniku Dolna podczas czynności konserwatorskich (utrzymywanie stałego lustra wody, szybka reakcja na zmianę nastaw).

W planach PGE Dystrybucja S.A. uwzględnione są podłączenia do sieci nowych następujących instalacji OZE na obszarze miasta:

- elektrowni biogazowych o łącznej mocy przyłączeniowej 1 599 kW (2 szt.);
- elektrowni słonecznych o łącznej mocy przyłączeniowej 6 843 kW (7 szt.).

W ramach programu „Mój Prąd” na terenie miasta Rawa Mazowiecka powstało 68 szt. instalacji fotowoltaicznych (PV) o łącznej mocy 398,150 kW (PGN, 2021).

W 2020 r. wydano decyzję dla przedsięwzięcia pod nazwą „Budowa farmy fotowoltaicznej „Rawa Mazowiecka 1” o mocy do 3 MW na działkach o numerach ewidencyjnych 364, 365/1, 363/3, 362/3, 361/1 w obrębie 1 miasta Rawa Mazowiecka” dla firmy Projekt-Solartechnik Development Sp. z o.o. z siedzibą w Tomaszowie Mazowieckim. Energia z farmy będzie sprzedawana do PGE.

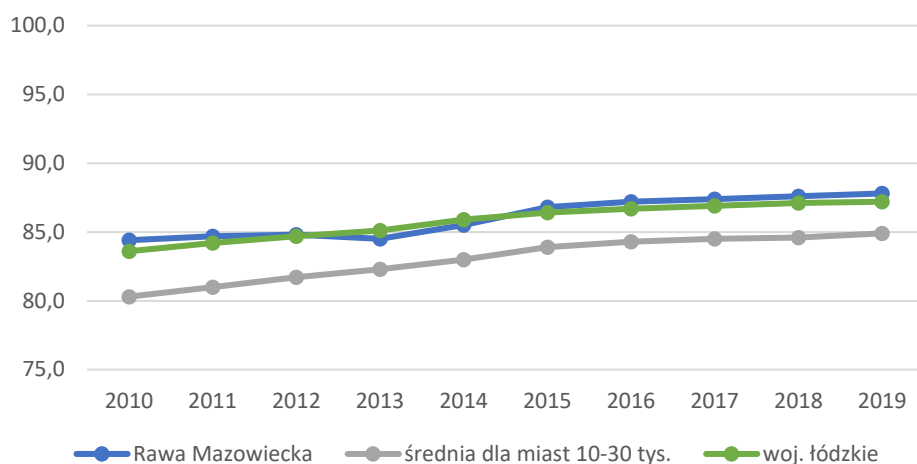
Sieć gazowa

Wg danych GUS z sieci gazowej korzysta około 75% ludności miasta. Na przestrzeni ostatnich dziesięciu lat zauważa się wzrost tego wskaźnika (z 68,9% w 2010 r. do 75,6% w 2019 r.) (wykres 81). Odsetek mieszkańców korzystających z sieci gazowej jest większy niż średnia dla całego województwa oraz wyraźnie większy od średniej dla analizowanej grupy miast referencyjnych. Wg danych pozyskanych z mapy zasadniczej zauważa się, iż uzupełnienia w sieć wymagają obszary zlokalizowane wzdłuż wschodniej i zachodniej granicy miasta. W mieście jest 1 352 szt. przyłączy do sieci gazowych, w tym 1 248 szt. mieszkalnych:

- przyłącza niskiego ciśnienia: 163 szt.,
- przyłącza średniego ciśnienia: 1 189 szt.

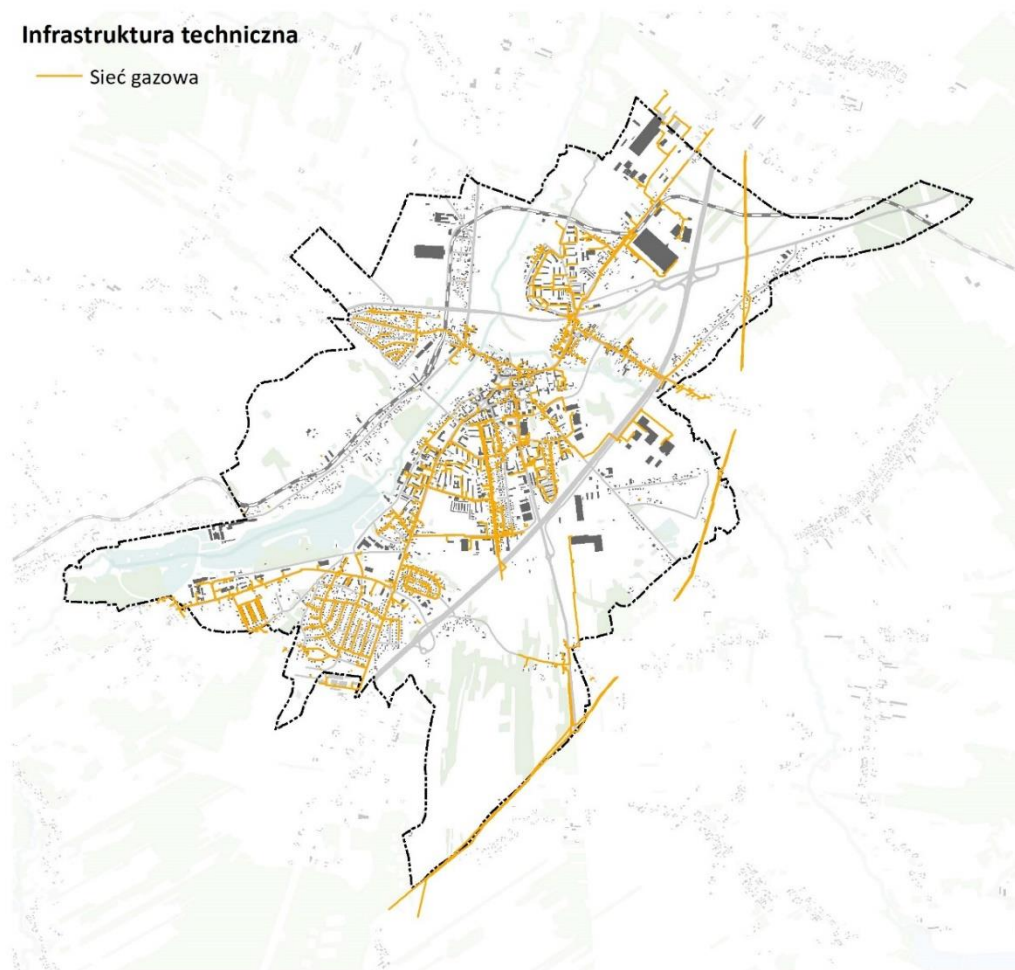
Miasto zaopatrywane jest w gaz z gazociągu wysokiego ciśnienia Warszawa – Katowice poprzez dwie stacje redukcyjne: jedną usytuowaną we wsi Konopnica i drugą zlokalizowaną przy ulicy Krakowskiej. Sieć gazowa rozdzielcza obejmuje większość obszarów zabudowanych miasta (rysunek 17). Gaz wykorzystywany jest na potrzeby gospodarstw domowych, nie jest jednak głównym źródłem ciepła w mieście.

Wykres 81. Odsetek ludności korzystający z sieci gazowej w latach 2010-2019 (%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS

Rysunek 17. System sieci gazowej w Rawie Mazowieckiej

Źródło: opracowanie własne na podstawie mapy zasadniczej, BDOT

Sieć ciepłownicza

Zakład Energetyki Ciepłej Sp. z o.o. w Rawie Mazowieckiej prowadzi działalność gospodarczą związaną z zaopatrzeniem w ciepło na podstawie koncesji udzielonych przez Prezesa Urzędu Regulacji Energetyki w zakresie: wytwarzania, przesyłania i dystrybucji ciepła oraz obrotu ciepłem. Działalność gospodarcza polegająca na wytwarzaniu ciepła odbywa się w 2 własnych źródłach ciepła o łącznej mocy zainstalowanej 17,44 MW zlokalizowanych na terenie miasta Rawa Mazowiecka wyposażonych w 9 kotłów wodnych opalanych gazem ziemnym lub olejem opałowym. Opis poszczególnych źródeł wytwarzania ciepła przedstawia się następująco:

1. Kotłownia gazowo-olejowa położona na osiedlu Zamkowa Wola, przy Kazimierza Wielkiego 15 w Rawie Mazowieckiej. Łączna zainstalowana moc kotłów w kotłowni wynosi 7,04 MW. Paliwem rezerwowym i szczytowym jest olej opałowy.
2. Kotłownia gazowo-olejowa położona na osiedlu Solidarności, przy ul. Solidarności 5 w Rawie Mazowieckiej. Łączna zainstalowana moc kotłów w kotłowni wynosi 10,4 MW. Paliwem rezerwowym i szczytowym jest olej opałowy.

Przesyłanie i dystrybucja ciepła odbywa się 2 sieciami ciepłowniczymi zlokalizowanymi na terenie miasta Rawa Mazowiecka, stanowiącymi własność ZEC, oznaczonymi jako:

- sieć cieplna nr: 1 - zasilana ciepłem wytwarzanym w kotłowni przy ul. Solidarności nr 5,
- sieć cieplna nr: 2 - zasilana ciepłem wytwarzanym w kotłowni przy ul. Kazimierza Wielkiego 15 oraz ciepłem zakupionym z obcego źródła ciepła.

Przesyłanie i dystrybucja ciepła odbywa się poprzez sieć ciepłowniczą wysokiego i niskiego parametru (rysunek 18). Wysoki parametr produkowany jest w kotłowni przy ul. Solidarności, natomiast niski parametr - w kotłowni na osiedlu Zamkowa Wola. Sieć ciepłownicza ZEC zasilana z kotłowni przy ul. Solidarności 5 przebiega przez osiedle Solidarności, Tomaszowska, Zwolińskiego, centrum i osiedle 9 Maja.

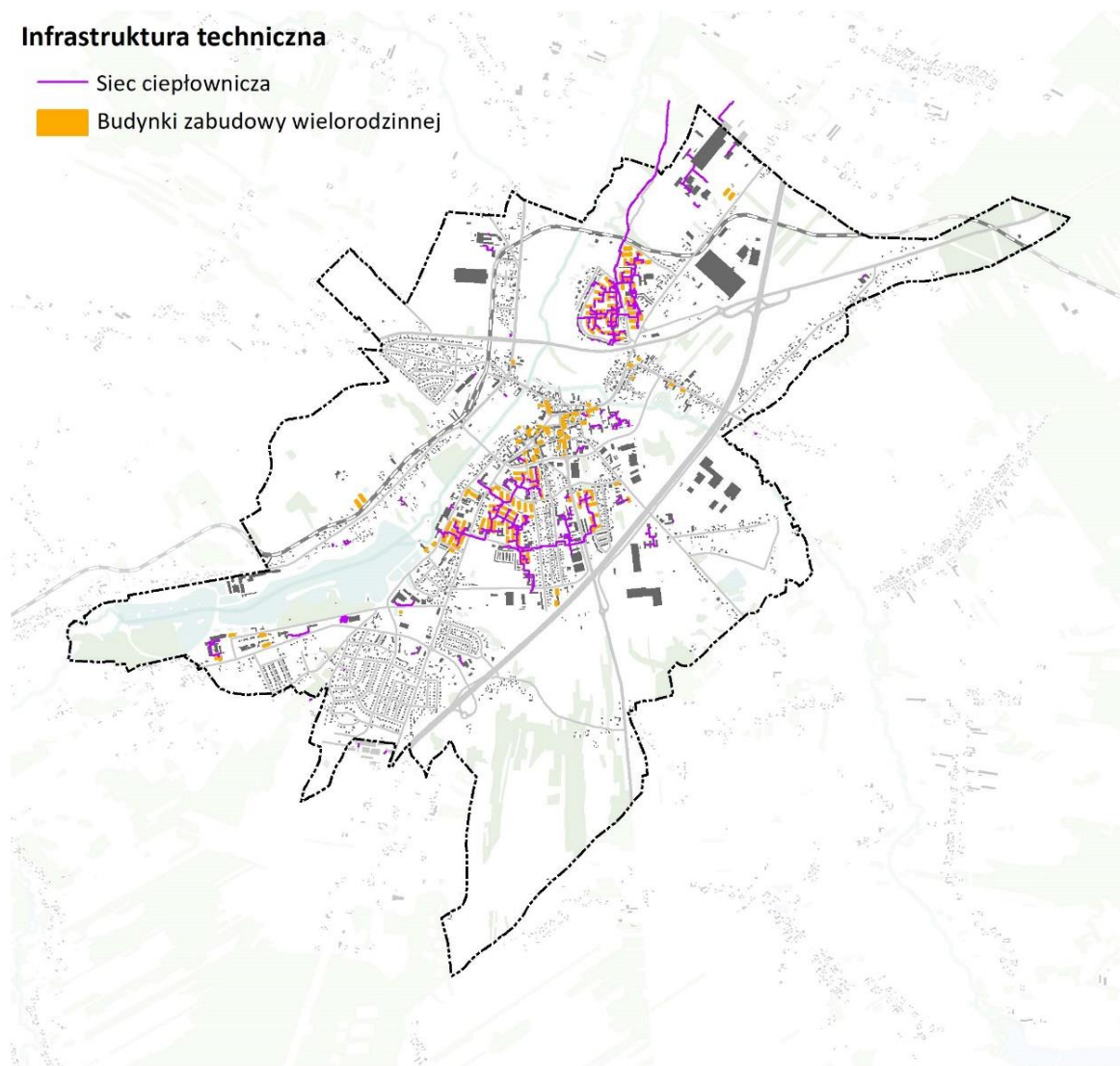
Łączna długość sieci ciepłowniczej na koniec 2020 roku wyniosła: 10,75 km (7,21 km sieci oraz 3,54 km przyłączy). Względem poprzednich 3 lat, tj. od roku 2017 łączna długość sieci oraz przyłączy wzrosła o 2,13 km (wykres 82). Sieć wykonana jest w 100% w technologii preizolowanej.

Ponadto ZEC prowadzi działalność gospodarczą polegającą na obrocie ciepłem zakupionym od jednego wytwórcy, na potrzeby odbiorców zlokalizowanych na Osiedlu Zamkowa Wola w Rawie Mazowieckiej.

System ciepłowniczy oprócz zorganizowanej sieci tworzą:

- kotłownie przemysłowe i obiektów użyteczności publicznej, w których paliwem jest węgiel - 68 kotłowni, zaledwie w 12 kotłowniach wykorzystywany jest gaz;
- kotłownie indywidualne (wartości szacunkowe w domkach jednorodzinnych ca 1000 szt.), w których również głównym źródłem ciepła jest paliwo tradycyjne. W 40% (370 szt.) kotłowni indywidualnych wykorzystywany jest gaz.

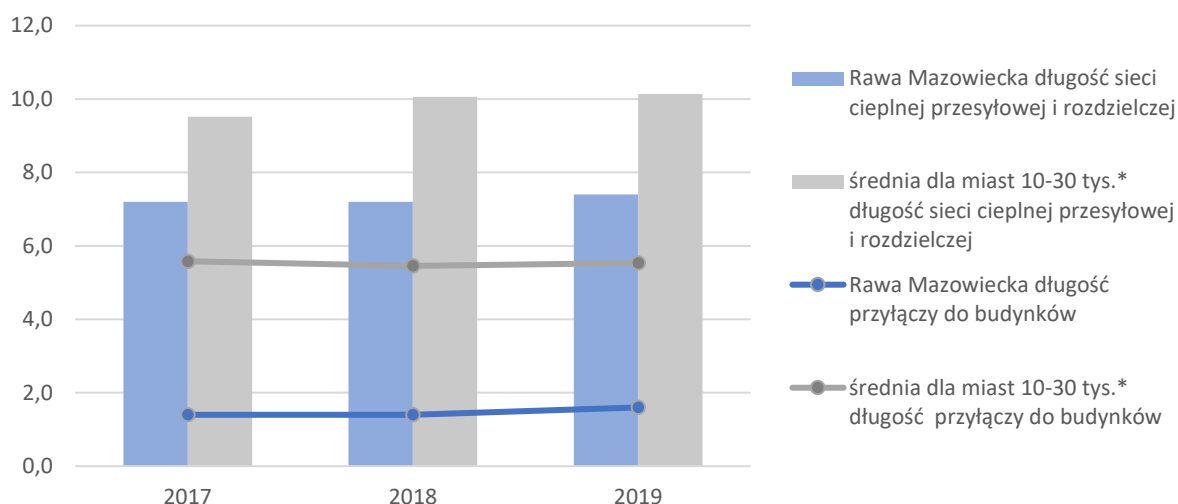
Rysunek 18. System sieci ciepłowniczej w Rawie Mazowieckiej

Źródło: opracowanie własne na podstawie mapy zasadniczej, BDOT

Wykres 82. Długość sieci ciepłowniczej przesyłowej i rozdzielczej oraz długość przyłączy do budynków (w km)

*średnia dla 11 miast referencyjnych (bez miasta Głowno)

Źródło: BDL GUS

W 2019 r. na zapytanie skierowane do mieszkańców/firm o chęć podłączenia do sieci ciepłowniczej pozytywnie odpowiedziało 11 podmiotów (łącznie 10 budynków: budynków mieszkalnych/mieszkalno-usługowych było 7, natomiast usługowych/użyteczności publicznej były 3), z czego podłączono w 2020 r. 9 podmiotów (pobierających ciepło z 8 budynków, tzn. pod jednym adresem zainstalowano 2 węzły ciepne na potrzeby 2 podmiotów odbierających ciepło, tzn. 1 dla wspólnoty mieszkaniowej oraz 1 na potrzeby innego podmiotu - świadczącego działalność usługową). Pozostałe podmioty deklarujące chęć podłączenia w ilości 2 (budynki usługowe) nie zostały podłączone z powodu: braku możliwości technicznych po stronie odbiorcy ciepła (niedostosowana instalacja wewnętrzna), albo na skutek braku zawarcia stosownych umów.

IV.3. Struktura funkcjonalno-przestrzenna miasta

Struktura przestrzenno - funkcjonalna miasta Rawa Mazowiecka determinowana jest wielowiekową historią miasta oraz układem transportowym o randze krajowej i wojewódzkiej (m.in. skrzyżowaniu dwóch istotnych szlaków komunikacyjnych – drogi krajowej nr 72 i drogi ekspresowej S8). Koncentracja terenów zainwestowanych i rozmieszczenie ludności jest ich pochodną. Struktura przestrzenna miasta ewoluowała i obecnie stanowi wyraz tych przemian. Cechami struktury przestrzennej miasta są zdefiniowane funkcjonalnie obszary:

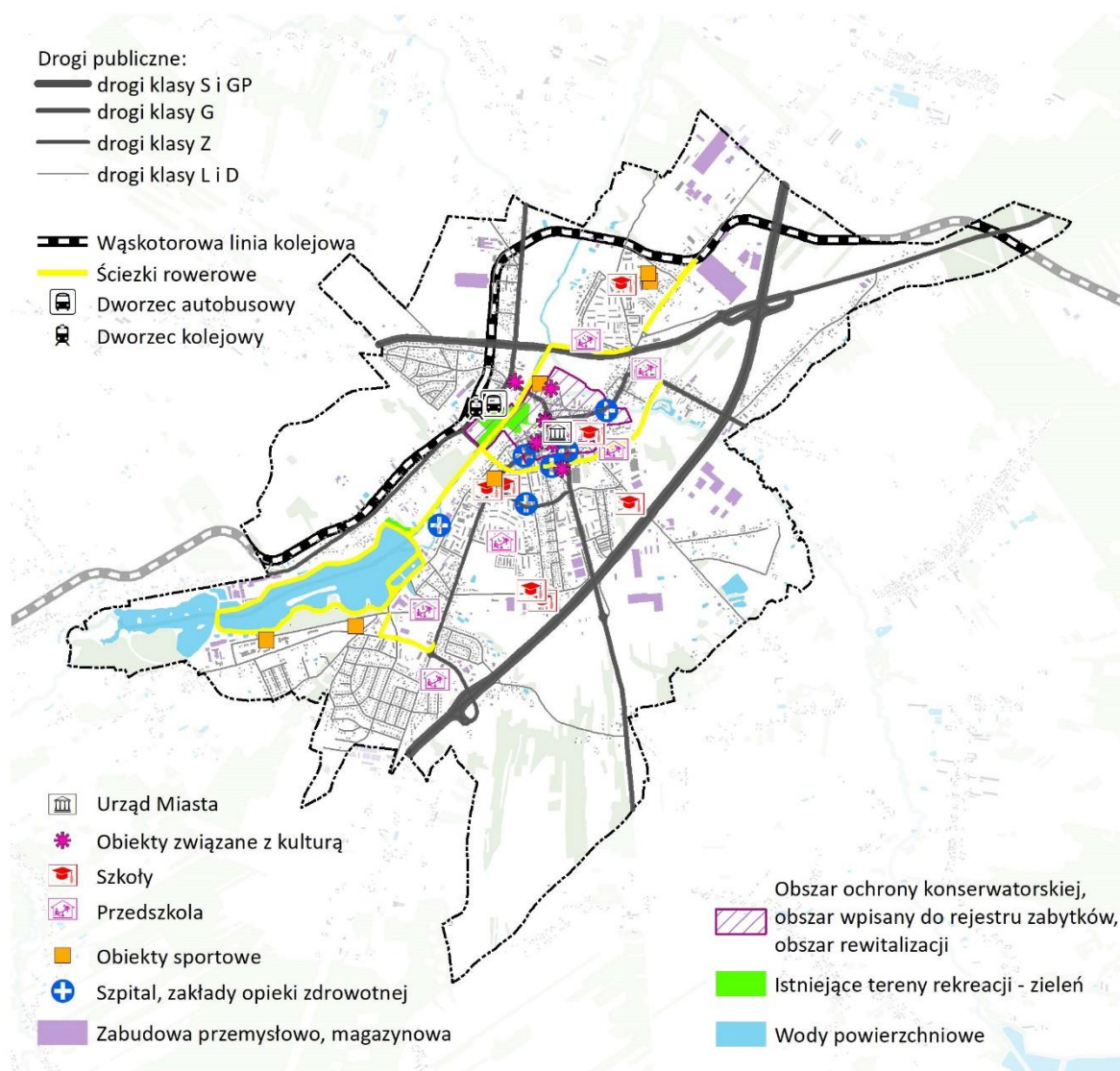
- obszar śródmieścia - najstarsza część miasta z dominującą zabudową mieszkaniową z funkcjami usługowymi o znaczeniu ponadlokalnym, usługami lokalnymi oraz

niewielkimi zakładami produkcyjnymi. W historycznym centrum miasta zlokalizowane są główne obiekty miasta i instytucje miejskie tj. ośrodki kultury, urzędy, cenne zabytki, park miejski, punkty handlowo-usługowe, centrum sportowe w okolicy zamku, dworzec autobusowy oraz targowisko.

- satelickie dzielnice mieszkaniowe zabudowy wielorodzinnej (os. Zamkowa Wola) oraz zabudowy jednorodzinnej (Jeżowska, Tatar);
- pasmowej zabudowy z występowaniem zabudowy zagrodowej (ul. Aleksandrówka, Zamkowa Wola, 1 Maja, Księżę Domki, Osada Dolna) dawnych wsi, których obszary zostały włączone do granic miasta;
- koncentracji funkcji produkcyjnych i produkcyjno-usługowych w strefach przemysłowych
- rekreacyjno - wypoczynkowe - dolin rzek Rawki i Rylki tworzące zielono -niebieski kręgosłup miasta, biegnący od zalewu Tatar, wzdłuż rzeki Rawki przez Park Miejski aż do Zamku Księżąt Mazowieckich. Rzeka Rawka (pełniąca rolę ważnego korytarza ekologicznego) i Rylka (będąca lokalnym obszarem zasilania) wraz z ich dolinami są najcenniejszym walorem przyrodniczym miasta;
- rolnicze - w peryferyjnej części miasta, głównie grunty rolne charakteryzujące się niską jakością gleb.

Zorganizowane połączenia komunikacyjne obsługiwane są głównie przez PKS Grodzisk. Dworzec PKS na terenie miasta zlokalizowany jest przy ul. Kolejowej. Jeżeli chodzi o komunikację miejską to od maja 2020 r. uruchomiono dwie trasy publicznego transportu drogowego w mieście (nr 1 i nr 2) oraz wprowadzono regulacje dotyczące bezpłatnych usług przewozowych w publicznym transporcie zbiorowym na terenie miasta Rawa Mazowiecka. Wcześniej, od października 2016 r. funkcjonował w Rawie bezpłatny dowóz mieszkańców do AQUARIUM Centrum Fit Rawa. Miasto Rawa Mazowiecka leży również na trasie linii Kolei Wąskotorowej Rogów – Rawa – Biała Rawska. Linia ta łączy trzy powiaty: brzeziński (gmina Rogów i gmina Jeżów), skierniewicki (gmina Głuchów) i rawski (gmina miejska Rawa Mazowiecka, gmina wiejska Rawa Mazowiecka, miasto i gmina Biała Rawska oraz gmina Regnów). Na terenie miasta linia kolei wąskotorowej przebiega wzdłuż granicy stref przemysłowych. Obecnie, m.in. z powodu złego stanu infrastruktury, linia jest czynna tylko na odcinku Rogów - Jeżów. Cała linia licząca 49 km jest obecnie najdłuższą linią wąskotorową w Polsce. Styczność z linią kolejową nr 1 (st. Rogów) potencjalnie umożliwia utworzenie spójnych, pasażerskich połączeń kolejowych z Łódzką Koleją Aglomeracyjną. Linia kolejowa wraz z infrastrukturą towarzyszącą stanowi istotny obszarowo i funkcjonalnie teren, który jest integralnym historycznie i kulturowo fragmentem miasta.

Rysunek 19. Struktura przestrzenna miasta Rawa Mazowiecka i kluczowe elementy zagospodarowania

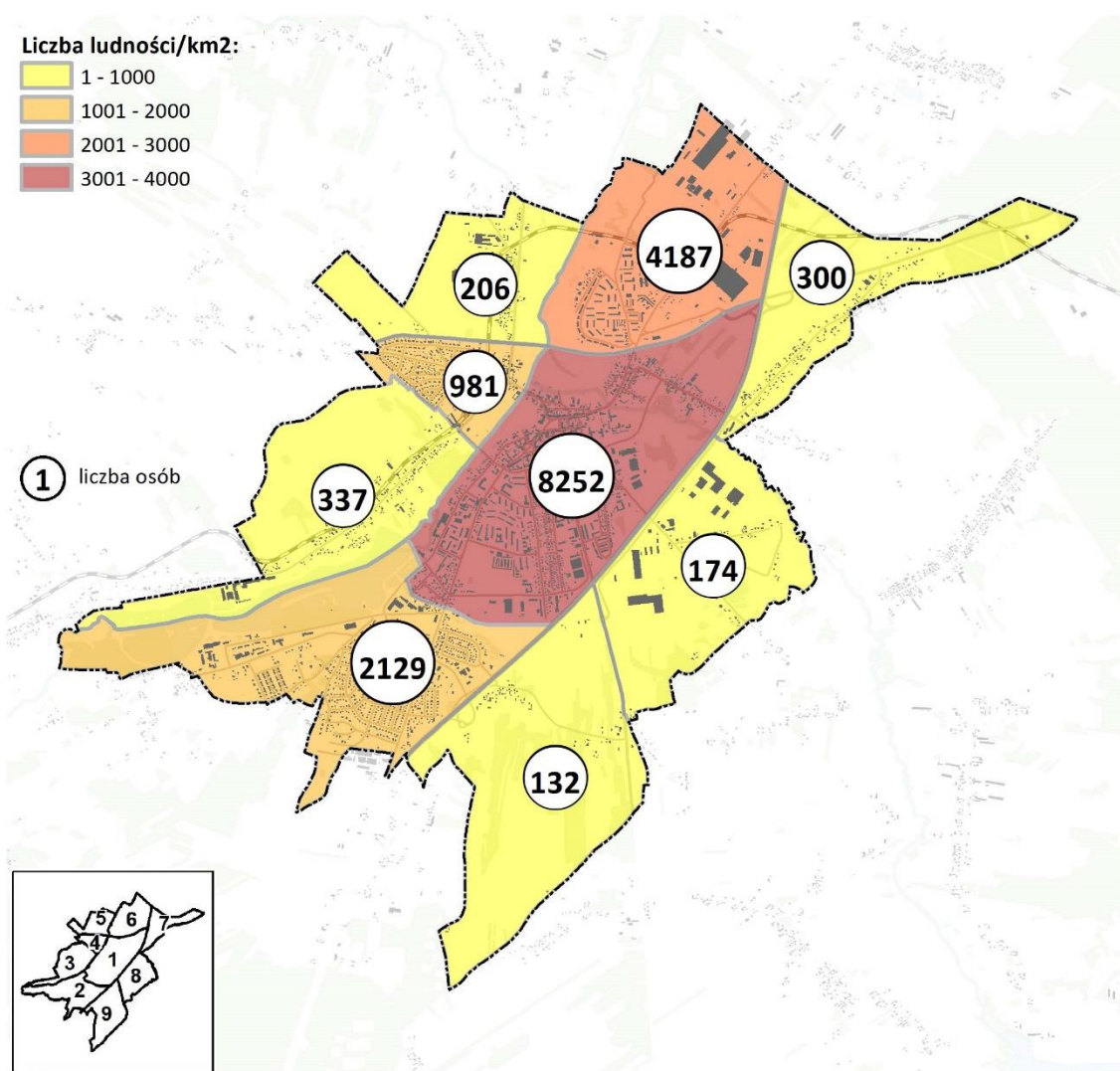

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Urzędu Miasta Rawa Mazowiecka oraz danych BDOT.

Najwyższa gęstość zaludnienia charakteryzuje historyczne centrum (jednostka urbanistyczna -j.u. nr 1) i obszar jednostki mieszkaniowej w północnej części miasta (j.u. nr 6) oraz prężnie rozwijające się tereny zabudowy jednorodzinnej (j.u. nr 2). Tereny położone po wschodniej stronie trasy szybkiego ruchu S8 są słabo zaludnione z przewagą funkcji przemysłowo - produkcyjnych i zabudowy zagrodowej (rysunek 20 i 22).

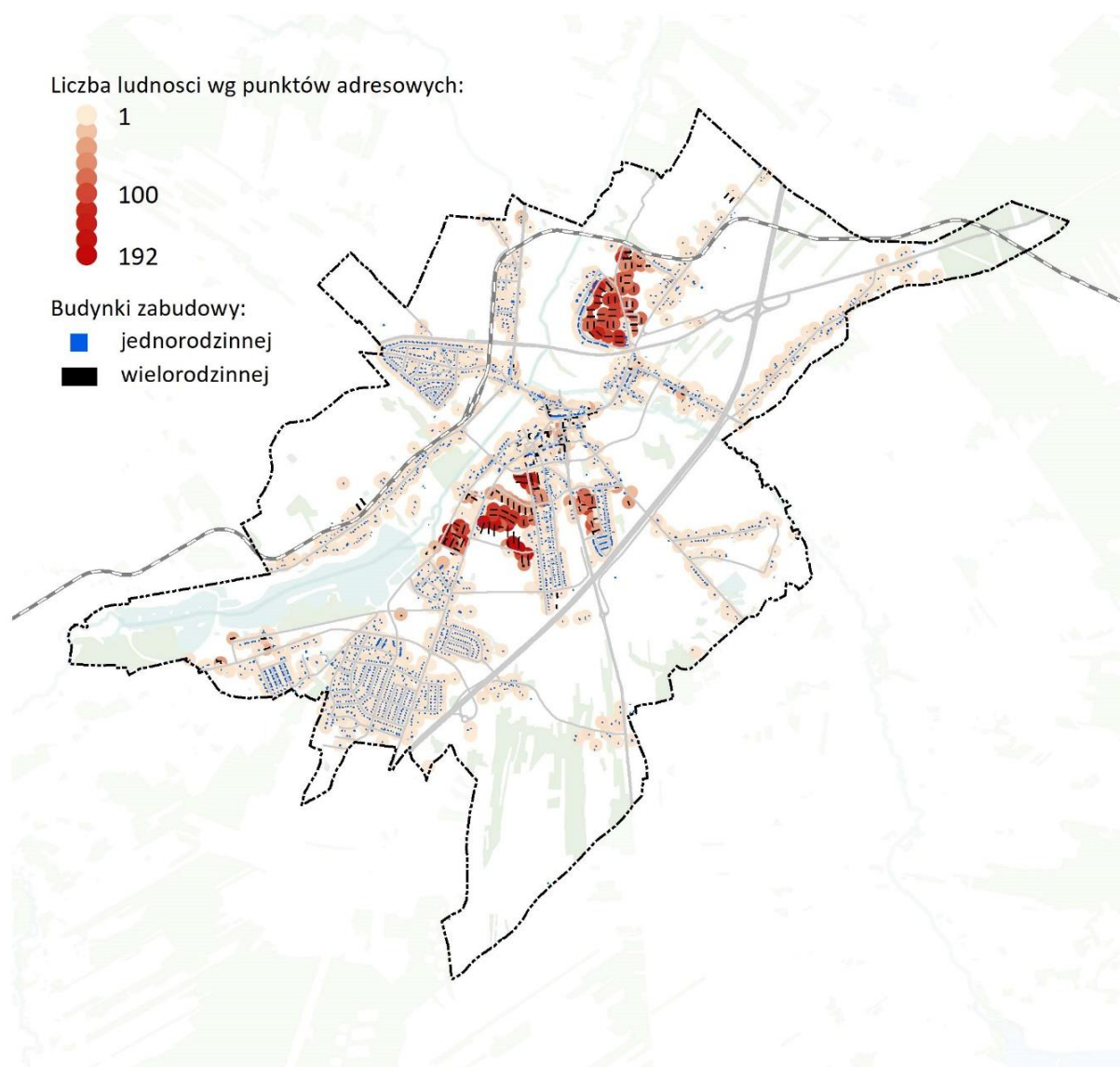
Rysunek 20. Gęstość zaludnienia w podziale na jednostki urbanistyczne

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Urzędu Miasta Rawa Mazowiecka oraz danych BDOT.

Jednostki urbanistyczne 1 i 6 to osiedla z dominującą zabudową wielorodzinną. Znaczna część miasta to jednak zabudowa jednorodzinna o niewielkiej gęstości zaludnienia, tworząca zwarte przestrzenie osiedli mieszkaniowych (j.u. nr 2 i 4) w osiedlach w rejonie ul. Jeżowskiej, Lenartowicza, Polnej, Tulipanowej, Wierzbowej oraz osiedla Tatar I i Tatar II. Ponadto zabudowa tego typu, w zwartych pasmach zabudowy, usytuowana jest wzdłuż głównych dróg wylotowych z miasta, gdzie przemieszana jest z zabudową zagrodową (rejon ulic Skierniewickiej, Zamkowa Wola, Osada Dolna, 1 Maja, Księża Domki). Ma również charakter rozproszony w ramach zabudowy wielorodzinnej w formie niewielkich skupisk lub pojedynczych budynków (0).

Rysunek 21. Rozmieszczenie ludności w Rawie Mazowieckiej - stan na grudzień 2020 r.

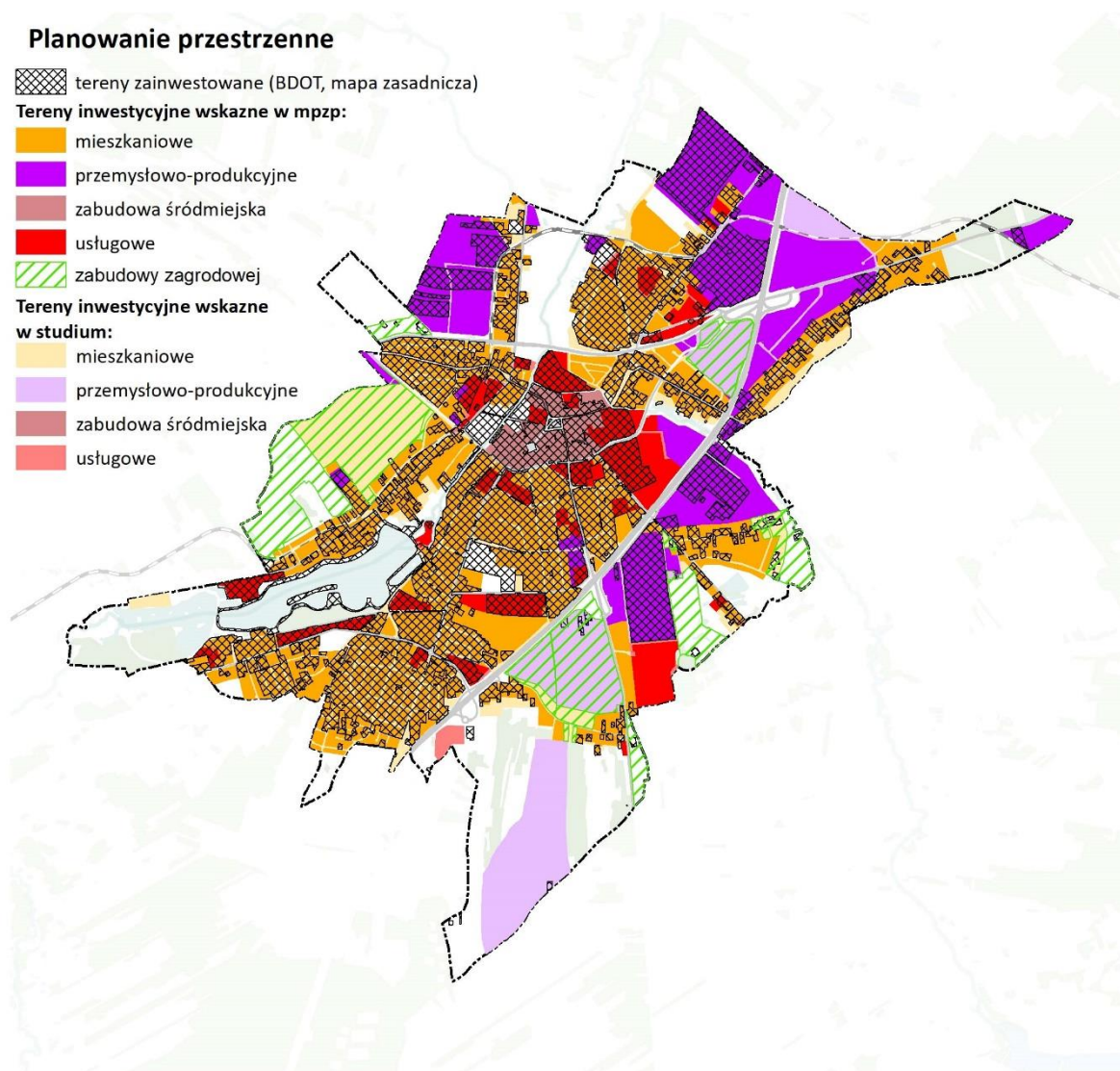

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Urzędu Miasta Rawa Mazowiecka oraz danych BDOT.

Struktura przestrzenna miasta ukształtowała się na planie centralnie położonego rynku (Plac Marszałka Józefa Piłsudskiego) z wychodzącymi promieniście drogami na kierunkach do: Warszawy, Grójca, Nowego Miasta, Opoczna, Piotrkowa Trybunalskiego i Łodzi. Istotną dla kształtowania struktury przestrzennej miasta jest dolina rz. Rawki, stanowiącą barierę wymagającą pokonania przeprawami mostowymi (trzy mosty drogowe i most kolejowy). Na łącznym obszarze 318 ha na terenie miasta, czyli niemal 1/4 pow. miasta (1429 ha) występują budynki mieszkalne w formie zabudowy mieszkaniowej wielorodzinnej i jednorodzinnej (Rysunek 22). Ogółem ważniejsze tereny zabudowane zajmują 517,6 ha (36,4% pow. miasta ogółem), w tym:

- zabudowa mieszkaniowa jednorodzinna 249,3 ha - 17,5%
- zabudowa produkcyjna, magazyny i składy 108,4 ha 7,6%
- zabudowa usługowa 85,2 ha - 6,0%
- zabudowa mieszkaniowa z usługami 50,7 ha - 3,6%
- zabudowa mieszkaniowa wielorodzinna 18,4 ha - 1,3%
- obiekty obsługi komunikacji samochodowej 5,6 ha - 0,4%.

Rysunek 22. Kierunki zagospodarowania przestrzeni w Rawie Mazowieckiej

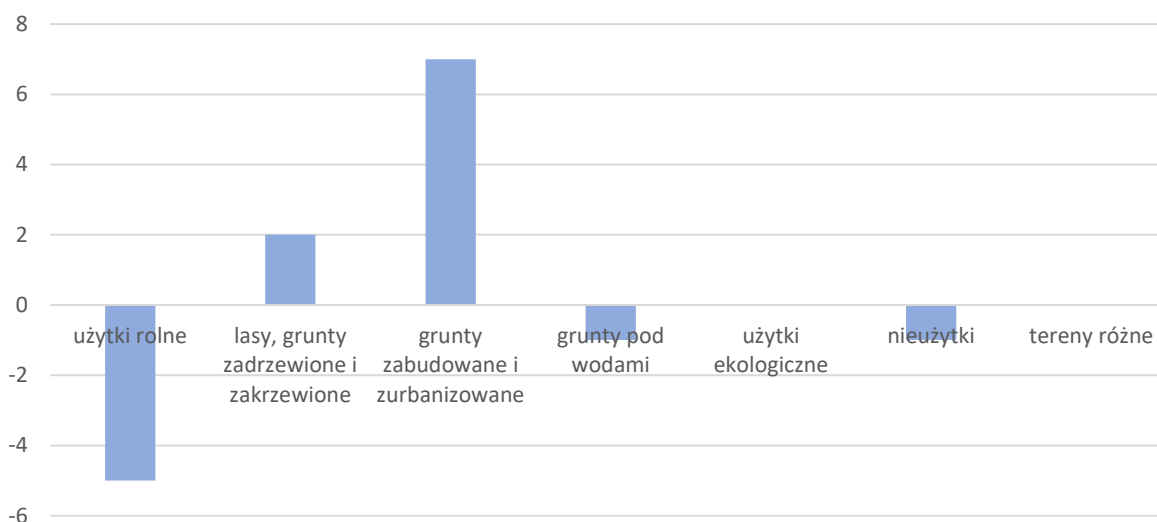
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDOT, mapy zasadniczej, danych z Urzędu Miasta (MPZP, SUIKZP).

W obszarze miasta dominują obszary przeznaczone pod zabudowę (62,3% pow. miasta) o różnym przeznaczeniu, głównie pod zabudowę mieszkaniową. Tereny przeznaczone pod rolnictwo i leśnictwo zajmują 30% powierzchni miasta. Znaczną część powierzchni miasta

zajmuje infrastruktura techniczna, czyli ciągi komunikacyjne oraz tereny przemysłowe, które stanowią ponad 10% powierzchni zurbanizowanej gminy. Postępujący proces eliminacji funkcji produkcyjnych z terenów mieszkaniowych był m.in. przesłanką do aktualizacji studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego (SUiKZP, 2019).

Porównując powierzchnię użytków gruntowych z 2014 r. do 2021 r. można zauważyć spadek powierzchni użytków rolnych (-5 ha). Rośnie natomiast udział gruntów zabudowanych i zurbanizowanych (+7 ha), wśród których dominują tereny mieszkaniowe (175 ha w 2014 r., 180 ha w 2021 r.). Świadczy to o rosnącej presji związanej z zagospodarowaniem gruntów rolnych stanowiących rezerwy terenów do potencjalnego wykorzystania w celach inwestycyjnych. Warty podkreślenia jest fakt, iż w analizowanym okresie obserwowany jest systematyczny spadek liczby ludności.

Wykres 83. Zmiany w użytkowaniu gruntów miasta Rawa Mazowiecka w 2021 r. w stosunku do 2014 r. (w ha)

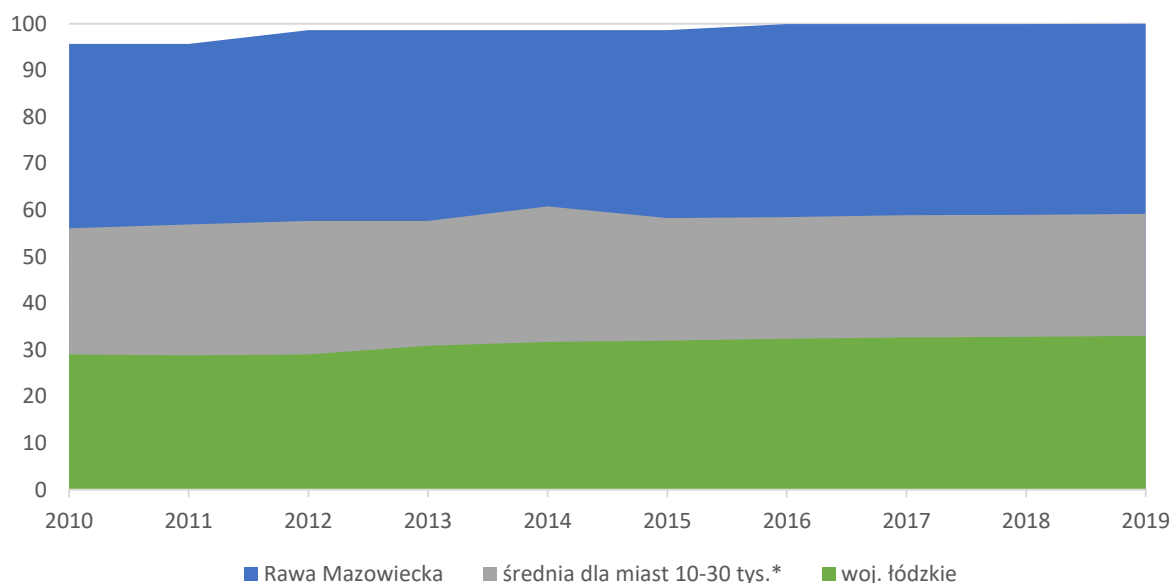

Źródło: opracowanie własne na podstawie gminnego zbiorczego zestawienia danych dotyczących gruntów (2014, 2021)

Rawa Mazowiecka pokryta jest w 100% miejscowym planem zagospodarowania przestrzennego (MPZP) (wykres 84). Jest to niespełna dwa razy więcej niż średnia dla miast referencyjnych oraz 3-krotnie więcej w przypadku średniej wojewódzkiej. Posiadanie planu miejscowego (zwłaszcza z wyznaczonymi terenami inwestycyjnymi) jest jednym z czynników podnoszących atrakcyjność gminy (zabezpieczenie odpowiedniego sąsiedztwa dla terenów mieszkaniowych) oraz poprawia jej konkurencyjność w przyciąganiu inwestorów. Warto zauważyć, iż tereny mieszkaniowe wskazane w MPZP w Rawie Mazowieckiej w większości zostały już zainwestowane (rysunek 22). W obowiązującym Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego znajdują się jeszcze rezerwy terenów inwestycyjnych zarówno na cele mieszkaniowe jak i usługowe czy produkcyjno-przemysłowe.

Wykres 84. Udział powierzchni gminy objętej obowiązującymi MPZP w powierzchni ogółem w latach 2010-2019 (%)

* dane dla 7 miast

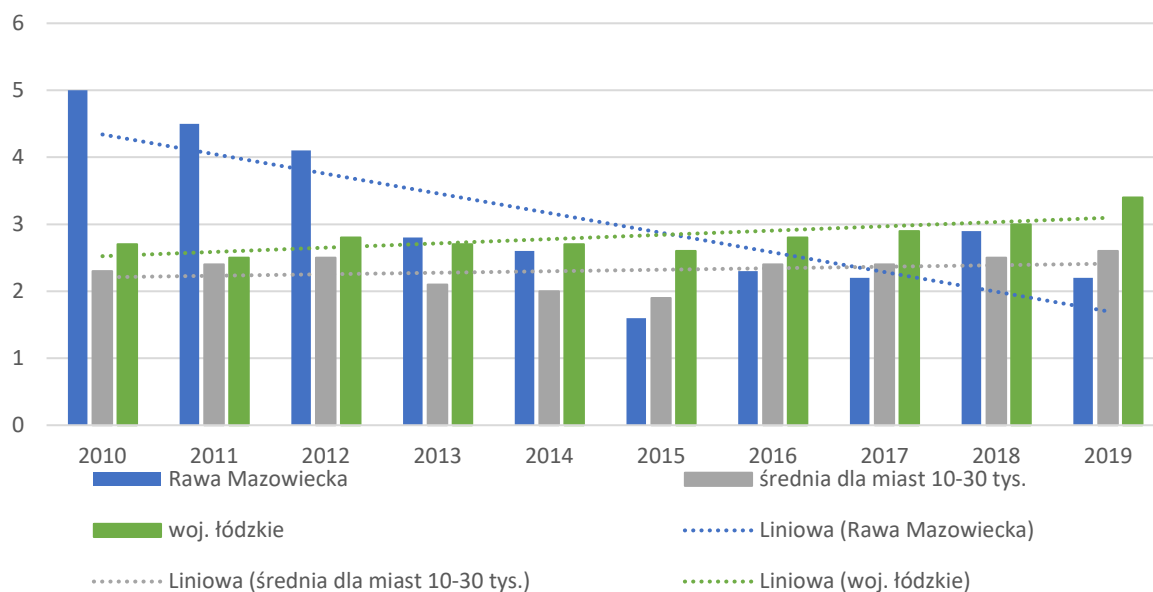
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Według danych zawartych w SUIKZP prawie 57% obszaru miasta jest w posiadaniu osób prywatnych, w tym osób prowadzących gospodarstwa rolne. Znaczący udział terenów stanowi własność Gminy Miasto Rawa Mazowiecka oraz Powiatu Rawskiego (odpowiednio 14% i 10%).

Mieszkalnictwo

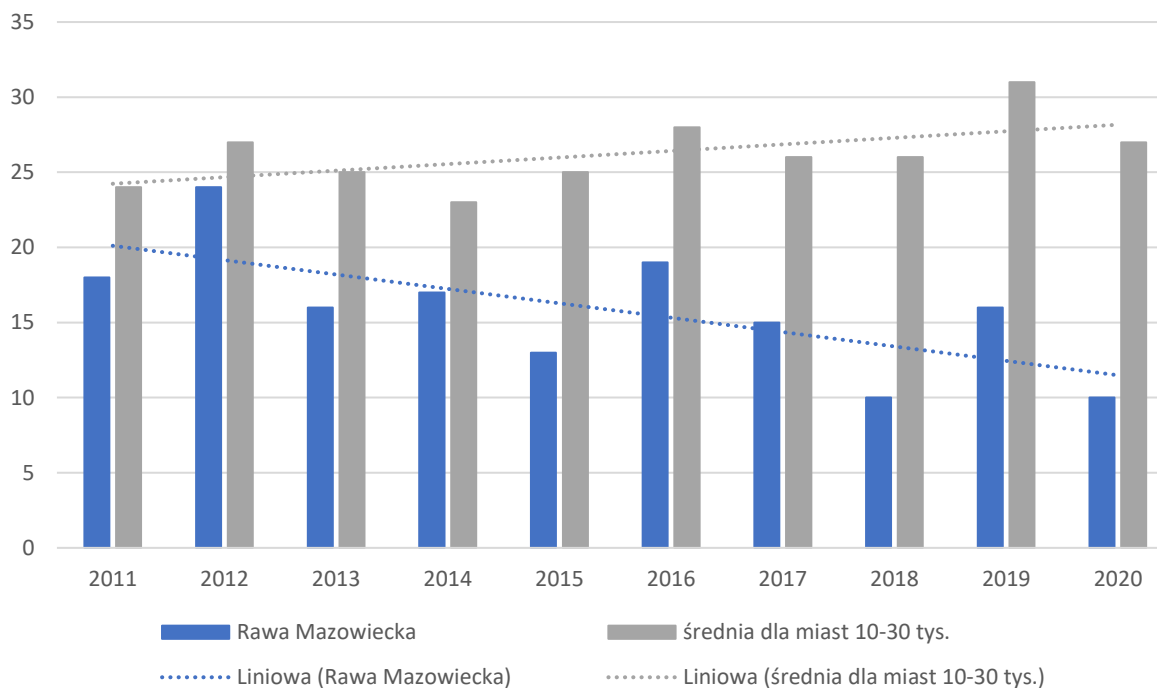
Dane GUS pozwalają zauważyć, iż w latach 2010-2019 - odwrotnie niż ma to się dla średniej dla miast referencyjnych oraz województwa łódzkiego - w Rawie Mazowieckiej wystąpił spadek średniej trzyletniej liczby mieszkań oddanych do użytkowania na 1000 osób (wykres 85). Trend ten potwierdzają też dane dotyczące liczby budynków mieszkalnych oddanych do użytku w latach 2010-2019 (wykres 86), jednakże w 2016 r. nastąpiło „przełamanie” i od 2017 roku na terenie miasta nastąpił przyrost liczby budynków mieszkalnych o 84 obiekty (+3,9 %) oraz powierzchni mieszkalnej o 5 607 m² (+1,3 %). W najbliższym czasie powstanie 190 mieszkań w trzech blokach o różnej wysokości (umowa podpisana w maju 2021 r.) <https://www.kochamrawe.pl>.

Wykres 85. Średnia trzyletnia liczby mieszkań oddanych do użytkowania na 1000 osób w latach 2010-2019

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

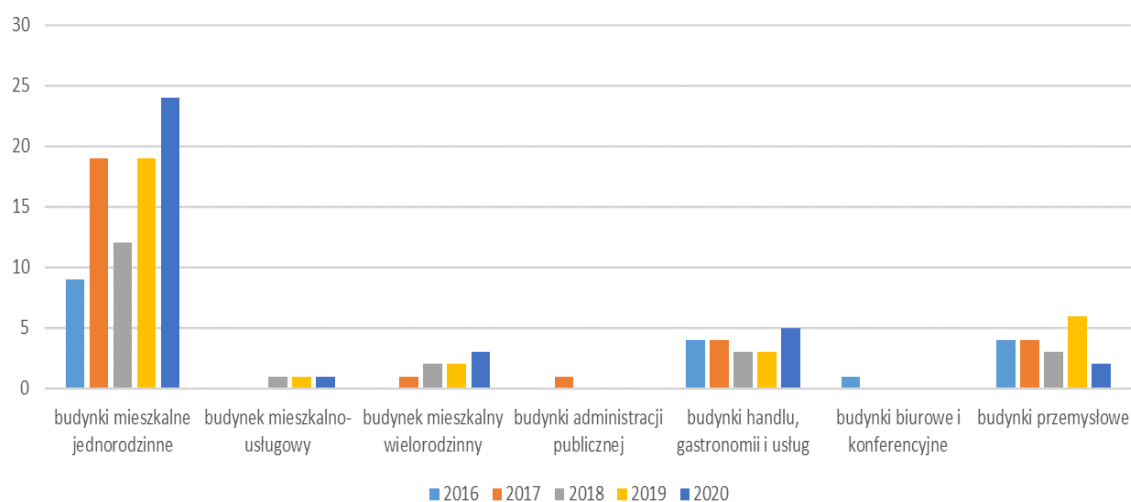
Wykres 86. Budynki mieszkalne oddane do użytku w latach 2010-2019

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Liczba wydawanych pozwoleń na budowę ulega zmianom, należy jednak zauważyć, iż w ostatnim roku – 2020 – nastąpiło ożywienie rynku inwestycji budowlanych, zwłaszcza w zakresie mieszkalnictwa jednorodzinnego. Wydawane są pozwolenia na budowę dotyczące budynków mieszkalnych wielorodzinnych, handlu, gastronomii, usług oraz budynków przemysłowych. Od lat dominują pozwolenia na budowę wydawane dla właścicieli nieruchomości starających się o budowę jednorodzinnych budynków mieszkalnych, a dodatkowo w 2020 r. zintensyfikowany został ruch budowlany w tym zakresie. O pozwolenia na budowę występują również inwestorzy w zakresie budowy obiektów przemysłowych oraz handlowych, gastronomicznych i usługowych, przy czym tutaj również w 2020 r. nastąpił wzmożony ruch inwestycyjny.

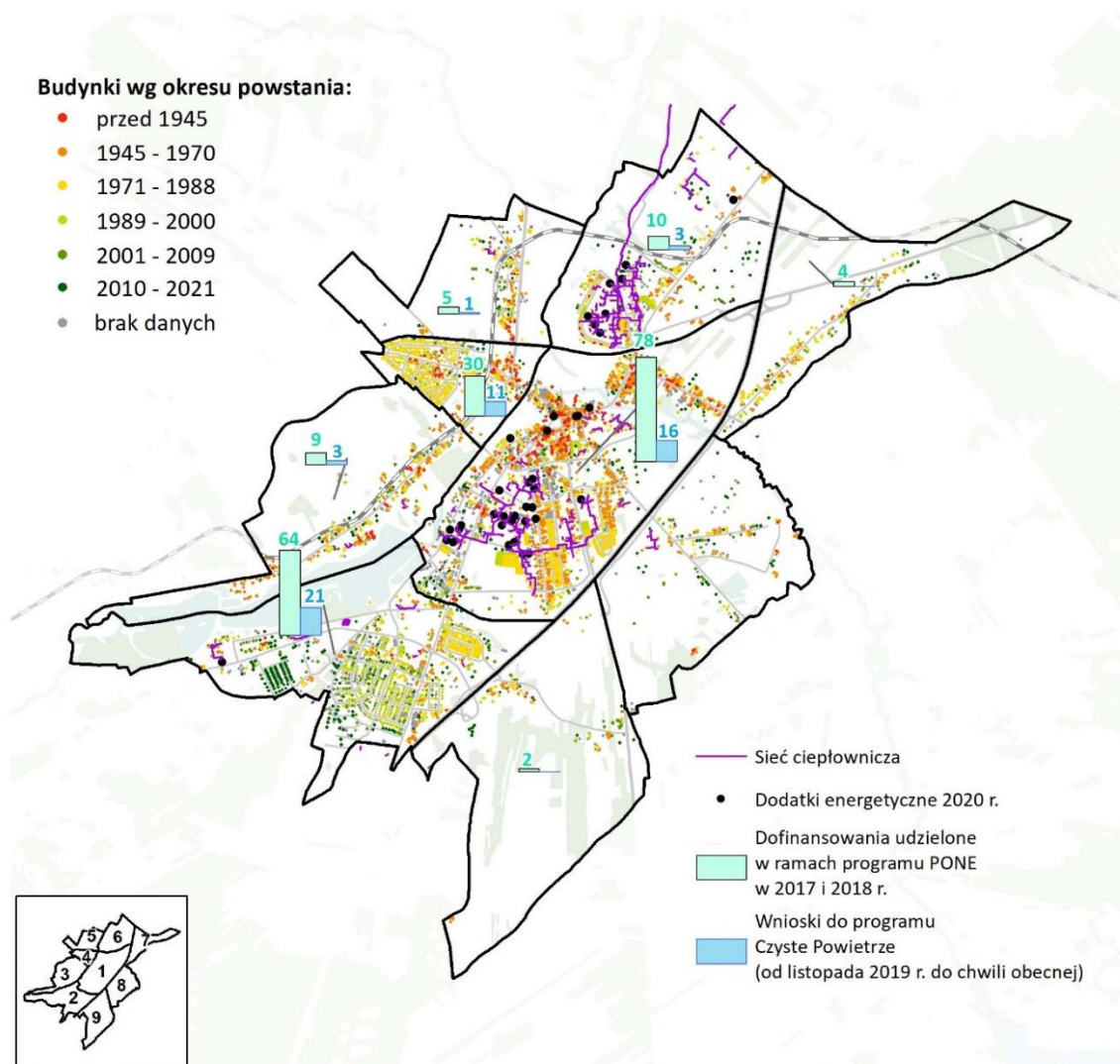
Wykres 87. Pozwolenia na budowę wydane dla Rawy Mazowieckiej w latach 2016-2020

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych <http://wyszukiwarka.gunb.gov.pl/>

Zasoby mieszkaniowe w Rawie Mazowieckiej to głównie zasoby miejscowych spółdzielni i wspólnot mieszkaniowych, Rawskiego Towarzystwo Budownictwa Społecznego (RTBS) oraz Gminy Miasto Rawa Mazowiecka. Na terenie miasta Rawa Mazowiecka zlokalizowane są 63 budynki mieszkalne, którymi zarządza Rawski TBS, w tym 18 budynków stanowiących własność miasta Rawa Mazowiecka, w których głównie realizowany jest najem socjalny lokali. Duża część budynków oraz lokali użytkowych będących we władaniu TBS znajdują się w centrum miasta. Wiek budynków i ich stan techniczny jest mocno zróżnicowany. Zwartą śródmiejską zabudowę tworzą obiekty powstałe 65 lat temu i później. Najstarszy obiekt ma ponad 150 lat. Największa koncentracja budynków sprzed 1945 r. dotyczy centrum oraz ulic Miłej i Warszawskiej (rysunek 23). Stan techniczny większości budynków oceniany jest jako średni. Spółki RTBS posiada 3 budynki wielorodzinne (Solidarności 3A, Słowackiego 29A, Zatylna 4), zarządza 44 budynkami wielorodzinnymi dla Wspólnot oraz jednym budynkiem dla Starostwa Powiatowego.

Rysunek 23. Koncentracja zabudowy uwzględniająca okres jej powstania

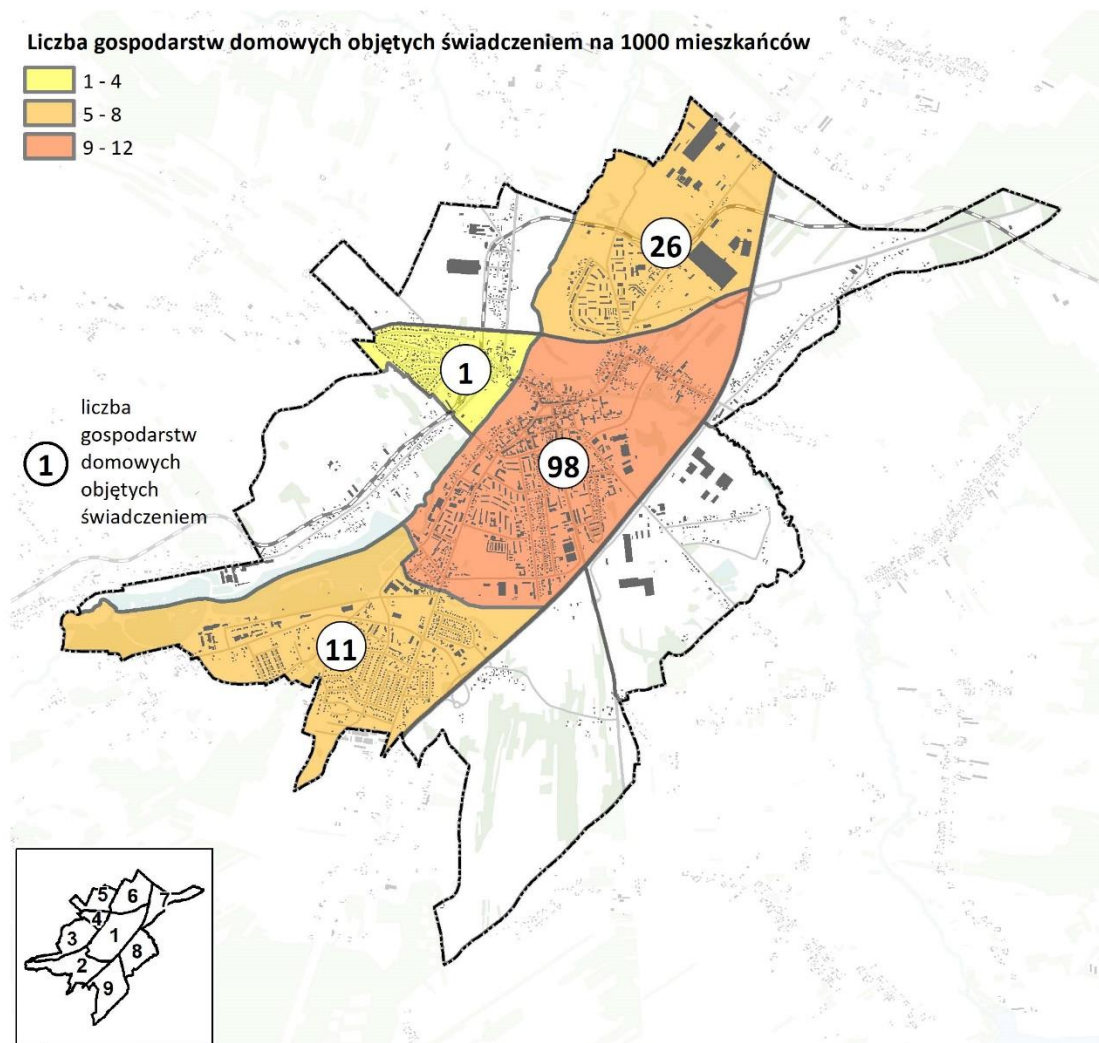

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych mapy zasadniczej oraz danych przekazanych przez Urząd Miasta (PONE oraz Czyste Powietrze).

Zdecydowanie obszar centralny miasta zdominowany jest zabudową wielorodzinną. W obszarze tym występuje silna koncentracja gospodarstw domowych korzystających z dodatków mieszkaniowych. Dodatki mieszkaniowe wypłacane są również gospodarstwom domowym zamieszkującym j.u. 6 oraz 2. Trzeba podkreślić również, że w jednostkach urbanistycznych nr 1 i 6 identyfikowane są punktowo dodatki energetyczne, które otrzymują mieszkańcy w wyjątkowo trudnej sytuacji (dodatek energetyczny tj. instrument ograniczania i likwidacji ubóstwa energetycznego). Dodatek energetyczny, będący dodatkowym wsparciem dla rodzin korzystających z dodatków mieszkaniowych, świadczy o wysokim poziomie ubóstwa w tej części miasta. Oznacza on dodatkowo głęboką skalę wykluczenia społecznego mieszkańców.

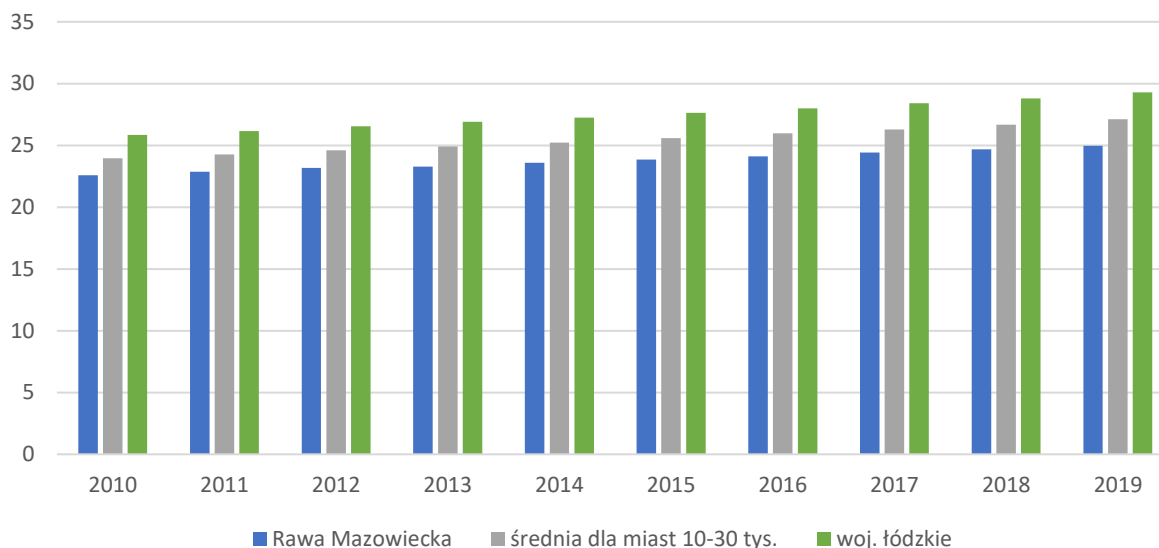
Rysunek 24. Koncentracja gospodarstw domowych korzystających z dodatków mieszkaniowych w 2020 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych mapy zasadniczej oraz danych przekazanych przez MOPS

Z danych statystycznych wynika, że jakość zamieszkania stopniowo się poprawia. Proces ten zachodzi jednak powoli. Według danych GUS, powierzchnia użytkowa mieszkań na przestrzeni 10 lat w Rawie Mazowieckiej wzrosła ogółem o 7,2% tj. z 403 502 m² w 2010 r. do 432 476 m² w 2019 r. W analizowanym okresie zmniejszyła się także liczba osób przypadająca na jedno mieszkanie oraz widoczny jest wzrost średniej powierzchni użytkowej przypadającej na statystycznego mieszkańca. Powierzchnia użytkowa mieszkań przypadająca na 1 mieszkańca zwiększyła się z 23 m² w 2010 r. do 25 m² w 2019 r. Wskaźnik ten jest jednak mniejszy od średnich dla miast referencyjnych jak i średniej dla całego województwa łódzkiego, i wskazuje na wciąż mniej korzystną sytuację mieszkańców Rawy Mazowieckiej względem innych miast. Stopniowe, pozytywne zmiany w zakresie mieszkalnictwa są wynikiem usuwania lub modernizacji starej zabudowy mieszkaniowej, a także oddawania do użytku mieszkań o większym metrażu oraz rozbudowy mieszkań już istniejących.

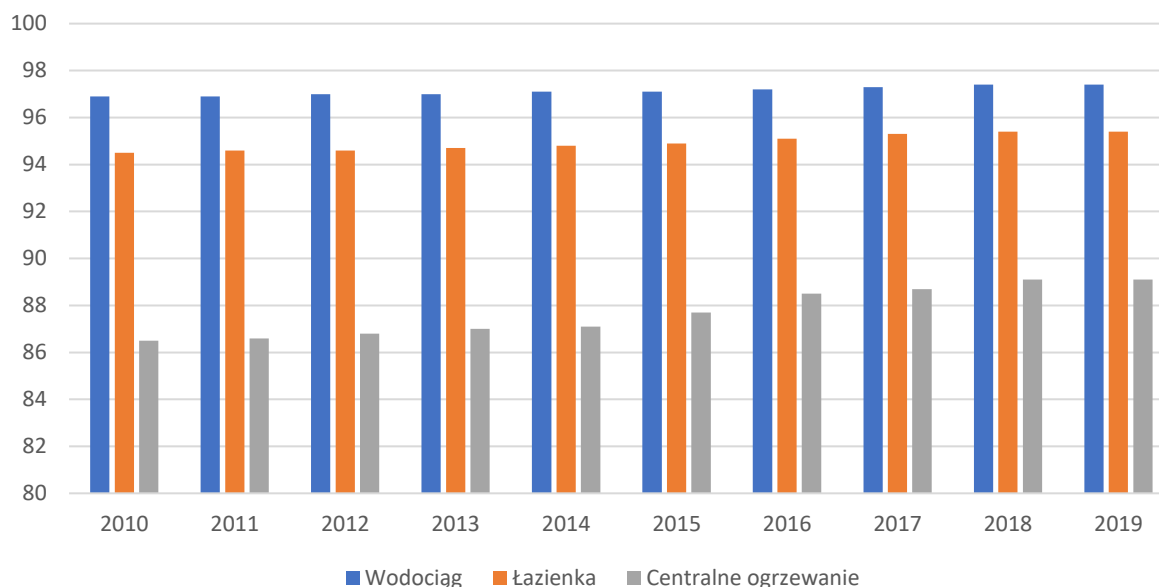
Wykres 88. Powierzchnia użytkowa mieszkań na 1 mieszkańca w latach 2010-2019

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Kolejnymi wskaźnikami pozwalającymi ocenić jakość mieszkań jest ich wyposażenie w niezbędne instalacje sanitarne i ciepłownicze. Zdecydowana większość mieszkań podpięta jest do wodociągu i posiada łazienkę. Niewiele mniej posiada instalację centralnego ogrzewania. Na podstawie danych GUS za lata 2010-2019 zauważa się wzrost wyposażenia ww. instalacje. Największe zmiany zauważyć można w wyposażeniu mieszkań w centralne ogrzewanie. Sieć ciepłownicza zlokalizowana jest głównie w centralnej oraz w północnej części miasta. Dominuje w j.u. nr 1 i 6. W niewielkim zakresie występuje również w południowo - zachodniej części miasta (j.u. nr 2). Sieć ciepłownicza obejmuje przede wszystkim obiekty zabudowy wielorodzinnej, zwarte przestrzenie dzielnic mieszkaniowych.

W obszarach rozproszonej zabudowy jednorodzinnej widoczne są działania mieszkańców mające na celu poprawę standardu zamieszkania i wzrost efektywności energetycznej. Oferta i dostępność zewnętrznego wsparcia finansowego, inwestycji prośrodowiskowych, działa mobilizująco na mieszkańców, co przejawia się w udzielonym mieszkańcom miasta dofinansowaniu z Programu Ograniczenia Niskiej Emisji (PONE) oraz składanych przez nich wnioskach w ramach Programu Czyste Powietrze (rysunek 23). Indywidualni beneficjenci (gospodarstwa domowe) mogą korzystać z różnorodnych, ogólnopolskich programów np. Program Czyste Powietrze, Mój Prąd, etc.

Wykres 89. Wyposażenie mieszkań w instalacje w Rawie Mazowieckiej w latach 2010 – 2019 (%)

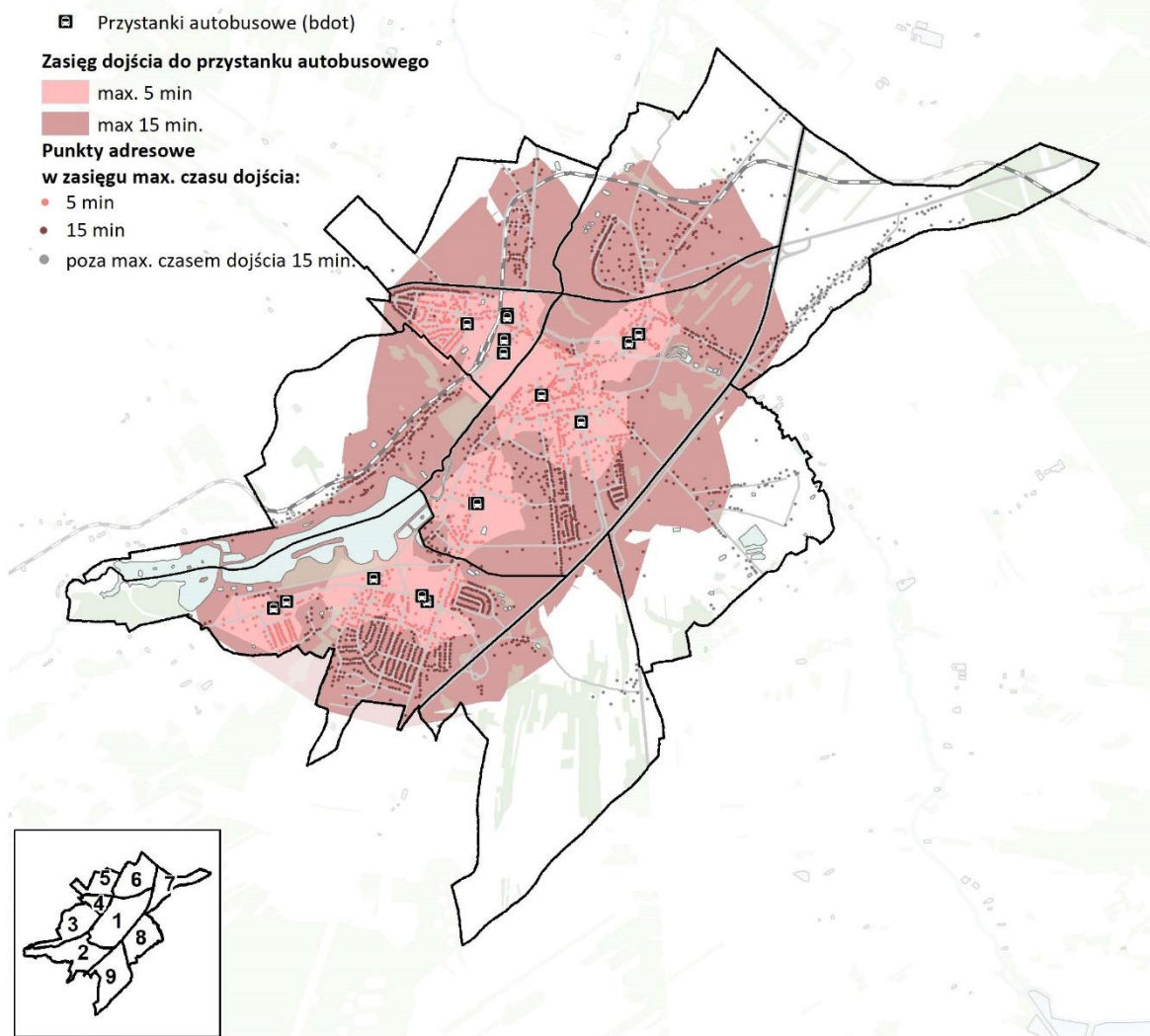
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Analiza dostępności - przystanki autobusowe

Dla wszystkich przystanków autobusowych obliczono wskaźnik dostępności z wykorzystaniem analizy sieciowej na bazie dróg, ulic i ścieżek rowerowych, który informuje jaki odsetek osób w mieście mieszka w odległości nie większej niż 5 i 15 minut pieszo od przystanku autobusowego. System komunikacji miejskiej działa w mieście od niedawna, dlatego niezbędne jest monitorowanie potrzeb mieszkańców w tym zakresie i optymalne organizowanie transportu zbiorowego (tabela 23). Warto zaznaczyć, że oprócz dostępności przestrzennej (czasu dojścia) ważny jest też dostęp do przystanków dla osób o ograniczonej zdolności poruszania się (w tym osób starszych, matek z małymi dziećmi) oraz ich jakości (oznaczenia, chodniki, wiaty). Warto zaznaczyć, że działania rewitalizacyjne prowadzone w przestrzeni publicznej historycznego centrum miasta, zostały oparte o zasady uniwersalnego projektowania.

Rysunek 25. Zasięg dojazdu do przystanku autobusowego: 5 min, 15 min

Analiza dostępności: przystanki autobusowe

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDOT, open street map

Tabela 23. Liczba ludności mieszkająca w zasięgu max. czasu dojazdu do przystanku: 5 min, 15 min.

max. czas dojazdu	liczba ludności	% udział ogólnej liczby ludności
5 min	6 102	36,5%
5-15 min	10 091	60,4%
poza max. czasem dojazdu 15 min	505	3,1%

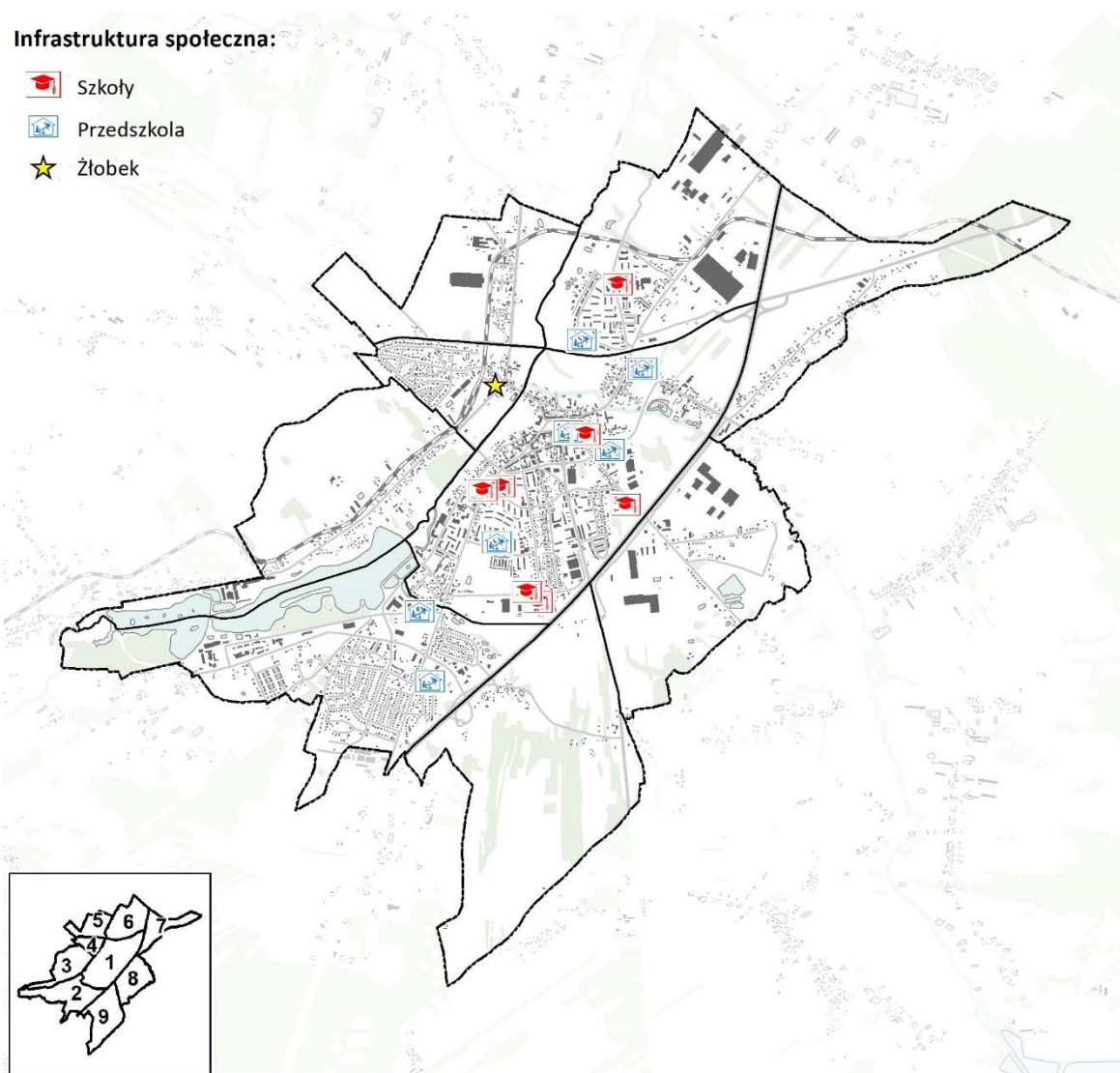
Źródło: opracowanie własne na podstawie bdot, open street map, danych PESEL

Analiza dostępności – infrastruktura społeczna

Infrastruktura społeczna w Rawie Mazowieckiej składa się z obiektów infrastruktury edukacyjnej, sportowej, kulturalnej, ochrony zdrowia oraz obiektów instytucji pomocy społecznej. Są to więc szkoły podstawowe, średnie, przedszkola i żłobki, stadion, hale sportowe, kompleksy sportowe, szpital, przychodnie, apteki oraz ośrodek pomocy społecznej.

Edukacyjna infrastruktura społeczna (szkoły podstawowe i średnie) skoncentrowana jest głównie w centralnej i północnej części miasta (j.u. 1 i 6 – śródmieście miasta oraz rejon ul. Skierniewickiej i Mszczonowskiej), zapewniając tym samym dostęp do placówek najmłodszym mieszkańcom Rawy Mazowieckiej. Przedszkola natomiast zlokalizowane i rozmieszczone są na terenie miasta dość równomiernie, co poprawia ich dostępność pieszą.

Rysunek 26. Rozmieszczenie obiektów infrastruktury społecznej – edukacyjnej na terenie miasta Rawa Mazowiecka

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDOT, OpenStreetMap

Dla wszystkich obiektów edukacyjnej infrastruktury społecznej obliczono wskaźnik dostępności z wykorzystaniem analizy sieciowej na bazie dróg, ulic i ścieżek rowerowych, który informuje jaki odsetek osób w mieście mieszka w odległości dojazdu pieszo nie większej niż 5 i 15 minut.

Wyniki przeprowadzonej analizy wskazują, że przedszkola w przeważającej większości miejsc zamieszkania są dostępne w zasięgu dojazdu pieszo max. 15 minutowego. Przedszkola charakteryzują się więc bardzo korzystną dostępnością przestrzenną obiektów. Poza granicą tego zasięgu mieszka 8,6% mieszkańców Rawy Mazowieckiej (rysunek 27, tabela 24).

Rysunek 27. Zasięg dojazdu do przedszkola: 5 min, 15 min

Analiza dostępności: przedszkola

 przedszkola

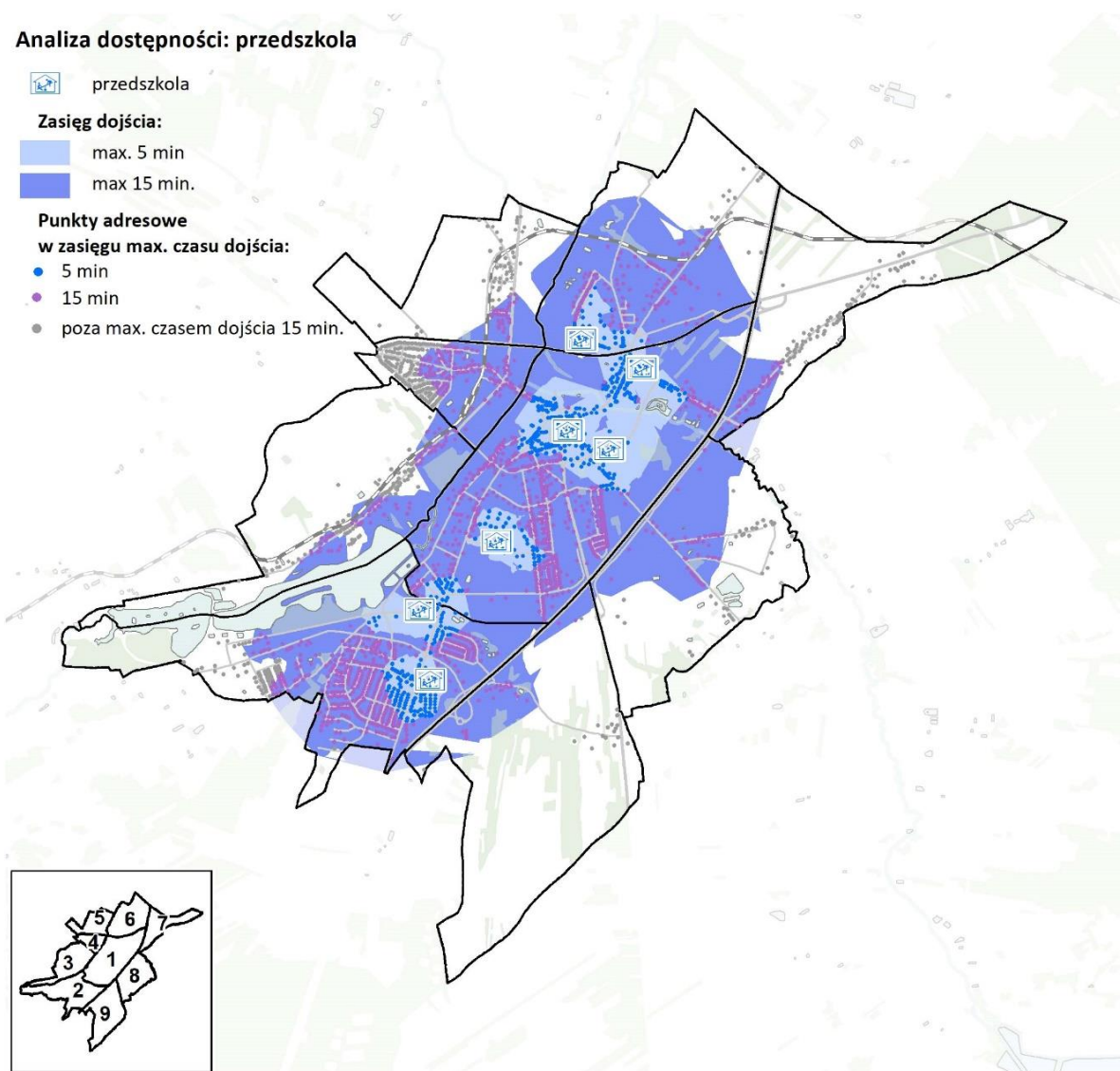
Zasięg dojazdu:

- max. 5 min
- max 15 min.

Punkty adresowe

w zasięgu max. czasu dojazdu:

- 5 min
- 15 min
- poza max. czasem dojazdu 15 min.

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDOT, OpenStreetMap

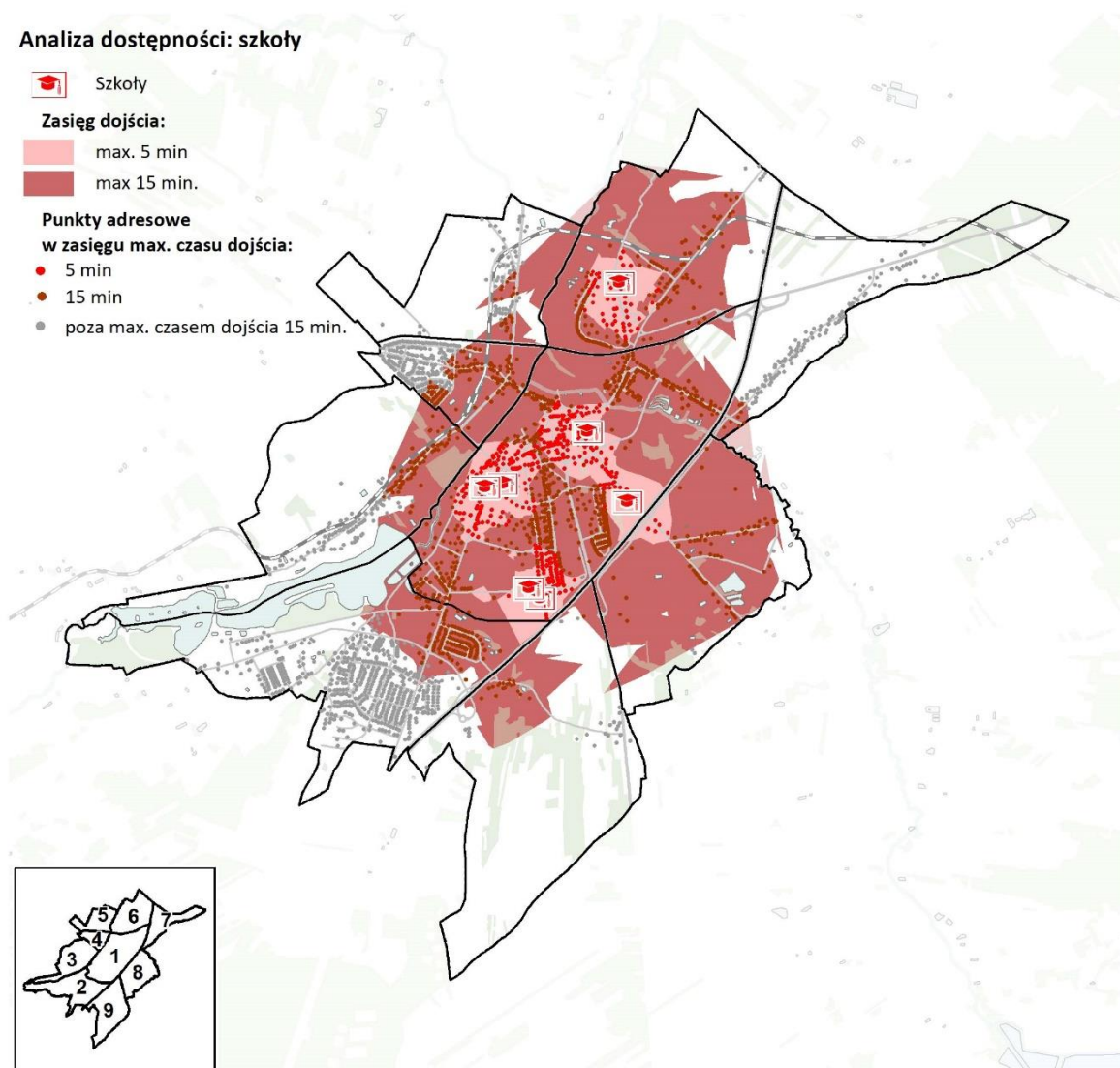
**Tabela 24. Liczba ludności mieszkająca w zasięgu max. czasu dojazdu do przedszkola:
5 min, 15 min**

max. czas dojazdu	liczba ludności	% udział ogólnej liczby ludności
5 min	5 944	35,6%
5-15 min	9 311	55,8%
poza max. czasem dojazdu 15 min	1 443	8,6%

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDOT, OpenStreetMap, danych PESEL

Dość korzystnie również kształtuje się lokalizacja szkół podstawowych i średnich w strukturze przestrzennej miasta. Przeprowadzona analiza wskazuje na dobrą dostępność obiektów szkolnych, zapewniającą prawie 82% mieszkańców możliwość dojazdu pieszo, bez dalekiego przemieszczania się samochodem lub transportem publicznym (rysunek 28, tabela 25).

Rysunek 28. Zasięg dojazdu do szkoły: 5 min, 15 min

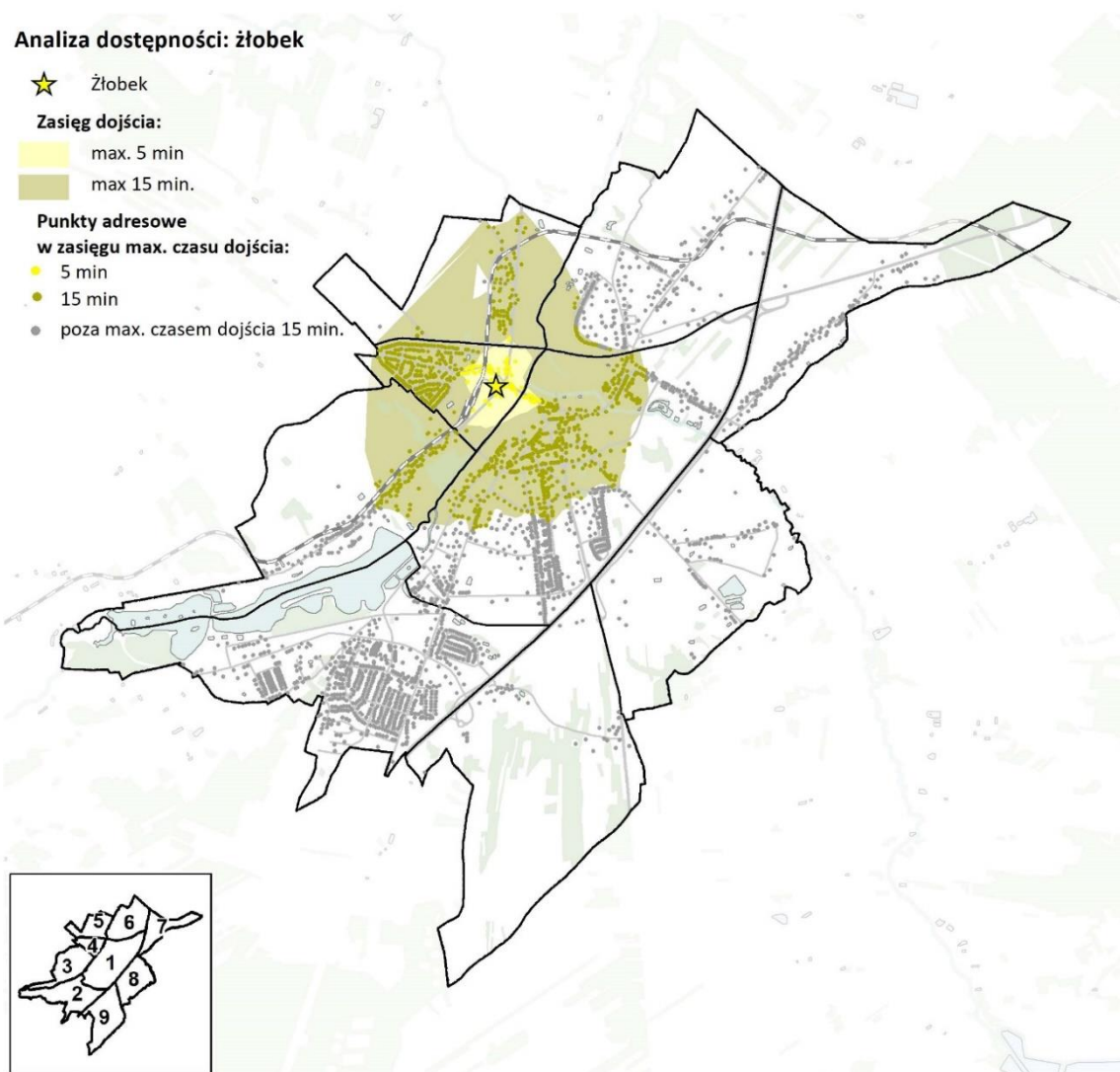
Źródło: opracowanie własne na podstawie BDOT, OpenStreetMap

Tabela 25. Liczba ludności mieszkająca w zasięgu max. czasu dojazdu do szkoły: 5 min, 15 min

max. czas dojazdu	liczba ludności	% udział ogólnej liczby ludności
5 min	6 410	38,4%
5-15 min	7 271	43,5%
poza max. czasem dojazdu 15 min	3 017	18,1%

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDOT, OpenStreetMap, danych PESEL

Najmniej korzystnie w zakresie dostępności pieszej kształtuje się dostępność miejskiego, nowoczesnego żłobka z oddziałami integracyjnymi „TUPTUŚ”. Wyniki przeprowadzonej analizy wskazują, że żłobek zlokalizowany jest w zasięgu max. 15 min dojazdu pieszo dla około 30% mieszkańców miasta (rysunek 19, tabela 26).

Rysunek 29. Zasięg dojazdu do żłobka: 5 min, 15 min

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDOT, OpenStreetMap

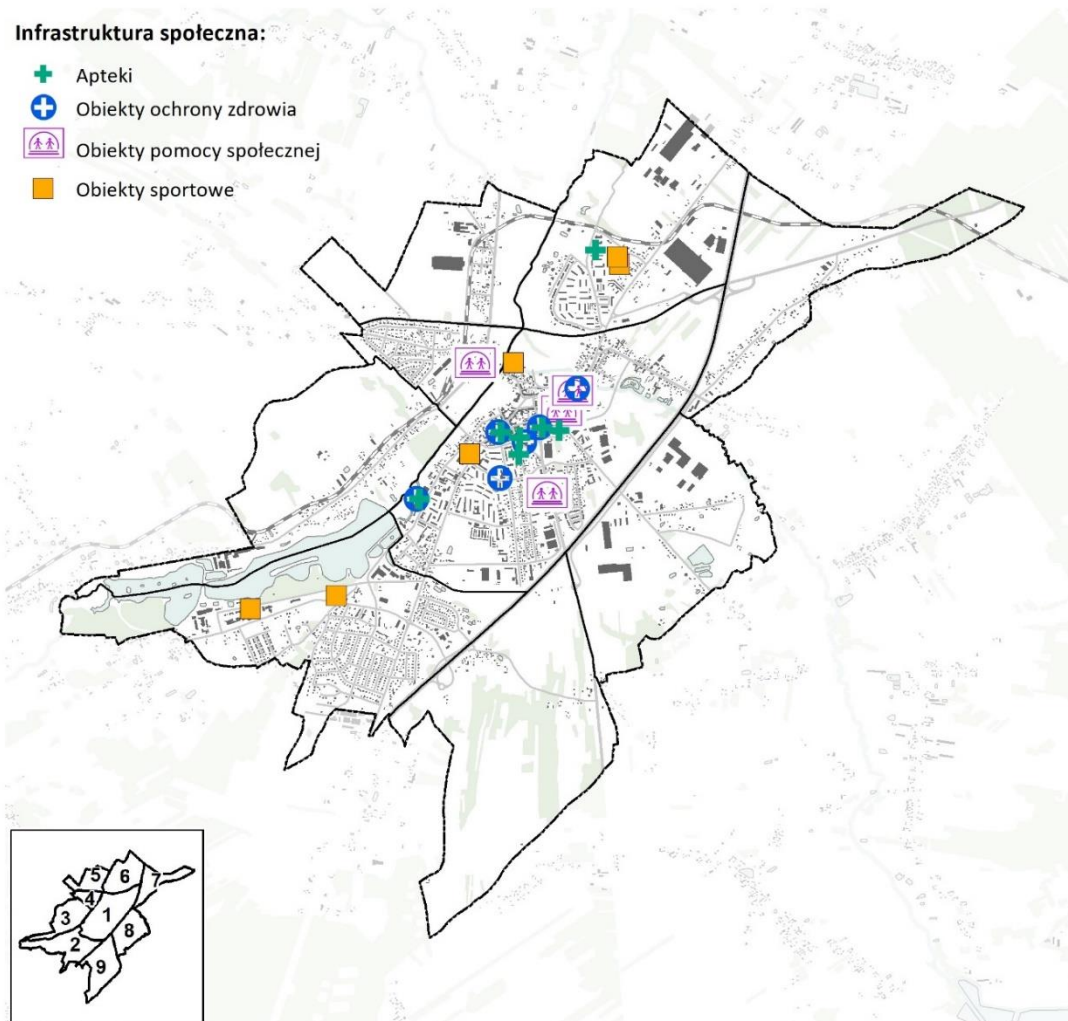
**Tabela 26. Liczba ludności mieszkająca w zasięgu max. czasu dojazdu do żłobka:
5 min, 15 min**

max. czas dojazdu	liczba ludności	% udział ogólnej liczby ludności
5 min	247	1,5%
5-15 min	4 688	28,1%
poza max. czasem dojazdu 15 min	11 763	70,4%

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDOT, OpenStreetMap, danych PESEL

Sportowa infrastruktura społeczna skoncentrowana jest głównie w północnej i zachodniej części miasta oraz w centrum miasta (j.u. 2, 6, 1 – okolice zalewu Tatar, zamku książąt mazowieckich oraz w rejonie ul. Zamkowej i Mszczonowskiej), zapewniając tym samym w tej części miasta stosunkowo łatwy dostęp do obiektów infrastruktury sportowej, z której korzystają m.in. mieszkańcy miasta oraz jego użytkownicy (m.in. turyści).

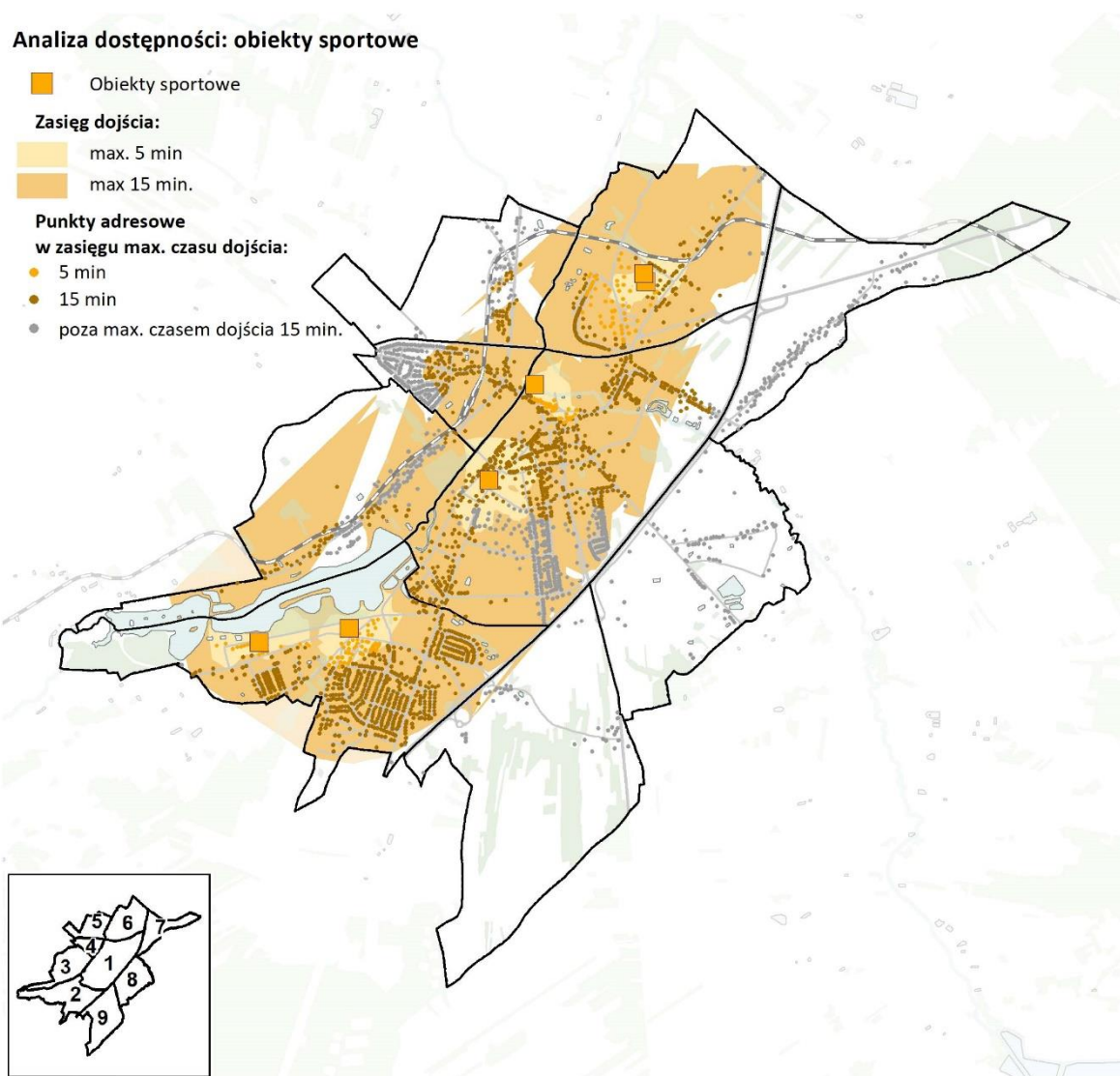
Rysunek 30. Rozmieszczenie obiektów infrastruktury społecznej – sportowej, ochrony zdrowia, pomocy społecznej na terenie miasta Rawa Mazowiecka

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDOT, OpenStreetMap

Ośrodek Sportu i Rekreacji (OSiR) im. Haliny Konopackiej, kompleks AQUARIUM Centrum Fit Rawa, hala sportowa Millenium, stadion miejski OSiR, Orlik przy LO oraz Orlik przy SP nr 4 zlokalizowane są korzystnie w strukturze miasta. Przeprowadzona analiza wskazuje na dobrą dostępność obiektów sportowych, która zapewnia prawie 91% mieszkańców możliwość korzystania z obiektów bez konieczności przemieszczania się samochodem.

Rysunek 31. Zasięg dojścia do obiektów sportowych: 5 min, 15 min

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDOT, OpenStreetMap

Tabela 27. Liczba ludności mieszkająca w zasięgu max. czasu dojścia do obiektów sportowych: 5 min, 15 min

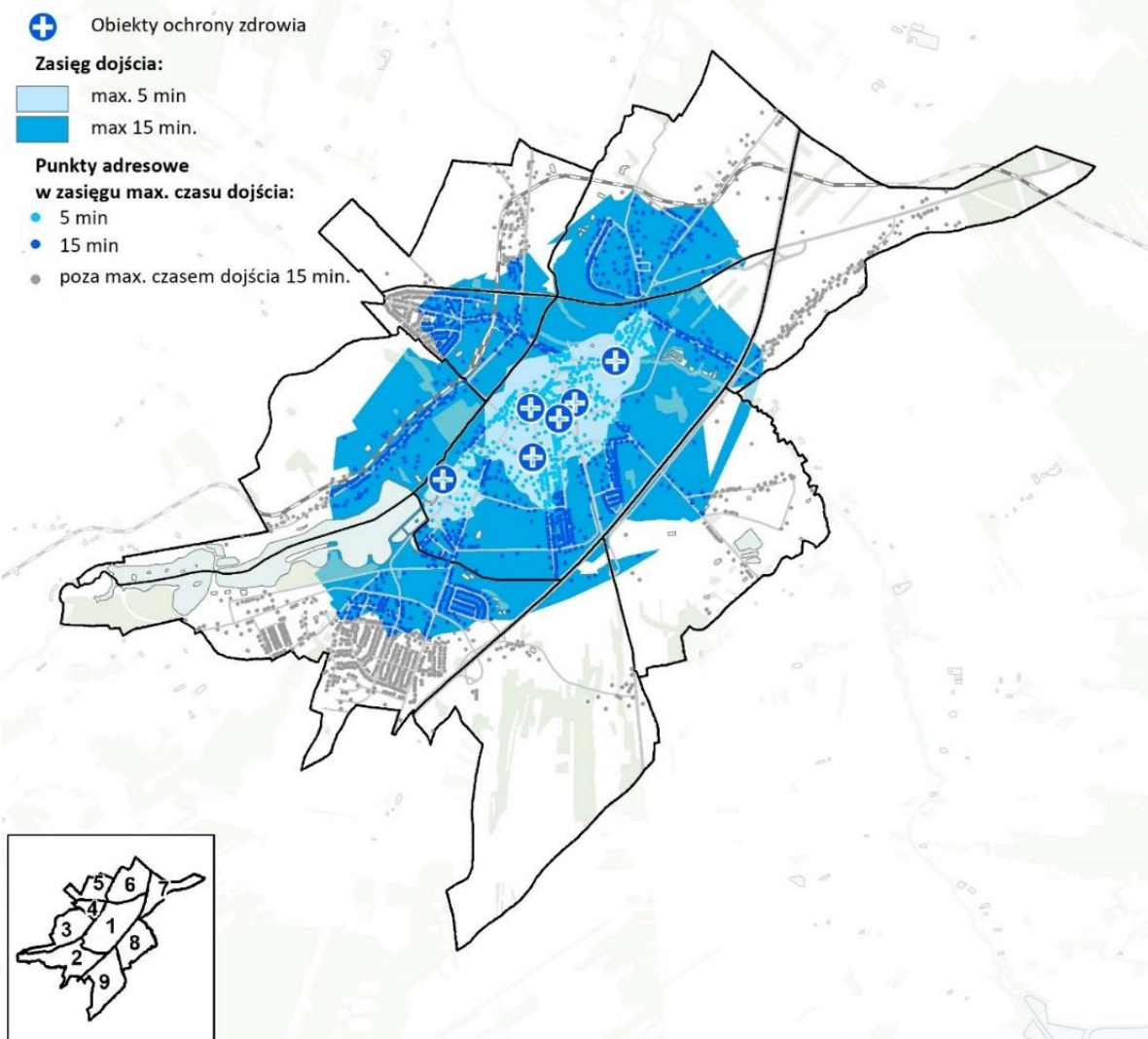
max. czas dojścia	liczba ludności	% udział ogólnej liczby ludności
5 min	3 115	18,7%
5-15 min	12 019	72,0%
poza max. czasem dojścia 15 min	1 564	9,4%

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDOT, open street map, danych PESEL

Natomiast obiekty infrastruktury ochrony zdrowia (szpital, przychodnie) skoncentrowane są głównie w śródmieściu. Apteki świadczące usługi farmaceutyczne zlokalizowane są w obszarze centralnym miasta (j.u. 1) oraz w północnej części miasta (j.u. 6) (rysunek 32). Przeprowadzona analiza wskazuje na dobrą dostępność infrastruktury ochrony zdrowia, która zapewnia prawie 85% mieszkańców możliwość korzystania z obiektów bez konieczności przemieszczania się samochodem. Ponad 15% mieszkańców mieszka poza max. czasem dojścia pieszego do placówek służby zdrowia. Są to głównie mieszkańcy osiedla domów jednorodzinnych w północno-zachodniej części miasta (j.u. 2) oraz mieszkańcy terenów zabudowanych tuż przy granicy miasta.

Rysunek 32. Zasięg dojścia do ośrodka ochrony zdrowia: 5 min, 15 min

Analiza dostępności: obiekty ochrony zdrowia

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDOT, OpenStreetMap

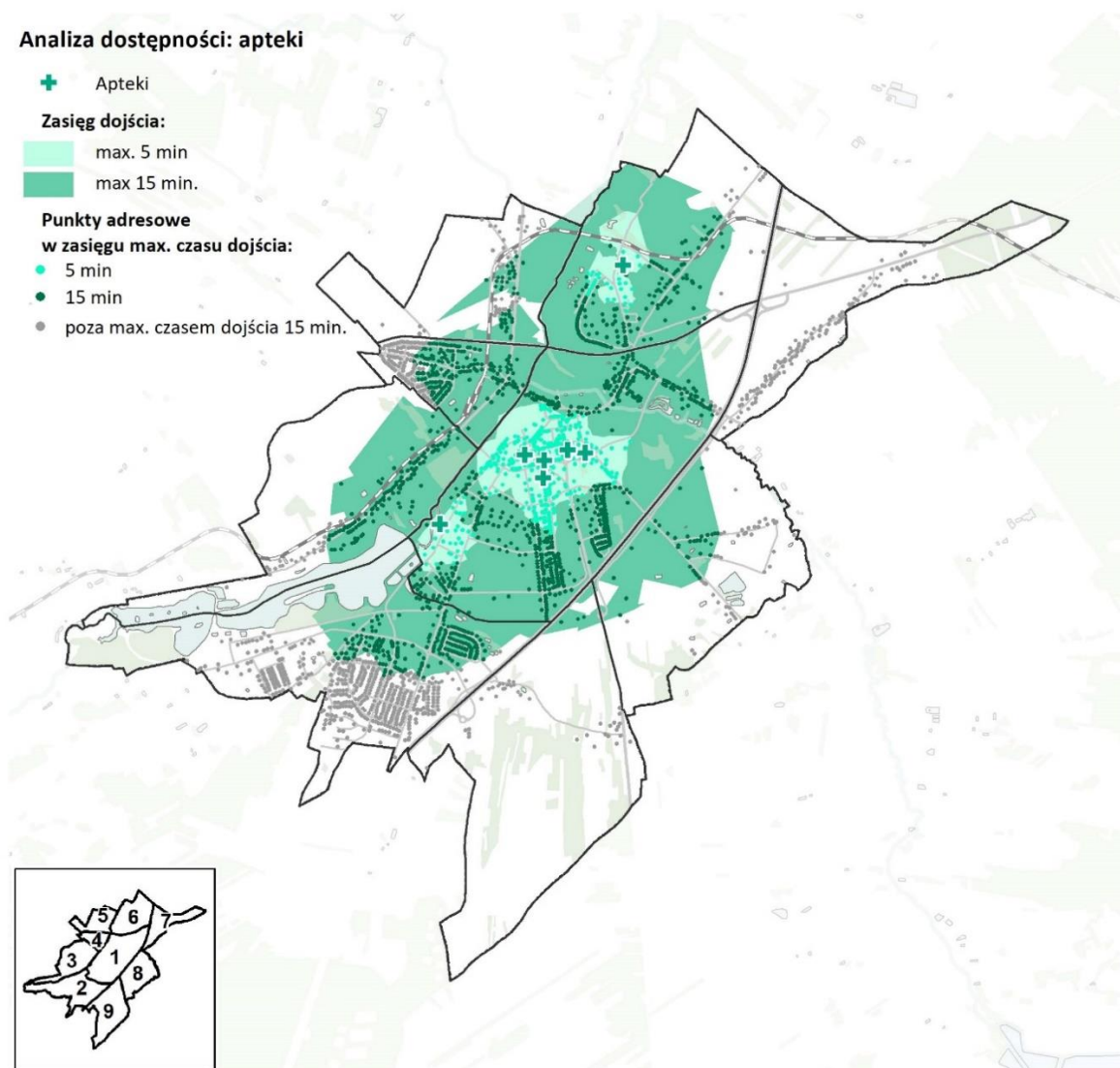
Tabela 28. Liczba ludności mieszkająca w zasięgu max. czasu dojścia do ośrodka ochrony zdrowia: 5 min, 15 min

max. czas dojścia	liczba ludności	% udział ogólnej liczby ludności
5 min	4 771	28,6%
5-15 min	9 227	55,3%
poza max. czasem dojścia 15 min	2 700	16,2%

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDOT, OpenStreetMap, danych PESEL

Analiza dostępności punktów usług farmaceutycznych wskazuje na dobrą dostępność aptek, która zapewnia 85% mieszkańców korzystanie z obiektów bez konieczności przemieszczania się samochodem. Jest to poziom dostępności zbliżony do placówek ochrony zdrowia, z którymi apteki są powiązane i często lokalizowane w okolicy szpitala lub przychodni służby zdrowia.

Rysunek 33. Zasięg dojścia do apteki: 5 min, 15 min

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDOT, OpenStreetMap

Tabela 29. Liczba ludności mieszkająca w zasięgu max. czasu dojazdu do apteki: 5 min, 15 min

max. czas dojazdu	liczba ludności	% udział ogólnej liczby ludności
5 min	4 752	28,5%
5-15 min	9 384	56,2%
poza max. czasem dojazdu 15 min	2 562	15,3%

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDOT, OpenStreetMap, danych PESEL

Analiza dostępności dla obiektów pomocy społecznej wskazuje na dobrą dostępność dla 76% mieszkańców - korzystanie z obiektów bez konieczności przemieszczania się samochodem. Do obiektów pomocy społecznej zaliczamy: MOPS, Dzienny Dom Seniora, Warsztat Terapii Zajęciowej, i Świetlicę Środowiskową.

Rysunek 34. Zasięg dojazdu do obiektów pomocy społecznej: 5 min, 15 min

Analiza dostępności: obiekty pomocy społecznej

Obiekty pomocy społecznej

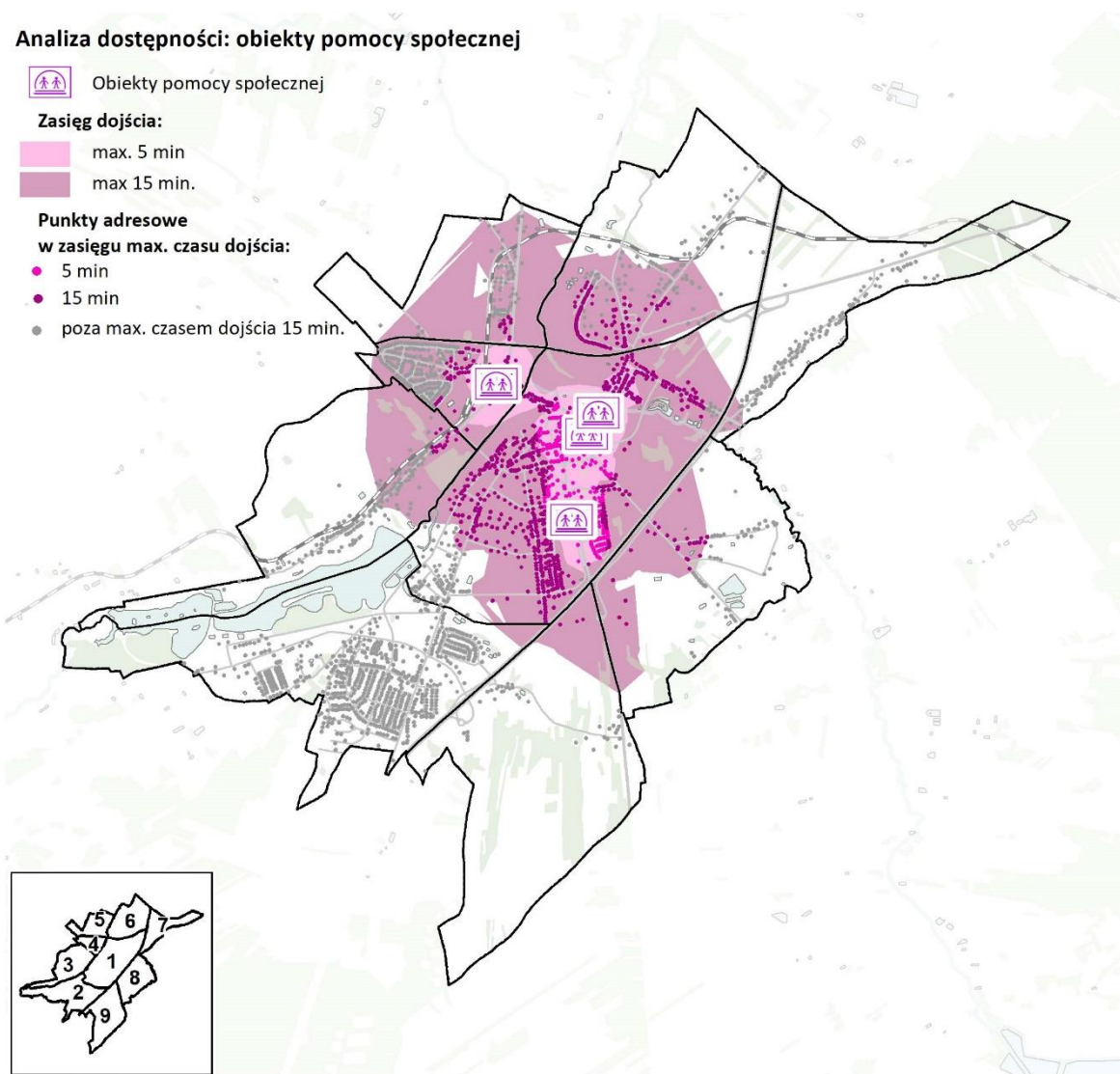
Zasięg dojazdu:

- max. 5 min
- max 15 min.

Punkty adresowe

w zasięgu max. czasu dojazdu:

- 5 min
- 15 min
- poza max. czasem dojazdu 15 min.

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDOT, OpenStreetMap

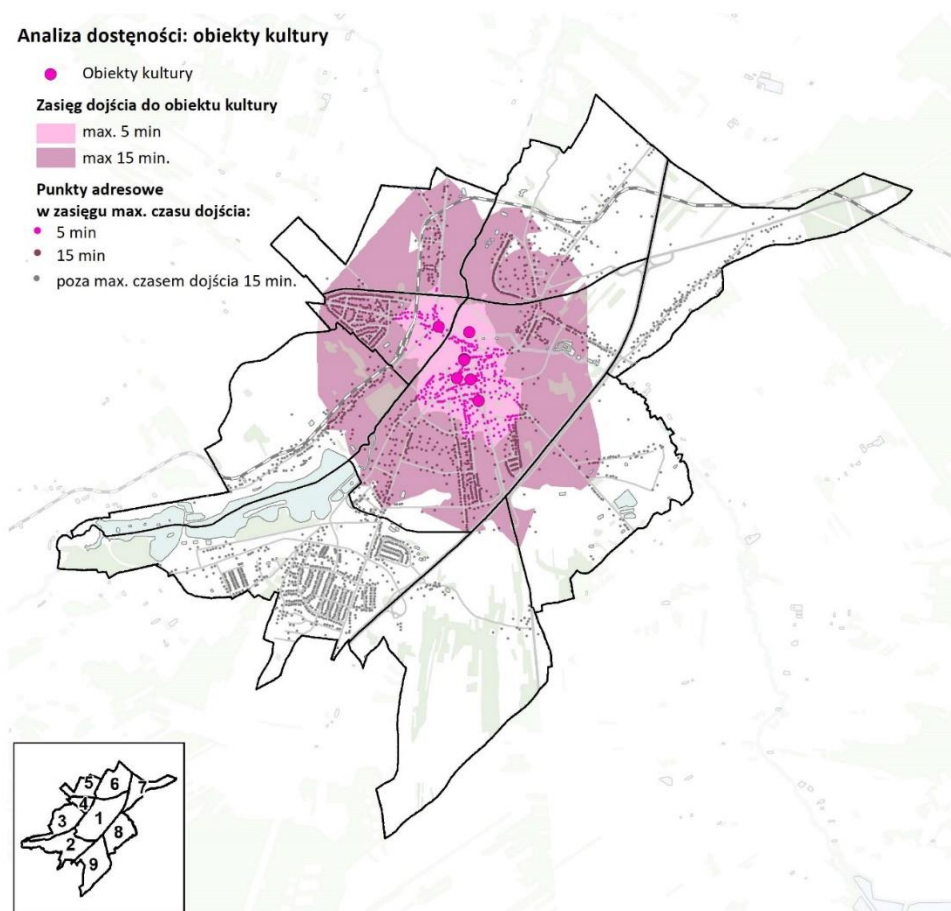
Tabela 30. Liczba ludności mieszkająca w zasięgu max. czasu dojścia do obiektów pomocy społecznej: 5 min, 15 min

max. czas dojścia	liczba ludności	% udział ogólnej liczby ludności
5 min	2 223	13,3%
5-15 min	10 590	63,4%
poza max. czasem dojścia 15 min	3 885	23,3%

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDOT, OpenStreetMap, danych PESEL

Dla głównych instytucji kultury funkcjonujących w Rawie Mazowieckiej – Muzeum Ziemi Rawskiej i jego oddziałów: jatek miejskich i Zamku Książąt Mazowieckich, Miejskiego Domu Kultury (MDK) im. Danuty Siedzikówny „Inki”, Miejskiej Biblioteki Publicznej im. Jana Pawła II wraz z oddziałem dla dzieci i kościoła pw. NP. NMP wraz kolegium pojezuickim, obliczono wskaźnik dostępności z wykorzystaniem analizy sieciowej na bazie dróg, ulic i ścieżek rowerowych, który informuje jaki odsetek osób w mieście mieszka w odległości nie większej niż 5 i 15 minut pieszo od co najmniej jednego obiektu kultury. Przeprowadzone analizy wskazują na dobrą dostępność obiektów kultury, zapewniającą ponad 76% mieszkańców możliwość korzystania, bez dalekiego przemieszczania się samochodem lub transportem publicznym.

Rysunek 35. Zasięg dojścia pieszego do obiektu kultury: 5 min, 15 min

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDOT, OpenStreetMap

Tabela 31. Liczba ludności mieszkająca w zasięgu max. czasu dojścia pieszego do jednego z obiektów kultury 5 min, 15 min

max. czas dojścia	liczba ludności	% udział ogólnej liczby ludności
5 min	2 581	15,5%
5-15 min	10 191	61,0%
poza max. czasem dojścia 15 min	3 926	23,5%

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDOT, open street map, danych PESEL

Trzeba jednak podkreślić, że przeprowadzona analiza dotyczy tylko pieszej dostępności tych obiektów na terenie miasta. Dalsza poprawa dostępności architektonicznej oraz dostosowanie infrastruktury społecznej miasta, m.in. w sferze informacyjno – komunikacyjnej nie tylko dla osób z niepełnosprawnościami, ale także dla osób ze specjalnymi potrzebami stanowi jedno z wyzwań Rawy Mazowieckiej na kolejne lata.

Analiza dostępności – tereny zieleni urządzonej

Wskaźnik dostępności do terenów zieleni urządzonej – park miejski, teren wokół zamku, zalew Tatar, obliczono z wykorzystaniem analizy sieciowej na bazie dróg, ulic i ścieżek rowerowych. Informuje on jaki odsetek osób w mieście mieszka w odległości nie większej niż 5 i 15 minut pieszo od terenu zieleni urządzonej. Oznacza to, że w Rawie Mazowieckiej dostępność ta jest bardzo dobra i zapewnia niemal wszystkim mieszkańcom korzystanie z „zielonej” przestrzeni publicznej.

Rysunek 36. Zasięg dojścia pieszego do terenu zieleni urządzonej: 5 min, 15 min

Analiza dostępności: tereny zieleni urządzonej

● Wejście na teren zieleni urządzonej

Zasięg dojścia do terenu zieleni urządzonej

■ max. 5 min

■ max 15 min.

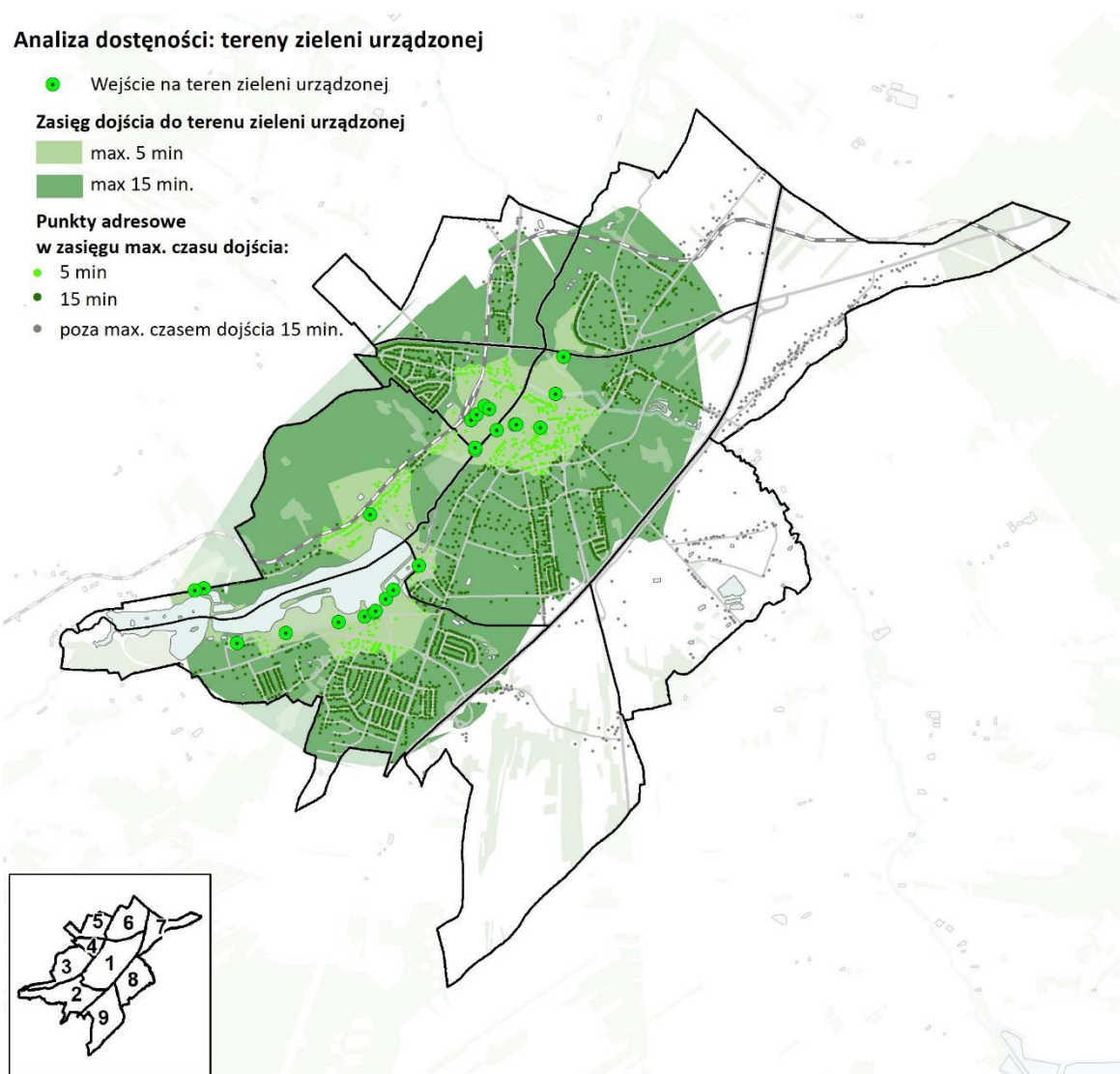
Punkty adresowe

w zasięgu max. czasu dojścia:

● 5 min

● 15 min

● poza max. czasem dojścia 15 min.

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDOT, MPZP, ortofotomapa, OpenStreetMap

Tabela 32. Liczba ludności mieszkająca w zasięgu max. czasu dojścia pieszego do terenu zieleni urządzonej: 5 min, 15 min

max. czas dojścia	liczba ludności	% udział ogólnej liczby ludności
5 min	1 696	10,2%
5-15 min	14 301	85,6%
poza max. czasem dojścia 15 min	701	4,2%

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDOT, OpenStreetMap, danych pesel

Przestrzenie publiczne

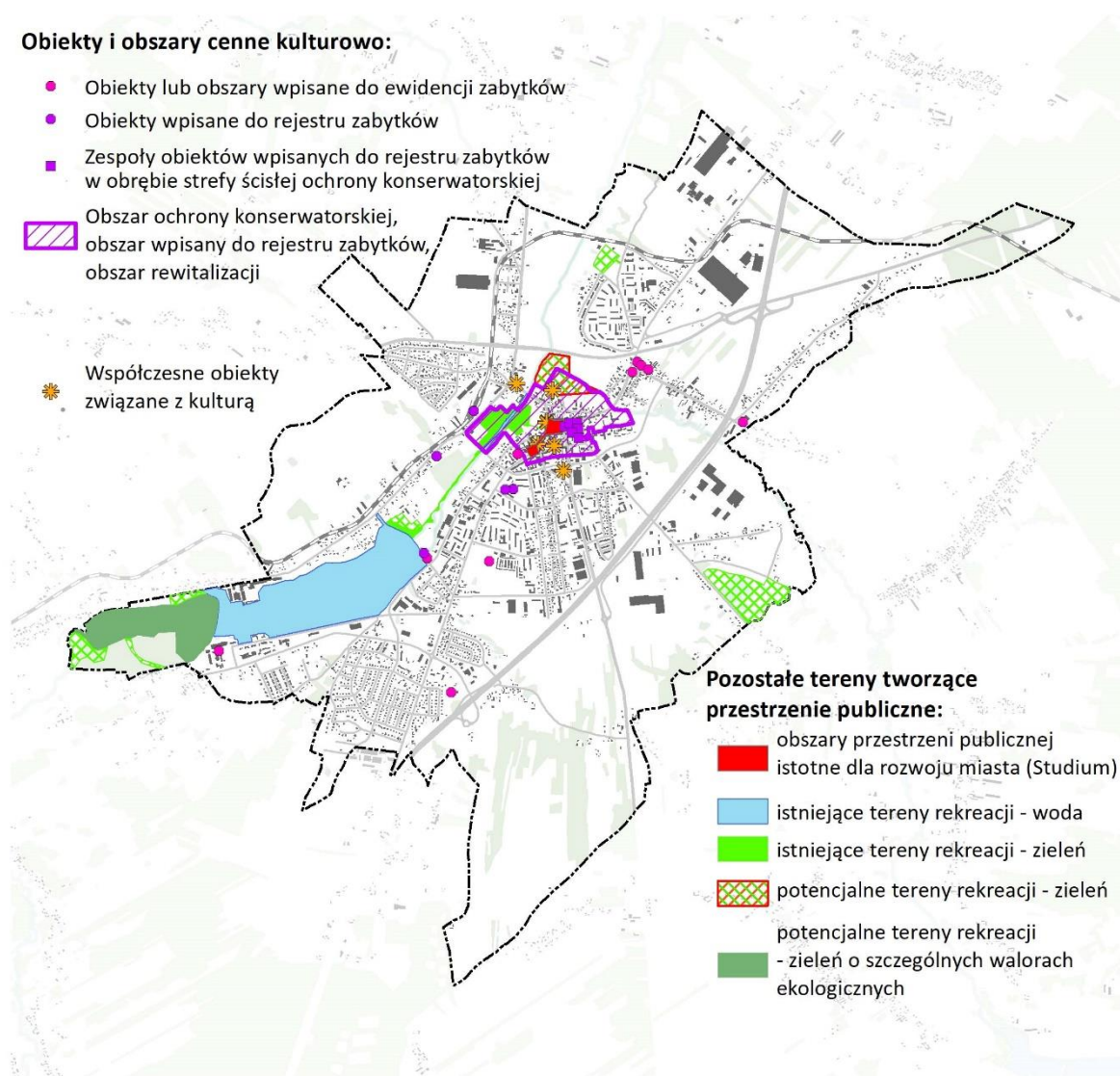
Rawę Mazowiecką cechują cenne walory przyrodnicze i kulturowe, które stanowią istotny potencjał miasta oraz budują jego atrakcyjność. Rzeki Rawka i Rylka wraz z ich dolinami tworzą system przyrodniczy miasta, który uzupełniany jest przez duże skupiska zieleni w postaci parku, zieleńców, skwerów i zieleni ulicznej oraz zieleni na terenie cmentarza. Nad rzeką Rawką znajduje się założony w I poł. XIX wieku park miejski, który został objęty wpisem do rejestru zabytków woj. łódzkiego i znajduje się w strefie ochrony konserwatorskiej. Park miejski, poprzez lokalizację w centrum miasta, stanowi atrakcyjną przestrzeń publiczną (rysunek 37).

Zamek Książąt Mazowieckich wybudowany w latach ok. 1355-1370, stanowiący aktualnie miejsce ekspozycji o tematyce historyczno-archeologicznej, wraz z otaczającym go terenem zieleni oraz zapleczem sportowo-rekreacyjnym, stanowi miejsce o dużym potencjale do bycia atrakcyjną „zieloną” przestrzenią publiczną, o atrakcyjnym programie funkcjonalnym.

Rawa Mazowiecka posiada duży potencjał do rozwoju turystyki kulturowej i wypoczynku. Obszary o szczególnych walorach przyrodniczo-krajobrazowych, w tym chronione, związane są głównie z doliną rzeki Rawki (rezerwat przyrody). Jednocześnie stanowią atrakcyjne aktualne i potencjalne tereny rekreacyjne. W południowo-zachodniej części miasta znajduje się Ośrodek Sportu i Rekreacji, na którego terenie znajduje się ponad 50-hektarowy zalew Tatar ze strzeżonym kąpieliskiem i przystanią, hala sportowa, korty i siłownia zewnętrzna. Nieopodal zalewu funkcjonuje również nowoczesny kompleks AQUARIUM Centrum Fit Rawa, z basenami, strefą spa i odkrytym lodowiskiem. Natomiast w centrum miasta, po obu stronach rzeki Rawki, rozpościera się park miejski, objęty wpisem do rejestru zabytków woj. łódzkiego. Większość osób, zwłaszcza zamieszkujących obszary o największej gęstości zaludnienia, mieszka w zasięgu 15 minut maksymalnego czasu dojścia do terenów zieleni urządzonej. Dostępność parków, zieleńców, zieleni osiedlowej dla mieszkańców miasta ocenić można jako zadowalającą.

Obszary i obiekty składające się na kulturowy potencjał turystyczny skupiają się w środkowej części miasta. Znaczna część śródmieścia znajduje się w obrębie obszaru ścisłej ochrony konserwatorskiej, obejmującego skupisko obiektów wpisanych do rejestru zabytków nieruchomych oraz ewidencji zabytków. Średniowieczny rodowód reprezentowany przez układ przestrzenny miasta i częściowo zachowany zamek książąt mazowieckich z XIV w., wzbogacony jest nowożytnymi zespołami sakralnymi (zespół klasztorny Pasjonistów z kościołem Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny oraz zespół pojezuicki z kościołem Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Maryi Panny) i miejską zabudową mieszkalną (domy mieszkalne i usługowe, kamienice i wille miejskie). Baszta zamku jest oddziałem muzeum eksponującą zabytki ruchome o tematyce historycznej i archeologicznej. Wraz z otaczającymi ją terenami zieleni oraz zapleczem sportowo-rekreacyjnym stanowi miejsce o dużym potencjale, aspirując do stania się atrakcyjną przestrzenią turystyczną. W wyniku działań rewitalizacyjnych w centralnej części miasta, zwiedzającym zostały udostępnione zabytkowe jatki miejskie (XIX w.), w których również mieści się oddział rawskiego muzeum.

Rysunek 37. Najważniejsze przestrzenie publiczne oraz obiekty cenne kulturowo

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDOT, danych przekazanych przez Urząd Miasta (MPZP, SUIKZP).

W Rawie Mazowieckiej znajdują się obiekty i obszary o szczególnym znaczeniu dla krajobrazu kulturowego i tożsamości w skali regionu łódzkiego. W Wojewódzkim Programie Opieki nad Zabytkami województwa łódzkiego na lata 2020-2023 uwzględniony został układ urbanistyczny (XIV-XIX w.), zamek książąt mazowieckich (XIV w.), zespół willi miejskiej (XX w., ul. Miła 4), zespół klasztorny jezuitów (XVII w.) i układ przestrzenny kolei wąskotorowej (XX w., Rogów – Rawa Mazowiecka – Biała Rawska, tzw. Rogowska Kolej Dojazdowa) wraz z dworcem i mostem kolejowym na rzece Rawce. Stan zachowania obiektów i obszarów reprezentatywnych określony na potrzeby programu oceniono w 2020 r. jako dobry lub bardzo dobry, a jedynie kolei wąskotorowej jako średni. Niewątpliwie układ przestrzenny kolei wąskotorowej wymaga kontynuacji rewaloryzacji/rewitalizacji.

IV.4. Wewnętrzne i zewnętrzne uwarunkowania rozwoju miasta o charakterze środowiskowo-przestrzennym

1. Miasto Rawa Mazowiecka ze względu na bogatą fizjonomię terenu, z wyraźnie zaznaczoną w krajobrazie miasta doliną rzeki, zbiorniki wodne, ponadprzeciętny udział terenów zielni w pow. ogółem miasta oraz bezpośrednio sąsiedztwo obszarów Natura 2000, jest miastem o wysokich walorach przyrodniczych.
2. Rawa Mazowiecka charakteryzuje się najwyższymi walorami urbanistycznymi o genezie średniowiecznej (SRWŁ 2030, 2021). Posiada bogaty potencjał przyrodniczy oraz kulturowy - unikatowe dziedzictwo historyczne, które współtworzą specyficzny klimat miasta (układ przestrzenny, obiekty historyczne, zabytkowy park miejski, dolina rzeki). Znajdują się tutaj obiekty i obszary o szczególnym znaczeniu dla krajobrazu kulturowego i tożsamości miasta i regionu łódzkiego.
3. Struktura przestrzenna miasta Rawa Mazowiecka ukształtowała się na planie centralnie położonego rynku. Istotną dla kształtowania struktury przestrzennej miasta jest dolina rz. Rawki. Niemal 1/4 pow. miasta zajmują budynki mieszkalne w formie zabudowy mieszkaniowej wielorodzinnej i jednorodzinnej.
4. Zasoby mieszkaniowe w Rawie Mazowieckiej to głównie zasoby miejscowych spółdzielni i wspólnot mieszkaniowych, Rawskiego Towarzystwo Budownictwa Społecznego (RTBS) oraz Gminy Miasto Rawa Mazowiecka. Na terenie miasta Rawa Mazowiecka zlokalizowane są 63 budynki mieszkalne, którymi zarządza Rawski TBS, w tym 18 budynków stanowiących własność miasta Rawa Mazowiecka, w których głównie realizowany jest najem socjalny lokali. Obszar centralny miasta z dominującą zabudową wielorodzinną to obszar charakteryzujący się dużą gęstością zaludnienia i koncentracją lokali należących m.in. do mieszkaniowego zasobu gminy (najem socjalny). Wiek budynków i ich stan techniczny jest mocno zróżnicowany. Większość budynków w tej części miasta została wzniesiona 65 lat temu i później. Stan techniczny większości budynków oceniany jest jako średni. W obszarze tym występuje nasilenie negatywnych zjawisk społecznych.
5. W ostatnich latach zachodzą sukcesywnie pozytywne zmiany w zakresie mieszkalnictwa. Są one wynikiem usuwania lub modernizacji starej zabudowy mieszkaniowej, oddawania do użytku nowych mieszkań oraz rozbudowy mieszkań już istniejących. Od 2010 r. RTBS rozpoczął budowę budynków wielorodzinnych na ul. Browarnej, później Słowackiego, Solidarności (dwa bloki), Zatylna. Równoległe powstawały bloki Rawsko-Mazowieckiej Spółdzielni Mieszkaniowej na ul. Batorego.
6. Miasto ma dogodne położenie komunikacyjne i znajduje się w centrum sieci dróg krajowych, wojewódzkich i powiatowych. Z jednej strony dostępność komunikacyjna

stwarza olbrzymie możliwości rozwoju, z drugiej zaś - generuje zagrożenia środowiskowe.

7. Rawa Mazowiecka należy do grupy 17 miast regionu łódzkiego, które nie mają dostępu do linii kolejowej. W SRWŁ 2030 (2021) została wskazana budowa nowych linii kolejowych jako kluczowych elementów regionalnego układu kolejowego, w tym linii kolejowej Skierniewice – Rawa Mazowiecka.
8. Rawę Mazowiecką odróżnia obecność na terenie miasta linii kolejki wąskotorowej, która łączy trzy powiaty: brzeziński (gmina Rogów i gmina Jeżów), skierniewicki (gmina Głuchów), rawski (gmina miejska Rawa Mazowiecka, gmina wiejska Rawa Mazowiecka, miasto i gmina Biała Rawska oraz gmina Regnów). Linia ta może być w większym stopniu wykorzystywana jako atrakcja turystyczna, jednak rozwój tej funkcji wymaga m.in. wcześniejszej modernizacji linii.
9. W mieście w ostatnich latach sukcesywnie wzrasta długość dróg rowerowych, konieczna jest ich dalsza rozbudowa i ich integracja, rozwój elementów infrastruktury towarzyszącej oraz poprawa bezpieczeństwa zarówno dróg rowerowych, jak i pieszych m.in. poprzez doświetlenie skrzyżowań komunikacyjnych.
10. W ostatnich latach zauważalne są istotne zmiany w ilości i zakresie wykorzystania wody na potrzeby gospodarki komunalnej i działalność gospodarczą. Zmienia się struktura wykorzystania wody (wzrost zużycia wody w usługach i przemyśle), przy czym wzrasta wykorzystanie wody na 1 mieszkańca z sieci wodociągowej przy jednoczesnym spadku eksploatacji sieci wodociągowej przez gospodarstwa domowe. Zjawisko to jest konsekwencją zmian demograficznych oraz prawdopodobnie wykorzystywania wody na inne cele niż bytowe (podlewanie ogródków etc.).
11. Rawa Mazowiecka, wśród miast regionu, ma jeden z najwyższych poziomów zwodociągowania i skanalizowania. Niemniej jednak konieczne jest systematyczne porządkowanie gospodarki wodnościekowej i poprawa jej sprawności. Wykonanie i planowanie kolejnych inwestycji ma na celu rozwój i modernizację infrastruktury wodno-kanalizacyjną zapewniającej realizację potrzeb mieszkańców Rawy Mazowieckiej w tym zakresie i pozwalającej na obsługę zabudowanych terenów przyległych do miasta. Spółka Rawskie Wodociągi i Kanalizacja Sp. z o.o. (RAWIK) prowadzi aktualnie głównie prace modernizacyjne sieci i przyłączeniowe dla nowych odbiorców. Zapotrzebowanie na sieci spływa natomiast z terenów ościennych.
12. Na terenie miasta identyfikowane są przekroczenia dopuszczalnych standardów jakości powietrza ze względu na ponadnormatywne stężenie benzo(a)pirenu oraz pyłów zawieszonych. W centralnej części miasta oraz obszarach koncentracji zabudowy jednorodzinnej osiągnęte są najwyższe poziomy stężenie pyłów, szczególnie w okresie grzewczym.
13. W celu monitoringu pyłowych zanieczyszczeń powietrza (PM10, PM2,5) w Rawie Mazowieckiej zainstalowano 9 stacji pomiarowych, które działają w trybie ciągłym

(24 godzinny). Zostały one zlokalizowane na obiektach (budynkach) publicznych. Wyniki udostępniane są na stronie Urzędu Miasta „Badanie jakości powietrza”, gdzie publikowane są aktualne stężenia zanieczyszczeń: <https://airly.org/map/pl/#51.765166,20.253551,i15610>

14. Zauważalna jest wysoka nadprodukcja odpadów, mimo niewielkiej tendencji spadkowej od 2018 r. oraz niski poziom recyklingu. Mimo widocznych pozytywnych zmian i tendencji wzrostowej, nadal dominują odpady zmieszane. Niestety, w mieście nie jest osiągnięty wymagany przepisami poziom recyklingu i przygotowania do ponownego użycia frakcji odpadów komunalnych: papieru, metali, tworzyw sztucznych i szkła.
15. Spółka miejska Zakład Gospodarki Odpadami AQUARIUM Sp. z o.o. dysponuje zmodernizowaną i nowoczesną instalacją do mechaniczno-biologicznego przetwarzania niesegregowanych (zmieszanych) odpadów komunalnych oraz składowania odpadów powstających w procesie mechaniczno-biologicznego przetwarzania. Ponadto, spółka prowadzi składowisko odpadów innych niż niebezpieczne i obojętne oraz wyrobów azbestowych, Punkt Selektywnej Zbiórki Odpadów Komunalnych (PSZOK) oraz kompostownię odpadów zielonych i biodegradowalnych. Składowisko odpadów komunalnych w Pukininie, oprócz mieszkańców Rawy Mazowieckiej, obsługuje również mieszkańców gmin powiatu rawskiego. Rozwój gospodarki o obiegu zamkniętym w Rawie Mazowieckiej wymaga usprawnienia gospodarki odpadami oraz modernizację (m.in. modernizacja hali sortowni) i rozwój instalacji w oparciu o rozwiązania ekoinnowacyjne (budowy instalacji fotowoltaicznej). Rozbudowa i modernizacja zakładu gospodarki odpadami (budowa nowych kwater, rozbudowa linii segregującej, budowa kwater na odpady azbestowe) jest kluczowa.
16. Na terenie miasta występują obszary zagrożeń powodzią oraz podtopieniami, ale również obszary zagrożone suszą. Stałe zagrożenie, które występuje w mieście związane jest z transportem drogowym. Zagrożenie ponadnormatywnym hałasem związane jest z oddziaływaniem drogi ekspresowej, krajowej Nr 72, wojewódzkich i niektórych powiatowych, obejmuje m.in. pas terenu, poza ekranami akustycznymi o szerokości 50 m, licząc od krawędzi drogi krajowej Nr 72 i ekspresowej.
17. W Rawie Mazowieckiej widoczny jest wzrost zużycia energii w gospodarstwach domowych i usługach. Powyższa tendencja oraz wzrastające koszty energii elektrycznej może powodować znaczne obciążenia dla budżetów gospodarstw domowych oraz wzrost poziomu „ubóstwa energetycznego”.
18. Zarówno w SUIKZP jak i planach miejscowych „dopuszcza się realizację odnawialnych źródeł energii, z wykluczeniem turbin wiatrowych, wyłącznie o mocy odpowiednich dla mikroinstalacji w myśl przepisów odrębnych”. W efekcie kluczowe jest ukierunkowanie

rozwoju energetyki prosumenckiej w kierunku paneli fotowoltaicznych i solarnych, instalacji pomp ciepła etc.

19. Mimo sukcesywnej rozbudowy sieci ciepłowniczej, jej długość jest niewystarczająca. Ponadto brak zintegrowanego systemu ciepłowniczego dla północnej i centralnej części miasta generuje problemy zanieczyszczeń powietrza, których głównym źródłem są lokalne paleniska i tradycyjne źródła ciepła.
20. Dostępność programów ograniczania niskiej emisji tj. Czyste Powietrze, Stop Smog wymaga szerszego upowszechnienia wśród społeczności lokalnej. Dotychczas, na tle innych miast w województwie łódzkim, w Rawie Mazowieckiej programy te są wykorzystywane w niewielkim zakresie. Podpisanie umowy na realizację programu Czyste Powietrze w listopadzie 2019 r. oraz podjęte działania informacyjne, spowodowały, iż w 2021 r. zauważalna jest tendencja wzrostowa i coraz więcej osób składa wnioski o dofinansowanie. Kluczowa jest jednak stała i szeroka akcja informacyjna, edukacyjna i promocyjna.
21. Miasto posiada lub jest w trakcie przygotowania istotnych opracowań planistycznych z zakresu poprawy jakości środowiska przyrodniczego i warunków życia w mieście: Plan Gospodarki Niskoemisyjnej (maj 2021), Strategia Rozwoju Elektromobilności dla Miasta Rawa Mazowiecka do roku 2030 (2020). Brak jest natomiast projektu założeń do planu zaopatrzenia w ciepło, energię elektryczną i paliwa gazowe, który wójt, burmistrz lub prezydent miasta sporządza dla obszaru gminy na okres co najmniej 15 lat i aktualizuje co 3 lata.
22. Odsetek mieszkańców Rawy mazowieckiej korzystających z sieci gazowej jest większy niż średnia dla całego województwa oraz wyraźnie większy od średniej dla analizowanej grupy miast referencyjnych. Wg danych pozyskanych z mapy zasadniczej zauważa się, iż uzupełnienia w sieć wymagają obszary zlokalizowane wzdłuż wschodniej i zachodniej granicy miasta. Istnieje konieczność rozbudowy miejskiej sieci dystrybucyjnej gazu ziemnego.
23. Badania przeprowadzone na potrzeby diagnozy stanu miasta oraz zapisy PGN (2021) wyraźnie wskazują, iż w mieście dominuje udział sektora budynków mieszkalnych w łącznym zużyciu energii finalnej na terenie miasta (sektor najbardziej energochłonny) oraz w łącznej emisji CO₂ z obszaru miasta (sektor najbardziej emisyjny). Niski jest udział energii wytworzonej z odnawialnych źródeł energii (OZE) w bilansie energetycznym miasta.
24. Warto zauważyć, że miasto „powoli zbliża się do wypełnienia”. Praktycznie wszystkie tereny wskazywane jako inwestycyjne, są sukcesywnie zabudowywane. Stąd w bilansie SUIKZP (str. 13-17) wskazano na potrzebę sporządzenia mpzp pod jeszcze niezainwestowane tereny, a w Studium wskazane pod zabudowę. Co jest szczególnie dyskusyjne w kontekście prognoz demograficznych oraz ruchu migracyjnego. Warto zauważyć, iż nowy obszar wskazany w Studium do zainwestowania (środkowo-

wschodnia część miasta) jest oddalony od sieci gazowej (infrastruktura) oraz cechuje go słaba dostępność do przystanków (analizy dostępności).

25. Analiza danych wskazuje, że w mieście Rawa Mazowiecka należy dążyć do koncentracji i uzupełnień tkanki urbanistycznej w strefie śródmiejskiej, unikając rozproszonej zabudowy w strefie peryferyjnej. Ponadto, konieczne jest stworzenie warunków do sukcesywnej poprawy warunków mieszkaniowych w strefie śródmiejskiej.
26. W Rawie Mazowieckiej od niedawna funkcjonuje transport publiczny, zatem kluczowy będzie jego rozwój i synchronizacja projektowanych tras, infrastruktury rowerowej, centrum przesiadkowego (dworzec PKS).
27. Rawę Mazowiecką cechuje dobra dostępność do infrastruktury społecznej, w tym obiektów kultury oraz zorganizowanej zieleni.

V JAKOŚĆ ŻYCIA W MIEŚCIE – WYNIKI BADAŃ ANKIETOWYCH

V.1. Cel badania i charakterystyka respondentów

Głównym celem badań ankietowych była ocena jakości życia w Rawie Mazowieckiej z perspektywy mieszkańców miasta. Badania te były elementem procesu diagnozowania rozwoju miasta, a pozyskane informacje stanowią cenne źródło wiedzy, niezbędnej dla przygotowania nowej, długookresowej Strategii Rozwoju Miasta do 2030.

Wykorzystaną metodą badawczą było badanie ankietowe metodą CAWI (Computer Assisted Web Interviews). Jest to indywidualny wywiad przeprowadzony za pomocą wystandaryzowanego kwestionariusza (ankiety), dostępnego lub wysyłanego drogą internetową i wypełnianego on-line. Jest to jedna z bardziej popularnych metod badań, która dzięki poczuciu anonimowości i możliwości udziału w badaniu w dogodnym dla respondenta terminie, pozwala zgromadzić bardziej rzetelną informację. Uzupełnieniem metody CAWI były wywiady z wykorzystaniem papierowej wersji formularza ankiety, opublikowanej w lokalnej prasie, tj. w miesięczniku „KochamRawe.pl – magazyn opinii”. Wersja papierowa ankiety dostępna była również w rawskim urzędzie miasta. Ta forma realizacji badań była głównie zaadresowana dla osób, które nie mają dostępu do komputera i Internetu lub też posiadają słabsze kompetencje z zakresu wykorzystania nowoczesnych technologii informatycznych.

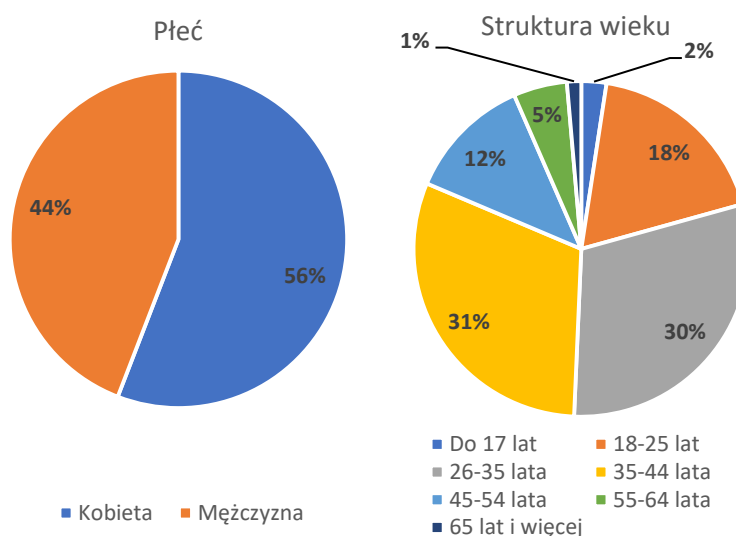
Badania przeprowadzone zostały w dniach 29 kwietnia – 16 maja 2021 r. Formularz ankiety, wraz z zachętą do jego wypełnienia był zamieszczony na stronie internetowej Miasta Rawa Mazowiecka. W promocję badania wśród mieszkańców zaangażowały się również lokalne media: portale informacyjne eRawa.pl oraz KochamRawe.pl, regionalne Radio Victoria, tygodnik „Głos Rawy Mazowieckiej i Okolicy”.

Przedmiotem badań były trzy kluczowe aspekty składające się na ocenę jakości życia. Są to:

- dostępność i jakość usług publicznych i miejskiej infrastruktury;
- wizerunek i postrzeganie miasta przez mieszkańców,
- kluczowe problemy rozwoju Rawy Mazowieckiej.

Ankieta była całkowicie anonimowa. Realizowane badania miały charakter podglądowy, a nie reprezentacyjny.

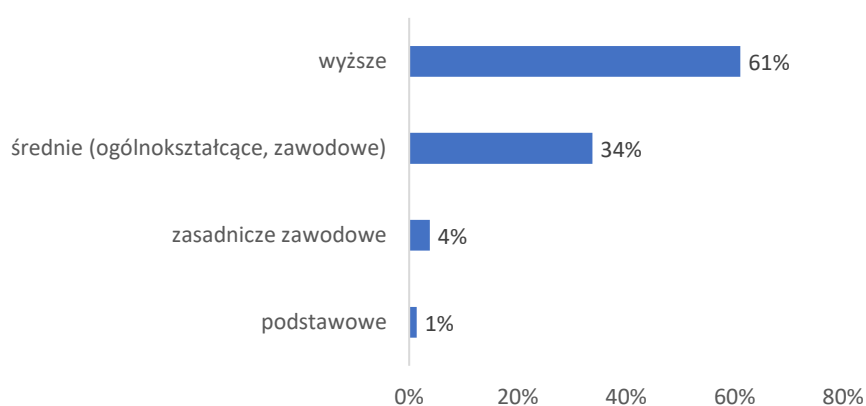
Wykres 90. Struktura respondentów wg płci i wieku

Źródło: opracowanie własne.

W badaniu udział wzięło 290 mieszkańców miasta. W strukturze respondentów dominowały kobiety stanowiące 56% badanej populacji. Z punktu widzenia wieku kluczową grupę respondentów stanowiły młode osoby w wieku produkcyjnym, tj. 26-44 lata (61% respondentów). Pozytywnym aspektem była duża liczba respondentów z grupy młodych mieszkańców miasta - do 25 roku życia (20% respondentów), co może świadczyć o ich zainteresowaniu i zaangażowaniu w sprawy lokalne. Grupą niedoszacowaną w strukturze respondentów były osoby starsze, powyżej 65 roku życia stanowiące jedynie 1% respondentów.

Wykres 91. Struktura respondentów wg wykształcenia

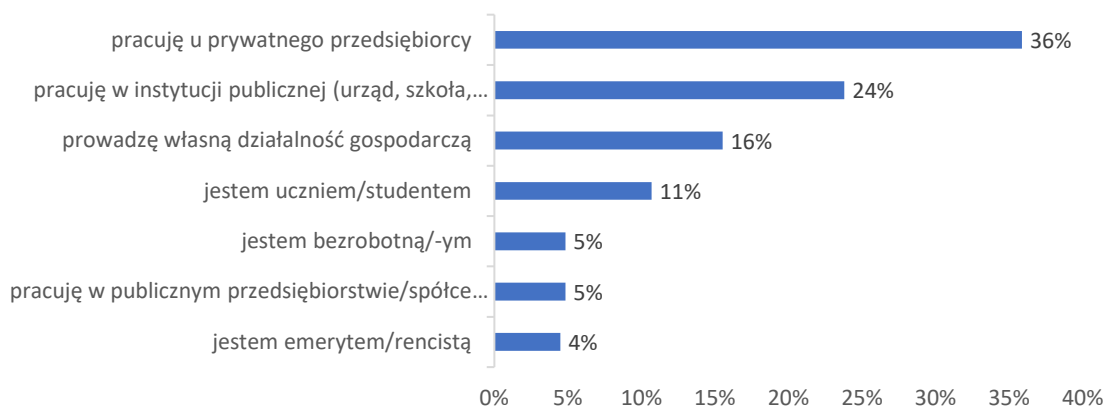

Źródło: opracowanie własne.

Z punktu widzenia wykształcenia respondenci charakteryzowali się ponadprzeciętnym wykształceniem – ponad 60% respondentów posiadało wykształcenie wyższe, a w połączeniu z wykształceniem średnim, łączna populacja respondentów stanowiła 95%. W badaniach

partycypowały więc osoby dobrze wykształcone, a ich udział świadczy o dużym zainteresowaniu sprawami publicznymi w mieście.

Wykres 92. Struktura respondentów wg statusu na rynku pracy

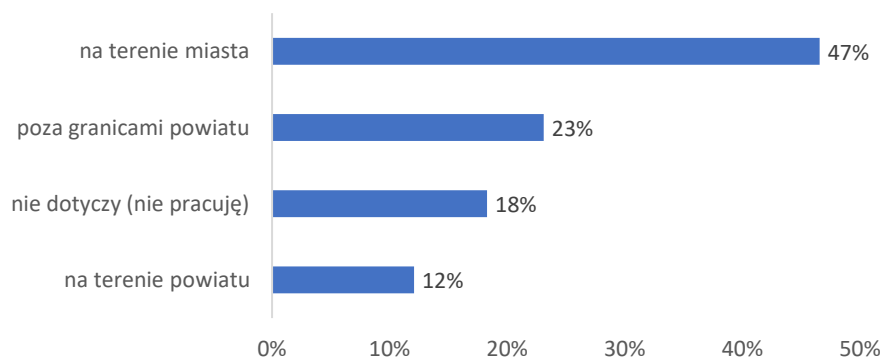

Źródło: opracowanie własne.

Struktura zatrudnienia badanych mieszkańców jest zbliżona do rzeczywistej struktury występującej na rynku pracy w Rawie Mazowieckiej. Co drugi respondent (146 osób) zawodowo funkcjonował w sektorze prywatnym, podczas gdy 31% (90 respondentów) zawodowo powiązana była z sektorem publicznym. Co dziesiąty respondent był uczniem lub studentem. Osoby bezrobotne stanowiły zaś 5% respondentów. Status respondentów na rynku pracy potwierdził, że grupą słabiej reprezentowaną względem faktycznej struktury mieszkańców (grupą niedoszacowaną) są emeryci i renciści, którzy stanowili jedynie 4% wszystkich respondentów.

Wśród respondentów niemalże połowa mieszkała i pracowała na terenie miasta (47%). Była to więc grupa mieszkańców na trwale i poprzez codzienne aktywności związana z Rawą Mazowiecką, dobrze znająca realia życia w mieście. Ponadto 12% respondentów pracowało na terenie powiatu, zaś 23% poza jego granicami. W konsekwencji można przyjąć, że co trzeci respondent łączył wewnętrzną i zewnętrzną perspektywę widzenia procesów rozwoju zachodzących w mieście.

Wykres 93. Struktura respondentów wg miejsca pracy

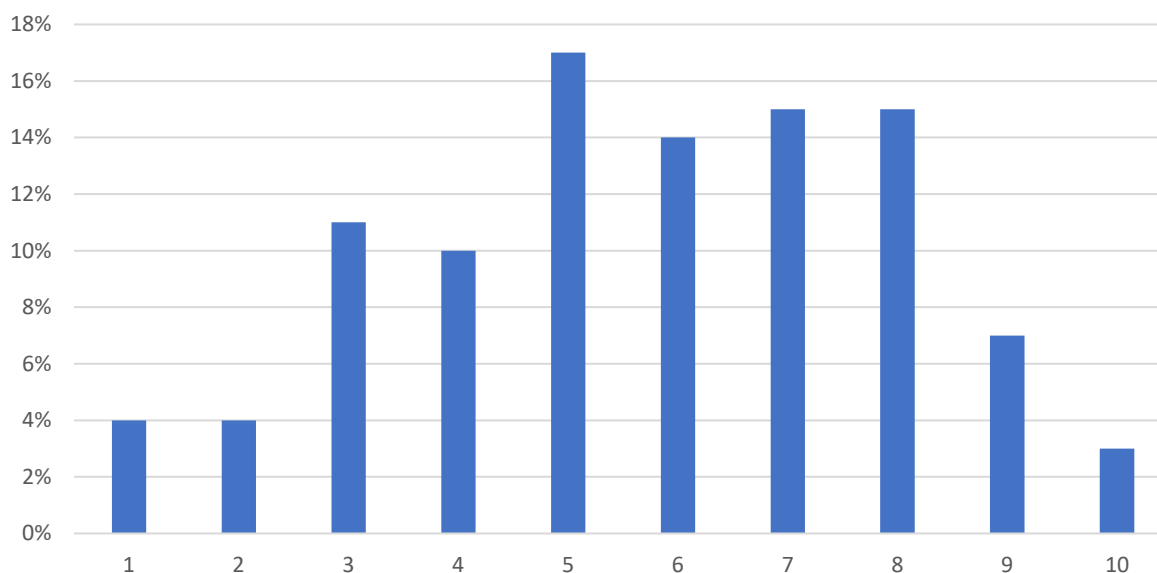
Źródło: opracowanie własne.

Reasumując, struktura respondentów zarówno z punktu widzenia wieku, wykształcenia, statusu na rynku pracy i miejsca pracy zachowuje ogólny wewnętrzny balans i umożliwia poprawne wnioskowanie na temat postrzegania miasta, oceny jakości życia czy kluczowych problemów rozwoju miasta. Jedynie osoby w wieku poprodukcyjnym stanowią niedoszacowaną grupę mieszkańców, stąd też wnioskowanie dotyczące aspektów życia lokalnego bezpośrednio ich dotyczących należy dokonywać z dużą dozą ostrożności. Badania te należy traktować jako badania sondażowe.

V.2. Dostępność i jakość infrastruktury i usług publicznych w mieście

Ogólna ocena jakości życia w mieście jest korzystna – 36% mieszkańców uznało, że w mieście żyje się dobrze (odpowiedzi od 5 do 7 punktów), zaś 25% respondentów, że bardzo dobrze (odpowiedzi od 8 do 10 punktów). Łącznie grupa zadowolonych mieszkańców miasta stanowi 71% respondentów. Równocześnie 8% wszystkich respondentów stwierdziła, że w Rawie Mazowieckiej jakość życia jest bardzo zła (w zastosowanej skali są to odpowiedz 1 i 2), zaś 21% że poniżej średniej (odpowiedzi od 3 do 4 punktów).

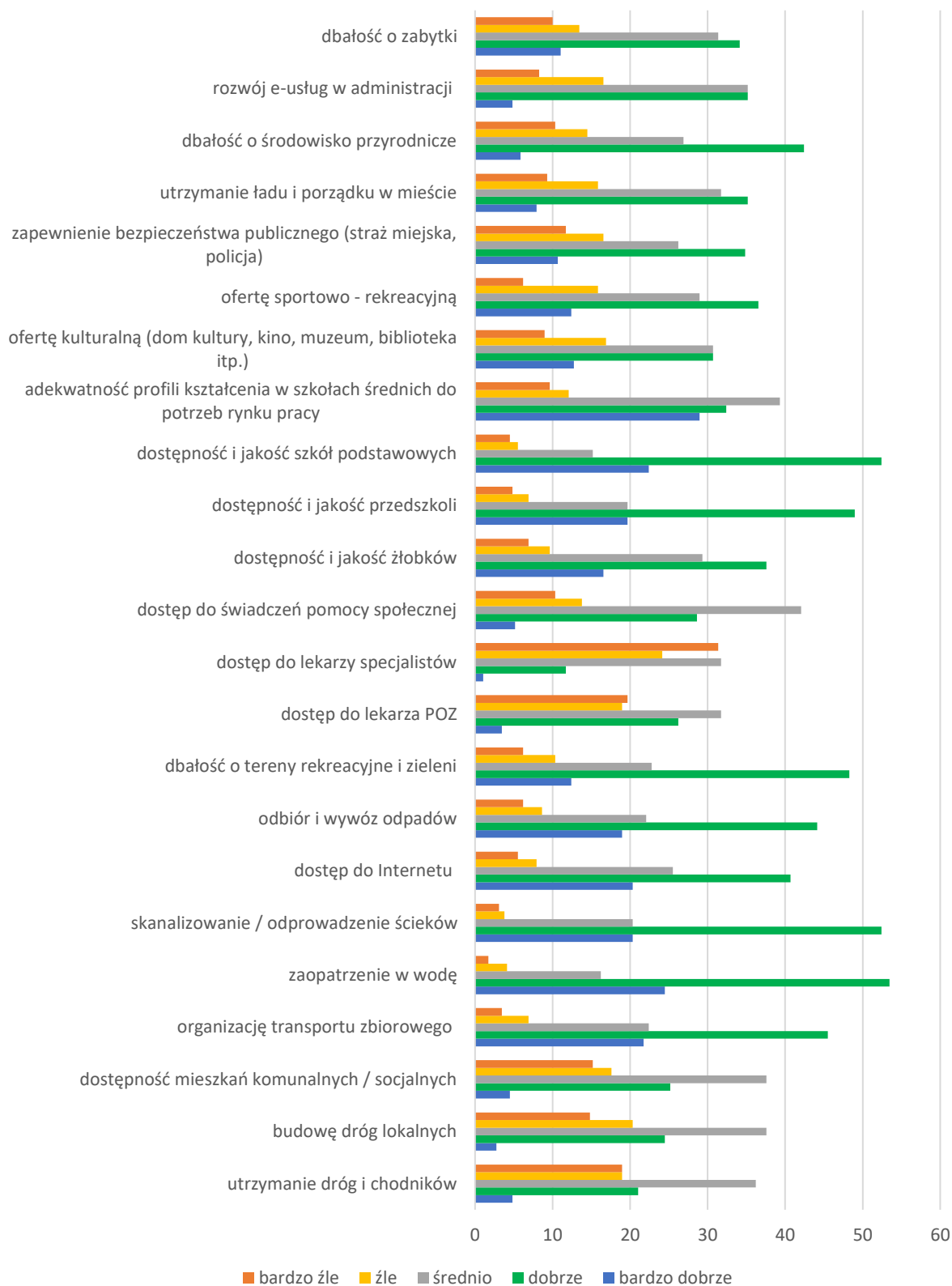
Wykres 94. Ogólna ocena jakości życia w Rawie Mazowieckiej (struktura udzielonych odpowiedzi)

(Skala intuicyjna, gdzie 1 oznacza bardzo źle, 10 bardzo dobrze)

Źródło: opracowanie własne.

Wykres 95. Ocena jakości infrastruktury i usług publicznych w Rawie Mazowieckiej (struktura udzielonych odpowiedzi)

Źródło: opracowanie własne.

Ocena jakości infrastruktury i usług publicznych w Rawie Mazowieckiej jest mocno zróżnicowana. Można wskazać cztery główne grupy oceny uwzględniające dominującą odpowiedź wskazane przez respondentów. Pierwszą grupę stanowią te usługi publiczne i infrastruktura, w której dominuje ocena „dobra - bardzo dobra”, drugą - ocena „średnio-dobra”, trzecią - ocena „średnia - zła”, zaś ostatnią grupę oceny stanowią usługi i infrastruktura postrzegana jako „zła - bardzo zła”.

W pierwszej grupie, jednoznacznie pozytywnej ocenie dostępności i jakości usług i infrastruktury towarzyszy znikomy odsetek ocen radykalnie negatywnych (około 5% respondentów na poziomie bardzo złym). Do grupy tej należy zaliczyć infrastrukturę wodno-kanalizacyjną, co nie jest zaskoczeniem (ponad 70% pozytywnych odpowiedzi) oraz dostępność i jakość podstawowej edukacji, tj. przedszkoli - 69% respondentów i szkół podstawowych - 73% respondentów, za które odpowiedzialne są władze miejskie. Łącząc to z wysoką oceną adekwatności profili kształcenia w szkołach średnich z potrzebami rynku pracy należy stwierdzić, że sektor edukacji podstawowej i średniej spełnia oczekiwania mieszkańców. Równie wysoką ocenę posiada organizacja transportu zbiorowego w mieście, gospodarka odpadami oraz dbałość o tereny rekreacyjne i tereny zieleni w mieście. W tych przypadkach ponad 60% mieszkańców deklaruje ocenę na poziomie dobrym lub bardzo dobrym.

Do drugiej grupy oceny („średnio-dobra”) satysfakcji z infrastruktury i usług publicznych oferowanych w mieście należy zaliczyć:

- infrastrukturę i usługi cyfrowe - rozwój e-administracji i dostęp do Internetu;
- kwestie związane z ładem przestrzennym - dbałość o środowisko przyrodnicze, utrzymanie ładu i porządku w mieście, dbałość o zabytki;
- jakość usług publicznych w obszarze: oferty sportowo-rekreacyjnej, oferty kulturalnej oraz zapewnienie bezpieczeństwa publicznego.

Trzecią grupę stanowi infrastruktura i usługi publiczne oceniane jako „średnio-złe”. Tworzą ją z jednej strony infrastruktura komunikacyjna, tj. utrzymanie dróg i chodników oraz budowa dróg lokalnych, z drugiej zaś infrastruktura i usługi zorientowane na najniższe grupy społeczne czyli dostępność mieszkań komunalnych i socjalnych wraz z dostępem do świadczeń pomocy społecznej.

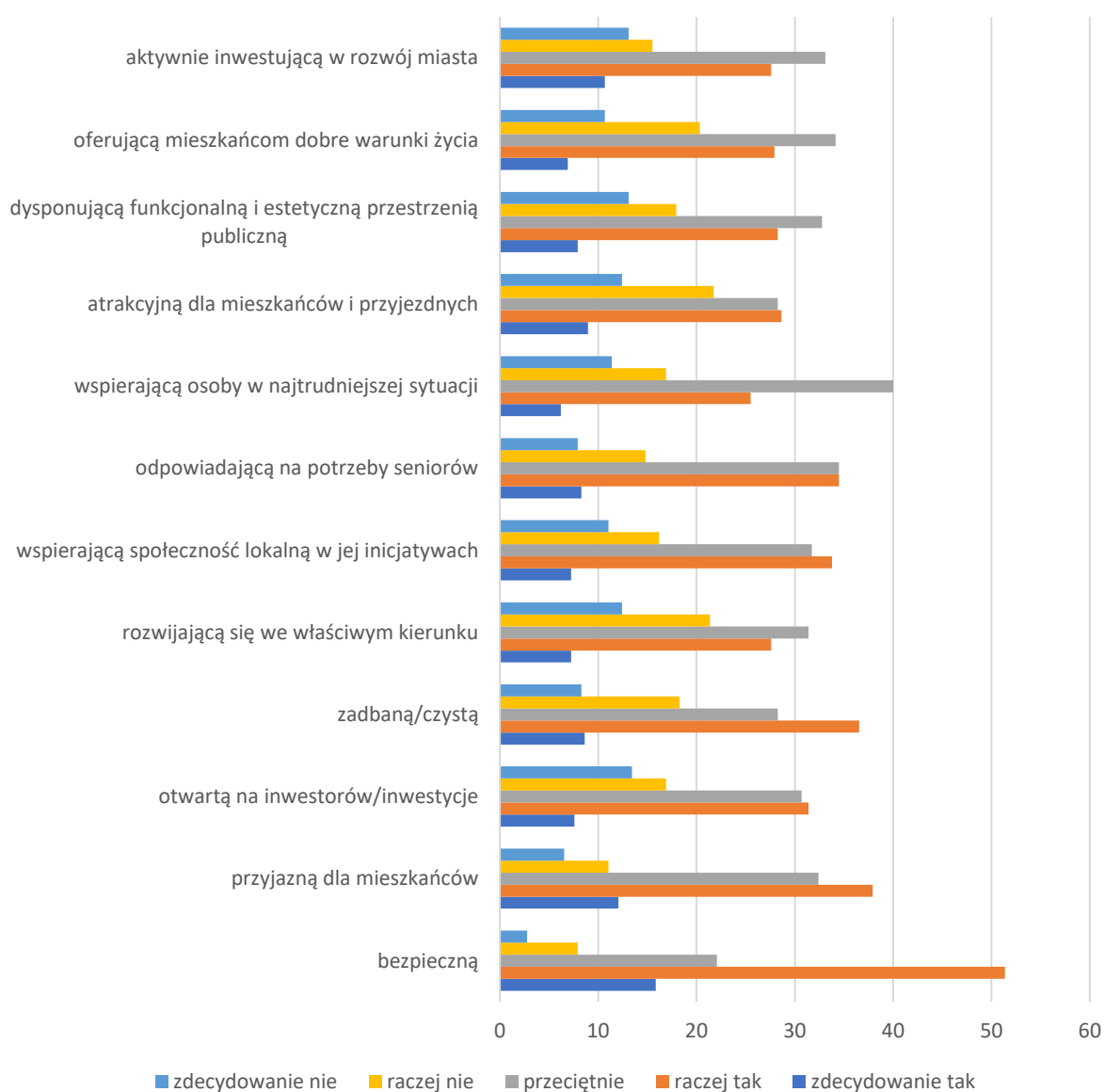
Ostatnią, najniższą ocenianą grupę (ocena „zła - bardzo zła”) tworzą takie usługi jak dostęp do lekarzy podstawowej opieki zdrowotnej (niemalże 40% respondentów ocenia negatywnie) oraz dostęp do lekarzy specjalistów (niemalże 55% ankietowanych). Należy przypuszczać, że siła tej negatywnej oceny byłaby wzmocniona w przypadku większej populacji osób starszych wśród respondentów.

V.3. Postrzeganie miasta przez jego mieszkańców

Bez wątplenia można powiedzieć, że Rawa Mazowiecka ma wśród swoich mieszkańców wizerunek miasta bezpiecznego. Tak uważa niemalże 70% respondentów (suma odpowiedzi „zdecydowanie tak” i „raczej tak”). W dalszej kolejności miasto postrzegane jest jako przyjazne dla mieszkańców (60% odpowiedzi) oraz zadbane/czyste (45% ankietowanych). Te pozytywne skojarzenia z miastem wskazują na pozytywną atmosferę w mieście jako miejscu zamieszkania. Mieszkańcy Rawy Mazowieckiej czują się w niej dobrze i postrzegają miasto jako swoją „przystań”.

Wykres 96. Postrzeganie Rawy Mazowieckiej przez Mieszkańców miasta (struktura udzielonych odpowiedzi)

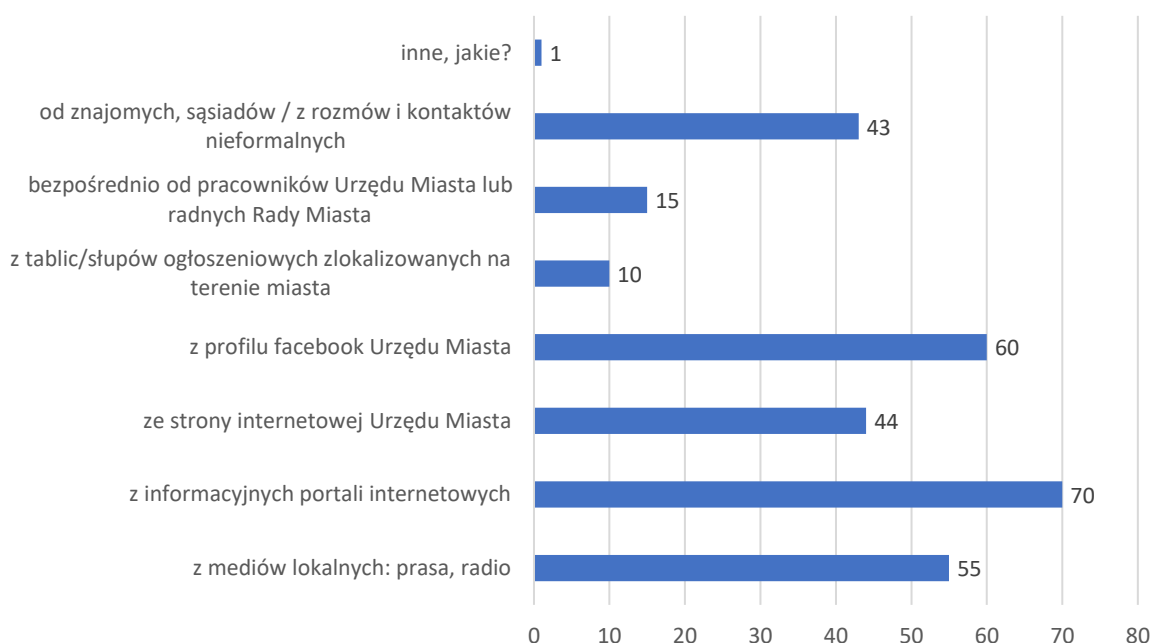
Źródło: opracowanie własne.

Pozostałe odpowiedzi nie dostarczają już tak czytelnego wizerunku miasta. Dominację oceny obojętnej („przeciętnej”), ale zarazem z ukierunkowaniem w stronę oceny pozytywnej (raczej tak”) obserwujemy w przypadku takich kategorii skojarzeń jak: miasto oferujące dobre warunki życia, dysponujące funkcjonalną i estetyczną przestrzenią publiczną, wspierające osoby w najtrudniejszej sytuacji oraz rozwijające się we właściwym kierunku. Z drugiej jednak strony około 30% respondentów w wyżej wymienionych kategoriach nie zgadza się z takim wizerunkiem miasta i wskazuje odpowiedzi „zdecydowanie nie” lub „raczej nie”.

W przypadku takich kategorii jak miasto otwarte na inwestorów/inwestycje oraz miasto rozwijające się we właściwym kierunku, suma skojarzeń negatywnych („zdecydowanie nie” i „raczej nie”) jest niemalże równa sumie skojarzeń pozytywnych („raczej tak” i „zdecydowanie tak”), co potwierdza, że mamy tu do czynienia z niejednoznacznym postrzeganiem miasta przez jego mieszkańców.

Ponadto, najczęściej niekorzystnych odpowiedzi (suma odpowiedzi „zdecydowanie nie” i „raczej nie”) ankietowali wskazali w przypadku takich kategorii jak: miasto aktywnie inwestujące w rozwój, miasto oferujące mieszkańcom dobre warunki życia i miasto atrakcyjne dla mieszkańców i przyjezdnych. W tych skojarzeniach około 30% uzyskanych odpowiedzi miało negatywny charakter.

Wykres 97. Źródła informacji o działaniach władz lokalnych (struktura udzielonych odpowiedzi)

Źródło: opracowanie własne.

Wyniki badań jednoznacznie wskazują, że podstawowym źródłem informacji o działaniach władz lokalnych i procesach zachodzących w mieście jest sieć internetowa. Aż 70% osób uczestniczących w badaniu dowiaduje się o podejmowanych decyzjach z różnorodnych, informacyjnych portali internetowych. Z informacji zamieszczonych na Facebooku Urzędu Miasta czerpie 60% respondentów, zaś 44% korzysta ze strony internetowej Urzędu Miasta. Tym samym badania potwierdzają, że w Rawie Mazowieckiej funkcjonuje w pełni rozwinięte społeczeństwo informacyjne, dla którego wirtualne formy i kanały komunikacji stanowią kluczowe źródło informacji. Dominacja tych źródeł informacji jest niewątpliwie pochodną struktury respondentów tj. przewagą ludzi młodych oraz osób w pełni aktywnych na rynku pracy.

To, co należy pozytywnie ocenić, to wciąż duże znaczenie bezpośrednich relacji i kontaktów w tworzeniu polityki informacyjnej. Przekazywanie informacji między mieszkańcami i ich pozyskiwanie z rozmów i kontaktów nieformalnych wskazuje 43% ankietowanych. Dodatkowo 15% respondentów wskazuje na Radnych miasta lub pracowników samorządowych jako istotne źródło wiedzy i informacji. Potwierdza to względnie silne relacje lokalne, usieciwienie miasta i zakorzenienie mieszkańców w środowisku lokalnym, co powszechnie postrzegane jest jako istotny czynnik budowania tożsamości miasta, społeczeństwa obywatelskiego i pozytywnej atmosfery dla rozwoju społeczno-gospodarczego.

Istotne znaczenie w polityce komunikacyjnej mają media lokalne. Ponad połowa uczestników badania (55%) pozyskuje informacje o działaniach podejmowanych przez władze miasta z prasy lokalnej bądź radia, co podkreśla wagę i wzmacnia w przyszłości znaczenie tych mediów dla kształtowania rozwoju społeczno-gospodarczego miasta.

Niewielkie znaczenie mają tablice informacyjne i słupy ogłoszeniowe, z których korzysta tylko 10% respondentów. Ale zarazem jest to wciąż istotne źródło informacji dla co dziesiątego ankietowanego, a znaczenie tej formy komunikacji społecznej wzrasta wraz z wiekiem respondentów. Należy jednak przypuszczać, iż w długim okresie czasu postęp technologiczno-informacyjny sprawi, że tradycyjne formy i narzędzia komunikacyjne zostaną zepchnięte na margines w polityce komunikacyjnej miasta.

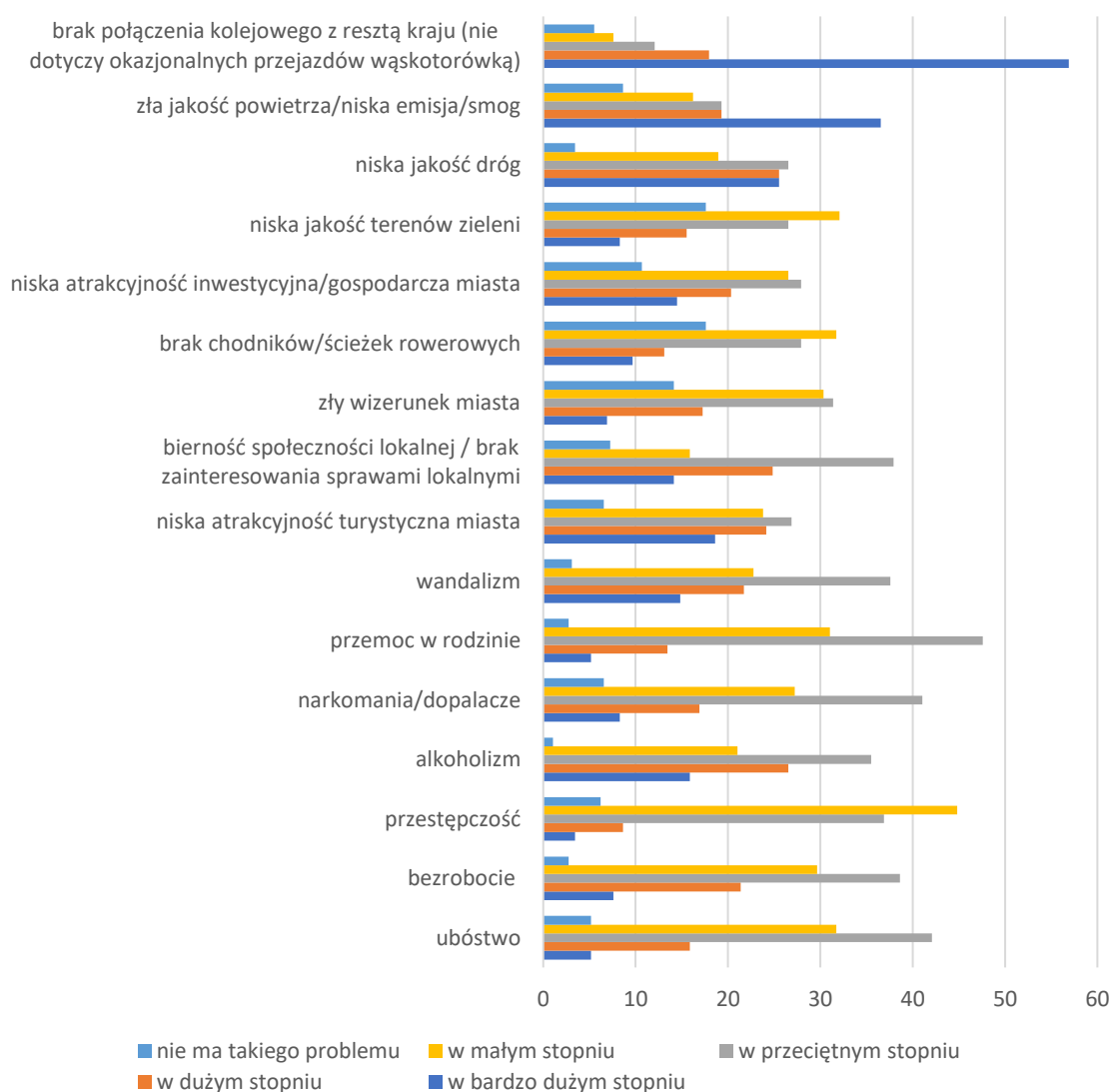
V.4. Kluczowe problemy rozwoju miasta

Przeprowadzone badania ujawniają trzy kluczowe problemy rozwoju z perspektywy mieszkańców. Pierwsze dwa nich związane są z niezadowalającą dostępnością komunikacyjną miasta, istotnie oddziaływującą na atrakcyjność gospodarczą i rynek pracy w mieście. Mieszkańcy wskazują brak połączenia kolejowego z resztą kraju (75% respondentów) i niską jakość dróg (52% ankietowanych) jako fundamentalne problemy rozwoju miasta. Drugim istotnym problemem, z punktu widzenia mieszkańców miasta jest zła jakość powietrza będąca konsekwencją niskiej emisji w mieście. Ten problem eksponuje ponad 55% ankietowanych,

i wydaje się, że jest to konsekwencja - z jednej strony - rosnącej świadomości ekologicznej mieszkańców, z drugiej - reorientacji wielu polityk i zewnętrznych funduszy na działania w tym zakresie (co stwarza szansę na modernizację infrastrukturalną miasta).

Silną pozycję w rankingu głównych stymulant rozwoju mają także problemy społeczne, takie jak wandalizm i alkoholizm oraz bierność społeczności lokalnej. W tych przypadkach ponad 40% ankietowanych wskazuje je jako duży lub bardzo duży problem, niekorzystnie oddziaływający na rozwój miasta. Wysoko w kategorii miejskich problemów plasuje się także niska atrakcyjność inwestycyjna oraz niska atrakcyjność turystyczna. W przypadku tej drugiej kategorii miasto posiada „uśpiony” potencjał, wciąż zdaniem mieszkańców słabo wykorzystany na rzecz dynamizacji rozwoju i budowania jego atrakcyjności dla mieszkańców i przedsiębiorców.

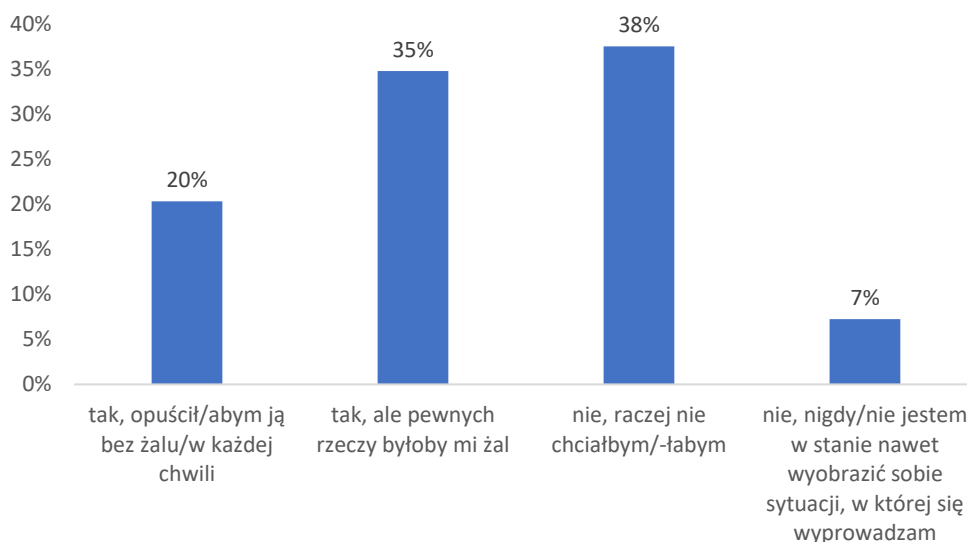
Wykres 98. Kluczowe problemy w rozwoju Rawy Mazowieckiej (struktura udzielonych odpowiedzi)

Źródło: opracowanie własne.

Zdaniem respondentów nie ma problemu lub problem występuje w małym stopniu w przypadku takich sfer życia jak jakość terenów zieleni, chodników i ścieżek rowerowych czy przestępczości, co dobrze koreluje z postrzeganiem miasta jako miejsca bezpiecznego i przyjaznego do zamieszkania.

Wykres 99. Perspektywy życia w Rawie Mazowieckiej (struktura udzielonych odpowiedzi)

Źródło: opracowanie własne.

Rawę Mazowiecką zamieszkuje społeczność charakteryzująca się przeciętną tożsamością i przywiązaniem do lokalnej przestrzeni. Na pytanie „Czy chciałby/chciałaby Pan/Pani opuścić/wyprowadzić się z Rawy Mazowieckiej?” zdecydowana większość ankietowanych (55% respondentów) byłaby w stanie wyprowadzić się z miasta, z czego aż 20% zrobiłoby to bez wahania i żalu. Jedynie 7% respondentów w ogóle nie bierze takiej możliwości pod uwagę, zaś 38% niechętnie podjąłby taką decyzję (odpowiedź „raczej nie”).

Tą niekorzystną sytuację pogłębia jeszcze bardziej analiza struktury wiekowej respondentów. Aż 78% respondentów w wieku 18-25 lat chciałoby wyprowadzić się do innego miejsca (z czego 36% zrobiłoby to bez żalu). W grupie wiekowej 26-35 lat podobnych odpowiedzi udzieliło nieco mniej respondentów - 62%, z czego 21% mogłoby wyjechać w każdej chwili. Pokazuje to niską atrakcyjność Rawy Mazowieckiej dla młodych mieszkańców miasta, co może ujawnić się w przyszłości ujemnym saldem migracji i postępującym starzeniem się miasta. Z drugiej jednak strony należy pamiętać, że deklaracje takie są typowe dla młodych mieszkańców średnich miast w Polsce, a respondenci wyrażali jedynie swoje potencjalne preferencje, niż podejmowali realne decyzje dotyczące przyszłości i swojego zamieszkania (w praktyce bardziej jesteśmy skłonni deklarować niż podejmować takie decyzje).

Płeć ankietowanych nie miała znaczącego wpływu na udzielane odpowiedzi (różnice nieistotne dla analizy), za to większe zróżnicowanie odpowiedzi można zaobserwować biorąc pod uwagę wykształcenie ankietowanych. Ten przekrój analizy dostarcza bardziej optymistycznych wniosków. W przypadku osób z wyższym wykształceniem chęci pozostania w mieście zadeklarowało 51% badanych (z czego 8% w ogóle nie bierze wyprawki pod uwagę), zaś w grupie ankietowanych z wykształceniem średnim 36% badanych nie planuje wyjazdu, z czego 5% nigdy nie brało takiej możliwości pod uwagę. Zarazem jednak wśród osób z wykształceniem średnim 27% jest gotowych opuścić miasto w każdej chwili i bez żalu, co może potwierdzać nieadekwatność warunków życia i atrakcyjności rynku pracy do oczekiwań tej grupy mieszkańców.

VI WNIOSKI Z DIAGNOZY DLA POTRZEB STRATEGII ROZWOJU MIASTA RAWA MAZOWIECKA 2030

Przeprowadzona diagnoza stanu rozwoju Rawy Mazowieckiej stanowi holistyczną analizę, pozwalającą na ocenę stanu rozwoju miasta, określenie specyfiki/unikalności i tempa zachodzących przemian. Diagnoza ta wskazuje pozytywne i negatywne czynniki determinujące rozwój oraz kluczowe problemy rozwoju miasta. Stanowi ona punkt wyjścia i podstawę do formułowania strategicznych uwarunkowań oraz identyfikowania wyzwań rozwoju. Kluczowe wnioski wynikające z przeprowadzonej diagnozy to:

Sfera społeczna

1. W Rawie Mazowieckiej utrzymuje się zjawisko depopulacji, co jest niekorzystną tendencją. Utrzymujące się zjawisko wyludniania miasta, szczególnie ludności o największej aktywności zawodowej i rozrodczej może powodować dalsze niekorzystne zmiany demograficzne przejawiające się m.in. w procesie starzenia się społeczeństwa. Początek intensyfikacji procesu starzenia się ludności Rawy Mazowieckiej oraz zjawisko depopulacji będą wywoływać zmiany w systemie edukacji, systemie świadczeń socjalnych oraz na rynku pracy, a także konieczność realizacji polityki senioralnej oraz wywołają większe zapotrzebowanie na usługi dla osób starszych.
2. Miasta o ujemnym saldzie migracji, oznaczającym dominację odpływu nad napływem mieszkańców, tracą swój potencjał demograficzny na rzecz ośrodków miejskich o wysokiej atrakcyjności. Odpływ migracyjny w Rawie Mazowieckiej w przeważającej większości następuje w relacjach między miastami. Przyczyną odpływu mieszkańców z Rawy Mazowieckiej, oprócz chęci zdobycia wykształcenia i w konsekwencji atrakcyjniejszej pracy, jest dodatkowo przemieszczanie się osób wykształconych i zamożnych do większych aglomeracji za lepszą pracą, możliwościami rozwoju kariery, nauką, szerszym dostępem do handlu i usług. Głównymi kierunkami migracji mieszkańców Rawy są tereny podmiejskie otaczające miasto oraz dwa duże miasta wojewódzkie – Łódź i Warszawa.
3. Aktywność obywatelska w Rawie Mazowieckiej wzrasta. Mieszkańcy stają się coraz bardziej aktywni i zaangażowani w sprawy lokalne. Ich aktywność przejawia się nie tylko we frekwencji wyborczej, ale przede wszystkim w aktywnościach związanych z inicjatywą budżetu obywatelskiego oraz aktywności rawskich organizacji

pozarządowych. Konieczne jest jednak dalsze stymulowanie rozwoju aktywności obywatelskich mieszkańców miasta oraz aktywne włączanie ich w procesy decyzyjne.

4. Rozwój aktywności obywatelskiej stymulowany jest przez uruchomienie inicjatywy budżetu obywatelskiego, w tym ukierunkowanych obszarów jej realizacji (m.in. obszar rewitalizacji wymagający wsparcia) oraz uruchomienie Rawskiego Centrum Organizacji Pozarządowych, które wspiera lokalne organizacje pozarządowe. Konieczne wydaje się dalsze stymulowanie rozwoju i promocja budżetu obywatelskiego (w tym dedykowanego BO, np. zielony BO) oraz szersze włączenie organizacji pozarządowych w realizację zadań publicznych.
5. Szczególne znaczenie w Rawie Mazowieckiej mają organizacje pozarządowe zajmujące się popularyzacją sportu. Ich aktywność i współpraca skutkują nie tylko osiągnięciami w różnych dziedzinach sportu, ale także wpływem na popularyzację aktywności fizycznej wśród mieszkańców miasta. Dostępna infrastruktura sportowa wydaje się być dość atrakcyjna i różnorodna. Jednak mimo remontów i rozbudowy jest wciąż niewystarczająca i wymaga rozbudowy.
6. Duża aktywność klubów sportowych oraz popularyzacja aktywności fizycznej wśród mieszkańców miasta wymaga dalszych inwestycji w obiekty sportowe, a także poprawy jej dostępności dla osób ze specjalnymi potrzebami. Ważnym elementem uzupełniającym infrastrukturę sportową są tereny i kompleksy służące rekreacji mieszkańców, które również w celu poprawy jakości życia i atrakcyjności miasta powinny zostać rozbudowane i nowoczesnie zagospodarowane, z dbałością o środowisko przyrodnicze oraz w zgodzie z zasadami projektowania uniwersalnego.
7. Infrastruktura społeczna Rawy Mazowieckiej to także żłobki, przedszkola i szkoły. Atrakcyjność oferty żłobków sprzyja korzystaniu z opieki nad najmłodszymi mieszkańcami Rawy Mazowieckiej. Jest to również bardzo atrakcyjna oferta dla osób posiadających dzieci do lat 3, a mieszkających poza miastem i dojeżdżających do pracy. Trzeba jednak podkreślić, że liczba miejsc w placówkach na terenie miasta jest wciąż niewystarczająca w stosunku do liczby dzieci oczekujących na przyjęcie. Atrakcyjność oraz dostępność, w tym dostępność placówek dla dzieci ze specjalnymi potrzebami może korzystnie wpłynąć na proces włączenia społecznego i ekonomicznego dzieci i ich rodzin.
8. Rawskie szkoły średnie charakteryzują się wysokim poziomem nauczania, co przekłada się na bardzo dobre wyniki nauczania. Monitorowanie potrzeb rynku pracy i trendów gospodarczych pozwoli na płynne i sprawne reagowanie na sytuację w tych obszarach. Pozwoli to na dostosowanie oferty szkół średnich, szczególnie branżowych do potrzeb rawskiego rynku pracy.
9. Jakość edukacyjnej infrastruktury społecznej uległa w ostatnich latach znacznej poprawie w odniesieniu do przedszkoli i szkół podstawowych. Niemniej jednak, dla zapewnienia wysokich standardów nauczania, niezbędne są kolejne inwestycje

dotyczące m.in. modernizacji i rozbudowy tej infrastruktury, poprawy efektywności energetycznej obiektów, a także poprawy ich dostępności dla osób ze szczególnymi potrzebami.

10. Edukacyjna infrastruktura społeczna w zakresie szkół ponadpodstawowych wymaga dużych nakładów na jej modernizację i rozbudowę, z zachowaniem zasad uniwersalnego projektowania. Inwestycje w infrastrukturę oświatową powinny być nadal wspierane projektami z zakresu podnoszenia jakości nauczania i dostosowywania wykształcenia i umiejętności uczniów do trendów i potrzeb na rynku pracy.
11. Na przestrzeni analizowanych ostatnich lat widoczne jest zmniejszenie liczby rodzin oraz liczby osób w tych rodzinach korzystających z pomocy społecznej, w różnych jej aspektach, co świadczy o poprawie sytuacji społecznej i ekonomicznej w Rawie Mazowieckiej.
12. Szansę na dynamizację procesów poprawy jakości życia stwarza prowadzony proces rewitalizacji centrum Rawy Mazowieckiej. Efektem realizowanych działań w obszarze rewitalizacji (działań miękkich oraz inwestycyjnych) jest m.in. większa liczba osób objęta wsparciem dedykowanym, wzrost aktywności obywatelskiej w obszarze rewitalizacji oraz poprawa jakości infrastruktury społecznej.
13. W Rawie Mazowieckiej obserwuje się niekorzystną, utrzymującą się tendencję wzrostu zapadalności na nowotwory. Można więc stwierdzić, że mieszkańcy Rawy Mazowieckiej cierpią coraz bardziej na choroby cywilizacyjne, na które z roku na rok choruje coraz więcej osób. Dużym problem z zakresu ochrony zdrowia jest występowanie i intensyfikacja procesu starzenia się społeczeństwa. Dużym wyzwaniem staje się zapewnienie opieki osobom starszym, przewlekle i nieuleczalnie chorym oraz niepełnosprawnym. Jest to niezbędne w sytuacji, kiedy statystyki pokazują również znaczny wzrost zachorowalności m.in. na nowotwory, choroby układu krążenia i układu oddechowego.
14. Oferta kulturalna Rawy Mazowieckiej stale się rozwija. Oferta kulturalna miasta powinna być bardziej zróżnicowana i dostosowana do różnych grup odbiorców. Trzeba pamiętać, że oczekiwania w stosunku do oferty kulturalnej ulegają zmianie w szczególności wśród osób młodych, dlatego potrzebne są nowoczesne i otwarte na mieszkańców instytucje kultury. Konieczne staje się również dostosowanie obiektów oraz oferty kulturalnej do osób ze specjalnymi potrzebami (dostępność architektoniczna, informacyjno-komunikacyjna, cyfrowa).
15. Wyzwaniem rozwojowym pozostaje zapewnienie dostępności architektonicznej, informacyjno-komunikacyjnej i cyfrowej w mieście dla osób ze specjalnymi potrzebami. Jest to istotne z punktu widzenia tworzenia spójności społecznej i poprawy jakości życia mieszkańców w Rawie Mazowieckiej.

Sfera gospodarcza

16. Tkanka gospodarcza miasta podlega korzystnym przemianom. Wzrasta liczba przedsiębiorstw, następuje dywersyfikacja struktury gospodarczej. Na znaczeniu zyskują nowoczesne branże gospodarcze, co wzmacnia potencjał i siłę gospodarczą miasta w układzie regionalnym. Rawa Mazowiecka stanowi ważny ośrodek miejski, z punktu widzenia budowania spójności terytorialnej regionu, co potwierdza Strategia Rozwoju Województwa Łódzkiego 2030. W tym kontekście konieczne jest wzmacnianie ponadlokalnych funkcji miasta i jego znaczenia w układzie subregionalnym.
17. Rawa Mazowiecka posiada stabilną bazę gospodarczą tworzoną przez średnie podmioty, dobrze zakorzenione w lokalnej gospodarce, rynku pracy i tradycjach miejsca. Podmioty te cechują się dobrą kondycją gospodarczą i odpornością na wahania koniunkturalne. Dużym atutem Rawy Mazowieckiej jest ponadprzeciętna przedsiębiorczość jej mieszkańców. Kluczowym wyzwaniem jest silniejsze zakorzenienie przedsiębiorstw poprzez budowanie lokalnej współpracy gospodarczej i wzmacnianie relacji sieciowych z lokalnym rynkiem pracy. Wyzwaniem jest wzmacnianie zdolności innowacyjnych i modernizacja rawskich przedsiębiorstw.
18. Z perspektywy pracowników Rawa Mazowiecka charakteryzuje się dobrą sytuacją na rynku pracy. Obserwujemy bardzo niski poziom bezrobocia, który ma charakter frykcyjny oraz dużą liczbę pracujących, potwierdzającą dobrą kondycję gospodarczą firm funkcjonujących w mieście. Z drugiej jednak strony (perspektywy pracodawców) w mieście występuje nierównowaga na lokalnym rynku pracy – popyt jest większy niż podaż, szczególnie w grupie pracowników z wykształceniem średnim. Problem ten będzie się pogłębiał ze względu na kurczącą się populację mieszkańców w wieku produkcyjnym. Uzupelnieniem tej luki w jakimś zakresie może być powiatowy rynek pracy i napływ emigrantów z krajów Europy Wschodniej. Jednak duże ryzyko „braku rąk do pracy” może okazać się jedną z największych barier rozwoju miasta w długiej perspektywie czasowej. Szansą dla rynku pracy może być możliwość wydłużania wieku pracy i wykorzystanie osób w wieku poprodukcyjnym (szczególnie osób w dobrej kondycji zdrowotnej).
19. W tym kontekście, dużym wyzwaniem pozostaje dostosowywanie wykształcenia oraz umiejętności i kompetencji mieszkańców miasta do szybko zmieniających się potrzeb rynku pracy. Lokalni przedsiębiorcy wskazują duży popyt na rynku pracy dla osób z wykształceniem średnim i zawodowym (branżowym). Deklarują wolne miejsca pracy szczególnie o profilu maszynowym, budowlanym i w branży spożywczej. Konieczne jest stworzenie oferty umożliwiającej podnoszenie kompetencji i kwalifikacji (m.in. językowych i cyfrowych) oraz permanentne doksztalcanie się (tzw. kształcenie ustawiczne).
20. Niewykorzystanym w pełni zasobem Rawy Mazowieckiej jest potencjał turystyczny. Rosnąca siła nabywcza Polaków, a zarazem wzrastająca uciążliwość życia w dużych

miastach, w powiązaniu ze zmianami klimatycznymi tworzą presję i rynek na weekendowe wyjazdy turystyczno-rekreacyjne. Stwarza to ogromną szansę dla rozwoju tego segmentu turystyki w Rawie Mazowieckiej, blisko zlokalizowanej w stosunku do dwóch największych miast w Polsce. Dynamizacja rozwoju turystyki i rekreacji wymaga jednak znacznych nakładów finansowych i wzmocnienia infrastrukturalnego, tak aby stworzyć w Rawie Mazowieckiej atrakcyjny potencjał i ofertę, mogącą konkurować z innymi miastami w Polsce Centralnej. Rozwój turystyki wymaga także profesjonalizacji i intensyfikacji działań marketingowych, w tym m.in. stworzenia czytelnych produktów turystycznych, zaadresowanych do konkretnych grup turystów.

21. Rawa Mazowiecka posiada korzystne położenie gospodarcze w drogowym układzie komunikacyjnym (bliskość S8, D72, bliskość autostrad) oraz w sieci osadniczej kraju (bliskość Warszawy i Łodzi), co wraz z ofertą inwestycyjną tworzy dużą atrakcyjność gospodarczą miasta. Wciąż jednak konieczne są liczne inwestycje drogowe, szczególnie poprawiające wewnętrzną dostępność komunikacyjną miasta (m.in. budowa i remonty dróg gminnych, poprawa dostępności do terenów przemysłowych, czy inwestycje ograniczające ruch ciężarowy m.in. w centralnej części miasta), co sprzyjać będzie poprawie jakości życia mieszkańców Rawy i rozwojowi gospodarczemu.
22. Rawa Mazowiecka należy do grupy 17 miast regionu łódzkiego, które nie mają dostępu do linii kolejowej. Dużym impulsem rozwojowym dla miasta powinna być planowana w najbliższych latach rozbudowa kolejowego układu komunikacyjnego w woj. łódzkim. W ramach tych działań planowana jest budowa nowej linii kolejowej łączącej Rawę Mazowiecką ze Skierniewicami (zgodnie z zapisami nowej Strategii Rozwoju Województwa Łódzkiego 2030).
23. W ostatnich latach obserwujemy istotny wzrost zamożności gminy. Pomimo tych pozytywnych tendencji, dochody i wydatki miasta wciąż kształtują się nieznacznie poniżej średniej dla woj. łódzkiego, co świadczy o średniej zamożności miasta. Pozytywnym symptomem są wzrastające dochody własne miasta, potwierdzające dobrą kondycję gospodarczą przedsiębiorstw i rosnącą zamożność gospodarstw domowych funkcjonujących w Rawie Mazowieckiej. Utrzymanie wzrostu gospodarczego miasta w długim horyzoncie czasu umożliwi zwiększenie zasobności finansowej i zdolności inwestycyjnych miasta.
24. Szybko postępująca informatyzacja życia i gospodarki (m.in. pod wpływem pandemii Covid 19) spowodowała rosnącą presję na poprawę dostępności i rozwój kompetencji cyfrowych. Ten zyskujący na znaczeniu w ostatnich dwóch latach trend, z jednej strony otwiera możliwości dla rozwoju nowych sektorów gospodarczych, z drugiej zaś wywiera presję i wymusza rozwój nowych kompetencji i usług w sektorze publicznym (tzw. e-administracji).

Sfera środowiskowo-przestrzenna

25. Miasto Rawa Mazowiecka ze względu na bogatą fizjonomię terenu, z wyraźnie zaznaczoną w krajobrazie miasta doliną rzeki, zbiorniki wodne, ponadprzeciętny udział terenów zielni w pow. ogółem miasta oraz bezpośrednio sąsiedztwo obszarów Natura 2000, jest miastem o wysokich walorach przyrodniczych. Ochrona i utrzymanie wysokiego standardu zielonej infrastruktury oraz obszarów i obiektów przyrodniczo cennych są kluczowe dla budowania zdolności adaptacyjnej miasta do zmian klimatu.
26. Rawa Mazowiecka charakteryzuje się najwyższymi walorami urbanistycznymi o genezie średniowiecznej (SRWł 203, 2021). Posiada bogaty potencjał przyrodniczy oraz kulturowy tj. unikatowe dziedzictwo historyczne, które współtworzą specyficzny klimat miasta (układ przestrzenny, obiekty historyczne, zabytkowy park miejski, dolina rzeki). Znajdują się tutaj obiekty i obszary o szczególnym znaczeniu dla krajobrazu kulturowego i tożsamości miasta i regionu łódzkiego. Niezbędne są dalsze działania w kierunku ochrony potencjału kulturowego i przyrodniczego miasta oraz edukacji, upowszechniania i promocji jego potencjału.
27. Niebieską infrastrukturę w mieście tworzy rzeka Rawka i Rylka oraz dwa zbiorniki wód powierzchniowych - Dolna i Tatar. Dla budowania potencjału adaptacji miasta do zmian klimatu tj. przeciwdziałania podtopieniom i powodziom, neutralizacji fal upałów i miejskiej wyspy ciepła, istotne jest połączenie zbiorników. Podjęcie tego typu działań wraz z rozwojem infrastruktury rekreacyjnej wzmocni też potencjał turystyczny miasta i wydatnie przyczyni się do poprawy jakości życia mieszkańców.
28. Zasoby mieszkaniowe w Rawie Mazowieckiej to głównie zasoby miejscowych spółdzielni i wspólnot mieszkaniowych, Rawskiego Towarzystwo Budownictwa Społecznego (RTBS) oraz Gminy Miasto Rawa Mazowiecka. Na terenie miasta Rawa Mazowiecka zlokalizowane są 63 budynki mieszkalne, którymi zarządza Rawski TBS, w tym 18 budynków stanowiących własność miasta Rawa Mazowiecka, w których głównie realizowany jest najem socjalny lokali. Obszar centralny miasta z dominującą zabudową wielorodzinną to obszar charakteryzujący się dużą gęstością zaludnienia i koncentracją lokali należących m.in. do mieszkaniowego zasobu gminy (najem socjalny). Wiek budynków i ich stan techniczny jest mocno zróżnicowany. Większość budynków w tej części miasta została wzniesiona 65 lat temu i później. Stan techniczny większości budynków oceniany jest jako średni. W obszarze tym występuje nasilenie negatywnych zjawisk społecznych. Niezbędne są zintegrowane i wielopłaszczyznowe działania na rzecz poprawy warunków zamieszkania oraz aktywizacji i wsparcia społeczności lokalnej.
29. W ostatnich latach zachodzą stopniowe, pozytywne zmiany w zakresie mieszkalnictwa. Są one wynikiem usuwania lub modernizacji starej zabudowy mieszkaniowej, oddawania do użytku nowych mieszkań oraz rozbudowy mieszkań już istniejących. Od 2010 r. RTBS rozpoczął budowę budynków wielorodzinnych na

ul. Browarnej, później Słowackiego, Solidarności (dwa bloki), Zatylna. Równoległe powstawały bloki Rawsko-Mazowieckiej Spółdzielni Mieszkaniowej na ul. Batorego. W efekcie od 2017 r. w statystykach publicznych wzrasta liczba nowych mieszkań oddanych do użytku. Nie zmienia to jednak faktu, że konieczne jest stworzenie warunków do poprawy warunków mieszkaniowych w strefie śródmiejskiej, a przede wszystkim głęboki remont budynków wchodzących w skład zasobów mieszkalnych miasta Rawa Mazowiecka. Podczas tego typu inwestycji istotne jest wdrażanie ekoinnowacyjnych rozwiązań z zakresu ograniczania niskiej emisji, podnoszenia efektywności energetycznej, ograniczania i neutralizacji odpadów. Ponadto analiza danych wskazuje, że w mieście Rawa Mazowiecka należy dążyć do koncentracji i uzupełnień tkanki urbanistycznej w strefie śródmiejskiej, unikając rozproszonej zabudowy w strefie peryferyjnej.

30. Rawę Mazowiecka odróżnia obecność na terenie miasta linii kolei wąskotorowej, której właścicielem jest Powiat Rawski. Wąskotorówka łączy trzy powiaty: brzeziński (gmina Rogów i gmina Jeżów), skierniewicki (gmina Głuchów), rawski (gmina miejska Rawa Mazowiecka, gmina wiejska Rawa Mazowiecka, miasto i gmina Biała Rawska oraz gmina Regnów). Linia ta, po niezbędnej modernizacji, może być pełniej wykorzystywana jako atrakcja turystyczna i służyć zwiększaniu dostępności oraz promocji ważnego dziedzictwa kulturowego Rawy Mazowieckiej i regionu łódzkiego.
31. W mieście w ostatnich latach sukcesywnie wzrasta długość dróg rowerowych, konieczna jest ich dalsza rozbudowa i ich integracja, rozwój elementów infrastruktury towarzyszącej oraz poprawa bezpieczeństwa zarówno dróg rowerowych, jak i pieszych m.in. poprzez doświetlenie skrzyżowań komunikacyjnych.
32. Rawa Mazowiecka, wśród miast regionu, ma jeden z najwyższych poziomów zwodociągowania i skanalizowania, niemniej jednak dla sprawnego funkcjonowania systemu gospodarki wodno-ściekowej oraz podnoszenia jego standardu istotne są kolejne etapy porządkowania tej sfery gospodarki. Kluczowe są inwestycje mające na celu rozwój i modernizację infrastruktury wodno-kanalizacyjną zapewniające realizację potrzeb mieszkańców Rawy Mazowieckiej w tym zakresie i pozwalające na obsługę zabudowanych terenów przyległych do miasta. Koncentracja działań powinna zmierzać do modernizacyjnej sieci i przyłączy dla nowych odbiorców, poprawy standardów oczyszczalni ścieków oraz systematycznej edukacji mieszkańców dotyczącej oszczędności wody. W Rawie Mazowieckiej zmienia się struktura wykorzystania wody (wzrost zużycia wody w usługach i przemyśle), przy czym wzrasta wykorzystanie wody na 1 mieszkańca z sieci wodociągowej przy jednoczesnym spadku eksploatacji sieci wodociągowej przez gospodarstwa domowe. Zjawisko to jest konsekwencją zmian demograficznych oraz prawdopodobnie wykorzystywania wody na inne cele niż bytowe (podlewanie ogródków etc.).
33. Na terenie miasta identyfikowane są przekroczenia dopuszczalnych standardów jakości powietrza ze względu na ponadnormatywne stężenie benzo(a)pirenu oraz

pyłów zawieszonych. W centralnej części miasta oraz obszarach koncentracji zabudowy jednorodzinnej osiągnane są najwyższe poziomy stężeń pyłów, szczególnie w okresie grzewczym. Ograniczanie niskiej emisji powinno polegać na wieloelementowych działaniach inwestycyjnych i edukacyjnych.

34. Mimo sukcesywnej rozbudowy sieci ciepłowniczej, jej długość jest niewystarczająca. Ponadto brak zintegrowanego systemu ciepłowniczego dla północnej i centralnej części miasta generuje problemy zanieczyszczeń powietrza, których głównym źródłem są lokalne paleniska i tradycyjne źródła ciepła. Dla miasta kluczowy jest rozwój sieci ciepłowniczej oraz budowa kotłowni kogeneracyjnej (poprawa efektywności, efekt ekologiczny, bezpieczeństwo energetyczne).
35. Dostępność programów ograniczania niskiej emisji tj. Czyste Powietrze, Stop Smog wymaga szerszego upowszechnienia wśród społeczności lokalnej. Dotychczas, na tle innych miast w województwie łódzkim, w Rawie Mazowieckiej programy te są wykorzystywane w niewielkim zakresie. Kluczowa jest stała i szeroka akcja informacyjna, edukacyjna i promocyjna.
36. W Rawie Mazowieckiej zauważalna jest wysoka nadprodukcja odpadów przy niewielkiej tendencji spadkowej od 2018 r., oraz niski poziom recyklingu. Pomimo widocznych pozytywnych zmian i tendencji wzrostowej poziomu segregacji, nadal dominują odpady zmieszane. Niestety, w mieście nie jest osiągnany wymagany przepisami poziom recyklingu i przygotowania do ponownego użycia frakcji odpadów komunalnych: papieru, metali, tworzyw sztucznych i szkła. Kluczowym wyzwaniem jest zmiana organizacji systemu gospodarki odpadami począwszy od redukcji masy odpadów, przez właściwą segregację, powtórne wykorzystanie, a na samym końcu składowanie. Zmiana sposobów postępowania z odpadami oraz wdrożenie hierarchii działań poprawi skuteczność gospodarowania odpadami.
37. Gospodarka o obiegu zamkniętym (GOZ) w Rawie Mazowieckiej wymaga usprawnienia systemu gospodarki odpadami oraz modernizację i rozwój instalacji w oparciu o rozwiązania ekoinnowacyjne. Rozbudowa i modernizacja zakładu gospodarki odpadami (budowa nowych kwater, rozbudowa linii segregującej, budowa kwater na odpady azbestowe) jest kluczowa dla spełnienia standardów środowiskowych oraz rozwoju biogospodarki. Spółka miejska Zakład Gospodarki Odpadami AQUARIUM Sp. z o.o. poprzez wieloelementowe inwestycje i działania może być istotnym „motorem” pozytywnych zmian i rozwoju GOZ w skali lokalnej i subregionalnej.
38. Badania przeprowadzone na potrzeby diagnozy stanu miasta oraz zapisy PGN (2021) wyraźnie wskazują, iż w mieście dominuje udział sektora budynków mieszkalnych w łącznym zużyciu energii finalnej na terenie miasta (sektor najbardziej energochłonny) oraz w łącznej emisji CO₂ z obszaru miasta (sektor najbardziej emisyjny). Niski jest udział energii wytworzonej z odnawialnych źródeł energii (OZE)

w bilansie energetycznym miasta. W Rawie Mazowieckiej widoczny jest również wzrost zużycia energii w gospodarstwach domowych i usługach. Powyższa tendencja oraz wzrastające koszty energii elektrycznej może powodować znaczne obciążenia dla budżetów gospodarstw domowych oraz wzrost poziomu "ubóstwa energetycznego". Ważna jest dywersyfikacja źródeł energii elektrycznej, a przede wszystkim wykorzystanie odnawialnych źródeł oraz rozwój energetyki prosumeckiej. Zarówno w SUIKZP jak i planach miejscowych „dopuszcza się realizację odnawialnych źródeł energii, z wykluczeniem turbin wiatrowych, wyłącznie o mocy odpowiednich dla mikroinstalacji w myśl przepisów odrębnych”. W efekcie kluczowe jest ukierunkowanie rozwoju energetyki prosumenckiej w kierunku paneli fotowoltaicznych i solarnych, instalacji pomp ciepła etc.

39. Konieczne jest ukierunkowanie działań instytucji publicznych jak i gospodarstw domowych na wzrost efektywności energetycznej oraz wykorzystanie odnawialnych źródeł energii, co w konsekwencji przyniesie bezpośrednio, długotrwałe i stałe korzyści środowiskowe w postaci poprawy jakości powietrza atmosferycznego.
40. Z perspektywy rozwoju przemysłu 4.0 oraz dywersyfikacji źródeł energii istotna jest modernizacja i rozbudowie sieci elektroenergetycznej. Wysoka sprawność sieci pozwoli na zachowanie bezpieczeństwa energetycznego oraz zabezpieczenie potrzeb podmiotów gospodarczych oraz gospodarstw domowych.
41. Odsetek mieszkańców Rawy Mazowieckiej korzystających z sieci gazowej jest większy niż średnia dla całego województwa oraz wyraźnie większy od średniej dla analizowanej grupy miast referencyjnych. Wg danych pozyskanych z mapy zasadniczej zauważa się, iż uzupełnienia w sieć wymagają obszary zlokalizowane wzdłuż wschodniej i zachodniej granicy miasta. Istnieje konieczność rozbudowy miejskiej sieci dystrybucyjnej gazu ziemnego.
42. Warto zauważyć, że miasto „powoli zbliża się do wypełnienia. Praktycznie wszystkie tereny wskazywane jako inwestycyjne są sukcesywnie zabudowywane. Stąd w bilansie w SUIKZP (str.13-17) wskazano na potrzebę sporządzenia MPZP dla niezainwestowanych jeszcze terenów, a wskazanych w Studium pod zabudowę (co jest szczególnie dyskusyjne w kontekście prognoz demograficznych oraz ruchu migracyjnego). Warto zauważyć, iż nowy obszar wskazany w Studium do zainwestowania zabudową mieszkaniową (środkowo-wschodnia część miasta) jest oddalony od sieci gazowej (infrastruktura) oraz cechuje go słaba dostępność do przystanków (analizy dostępności).
43. W Rawie Mazowieckiej od niedawna funkcjonuje transport publiczny, zatem kluczowy będzie jego rozwój i synchronizacja projektowanych tras, infrastruktury rowerowej, centrum przesiadkowego (dworzec PKS). Wyzwaniem dla miasta jest budowanie systemu transportu zrównoważonego w oparciu o ekoinnowacyjne rozwiązania inwestycyjne, organizacyjne i edukacyjne.

SPIS WYKRESÓW

Wykres 1.	Liczba ludności w latach 2010-2019	6
Wykres 2.	Piramida wieku – ludność wg wieku i płci (stan na dzień 31.12.2019 r.).....	7
Wykres 3.	Współczynnik feminizacji w latach 2010-2019	8
Wykres 4.	Udział liczby ludności w wieku przedprodukcyjnym w latach 2010-2019	9
Wykres 5.	Udział liczby ludności w wieku produkcyjnym w latach 2010-2019	9
Wykres 6.	Udział liczby ludności w wieku poprodukcyjnym w latach 2010-2019	10
Wykres 7.	Ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym w latach 2010-2019 .	11
Wykres 8.	Ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym w latach 2010-2019 ..	12
Wykres 9.	Ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym w latach 2010-2019 12	
Wykres 10.	Przyrost naturalny na 1000 ludności w latach 2010-2019	13
Wykres 11.	Małżeństwa zawarte na 1000 ludności w latach 2010-2019	14
Wykres 12.	Saldo migracji na 1000 mieszkańców w latach 2010-2019.....	15
Wykres 13.	Saldo migracji wewnętrznych wg płci w latach 2010-2019	16
Wykres 14.	Liczba ludności w Rawie Mazowieckiej w latach 2010-2019 wraz z prognozowaną liczbą ludności do 2030 r.....	20
Wykres 15.	Współczynnik skolaryzacji brutto w latach 2010-2019 (%).....	22
Wykres 16.	Dzieci w wieku 3-5 lat przypadające na 1 miejsce w placówce wychowania przedszkolnego w latach 2009-2018 (liczba dzieci).....	23
Wykres 17.	Opieka nad dziećmi w wieku do lat 3 – miejsca ogółem (żłobki, łącznie z oddziałami i klubami dziecięcymi) na 1000 ludności w latach 2012-2019	24
Wykres 18.	Opieka nad dziećmi w wieku do lat 3 – odsetek dzieci objętych opieką w żłobkach w latach 2010- 2019 (%).....	24
Wykres 19.	Zdawalność egzaminów maturalnych – licea ogólnokształcące (%) w latach 2009-2018	25
Wykres 20.	Kluby sportowe łącznie z klubami wyznaniowymi* i UKS – członkowie, ćwiczący mężczyźni, ćwiczące kobiety w latach: 2010, 2012, 2014, 2016, 2018	28
Wykres 21.	Kluby sportowe łącznie z klubami wyznaniowymi i UKS – ćwiczący do lat 18: chłopcy, dziewczęta w latach: 2010, 2012, 2014, 2016, 2018	28
Wykres 22.	Beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej na 10 tys. ludności w latach 2010-2019	29
Wykres 23.	Liczba rodzin korzystających z zasiłków rodzinnych w latach 2016-2020.....	32
Wykres 24.	Liczba wypłaconych dodatków mieszkaniowych w Rawie Mazowieckiej w latach 2010-2019. .	34
Wykres 25.	Liczba udzielonych porad medycznych w placówkach Podstawowej Opieki Medycznej na 1000 mieszkańców.....	43
Wykres 26.	Muzea – zwiedzający muzea i oddziały na 1000 ludności w latach 2010-2020 (liczba osób).....	46
Wykres 27.	Centra, domy i ośrodki kultury, kluby i świetlice – liczba imprez, średnia liczba uczestników przypadająca na 1 imprezę w latach 2011-2020	47
Wykres 28.	Kina – seanse ogółem, widzowie ogółem, w latach 2010-2020	49
Wykres 29.	Biblioteki publiczne – księgozbiór, wypożyczenia księgozbioru na zewnątrz, wypożyczenia zbiorów audiowizualnych na zewnątrz w latach 2010-2019 (liczba wol.)	50
Wykres 30.	Biblioteki publiczne – czytelnicy i wypożyczenia księgozbioru na zewnątrz w latach 2010-2019	50
Wykres 31.	Biblioteki publiczne – wskaźniki: ludność na 1 placówkę biblioteczną (łącznie z punktami bibliotecznymi ujętymi zgodnie z siedzibą jednostki macierzystej) w latach 2010-2019 (liczba osób)	51
Wykres 32.	Biblioteki publiczne – wskaźniki: księgozbiór bibliotek na 1000 ludności w latach 2010-2019 (liczba wol.).....	52
Wykres 33.	Frekwencja w wyborach samorządowych (2018 r.) i wyborach prezydenckich (2020 r.)	54
Wykres 34.	Wysokość dotacji z budżetu Miasta Rawa Mazowiecka na realizację zadań publicznych w latach 2015-2019 według działów.....	58
Wykres 35.	Podmioty gospodarki narodowej ogółem wpisane do rejestru REGON (sektor prywatny) w latach 2010-2020	63
Wykres 36.	Podmioty wg sekcji i działów PKD 2007 (sektor prywatny) w latach 2010-2020.....	65
Wykres 37.	Podmioty gospodarki narodowej wg rejestru REGON – nowo zarejestrowane i wyrejestrowane w latach 2010-2020	66
Wykres 38.	Podmioty gospodarki narodowej ogółem na 1000 ludności w latach 2010-2019.....	67
Wykres 39.	Struktura podmiotów wg wielkości zatrudnienia w Rawie Mazowieckiej w latach 2010-2020 ..	68

Wykres 40.	Liczba miejsc noclegowych ogółem w obiektach noclegowych w latach 2012-2020	72
Wykres 41.	Udział ludności w wieku produkcyjnym w ogólnej liczbie ludności w latach 2010-2019.	73
Wykres 42.	Struktura wykształcenia mieszkańców w Rawie Mazowieckiej w 2011 r.	74
Wykres 43.	Struktura wykształcenia mieszkańców w Rawie Mazowieckiej w 2011 r. na tle otoczenia	75
Wykres 44.	Pracujący ogółem w latach 2010-2019	75
Wykres 45.	Pracujący ogółem na 1000 ludności w latach 2010-2019	76
Wykres 46.	Stopa bezrobocia (%) w latach 2010-2019	77
Wykres 47.	Liczba bezrobotnych ogółem w latach 2011-2020	78
Wykres 48.	Struktura bezrobotnych wg płci w latach 2011-2020	78
Wykres 49.	Liczba bezrobotnych ogółem i liczba długotrwale bezrobotnych w latach 2011-2020	79
Wykres 50.	Dochody ogółem, dochody własne i dochody majątkowe w latach 2010-2019 (mln zł).....	81
Wykres 51.	Dochody ogółem na 1 mieszkańca w latach 2010-2019 (zł/1 mieszkańca)	83
Wykres 52.	Struktura dochodów ogółem wg najważniejszych kategorii wpływów do budżetu w latach 2010-2019	84
Wykres 53.	Podatek dochodowy od osób fizycznych (PIT) i podatek dochodowy od osób prawnych (CIT) w latach 2010-2019	85
Wykres 54.	Dochody własne ogółem i w przeliczeniu na 1 mieszkańca w latach 2010-2019	86
Wykres 55.	Struktura dochodów własnych wg podstawowych kategorii w latach 2010-2019.....	86
Wykres 56.	Dotacje celowe ogółem i subwencje ogółem w latach 2010-2019 (w mln zł)	87
Wykres 57.	Wydatki ogółem w latach 2010-2019 (w mln zł)	88
Wykres 58.	Wydatki ogółem na 1 mieszkańca w latach 2010-2019 (w zł)	88
Wykres 59.	Struktura wydatków ogółem wg działów klasyfikacji budżetowej w latach 2010-2019.....	90
Wykres 60.	Wydatki majątkowe ogółem w latach 2010-2019 (w mln zł).....	91
Wykres 61.	Struktura wydatków w podziale: majątkowe/bieżące w latach 2010-2019	92
Wykres 62.	Wydatki majątkowe ogółem na 1 mieszkańca w latach 2010-2019 (zł)	92
Wykres 63.	Liczba nowo nasadzonych drzew na 1 usunięte w latach 2010-2019 r.	98
Wykres 64.	Zużycie wody na 1 mieszkańca oraz wielkość eksploatacji sieci wodociągowej przez gospodarstwa domowe w latach 2010-2019	100
Wykres 65.	Struktura zużycia wody w Rawie Mazowieckiej w latach 2010-2019	101
Wykres 66.	Ilość ścieków odprowadzonych na 1 mieszkańca w latach 2010-2019 (w m ³ /os.)	102
Wykres 67.	Przyrost lokalny stężeń pyłu PM _{2,5} w punktach pomiarowych w strefie łódzkiej w 2018 r.	103
Wykres 68.	Przyrost lokalny stężeń pyłu PM ₁₀ w punktach pomiarowych w strefie łódzkiej w 2018 r.	104
Wykres 69.	Średnie dobowe stężenia pyłem PM ₁₀ w 2019 r.	105
Wykres 70.	Średnie dobowe stężenia pyłem PM ₁₀ w 2020 r.	106
Wykres 71.	Emisja zanieczyszczeń gazowych z zakładów szczególnie uciążliwych w 2019 r. (w t/rok)	107
Wykres 72.	Masa wytworzonych odpadów komunalnych przez 1 mieszkańca w 2019 r. (w kg/os.)	110
Wykres 73.	Ilości odpadów komunalnych wytwarzanych na terenie miasta Rawa Mazowiecka w latach 2014-2020 (w Mg).....	111
Wykres 74.	Struktura odpadów komunalnych wytwarzanych na terenie miasta Rawa Mazowiecka w latach 2014-2020.....	111
Wykres 75.	Masa zebranych odpadów surowcowych w latach 2014-2020 (Mg).....	112
Wykres 76.	Liczba mieszkańców Miasta (wg stanu na 31.12), liczba złożonych deklaracji na terenie miasta Rawa Mazowiecka w latach 2014-2020.....	112
Wykres 77.	Struktura interwencji straży pożarnej wg rodzaju miejscowego zagrożenia za lata 2015-2019	114
Wykres 78.	Odsetek ludności korzystający z sieci wodociągowej w latach 2010-2019 (%)	120
Wykres 79.	Odsetek ludności korzystający z sieci kanalizacyjnej w latach 2010-2019 (%)	122
Wykres 80.	Liczba ludności korzystającej z sieci wodociągowej i kanalizacyjnej na 1 km sieci w latach 2010-2019	122
Wykres 81.	Odsetek ludności korzystający z sieci gazowej w latach 2010-2019 (%).....	127
Wykres 82.	Długość sieci ciepłowniczej przesyłowej i rozdzielczej oraz długość przyłączy do budynków (w km) 130	
Wykres 83.	Zmiany w użytkowaniu gruntów miasta Rawa Mazowiecka w 2021 r. w stosunku do 2014 r. (w ha)136	
Wykres 84.	Udział powierzchni gminy objętej obowiązującymi MPZP w powierzchni ogółem w latach 2010-2019 (%).....	137
Wykres 85.	Średnia trzyletnia liczby mieszkań oddanych do użytkowania na 1000 osób w latach 2010-2019 138	

Wykres 86.	Budynki mieszkalne oddane do użytku w latach 2010-2019	138
Wykres 87.	Pozwolenia na budowę wydane dla Rawy Mazowieckiej w latach 2016-2020	139
Wykres 88.	Powierzchnia użytkowa mieszkań na 1 mieszkańca w latach 2010-2019.....	142
Wykres 89.	Wyposażenie mieszkań w instalacje w Rawie Mazowieckiej w latach 2010 – 2019 (%)	143
Wykres 90.	Struktura respondentów wg płci i wieku	165
Wykres 91.	Struktura respondentów wg wykształcenia.....	165
Wykres 92.	Struktura respondentów wg statusu na rynku pracy	166
Wykres 93.	Struktura respondentów wg miejsca pracy	166
Wykres 94.	Ogólna ocena jakości życia w Rawie Mazowieckiej (struktura udzielonych odpowiedzi)	167
Wykres 95.	Ocena jakości infrastruktury i usług publicznych w Rawie Mazowieckiej (struktura udzielonych odpowiedzi)	168
Wykres 96.	Postrzeganie Rawy Mazowieckiej przez Mieszkańców miasta (struktura udzielonych odpowiedzi) 170	
Wykres 97.	Źródła informacji o działaniach władz lokalnych (struktura udzielonych odpowiedzi)	171
Wykres 98.	Kluczowe problemy w rozwoju Rawy Mazowieckiej (struktura udzielonych odpowiedzi).....	173
Wykres 99.	Perspektywy życia w Rawie Mazowieckiej (struktura udzielonych odpowiedzi).....	174

SPIS TABEL

Tabela 1.	Migracje wewnętrzne – główne kierunki odpływu i napływu w latach 2010-2019.....	16
Tabela 2.	Prognozowana liczba ludności Rawy Mazowieckiej w latach 2010-2019.....	20
Tabela 3.	Liczba rodzin i osób w rodzinach korzystających z pomocy społecznej w latach 2016- 2020	30
Tabela 4.	Przyczyny przyznawania pomocy społeczne w latach 2016-2020	31
Tabela 5.	Wskaźnik długotrwale korzystający z pomocy społecznej w latach 2012-2020	32
Tabela 6.	Świadczenia pieniężne z pomocy społecznej według rodzaju	33
Tabela 7.	Świadczenia niepieniężne z pomocy społecznej według rodzaju	38
Tabela 8.	Liczba zakończonych procedur Niebieskich Kart	39
Tabela 9.	Zgodny na 100 tys. mieszkańców	42
Tabela 10.	Organizacja imprez masowych: imprezy artystyczno-rozrywkowe i sportowe w latach 2013-2019 48	
Tabela 11.	Budżet obywatelski w Rawie Mazowieckiej w latach 2015-2021.....	56
Tabela 12.	Konkursy ofert organizowanych przez Urząd Miasta Rawa Mazowiecka w latach 2015-2019 ...	57
Tabela 13.	Podmioty gospodarcze (sektor prywatny) wg sekcji PKD w latach 2010-2020	64
Tabela 14.	Podmioty wg wielkości zatrudnienia	67
Tabela 15.	Dochody Rawy Mazowieckiej wg podstawowych źródeł dochodów w latach 2010-2019.....	82
Tabela 16.	Wydatki wg podstawowych źródeł wydatków w latach 2010-2019.....	89
Tabela 17.	Wyniki pomiarów stężenia pyłu zawieszonego PM10 w wybranych miastach w województwie łódzkim w 2018 r. (roczna ocena jakości powietrza)	102
Tabela 18.	Poprawa efektywności energetycznej i dywersyfikacja źródeł energii w budynkach użyteczności publicznej i zasobach komunalnych – wybrane projekty	108
Tabela 19.	Zestawienie identyfikacji potrzeb w zakresie ograniczania niskiej emisji (2018 r.)	109
Tabela 20.	Osiągnięte poziomy recyklingu w latach 2014-2020 w Rawie Mazowieckiej	113
Tabela 21.	Ścieżka edukacyjna na terenie ZGO AQUARIUM Sp. z o.o.	124
Tabela 22.	Wytwórcy energii w małej instalacji w Rawie Mazowieckiej (zgodnie z art. 8 ust. 1 ustawy o odnawialnych źródłach energii, Dz. U. z 2021 r., poz. 610), stan 17.06.2021 r.	125
Tabela 23.	Liczba ludności mieszkająca w zasięgu max. czasu dojazdu do przystanku: 5 min, 15 min.	144
Tabela 24.	Liczba ludności mieszkająca w zasięgu max. czasu dojazdu do przedszkola: 5 min, 15 min	147
Tabela 25.	Liczba ludności mieszkająca w zasięgu max. czasu dojazdu do szkoły: 5 min, 15 min	148
Tabela 26.	Liczba ludności mieszkająca w zasięgu max. czasu dojazdu do żłobka: 5 min, 15 min	149
Tabela 27.	Liczba ludności mieszkająca w zasięgu max. czasu dojazdu do obiektów sportowych: 5 min, 15 min 150	
Tabela 28.	Liczba ludności mieszkająca w zasięgu max. czasu dojazdu do ośrodka ochrony zdrowia: 5 min, 15 min	152
Tabela 29.	Liczba ludności mieszkająca w zasięgu max. czasu dojazdu do apteki: 5 min, 15 min	153
Tabela 30.	Liczba ludności mieszkająca w zasięgu max. czasu dojazdu do obiektów pomocy społecznej: 5 min, 15 min	154

Tabela 31.	Liczba ludności mieszkająca w zasięgu max. czasu dojścia pieszego do jednego z obiektów kultury 5 min, 15 min	155
Tabela 32.	Liczba ludności mieszkająca w zasięgu max. czasu dojścia pieszego do terenu zieleni urządzonej: 5 min, 15 min	156

SPIS RYSUNKÓW

Rysunek 1.	Migracje wewnętrzne – główne kierunki odpływu mieszkańców w latach 2010-2019.....	17
Rysunek 2.	Migracje wewnętrzne – główne kierunki napływu mieszkańców w latach 2010-2019.....	18
Rysunek 3.	Koncentracja osób korzystających z zasiłku stałego w 2020 r. według jednostek urbanistycznych miasta	35
Rysunek 4.	Koncentracja osób korzystających z zasiłku okresowego w 2020 r. według jednostek urbanistycznych miasta	36
Rysunek 5.	Koncentracja osób korzystających z zasiłku celowego w 2020 r. według jednostek urbanistycznych miasta	37
Rysunek 6.	Koncentracja liczby rodzin z założonymi niebieskimi kartami według jednostek urbanistycznych miasta	40
Rysunek 7.	Rozkład przestrzenny podmiotów gospodarczych w 2020 r.	70
Rysunek 8.	Zróźnicowanie przestrzenne bezrobocia wg stanu na 31.12.2020 r.....	80
Rysunek 9.	Obszary cenne przyrodniczo	97
Rysunek 10.	Wody powierzchniowe i podziemne.....	99
Rysunek 11.	Liczba przekroczeń poziomu dopuszczalnego stężenia pyłu PM10 w poszczególnych lokalizacjach czujników Airly roku 2019 i 2020	105
Rysunek 12.	Zagrożenie powodziowe	115
Rysunek 13.	Podatność gleb na suszę	116
Rysunek 14.	Istniejąca sieć drogowa, ścieżki rowerowe oraz przebieg linii kolejowej (wąskotorówka)	118
Rysunek 15.	System sieci wodociągowej w Rawie Mazowieckiej	Błąd! Nie zdefiniowano zakładki.
Rysunek 16.	System sieci kanalizacyjnej w Rawie Mazowieckiej	121
Rysunek 17.	System sieci gazowej w Rawie Mazowieckiej	127
Rysunek 18.	System sieci ciepłowniczej w Rawie Mazowieckiej.....	129
Rysunek 19.	Struktura przestrzenna miasta Rawa Mazowiecka i kluczowe elementy zagospodarowania ...	132
Rysunek 20.	Gęstość zaludnienia w podziale na jednostki urbanistyczne	133
Rysunek 21.	Rozmieszczenie ludności w Rawie Mazowieckiej - stan na grudzień 2020 r.	134
Rysunek 22.	Kierunki zagospodarowania przestrzeni w Rawie Mazowieckiej.....	135
Rysunek 23.	Koncentracja zabudowy uwzględniająca okres jej powstania	140
Rysunek 24.	Koncentracja gospodarstw domowych korzystających z dodatków mieszkaniowych w 2020 r. 141	
Rysunek 25.	Zasięg dojścia do przystanku autobusowego: 5 min, 15 min.....	144
Rysunek 26.	Rozmieszczenie obiektów infrastruktury społecznej – edukacyjnej na terenie miasta Rawa Mazowiecka	145
Rysunek 27.	Zasięg dojścia do przedszkola: 5 min, 15 min	146
Rysunek 28.	Zasięg dojścia do szkoły: 5 min, 15 min	147
Rysunek 29.	Zasięg dojścia do żłobka: 5 min, 15 min.....	148
Rysunek 30.	Rozmieszczenie obiektów infrastruktury społecznej – sportowej, ochrony zdrowia, pomocy społecznej na terenie miasta Rawa Mazowiecka	149
Rysunek 31.	Zasięg dojścia do obiektów sportowych: 5 min, 15 min	150
Rysunek 32.	Zasięg dojścia do ośrodka ochrony zdrowia: 5 min, 15 min	151
Rysunek 33.	Zasięg dojścia do apteki: 5 min, 15 min	152
Rysunek 34.	Zasięg dojścia do obiektów pomocy społecznej: 5 min, 15 min	153
Rysunek 35.	Zasięg dojścia pieszego do obiektu kultury: 5 min, 15 min.....	154
Rysunek 36.	Zasięg dojścia pieszego do terenu zieleni urządzonej: 5 min, 15 min	156
Rysunek 37.	Najważniejsze przestrzenie publiczne oraz obiekty cenne kulturowo	158